

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

**Likumprojekta “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un
2018.gadam”**

PASKAIDROJUMI

1	Makroekonomiskās attīstības apraksts	3
1.1.	Ārējā ekonomiskā vide	3
1.2.	Latvijas tautsaimniecības attīstība	5
1.3.	Makroekonomisko nelīdzsvarotību uzraudzība ES	43
1.4.	Makroekonomiskās attīstības scenārijs	49
1.5.	Jūtīguma analīze	57
1.6.	Iepriekšējo makroekonomisko prognožu izvērtējums	58
2	Fiskālā politika	62
2.1	Vidēja termiņa strukturālās bilances mērķu noteikšana	63
2.2	Vispārējās valdības budžeta bilance	71
2.3	Valdības īstenotā politika iedzīvotāju dzīves kvalitātes pieauguma kāpināšanai	77
3	Kopbudžeta nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognozes	84
3.1	Valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi	102
4	Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences	105
	Pielikumi	108

1 MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS APRAKSTS¹

1.1. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

2014.gads pasaules ekonomikā izrādījās samērā veiksmīgs, ņemot vērā uzkrāto parāda apjomu, kas ir bremsējošs faktors vidējā termiņa izaugsmei. Pasaules ekonomika pērn pieauga par 3,4%, bet eirozonas ekonomika izgāja no recesijas, pieaugot par 0,8%. Taču iezīmējās problēmas ar Ķīnas ekonomiku, kuras izaugsme sāka bremsēties un šobrīd negatīvi ietekmē globālo ekonomiku.

2015.gada pirmā ceturkšņa izaugsmes rādītāji neattaisnoja gada sākumā izskanējušās gaidas par straujāku izaugsmi. Atbilstoši Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) novērtējumam, šī gada pirmajā ceturksnī pasaules ekonomika pieauga par 2,2%, kas ir par 0,8 procentpunktiem zemāk nekā gaidīts. To ietekmēja negaidīti vāja ekonomiskā aktivitāte ASV, Kanādā un Meksikā. Savukārt ES, kā arī Japāna uzrāda stabili zemu izaugsmi.

1.1. tabula. Lielāko pasaules ekonomiku IKP pieauguma tempi un prognozes, % pret iepriekšējo gadu²

	2012	2013	2014	2015	2016
Pasaule	3,4	3,4	3,4	3,3	3,8
Attīstītās valstis	1,2	1,4	1,8	2,1	2,4
Eirozona	-0,7	-0,4	0,8	1,5	1,7
ASV	2,3	2,2	2,4	2,5	3,0
Lielbritānija	0,3	1,7	2,9	2,4	2,2
Kanāda	1,7	2,0	2,4	1,5	2,1
Japāna	1,5	1,6	-0,1	0,8	1,2
Attīstības valstis	5,1	5,0	4,6	4,2	4,7
Ķīna	7,7	7,7	7,4	6,8	6,3
Indija	4,7	6,9	7,3	7,5	7,5
Krievija	3,4	1,3	0,6	-3,4	0,2

Izaugsmi veicināja zemās naftas cenas, kas svārstās starp 40 un 60 USD par barelu, mazinot inflācijas spiedienu un veicinot patēriņu un investīcijas naftas importētājvalstīs, tajā pašā laikā negatīvi ietekmējot naftas eksportētājvalstis. ASV un Eiropas centrālās bankas centās stimulēt izaugsmi ar vērtspapīru uzpirkšanas programmām, veicinot finanšu pieejamību, bet eirozonā (atskaitot Grieķiju) tas vairāk veicināja valdības vērtspapīru procentu likmju kāpumu, kuras no šī gada sākuma līdz jūlijam pieauga par 80 procentpunktiem. Valūtas tirgi bija labvēlīgi eirozonas eksporta konkurētspējai – kopš gada sākuma *euro* vērtība pret ASV dolāru samazinājās par 10%.

Lai arī pasaules tirdzniecība 2015.gada sākumā būtiski sabremzējās, tomēr tiek sagaidīts, ka tuvāko gadu laikā tā lēnām atkopsies. Būtisks importa kritums dažās lielajās attīstības valstīs (piemēram, Ķīnā kopš šī gada jūnija akciju tirgus ir nokritis turpat par 35%, apstiprinot bažas par šīs ekonomikas, pasaules lielākās preču importētājas, vājumu) mazinās kopējo pasaules importu, kamēr importa plūsmas uz attīstītajām valstīm būs samērā stabilas. Līdz ar vāju importa pieprasījumu attīstības valstīs un pieprasījuma neparedzamām svārstībām pasaules tirdzniecībā, netiek prognozēta strauja pasaules ekonomikas atkopšanās.

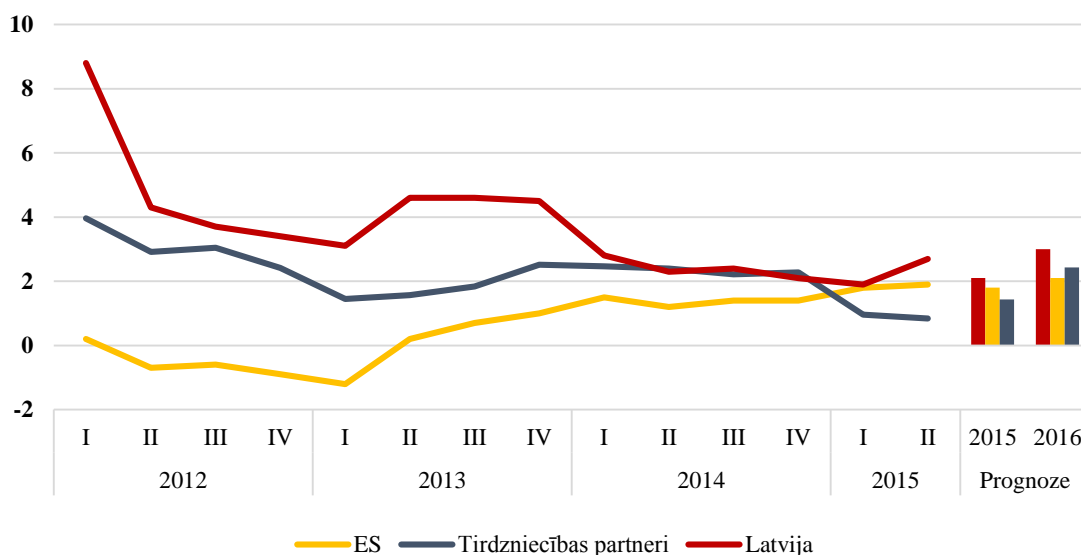
Kopumā šī gada jūlijā publicētajās prognozēs SVF eirozonas izaugsmi 2015.gadam atstāja nemainīgu 1,5% apmērā, bet pārējām attīstītajām valstīm samazināja par 0,3 procentpunktiem līdz

¹ Datu avoti: Ja nav norādīts citādi - Centrālā Statistika pārvalde (CSP) un FM prognozes

² Datu avots: Starptautiskais Valūtas fonds, Pasaules ekonomikas apskata aktualizācija (World Economic Outlook Update), 2015. gada jūlijs.

2,1% (ASV pat par 0,6 procentpunktiem līdz 2,5%). Arī Eiropas Centrālā banka (ECB) septembrī aktualizēja ekonomiskās attīstības prognozes, samazinot pasaules izaugsmi 2015.gadā un 2016.gadā attiecīgi par 0,2% un 0,3% līdz 3,2% un 3,8%, kā arī koriģējot uz leju eirozonas izaugsmes prognozi līdz 1,4% un 1,7% attiecīgi šim un nākamajam gadam.

Pasaulē deflācijas draudi joprojām nav zuduši. Zemais pieprasījums turpina mazināt pasaules preču cenas un notur kopējo inflāciju ļoti zemā līmenī. Naftas cenas salīdzinājumā ar 2014.gada vidējo līmeni ir aptuveni uz pusi zemākas, graudu cenas turpina samazināties, bet piena cenas pēc kāpuma 2014. gadā ir nokritušas līdz 2012.gada līmenim. Līdz ar to attīstīto valstu inflācija pēc SVF un ECB prognozēm 2015.gadā būs ap 0% un varētu atjaunoties tikai nākamajā gadā, sasniedzot 1,2%, kad beigsies zemo enerģijas cenu bāzes efekts.

1.1. att. Latvijas partnervalstu³ IKP pieauguma tempi un prognozes, pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, %

2014.gadā Latvijas un tās galveno tirdzniecības partnervalstu izaugsmes tempi ir tuvinājušies, bet 2015.gada otrā ceturksņa rezultāti atkal palielināja šo starpību. Tas notika galvenokārt Lietuvas un Igaunijas vājo izaugsmes tempu dēļ (gada izaugsme bija attiecīgi 1,3% un 1,9%). Pārējie galvenie ES tirdzniecības partneri uzrādīja stabilu izaugsmi, straujāk augošās bija Zviedrija ar 3,5% gada pieaugumu šī gada otrajā ceturksnī un Polija ar 3,6% pieaugumu. Savukārt Krievija ir iegājusi recesijā, jo jau divus ceturksņus pēc kārtas ir vērojams IKP kritums, kas tikai pastiprinās (attiecīgi 1.ceturksnī -2.2% un 2.ceturksnī -4.6%) vājā un ekonomisko sankciju dēļ, bet turpmākas prognozes (SVF prognozē Krievijai pozitīvu izaugsmi 2016.gadā) var izrādīties pārāk optimistiskas.

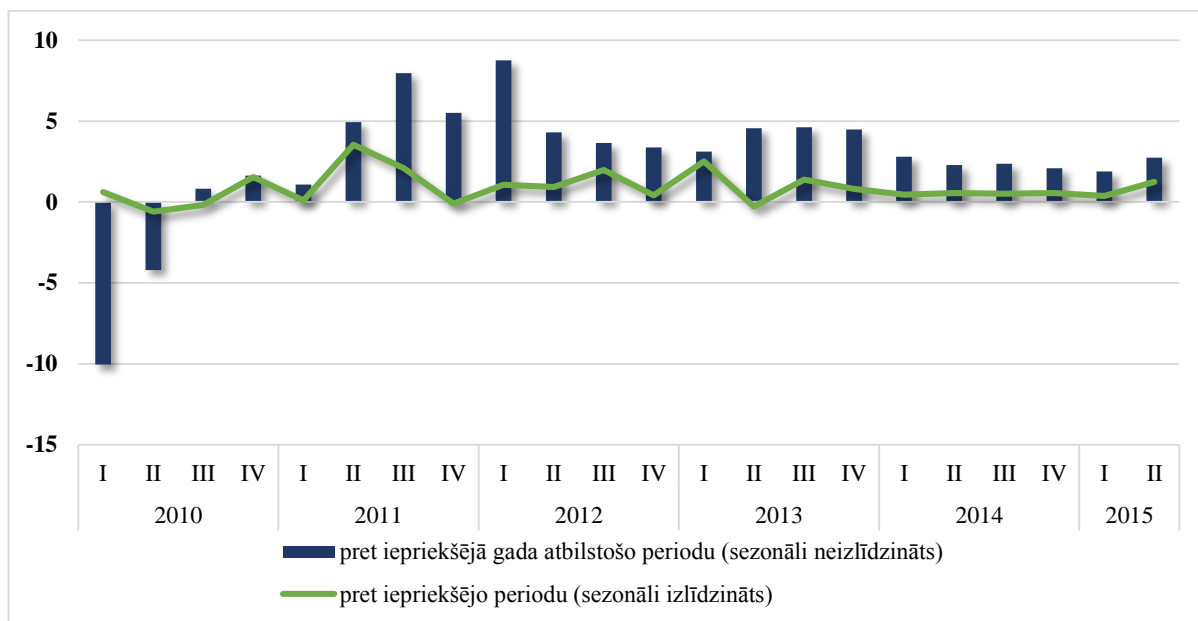
Neraugoties uz vairākiem ekonomikas attīstību labvēlīgi ietekmējošiem faktoriem, turpmākā ekonomikas attīstība ir saistīta ar vairākiem riskiem: i) ģeopolitiskais saspīlējums Tuvajos Austrumos un Krievijā (sankcijas un pret sankcijas neapšaubāmi ir aktuāls jautājums arī Latvijai); ii) svārstības finanšu tirgos, ko izraisa Ķīnas ekonomikas negaidīti vājā attīstība (zem 7%), kā arī ASV Federālās rezervju sistēmas īstenoto procentu likmju stabilizācijas pasākumu efektivitāte; iii) nesakārtotās imigrācijas politikas dēļ radītā politiskā spriedze pašā Eiropā; iv) kā arī naftas cenu neprognozējamās svārstības.

³ Partnervalstis: Lietuva, Igaunija, Vācija, Krievija, Polija, Zviedrija. Svērtie pieauguma tempi, balstoties uz Latvijas eksporta īpatsvaru 2014.gadā. Datu avots: Eiropas Komisija, Starptautiskais Valūtas fonds un Finanšu ministrija

1.2. LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBA

1.2.1. Iekšzemes kopprodukts

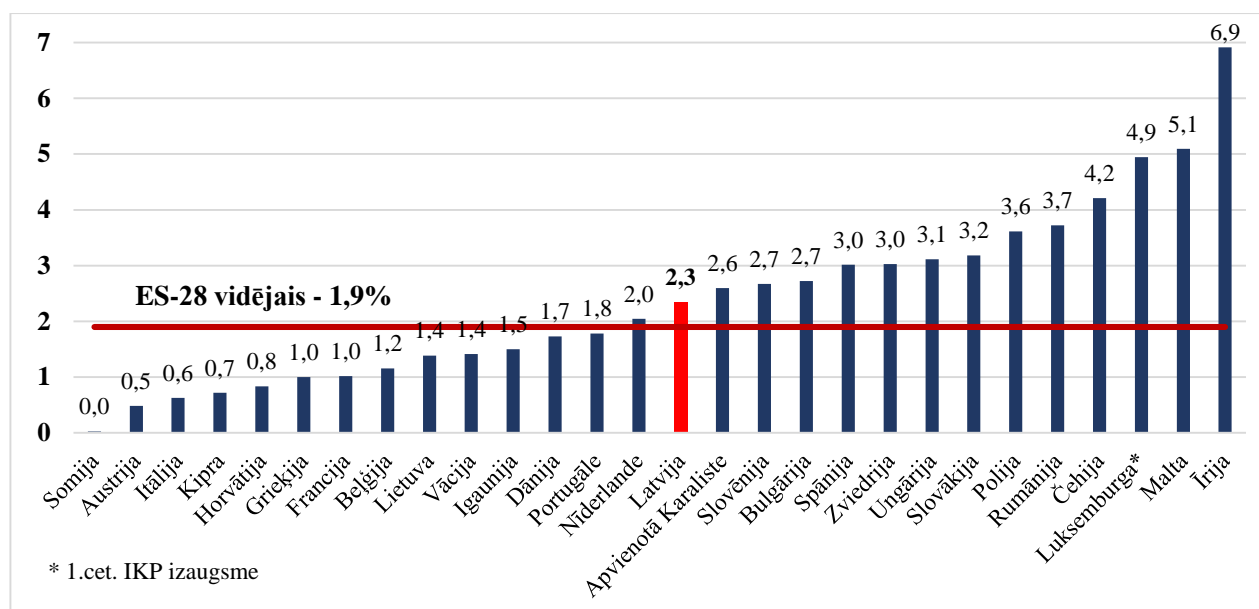
Pērn Latvijas ekonomika saskārās ar dažādām grūtībām, ko izraisīja galvenokārt ārējās vides faktori – ģeopolitiskā krīze un no tās izrietošās ekonomiskā sekas, kā arī vājā eirozonas izaugsme. Tā rezultātā 2014.gadā IKP pieauguma temps veidoja 2,4%, valsts ekonomiskajai izaugsmei kļūstot ievērojami lēnākam par iepriekšējos trīs gados sasniegto. Lai arī ekonomikas pieaugums ir palēninājies, Latvijas IKP salīdzināmajās cenās pakāpeniski tuvojas pirmskrīzes laikā sasniegtajam augstākajam apjomam, kas tika reģistrēts 2007.gadā.

1.2. att. IKP pieaugums pa ceturkšņiem, %

Dati par Latvijas tautsaimniecības izaugsmi 2015.gadā liecina, ka arī šogad IKP kāpums ir mērens, bet tam ir augšupejoša tendence. Ja š.g. pirmajā ceturksnī Latvijas IKP pieauga vien par 1,9%, salīdzinot ar pagājušā gada pirmo ceturksni, kas ir vājākais ceturkšņa izaugsmes temps kopš 2011.gada sākuma, tad š.g. otrajā ceturksnī IKP pieaugums gada griezumā sasniedza 2,7%. Tādējādi 2015.gada pirmajā pusgadā kopā Latvijas ekonomikas izaugsme sastādīja 2,3% salīdzinājumā ar pērnā gada pirmajiem sešiem mēnešiem.

Neskatoties uz izaugsmes tempu palēnināšanos, Latvijas IKP pieaugums joprojām ierindojas virs ES vidējā izaugsmes līmeņa, taču izaugsmes tempu atšķirības aizvien mazinās. To, no vienas puses, nosaka lēnāks Latvijas IKP pieaugums, bet, no otras puses, spēcīgāka izaugsme citās ES dalībvalstīs, tādējādi paaugstinot vidējo ES izaugsmes līmeni. Š.g. pirmajā pusgadā straujāk augošās ekonomikas ES bija Īrija, Malta, Luksemburga un Čehija. Starp Latvijas galvenajām tirdzniecības partnervalstīm labs IKP pieaugums reģistrēts Polijā un Zviedrijā, savukārt pārējo Baltijas valstu ekonomikas auga lēnāk – Igaunijas IKP 2015.gada pirmajā pusgadā uzrādīja 1,5% lielu pieaugumu un Lietuvas ekonomika auga par 1,4%.

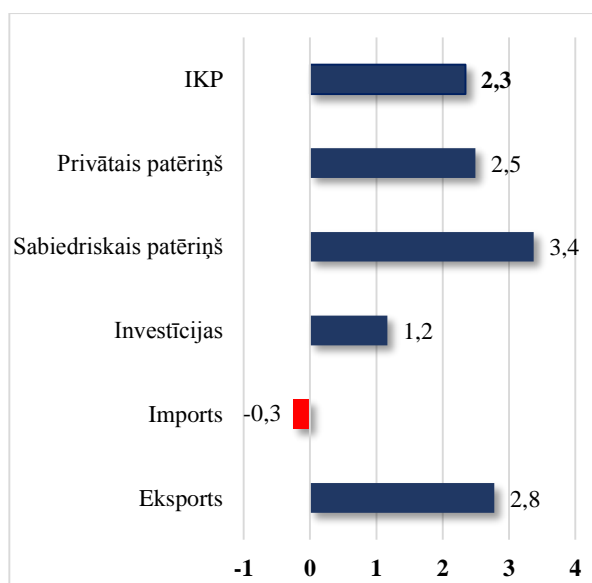

1.3. att. IKP gada izmaiņas ES valstīs 2015.gada pirmajā pusgadā, %⁴

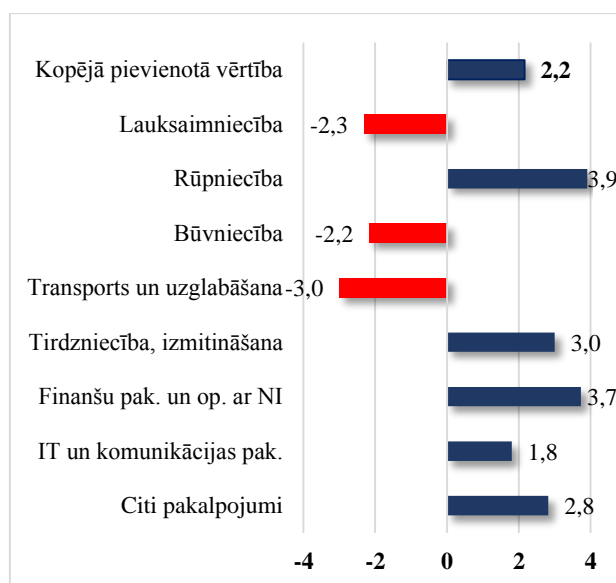
Kopumā ES ekonomiskā situācija pakāpeniski uzlabojas, kas ir pozitīvs signāls Latvijas ekonomiskajai izaugsmei, ņemot vērā tautsaimniecības ciešo sasaisti ar ES tirgu. Ja vēl 2013.gadā ES IKP pieauga tikai par 0,2%, tad 2014.gadā izaugsme sasniedza 1,4% un jau š.g. pirmajā pusgadā tika reģistrēts kāpums 1,9% apmērā. Taču eirozonas ekonomiskā izaugsme joprojām saglabājas zemāka par ES vidējo, ko noteica ieilgušās fiskālās problēmas atsevišķās eirozonas valstīs. Taču tendences ir pozitīvas – izaugsme eirozonā pakāpeniski nostiprinās un 2015.gada pirmajā pusgadā eirozonas valstu vidējais IKP pieaugums sastādīja 1,5%.

Kamēr iekšējie faktori Latvijas ekonomikas izaugsmei šogad ir bijuši labvēlīgi, IKP straujāku pieaugumu turpināja ierobežot ārējās vides riski – ģeopolitiskā nestabilitāte un ekonomiskās grūtības atsevišķās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs, īpaši Krievijā. Neskatoties uz to, kopējais preču un pakalpojumu eksports š/g. pirmajā pusē ir pieaudzis.. Taču līdzīgi kā pagājušajā gadā arī š.g. pirmajā pusgadā ekonomiskā izaugsme balstījās galvenokārt noturīgā iekšējā patēriņa pieaugumā, ko nodrošināja uzlabojumi darba tirgū, algu pieaugums un zemā inflācija.

⁴ Datu avots: ES statistikas birojs *Eurostat*

1.4. att. IKP izmaiņas 2015.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2014.gada attiecīgo laika periodu, %

1.5. att. Pievienotās vērtības izmaiņas tautsaimniecības nozarēs 2015.gada pirmajā pusgadā, salīdzinot ar 2014.gada attiecīgo laika periodu, %

IKP izlietojuma puses analīze parāda, ka privātais patēriņš š.g. pirmā pusgada laikā pieaudzis par 2,5%. Ņemot vērā, ka privātais patēriņš valsts IKP struktūrā sastāda divas trešdaļas, tas ir sniedzis būtisku devumu ekonomiskajā izaugsmē. Tajā pašā laikā sabiedriskais patēriņš arī saglabājis spēcīgu un š.g. pirmajā pusgadā ir uzrādījis kāpumu par 3,4%, salīdzinot ar 2014.gada pirmo pusgadu.

Ne mazāk svarīgs faktors ekonomiskās izaugsmes veicināšanā ir bijis preču un pakalpojumu eksporta pieaugums, kas 2015.gada pirmajos divos ceturkšņos veidoja 2,8%. Tas vērtējams kā ļoti labs sniegums nestabilās ārējās vides apstākļos. Situācijā, kad krasi sarūk rubļa kurss, pasliktinās vispārējais Krievijas ekonomiskais stāvoklis un ir aizliegums eksportēt konkrētus produktus uz Krieviju, eksporta kāpināšanas iespējas uz šo valsti ir ierobežotas un ir jākoncentrējas uz jaunu ārējo tirgu meklēšanu. Jāatzīmē, ka kopumā vietējie eksportētāji veiksmīgi diversificē savus noieta tirgus, tādējādi kompensējot zaudējumus, ko radīja eksporta kritums uz Krieviju. Turklāt, salīdzinot ar iepriekšējo divu gadu pirmajiem pusgadiem, eksporta pieaugums kļuvis nedaudz spēcīgāks. Tajā pašā laikā importa apjomi š.g. pirmajā pusē ir samazinājušies par 0,3% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo laika periodu, tādējādi neto eksporta devumu padarot vēl lielāku.

Investīcijas š.g. pirmajā pusgadā uzrādījušas nelielu pieaugumu 1,2% apmērā. Jāatzīmē, ka investīciju pieaugums š.g. otrajā ceturksnī bija vērojams pēc triju iepriekšējo ceturkšņu samazinājuma. Pašreizējā ģeopolitiskā situācija reģionā, kas rada ekonomisko nenoteiktību, liek uzņēmējiem joprojām būt piesardzīgiem savos lēmumos un atlikt investīciju projektus. Tajā pašā laikā atsevišķās nozarēs ģeopolitiskā situācija, tieši otrādi, veicina investīcijas, piemēram, investīciju kāpums apstrādes rūpniecībā ir skaidrojams ar konkurētspējas paaugstināšanu un nepieciešamību pielāgot produkciju jauniem noieta tirgiem. Arī transporta sektorā šogad ir vērojams spēcīgs investīciju pieaugums.

IKP analīze nozaru griezumā ļauj secināt, ka finanšu un apdrošināšanas nozare š.g. divos ceturkšņos ir augusi visstraujāk (+11,9%). Taču tās nelielā īpatsvara dēļ sektora devums kopējā IKP izaugsmē bija neliels. Lielāks īpatsvars ir nekustamā īpašuma nozarei, kura gan augusi tikai par 1,5%. Būtisks devums IKP izaugsmē 2015.gada pirmajā pusgadā bijis apstrādes rūpniecībai, kas salīdzinājumā ar 2014.gada attiecīgo periodu pieauga par 5,4%. Apstrādes rūpniecības izaugsmi veicināja metālu ražošanas nozare, atsākoties darbībai uzņēmumā AS "KVV Liepājas metalurģs", kā

arī stabili augošie kokapstrādes apjomi. Savukārt pārējo rūpniecības nozaru (ieguves rūpniecība, elektroenerģijas un gāzes apgāde) darbības rezultāti uzrādījuši nelielu kritumu, tāpēc kopējais rūpniecības pievienotās vērtības pieaugums bijis vājāks, veidojot 3,9%.

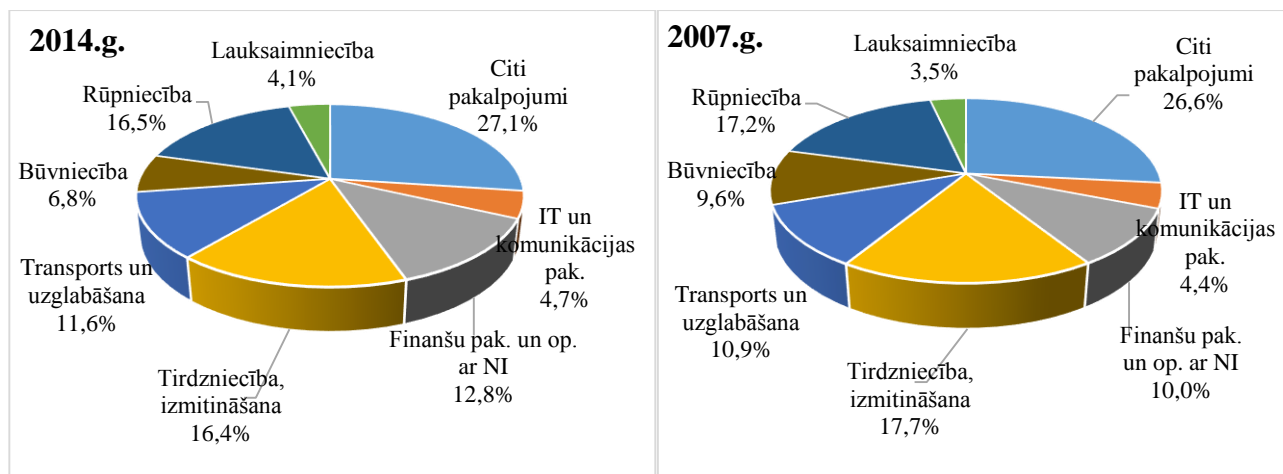
Būtisku devumu ekonomikas izaugsmē sniegusi tirdzniecības nozare, kurā tendences sakrīt ar iekšējā pieprasījuma pieauguma tendencēm. Š.g. pirmā pusgada laikā vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības pievienotās vērtības pieaugums sastādīja 2,5%, salīdzinot ar šo pašu laika periodu pirms gada. Jāatzīmē, ka pirmajā ceturksnī sektora izaugsme bija vāja, ko noteica vairumtirdzniecības nozare, jo mazumtirdzniecībā spēcīgi pieaugumi reģistrēti gan pirmajā, gan otrajā ceturksnī. Mazumtirdzniecības kāpumu šogad, gluži tāpat kā pērn, sekmē darba algas pieaugums un zemā inflācija, kas palielina iedzīvotāju rīcībā esošos ienākumus, ko novirzīt patēriņam.

Savukārt pretējas tendences vērojamas transporta un uzglabāšanas nozarē, kura š.g. pirmo divu ceturkšņu laikā samazinājies par 3%. Ja vēl pērn nozarē tika fiksēts pieaugums, šogad aizvien izteiktāks kļūst tās kritums. Transporta nozari negatīvi ietekmējusi ģeopolitiskā krīze un Krievijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās, tādējādi samazinot kravu tranzīta plūsmu caur Latviju.

Arī būvniecības sektora negatīvā izaugsme kļūst aizvien spēcīgāka – pirmajā ceturksnī nozares kritums sastādīja 0,1%, bet jau otrajā ceturksnī tā samazinājās par 3,4%, salīdzinot ar attiecīgo ceturksni 2014.gadā. Jāatzīmē, ka šo samazinājumu lielā mērā noteikusi pagājušā gada augstā bāze, kad pirmajā pusgadā būvniecības nozare bija augusi par 18,9%. Š.g. pirmajā pusgadā būvniecību veicināja publiskais sektors, jo pieauga inženierbūvju izlaides apjomi, ko pamatā nodrošina valsts un ES fondu finansējums. Savukārt dzīvojamo un nedzīvojamo ēku celtniecības apjomi saruka.

Samazinājās arī lauksaimniecības nozares izlaides apjomi, š.g. pirmajā pusgadā tās pievienotajai vērtībai sarūkot par 2,3%. Šo samazinājumu noteica nozares kritums š.g. pirmajā ceturksnī zemās mežsaimniecības izlaides dēļ. Taču otrajā ceturksnī jau fiksēts pieaugums un arī gada rezultātus kopumā pozitīvi ietekmēs labā graudaugu raža šajā sezonā.

IKP pievienotās vērtības struktūras salīdzinājums liecina, ka 2008.gada finanšu un ekonomiskās krīzes iespaidā ir mainījies atsevišķu nozaru īpatsvars Latvijas tautsaimniecībā. Lielākās atšķirības vērojamas būvniecības sektorā, kas pirmskrīzes laikā, uzrādot strauju, bet tajā pašā laikā neilgtspējīgu izaugsmi, veidoja ievērojami lielāku daļu IKP struktūrā. Lai arī būvniecības īpatsvars pakāpeniski palielinās, tas 2014.gadā veidoja 6,8% un par 2,9 procentpunktiem atpalika no 2007.gadā sasniegtā īpatsvara. Arī lielāko nozaru – rūpniecības, kam seko tirdzniecības un izmitināšanas sektors - īpatsvars ir nedaudz samazinājies. Savukārt augstāko kāpumu uzrāda finanšu un operāciju ar nekustamo īpašumu pakalpojumu īpatsvars. Pieaug arī uz vietējiem resursiem un vietējo darbaspēku balstītā lauksaimniecības nozare. Nedaudz kāpis ir arī citu nozaru īpatsvars pievienotās vērtības struktūrā, tajā skaitā transporta un uzglabāšanas, informācijas un komunikācijas pakalpojumu, profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu, kā arī administratīvo un apkalpojošo dienestu darbības nozaru īpatsvars.

1.6. att. Pievienotās vērtības struktūras salīdzinājums pa nozaru grupām 2014. un 2007.gadā, % (2010.g. salīdzināmajās cenās)

Latvijas ekonomiskās izaugsmes analīze par š.g. pirmo pusgadu liecina, ka šogad izaugsme ir kļuvusi sabalansētāka starp iekšējo un ārējo pieprasījumu. Lai arī galvenais izaugsmes virzītājs joprojām bija iekšējais patēriņš, ko veicināja bezdarba pakāpeniska samazināšanās, darba algu pieaugums un zemā inflācija, arī eksporta kāpumam bija svarīga loma ekonomiskās izaugsmes veicināšanā. Jāatzīmē, ka esošajos ģeopolitiskās nestabilitātes apstākļos būs grūti panākt būtisku eksporta apjomu pieaugumu, tāpēc arī šogad izaugsme balstīsies iekšējā pieprasījuma noturībā.

1.2.2. Tautsaimniecības nozaru attīstība

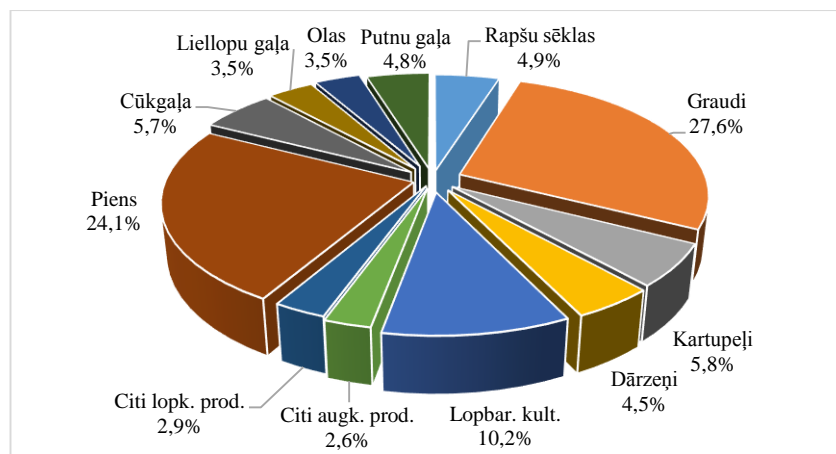
Lauksaimniecība

Lauksaimniecības sektors, apvienojot lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozares, Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā 2014. gadā sastādīja 4,1%, īpatsvaram saglabājoties 2013. gada līmenī. Starp lauksaimniecību veidojošajām nozarēm lielākā ir mežsaimniecība, kas veido nedaudz vairāk kā pusi no sektora pievienotās vērtības. Tai seko lauksaimniecība (lopkopība, augkopība, lauksaimniecības pakalpojumi), kuras īpatsvars pārsniedz 40%, un nelielu daļu veido zivsaimniecība.

Kopš 2012. gada lauksaimniecībā kopumā (ieskaitot mežsaimniecību un zivsaimniecību) nodarbināto iedzīvotāju skaitam ir tendence samazināties. 2014. gadā lauksaimniecībā strādāja 66,3 tūkst. cilvēku, kas ir 7,5% no kopējā nodarbināto iedzīvotāju skaita Latvijā.

Š.g. pirmajā pusgadā lauksaimniecībā tika reģistrēts kritums. Nozares pievienotā vērtība Latvijas IKP samazinājās par 2,3%, ko noteica lauksaimniecības kritums gada pirmajā ceturksnī. Tas saistīts ar mežsaimniecības izlaides apjomu straujo sarukumu gada sākumā, ko ietekmēja siltie laika apstākļi, kā dēļ tika traucēta meža izciršana un tai pakārtoti darbi. Taču jau otrajā ceturksnī lauksaimniecībā kopumā bija pieaugums.

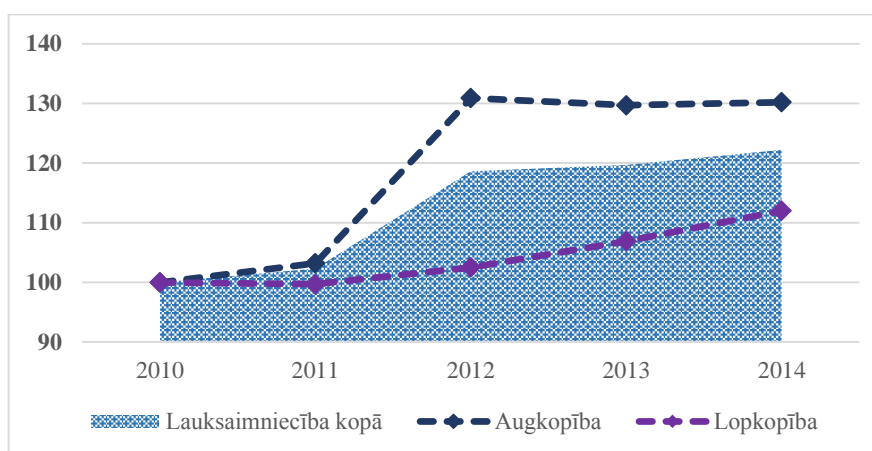
Tradicionāli lauksaimniecības sektors tiek dalīts divās nozarēs – augkopība un lopkopība. 2014.gadā no kopējās lauksaimniecības preču izlaides vērtības 55,6% veidoja augkopība un 44,4% - lopkopība.

1.7. att. Lauksaimniecība preču galaprodukcijas struktūra 2014.gadā (bāzes cenās)⁵, %

Pērn salīdzinājumā ar 2013. gadu lauksaimniecības preču produktu struktūrā lielākās izmaiņas vērojamas rapšu sēkļu īpatsvarā, tam samazinoties par 4,3 procentpunktiem. Taču kas attiecas uz lielākajām produktu grupām – graudu īpatsvars 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, nav mainījies, savukārt saražotā piena īpatsvara kāpums sastādīja 2,5 procentpunktus, veidojot 24,1%. Izmaiņas ir bijušas arī citu lauksaimniecības preču īpatsvarā, taču to apmērs bijis neliels, nepārsniedzot 2 procentpunktus.

Situācija lauksaimniecībā uzlabojas kopš 2011. gada, ko atspoguļo ražošanas apjomu pieaugums nozarē. Īpaši strauja izaugsme tika fiksēta 2012. gadā, kas skaidrojams ar augkopības produkcijas kāpumu, proti, augsto graudu ražu. Turklāt attiecīgajā gadā bija vērojams arī graudu iepirkuma cenu kāpums, rezultējoties nozīmīgā nozares ienākumu pieaugumā.

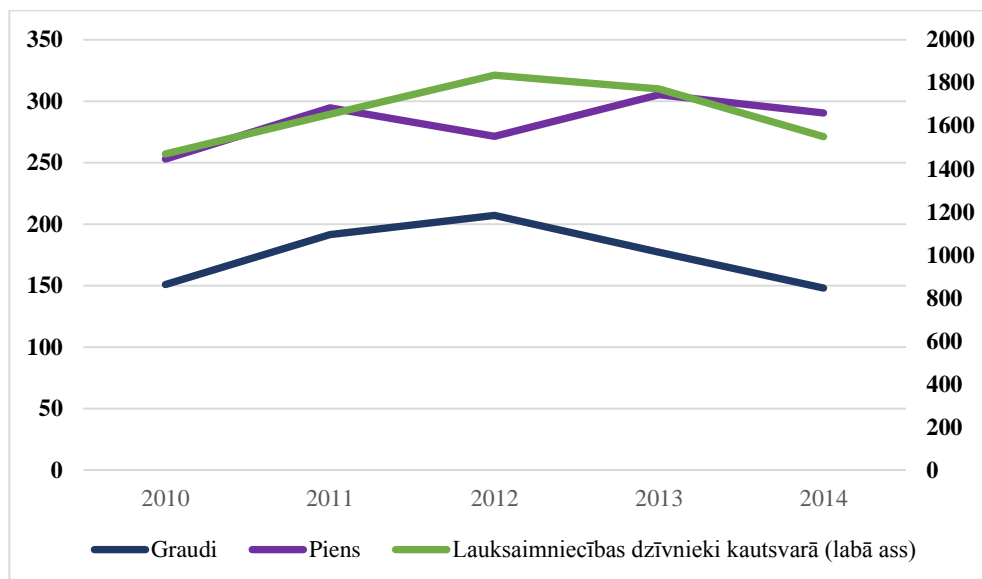

1.8. att. Lauksaimniecības produkcijas indeksi (salīdzināmajās cenās), 2010=100

Lauksaimniecības darbības rezultātus ietekmē vairāki faktori – laika apstākļi, iekšējais un ārējais pieprasījums, iepirkuma cenas u.c. aspekti, kuriem ir tendence gadu no gada mainīties, tādējādi veicinot vai ierobežojot nozares izlaidi. Turklāt lauksaimniecībai ir izteikti sezonāls raksturs. 2014. gadā, neskatoties uz vairākiem faktoriem, kas negatīvi ietekmēja nozares attīstību, lauksaimniecībā fiksēts pieaugums 2,1% apmērā. Lauksaimniecības apakšnozaru griezumā izaugsmes tempi atšķīrās. Augkopībā reģistrēts vien 0,4% liels pieaugums, lai arī pērn tika novākta graudaugu rekordražā, palielinājās arī kartupeļu un dārzeņu kopražā. Taču augkopības vājo izaugsmi noteica ievērojams rapša ražas apjomu samazinājums, kas bija saistīts ar ziemas rapšu izsalšanu. Savukārt lopkopība pērn pieaugusi par 4,8%, kas, ievērojot sarežģīto situāciju piena lopkopībā Krievijas noteikto sankciju dēļ,

⁵ Datu avots: Zemkopības ministrijas ziņojums “Latvijas lauksaimniecība 2015”

kā arī Āfrikas cūku mēra radītās sekas, ir vērtējams kā labs rezultāts. Vienlaikus ar lauksaimniecības produktu ražošanas apjomu pieaugumu ir samazinājušās to cenas – lielākais iepirkuma cenas kritums 2014. gadā fiksēts graudiem, samazinājumam sastādot 16,5%. Savukārt lauksaimniecības dzīvnieku un piena vidējās iepirkuma cenas sarukušas par attiecīgi 12,6% un 4,8%, salīdzinot ar 2013. gadu.

1.9. att. Lauksaimniecības produkcijas iepirkuma cenas, euro par 1 tonnu

Saskaņā ar pieejamo statistiku par lauksaimniecības darbības rezultātiem 2015. gada pirmajā pusgadā situācija lauksaimniecības apakšnozarēs ir atšķirīga. Piemēram, augkopībā situācija ir laba - iepirkto graudu apjoms š.g. pirmo sešu mēnešu laikā ir pieaudzis par 34,2%, salīdzinot ar to pašu laika periodu iepriekšējā gadā. Turklāt nozares pārstāvji prognozē, ka kopējais šogad novākto graudu apjoms būs augsts un pat varētu pārsniegt 2014. gada graudaugu rekordražu. To noteiks gan labvēlīgie laika apstākļi, gan graudaugu platību palielinājums šajā sezonā. Taču tajā pašā laikā krīt graudu iepirkuma cenas – š.g. pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar 2014. gada pirmo pusgadu samazinājums sastādīja 7,6%. Tā kā pasaulē šogad tiek prognozēts augsts kviešu krājumu pārpalikums saistībā ar labām ražas prognozēm daudzās pasaules valstīs un pieprasījuma mēreno kāpumu, cenas visdrīzāk neaugs, bet turpinās sarukt.

Savukārt lopkopības ražošanas apjomi š.g. pirmajā pusē ir samazinājušies. Par to liecina, piemēram, gaļas pārstrādes un pieņemšanas uzņēmumu iepirkums, kā apjoms 2015. gada pirmajos sešos mēnešos ir krities par 2,9% salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusgadu. Viens no negatīvajiem faktoriem, kas negatīvi ietekmējis lopkopības attīstību šogad, ir pērnā gada Āfrikas cūku mēra uzliesmojuma sekas, ierobežojot gan dzīvu cūku, gan cūkgaļas tirdzniecību. Tā kā jauni Āfrikas cūku mēra gadījumi tika atklāti arī šogad, sagaidāms, ka cūkkopības darbības rezultāti būs vāji arī turpmākajos 2015. gada mēnešos.

Ar lieliem pārbaudījumiem jau kopš pērnā gada rudens saskaras piena lopkopība. Tas izriet no ģeopolitiskā konflikta sekām austrumu reģionā, kad Krievija no 2014. gada 7. augusta pārstāja importēt atsevišķus lauksaimniecības un pārtikas produktus no ES, ASV, Kanādas un vēl vairākām attīstītajām valstīm. Latvijā šo sankciju negatīvo ietekmi visspēcīgāk izjūt piensaimnieki. Tirdzniecības embargo rezultātā tika pārtraukts piena un tā izstrādājumu eksports uz Krieviju, palielinājās konkurence starp Eiropas Savienības dalībvalstīm, samazinot produkcijas cenu. Tādējādi vidējās piena iepirkuma cenas š.g. pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusgadu ir kritušās par 33,1%, jūnijā sasniedzot pēdējo sešu gadu zemāko līmeni (pēdējo reizi vēl zemāka cena tika reģistrēta tikai 2009.gada oktobrī). No tirdzniecības sankcijām cieš arī citas lopkopības

nozares, taču to ražotās produkcijas eksporta īpatsvars uz Krieviju bija neliels, tāpēc lielākus sarežģījumus šo nozaru izaugsmei rada tieši pieaugošā konkurence ES.

1.2. tabula. Produkcijas apjoma un iepirkuma cenu izmaiņas 2015.g. pirmajā pusgadā salīdzinājumā ar 2014.g. pirmo pusgadu, %

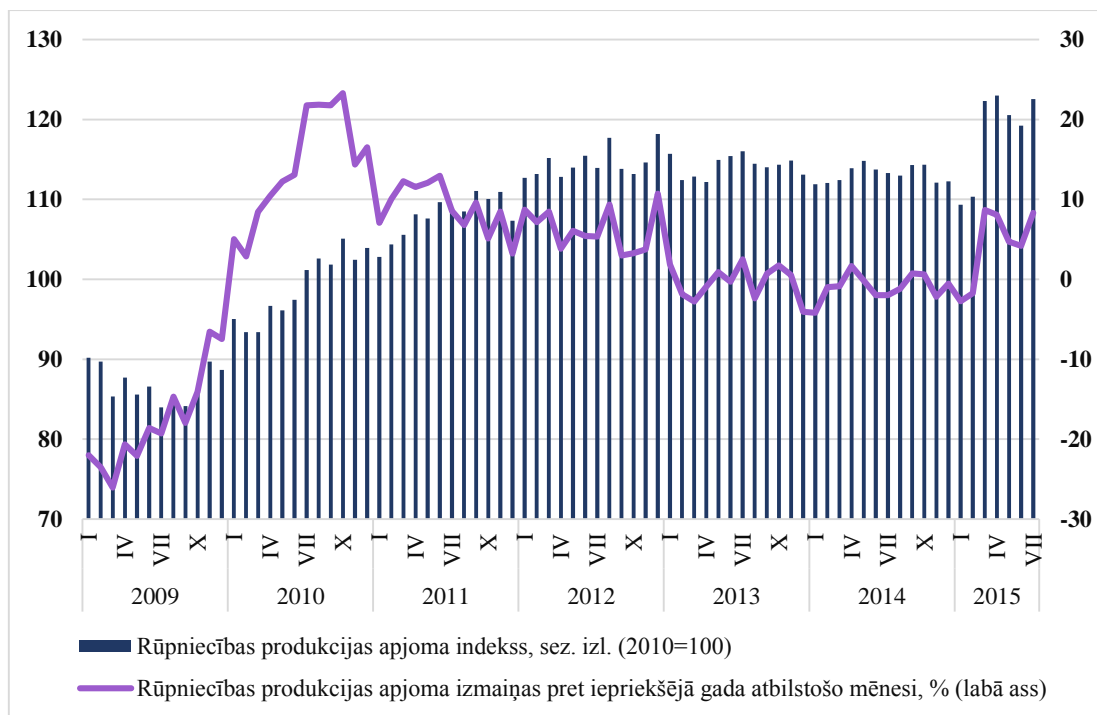
	Produkcijas apjoma izmaiņas	Iepirkuma cenu izmaiņas
Graudaugi	+34,2	-7,6
Lauksaimniecības dzīvnieki (kautsvarā)	-2,9	-10,2
Piens	-0,9	-33,1

Kopumā situācija lauksaimniecībā šogad nav viennozīmīgi vērtējama. No vienas puses, augkopības apjomi visdrīzāk pieaugs, ko noteiks sagaidāmā augstā graudaugu raža. Taču no otras puses, lopkopību turpinās negatīvi ietekmēt, galvenokārt, ārējie faktori, kuru pārvarēšana ir liels izaicinājums vairākām Latvijas tautsaimniecības nozarēm.

Rūpniecība

Rūpniecība ir Latvijas tautsaimniecības lielākā nozare, IKP pievienotās vērtības struktūrā 2014.gadā veidojot 16,5%, no kuriem 12,5% sastāda tieši apstrādes rūpniecība. Pārējo veido ieguves rūpniecība, elektroenerģijas un gāzes apgāde, kā arī ūdens apgāde. Rūpniecībai svarīga loma ir arī darba vietu nodrošināšanā – 2014. gadā nozarē bija nodarbināti 137,7 tūkst. cilvēku, kas ir 15,5% no visu nodarbināto iedzīvotāju skaita valsts tautsaimniecībā. Jāsaka gan, ka pēdējos gados rūpniecības īpatsvaram un tajā nodarbināto skaitam ir tendence sarukt. Nozares attīstību lielā mērā nosaka ekonomiskā situācija ārējā vidē, jo teju 2/3 no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportētas, tādējādi ārējais pieprasījums ir nozīmīgs apstrādes rūpniecības attīstību ietekmējošs faktors.

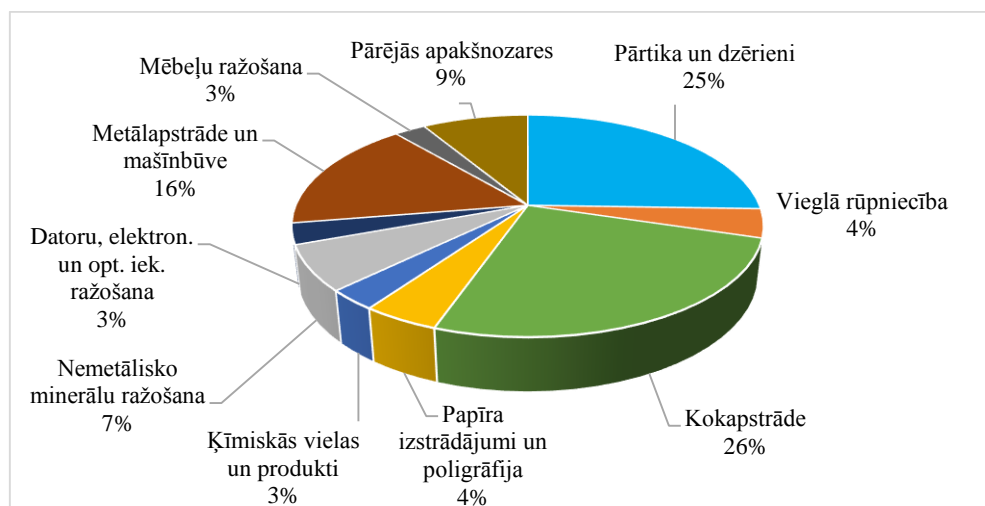
Iepriekšējos divos gados rūpniecības nozarei kopumā nav veicies. Neskatoties uz to, ka lielākajās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs – pārtikā, kokapstrādē, gatavo metālizstrādājumu ražošanā - bijuši pieaugumi, rūpniecību negatīvi ietekmēja AS “Liepājas metalurģis” darbības pārtraukšana 2013.gada pirmajā pusē, kā arī kritums elektroenerģijas un gāzes apgādes nozarē gan 2013., gan 2014.gadā. Kopš pagājušā gada rūpniecības sektora izaugsmei skar arī ģeopolitiskā situācija, taču atšķirībā no 2014.gada šogad panākumi atsevišķās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs spējuši šos zaudējumus kompensēt. Tādējādi kopumā šogad rūpniecībā vērojama spēcīga izaugsme.

1.10. att. Rūpniecības produkcijas apjoma indekss (sezonaļi izlīdzināti dati) un tā pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

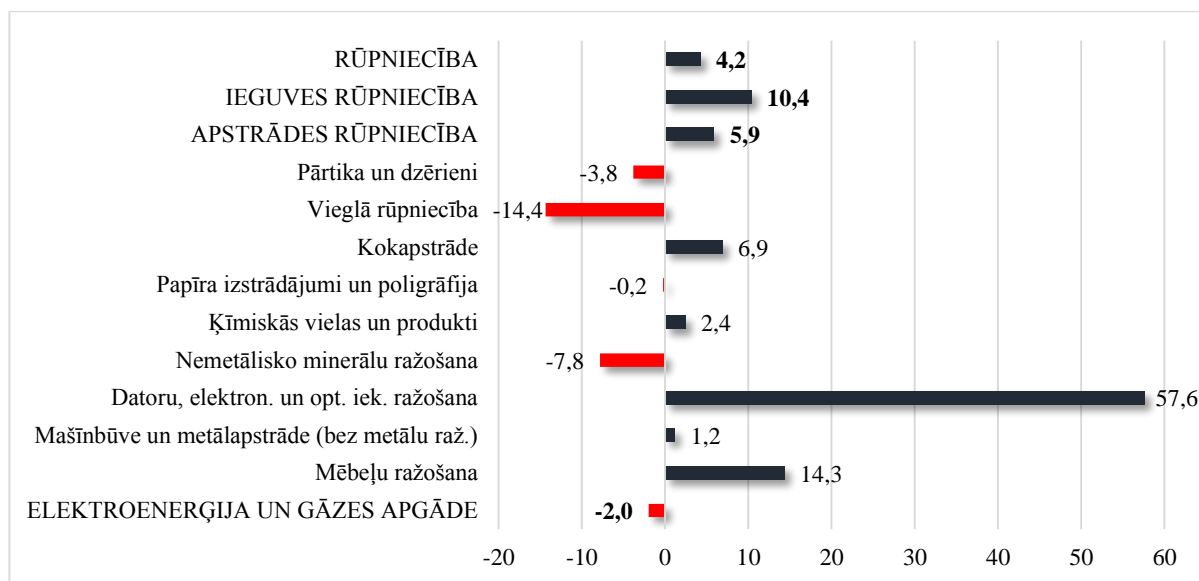
Š.g. pirmajos divos mēnešos rūpniecībā vēl bija fiksēts mērens kritums, ko kārtējo reizi noteica spēcīgais samazinājums elektroenerģijas un gāzes apgādes ražošanas apjomos. Taču jau martā līdz ar AS “KVV Liepājas metalurģs” ražošanas atjaunošanu, kā rezultātā strauji pieauga apstrādes rūpniecības izlaides apjomi, un elektroenerģijas un gāzes apgādes sektora izlaides stabilizēšanos rūpniecībā vērojams būtisks ražošanas apjomu pieaugums. Tādējādi kopumā š.g. pirmajos septiņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo laika posmu, Latvijas rūpniecībā reģistrēta 4,2% liela izaugsme, t.sk., apstrādes rūpniecība augusi par 5,9%.

Sarukumu elektroenerģijas un gāzes apgādes apjomos š.g. janvārī un februārī noteica saražotās elektroenerģijas kritums gan hidroelektrostacijās, gan koģenerācijas stacijās, ko ietekmēja siltā ziema un zemā ūdens pietece Daugavā. Taču turpmāk elektroenerģijas ražošanas apjomi pieauga vai arī samazinājumi bija nelieli, kā rezultātā nozares kritums š.g. pirmajos septiņos mēnešos sastādīja 2%, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu pirms gada. Ieguves rūpniecība tajā pašā laikā pieaugusi par 10,4%.

1.11. att. Apstrādes rūpniecības nozaru izlaides struktūra 2014.gadā (faktiskajās cenās, %)

Apstrādes rūpniecības lielākās apakšnozares ir kokapstrāde un pārtikas ražošana, 2014. gadā veidojot attiecīgi 26% un 22% no kopējās apstrādes rūpniecības izlaides. Tām seko metālapstrādes un mašīnbūves apakšnozares, starp kurām izteikti lielākā ir gatavo metālizstrādājumu ražošana, kas veido 7%, bet pārējās svārstās starp 2-3%.

1.12. att. Rūpniecības nozaru izlaides apjoma izmaiņas 2015.g. septiņos mēnešos, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu 2014.gadā (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Apstrādes rūpniecības izlaidi šogad negatīvi iespaidoja ģeopolitiskais konflikts starp Krieviju un Ukrainu un tā izraisītās sekas - abpusējās sankcijas starp Krieviju un ES, Krievijas ekonomiskā recesija un rubļa kursa kritums. Šo faktoru ietekmē lielākie zaudējumi vērojami pārtikas rūpniecībā, jo līdz ar aizliegumu eksportēt uz Krieviju lielu daļu lauksaimniecības un pārtikas produktu saasinājās konkurence ES iekšienē. Turklāt jaunu noieta tirgu atrašana ir darbietilpīgs process, kurš prasa lielu atdevi un investīcijas. Taču pozitīvi vērtējams Latvijas pārtikas rūpnieku līdzšinējais darbs jaunu sadarbības partneru meklējumos, jo Latvijā ražotā pārtikas produkcija tagad tiek eksportēta uz Ķīnu, Apvienotajiem Arābu Emirātiem, ASV, Meksiku, atsevišķām valstīm Āfrikā u.c. Lai arī šie apjomi pagaidām ir nelieli, tie pamazām sāk kompensēt ģeopolitiskās situācijas radītos zaudējumus. Pie tam ar š.g. augustu izzudīs negatīvais bāzes efekts no Krievijas importa embargo, kas tika noteikts pērnā gada augusta sākumā. Taču saglabāsies negatīvā ietekme no pagaidu aizlieguma Krievijā realizēt visa veida zivju produkciju, kas uz nenoteiktu laiku tika izsludināts š.g. jūnija sākumā.

Ar grūtībām saskaras arī tās apstrādes rūpniecības apakšnozares, kuru produkcija nav pakļauta tirdzniecības sankcijām, bet kuru realizācijas apjomus negatīvi iespaido Krievijas ekonomiskā situācija. Tā, piemēram, Krievija ir bijis nozīmīgs elektrisko iekārtu noieta tirgus, tāpēc to izlaidē šī gada septiņos mēnešos vērojams kritums. Pozitīvi gan vērtējams tas, ka jūnijā un jūlijā apakšnozarē tika fiksēti spēcīgi pieauguma tempi. Krievijas ekonomikas recesija netieši ietekmē arī gatavo metālizstrādājumu ražotājus, kuri šo produkciju kā izejvielu eksportēja uz citām ES valstīm, kas galaproduktus tradicionāli realizēja Krievijā. Pasliktinoties Krievijas iedzīvotāju pirktspējai, samazinājās pieprasījums arī pēc Latvijā ražotajiem gatavajiem metālizstrādājumiem ES un to ražošanas apjomi saruka.

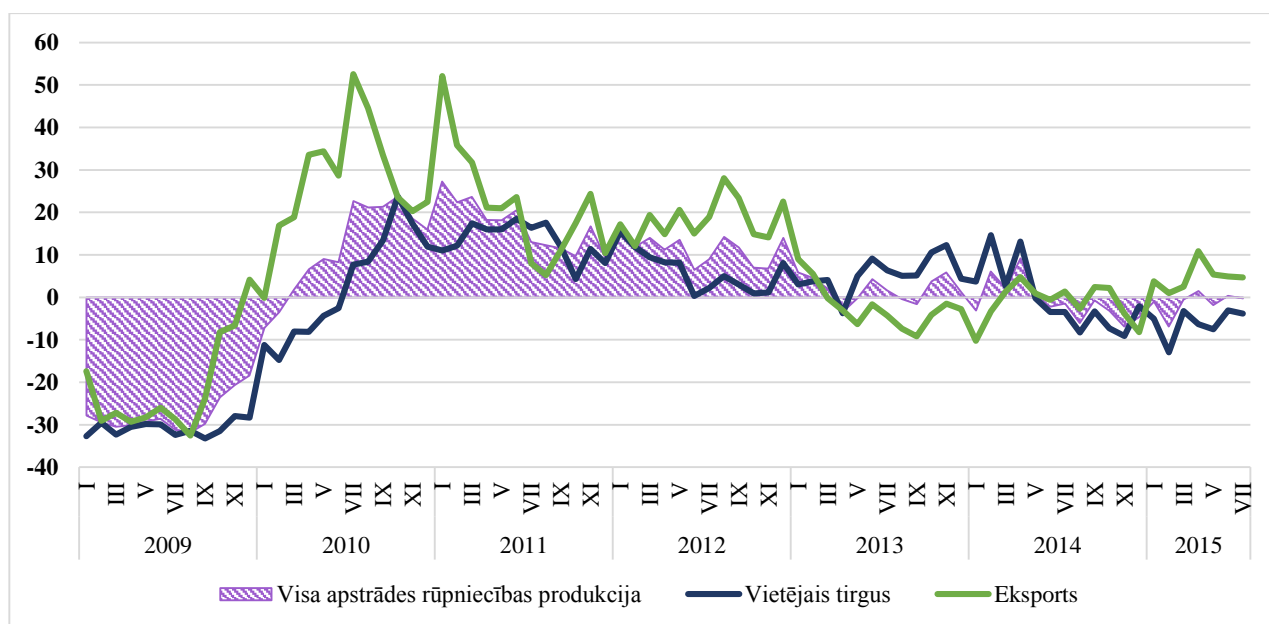
Arī apģērbu un tekstilizstrādājumu ražošanu negatīvi ietekmēja ne tikai Krievijas ekonomiskā situācija, bet arī pieprasījuma kritums ES. Savukārt nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanu kavē vājais būvniecības sektors gan Latvijā, gan ES kopumā.

Tajā pašā laikā kokrūpniecības izlaidē vērojams stabils ražošanas apjomu pieaugums, ko lielā mērā nodrošinājis tieši ārējais pieprasījums, jo vairāk nekā 2/3 no apakšnozares apgrozījuma veido eksports. Jāatzīmē, ka pērn nozarē tika veiktas ievērojamas investīcijas, kas ļāvušas paaugstināt koksnes izstrādājumu izlaides apjomus kopumā, kā arī ražot augstākas pievienotās vērtības koksnes produkciju. Par to liecina arī, piemēram, mēbeļu ražošanas izlaides apjomu pārliecinošais kāpums šogad.

Visstraujākie pieauguma tempi jau trešo gadu pēc kārtas fiksēti datoru, optisko un elektronisko iekārtu ražošanā. Šis sniegums arī dod pozitīvus signālus par konkurētspējīgu, augstas pievienotās vērtības nozaru attīstības potenciālu Latvijā, kas būs atkarīgs no ārējā pieprasījuma tendencēm.

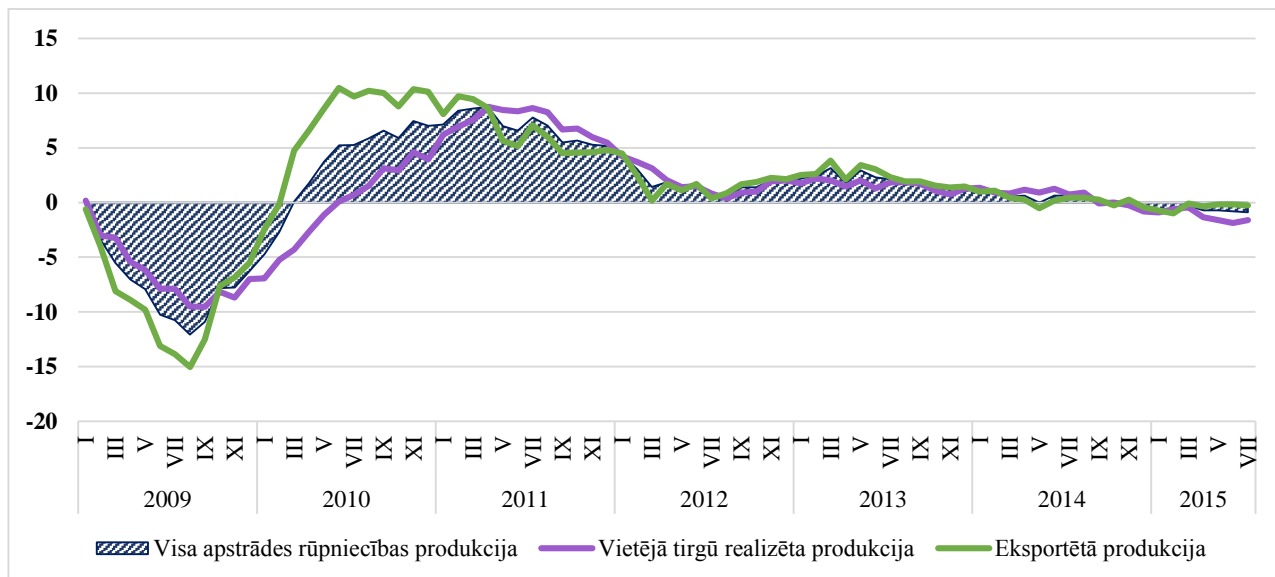
2015.gads Latvijas rūpniecībā ir bijis veiksmīgs. Starp nozīmīgākajiem notikumiem jānosauca AS “KVV Liepājas metalurģis” rūpnīcas darbības atjaunošana, kas kopš marta bijusi spēcīga rūpniecības sektora izaugsmes veicinātāja. Lai arī ražošanas atsākšanas process bijis sarežģīts un saskārās ar dažādām grūtībām, jaunākās ziņas liecina par izlaides apjomu stabilizēšanos. Tādējādi ir sagaidāms, ka arī turpmāk metālu ražošanas apakšnozare pozitīvi ietekmēs rūpniecības izaugsmi. Tā kā CSP kopš š.g. februāra nepublicē datus par metālu ražošanu, precīzs apakšnozares pieaugums nav zināms.

Lai arī tiktāl šogad gan rūpniecības kopumā, gan apstrādes rūpniecības attīstība ir vērtējama atzinīgi, dati par nozares apgrozījumu nav tik iepriecinoši. Viens no apgrozījuma samazinājumu noteicošajiem faktoriem ir cenu kritums rūpniecības produkcijai, ko daļēji atspoguļo zemās patēriņa cenas Latvijā. Turklāt tas liecina par lielu produkcijas uzkrājumu veidošanos ražotāju noliktavās. Tādējādi apstrādes rūpniecības kopējais apgrozījums š.g. pirmo septiņu mēnešu laikā ir uzrādījis kritumu 1,2% apmērā, salīdzinot ar pērnā gada atbilstošo laika posmu. Šo samazinājumu noteica apgrozījuma kritums vietējā tirgū, š.g. septiņos mēnešos sarūkot par 6%, taču eksporta apgrozījums šajā pašā laika periodā palielinājās par 4,7%. Tā rezultātā pirmajos divos š.g. ceturkšņos vidēji 64,7% no apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījuma veidoja eksports, kas ir par attiecīgi 1,3 un 2,6 procentpunktiem nekā 2013. un 2014. gada pirmajos divos ceturkšņos. Realizācijas apjomu pieaugums ārējos tirgos bija īpaši svarīgs kokrūpniecības, iekārtu, mehānismu un darba mašīnu, automobiļu un piekabju ražošanas, kā arī datoru, optisko un elektronisko iekārtu ražošanas veicināšanā, ņemot vērā šo nozaru atkarību no eksporta.

1.13. att. Apstrādes rūpniecības apgrozījuma pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi (kalendāri izlīdzināti dati, %)

Analizējot ražotāju cenu pārmaiņas apstrādes rūpniecībā, var redzēt, ka visos š.g. septiņos mēnešos izmaiņu dinamika bija negatīva, t.i., ražotāju cenas samazinājās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi. Kopumā septiņu mēnešu laikā ražotāju cenas saruka vidēji par 0,7%, salīdzinot ar šo pašu laika periodu pirms gada. Samazinājums vietējā tirgū realizētās apstrādes rūpniecības produkcijas ražotāju cenām ir bijis lielāks par eksportam paredzētās produkcijas ražošanas izmaksu kritumu.

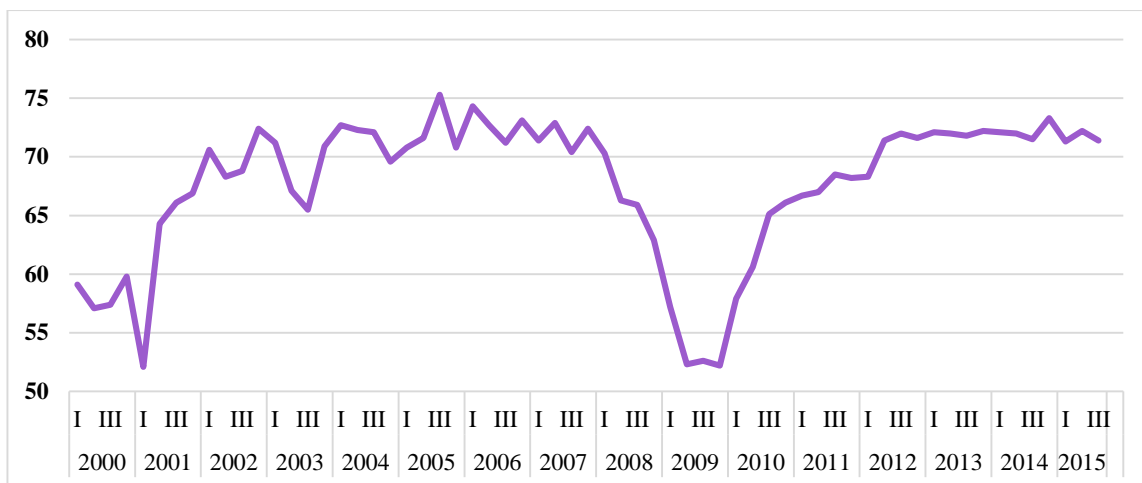

1.14. att. Apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi, %

Nozaru griezumā lielākie ražotāju cenu samazinājumi vietējam tirgum ražotajai produkcijai š.g. septiņu mēnešu laikā reģistrēti pārtikas produktu ražošanā (-4,2%) un datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā (-2,1%), savukārt būtiskākie kāpumi fiksēti tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanā par attiecīgi 7,6% un 3,4%, kā arī iekārtu un ierīču remonta apakšnozarē (+3,3%). Taču kopumā š.g. pirmo septiņu mēnešu laikā ražotāju cenu visstraujāk krita pārtikas produktu un citu transportlīdzekļu ražošanā – par 4,2% un 2,1% attiecīgi.

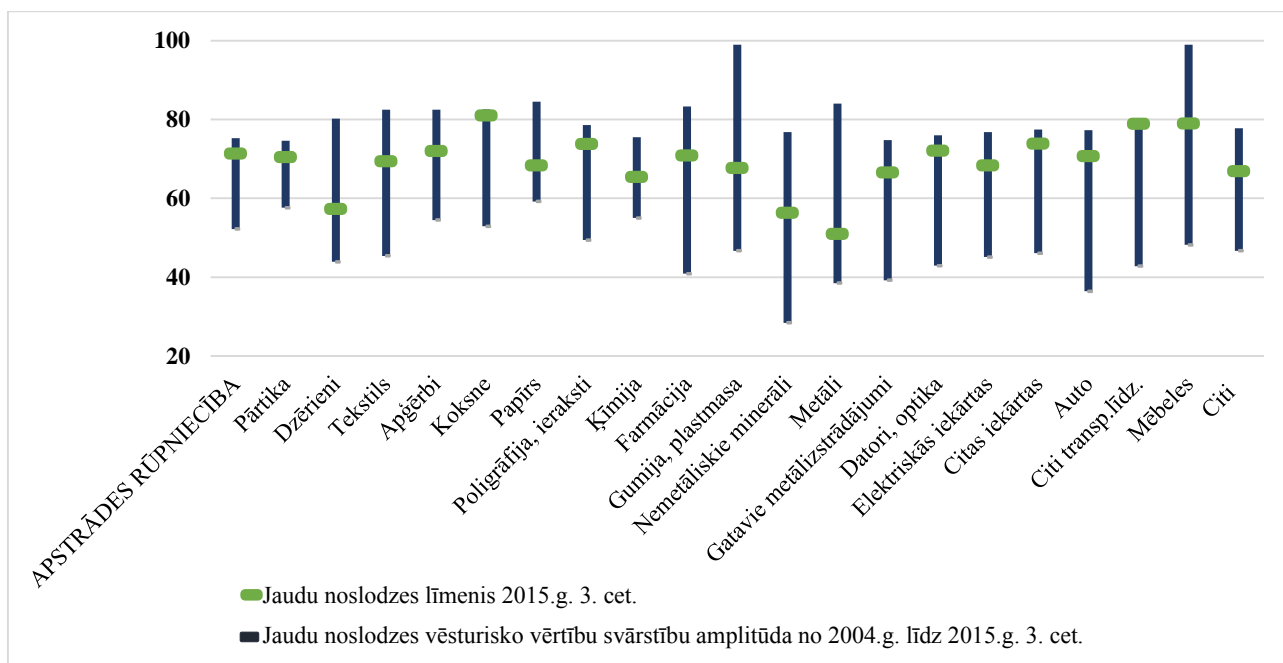
Ražotāju cenu samazinājumu varētu skaidrot, pirmkārt, ar atsevišķu ražošanas izejvielu cenu kritumu pasaules tirgos (pārtika, nafta) un, otrkārt, ar pieprasījuma trūkumu, ko uzņēmēji jau vairāku gadu garumā min kā galveno ražošanas attīstību ierobežojošo faktoru. Turklāt šogad to uzņēmēju īpatsvars, kuru ražošanu apgrūrina zemais pieprasījums, ir strauji pieaudzis, š.g. trešajā ceturksnī veidojot 45,6% - augstākais līmenis pēdējo divu gadu laikā. Tajā pašā laikā augsts ir to ražotāju īpatsvars, kuri nesaskaras ne ar kādām grūtībām, veicot uzņēmējdarbību (36,7%). Pozitīvi, ka samazinājies to ražotāju īpatsvars, kas norāda uz finanšu pieejamības problēmām uzņēmējdarbības veikšanai. Ar šo šķērslī šobrīd saskaras vien 3,5% ražotāju. Turklāt aizvien mazāk uzņēmēju izjūt materiālu un/vai atbilstošo iekārtu trūkuma problēmu (6,9%). Tas nozīmē, ka nozarē veiktās investīcijas ļāvušas modernizēt tehnoloģiskos procesus vai iegādāties jaunas ražošanas iekārtas, tādējādi signalizējot par labajām apstrādes rūpniecības izaugsmes perspektīvām turpmākajos š.g. mēnešos un 2016. gadā. Tā, piemēram, pērn apstrādes rūpniecībā veiktās investīcijas pieauga par 21,2%, salīdzinot ar 2013. gadu. Taču š.g. pirmo divu ceturksņu laikā tās ir augušas tikai par 1,9%.

Paralēli jau iepriekš pieminētajiem ražošanu ierobežojošajiem faktoriem, apstrādes rūpniecības attīstību ietekmē arī ražošanas jaudu pietiekamība. Uzņēmēju aptaujas liecina, ka pašreiz jaudu noslodze Latvijas apstrādes rūpniecībā ir augsta, tomēr tai šogad nav augšupejoša tendence.

1.15. att. Jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā, %⁶

Savam vēsturiski augstākajam jaudu noslodzes līmenim ir pietuvojušās pārtikas produktu, kokmateriālu, datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apakšnozares, kā arī iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošana. Pēdējās trijās no augstākminētajām apakšnozarēm šogad bija vērojami stabili izlaides apjomu pieaugumi, tomēr tuvākajā perspektīvā to izaugsmi var negatīvi ietekmēt ražošanas jaudu trūkums. Tāpēc pozitīvi vērtējamas uzņēmēju jau iepriekš veiktās investīcijas ražošanas attīstībā, taču, lai kāpinātu apstrādes rūpniecības izaugsmi, investīcijām ir jāpalielinās arī turpmāk. Tajā pašā laikā samazinās ķīmisko produktu un farmaceitisko vielu un preparātu ražošanas jaudu noslodzes, kas saistāms ar iepriekš veiktajām investīcijām ražošanas modernizēšanā. Taču nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas jaudu noslodzes mazināšanās skaidrojama ar ražošanas apjomu kritumu zemā pieprasījumā dēļ.

1.16. att. Jaudu izmantošana apstrādes rūpniecības nozarēs, %

Š.g. sākumā Latvijas rūpnieku noskaņojuma rādītāja dinamika bija lejupejoša, taču jaunākie dati uzrāda uzlabojumus. Izteiktu kāpumu ir uzrādījis Latvijas rūpnieku novērtējums par gaidāmajiem ražošanas apjomiem turpmākajos mēnešos. Turklāt patērētāju un uzņēmēju konfidence uzlabojas lielākajā daļā Latvijas galveno tirdzniecības partnervalstu, kas norāda uz ārējā pieprasījuma

⁶ Datu avots: EK uzņēmēju aptaujas

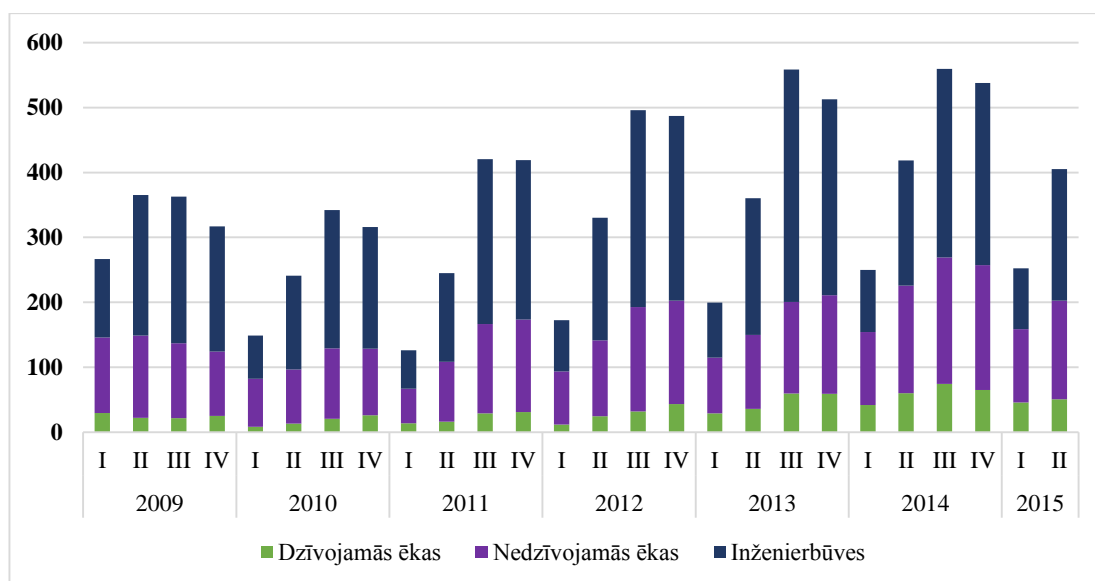
nostiprināšanos. Tas liecina, ka nākotnē varētu paaugstināties Latvijas rūpnieku eksporta apjomi un kopējā nozares izlaide saglabāsies spēcīga.

Jāsecina, ka turpmākās Latvijas rūpniecības izaugsmes perspektīvas šogad ir labas. Lai arī nozares attīstību joprojām ietekmēs ģeopolitiskais konflikts, Krievijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanos un tirdzniecības ierobežojumiem, kopumā rūpnieki jau ir pierādījuši, ka, efektīvi izmantojot valsts atbalsta instrumentus un investējot pašiem, tie var kāpināt savu konkurētspēju un veiksmīgi diversificēt eksporta tirgus.

Būvniecība

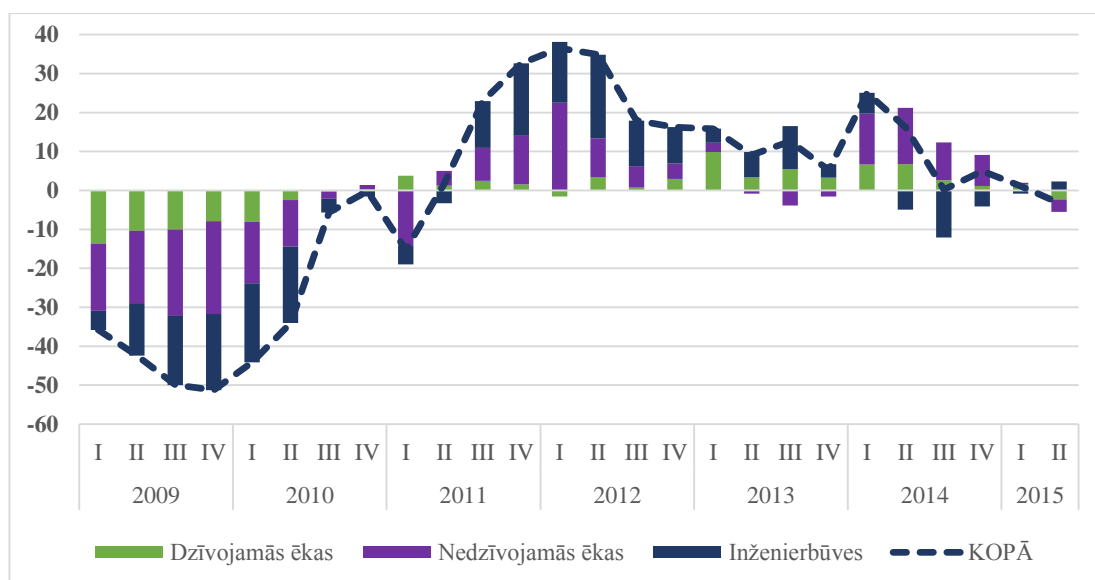
Sākot ar 2011.gadu, pieaug būvniecības īpatsvars Latvijas IKP pievienotās vērtības struktūrā, kas bija strauji sarucis ekonomiskās un finanšu krīzes rezultātā. Pateicoties spēcīgajai sektora izaugsmei 2014.gadā, pērn sektora īpatsvars palielinājās līdz 6,8% no IKP, taču tas aizvien ievērojami atpaliek no pirmskrīzes gados sasniegtās daļas Latvijas tautsaimniecības struktūrā. Tāpat pieaug arī nodarbināto skaits nozarē - 2014. gadā būvniecībā tika nodarbināti 8,8% no kopējā nodarbināto skaita Latvijā jeb 73,2 tūkst. cilvēku.

2014. gadā būvniecība bija Latvijas tautsaimniecības straujāk augošā nozare. Šo pieaugumu nodrošināja spēcīgā būvniecības izaugsme pirmajos divos pērnā gada ceturkšņos, 2014. gada pirmajā pusgadā kopumā nozarei augot par 18,9% (faktiskajās cenās). Taču gada otrajā pusē sektora izaugsme kļuva manāmi vājāka – gada pēdējos sešos mēnešos būvniecības izlaides apjoms kāpa tikai par 2,4%, salīdzinot ar 2013. gada otrā pusgada apjomu.

1.17. att. Būvniecības nozares izlaides apjoms un struktūra faktiskajās cenās pa ceturkšņiem, milj. euro

Būvniecības sektora izaugsmi Latvijā pērn ietekmēja izmaiņas *Imigrācijas likumā*, saskaņā ar kurām sākot ar 2014. gada 1.septembri tika paaugstināta minimālā nekustamā īpašuma iegādes vērtība, kas nerezidentiem ir jāiegulda apmaiņā pret uzturēšanās atļauju. Šis faktors paātrināja nerezidentu lēmumu pieņemšanu par nekustamā īpašuma iegādi, tādējādi veicinot dzīvojamo ēku būvniecību, kas 2014. gadā uzrādīja 31,6% pieaugumu. Vēl straujāku izaugsmi pērn sasniedza nedzīvojamo ēku būvniecības apjomi – 35,1%. Savukārt inženierbūvju celtniecība, kas sastāda pusi no būvniecības izlaides, saruka par 10,1%.

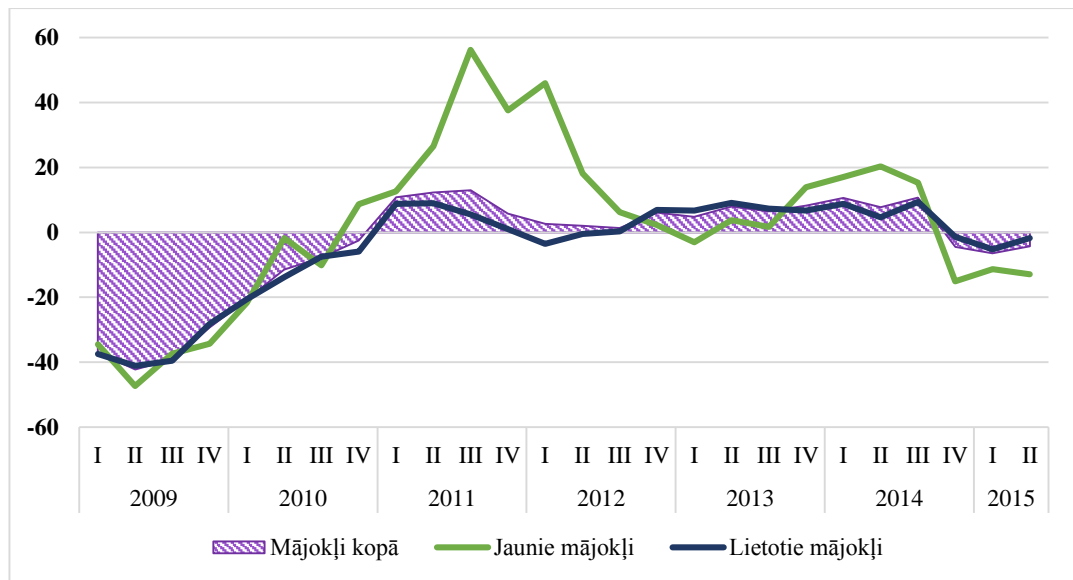
1.18. att. Būvniecības nozares apjomu izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni faktiskajās cenās, %

Šogad būvniecības sektors attīstās vāji – gada pirmajā ceturksnī tika reģistrēta izaugsme 1,1% apmērā, savukārt otrajā ceturksnī nozarē jau tika fiksēts kritums par 3,3%, salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo ceturksni. Nozares attīstības tendences pēc būvju veidiem, ja tās salīdzina ar iepriekšējo gadu, ir atšķirīgas. Tā, piemēram, inženierbūvju celtniecības apjomi 2015. gada pirmajā pusgadā vairāk nesamazinājās, bet pieauga par 2,6%, salīdzinot ar iepriekšējā gada pirmo pusgadu. Starp inženierbūvēm lielākie pieauguma tempi reģistrēti ceļu, lidlauku un dzelzceļa līniju būvniecībā, kas varētu būt saistīts ar vērienīgajiem rekonstrukcijas darbiem lidostā “Rīga”. Tāpat spēcīga izaugsme fiksēta arī rūpniecības komplekso būvju celtniecībā.

Tajā pašā laikā dzīvojamo un nedzīvojamo ēku būvniecībā š.g. pirmajā pusgadā jau bija samazinājumi – attiecīgi par 5,6% un 4,5%, salīdzinot ar šo pašu laika periodu gadu iepriekš. No nedzīvojamajām ēkām lielāko negatīvo devumu sniedza kritumi administratīvo ēku, viesnīcu un plašizklaides pasākumu ēku būvniecības apjomos. Taču pozitīvi vērtējams tas, ka pieaugums turpinās rūpnieciskās ražošanas ēku būvniecībā, kas liecina par labām rūpniecības izaugsmes perspektīvām nākotnē. Jāatzīmē, ka šovasar tika pabeigti vairāki lieli profesionālās izglītības infrastruktūras modernizācijas projekti, kas varētu veicināt nedzīvojamo ēku būvniecības apjomus 2015.gada trešajā ceturksnī.

Savukārt, runājot par dzīvojamo ēku būvniecības tendencēm š.g. pirmajā pusgadā, kritums ir vērojams visos dzīvojamo ēku veidos – viena, divu, kā arī trīs un vairāk dzīvokļu mājās. To daļēji ietekmējis jau iepriekšminētās izmaiņas *Imigrācijas likumā*, jo, grozījumiem stājoties spēkā, samazinājās termiņuzturēšanās atļauju pieteikumu skaits, t.sk. apmaiņā pret nekustamo īpašumu, un līdz ar to arī pieprasījums pēc jaunām dzīvojamo ēku platībām saruka. Tā, piemēram, š.g. pirmo piecu mēnešu laikā kopumā tika saņemti 199 termiņuzturēšanās atļauju pieprasījumi, kas ir tikai 20% no 2014.gada piecos mēnešos saņemto pieteikumu skaita jeb par 802 pieteikumiem mazāk.

Sarūkot pieprasījumam pēc dzīvojamajām platībām, samazinās arī to cena. Izteikti liels kritums vērojams tieši jauno mājokļu tirgū, kas sākās jau pērnā gada beidzamajā ceturksnī. Sarūk arī lietoto mājokļu cenas, taču samazinājuma temps ir krietni lēnāks. Tādējādi 2015.gada pirmā pusgada laikā vidējais cenu kritums jaunajiem un lietotajiem mājokļiem kopā veidoja 5,4%, salīdzinot ar pērnā gada pirmā pusgada cenām.

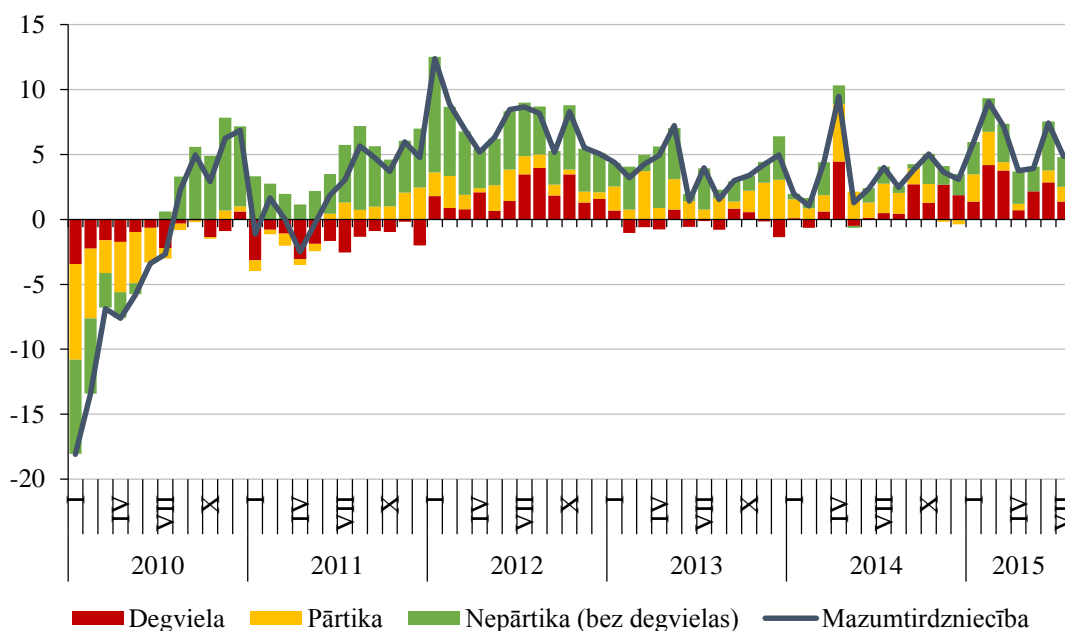
1.19. att. Mājokļu cenu pārmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Kas attiecas uz būvniecības izmaksām - to pieaugums jau kopš 2014.gada saglabājas lēns, š.g. pirmajā pusgadā izmaksu kāpumam veidojot tikai 0,6% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada pirmo pusi. Jāatzīmē, ka starp būvniecības resursu veidiem būvmateriālu izmaksas pat samazinās, taču strādnieku darba samaksa uzrāda samērā strauju pieaugumu, kas atbilst darba algas attīstības tendencēm valstī.

Būvniecības konfidences rādītājs, kas raksturo vispārējo sektora aktivitāti, norāda uz noskaņojuma pasliktināšanos nozarē. Būvniecības konfidences indekss ir ar lejupejošu tendenci visa 2015. gada laikā, kas skaidro vājo sektora izaugsmi šogad. Turklāt indeksa vērtība uzrāda īpaši strauju samazinājumu pēdējos mēnešos, tādējādi arī turpmākajos š.g. ceturkšņos būvniecības sektorā spēcīgs pieaugums nav gaidāms.

Mazumtirdzniecība

Mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums 2013. un 2014.gadā bija mērens - attiecīgi 3,8% un 3,6%. Tam pamatā bija ekonomiskā stabilitāte, nodarbinātības un darba samaksas kāpums, kā arī kāpjošs patērētāju noskaņojums. Savukārt 2015.gada pirmajos septiņos mēnešos jau ir vērojams mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma tempu kāpums vidēji par 5,9% gadā. Būtiskākā atšķirība no iepriekšējiem gadiem ir tā, ka straujāk auga nepārtikas preču apgrozījums - 2015.gada pirmajos septiņos mēnešos gada pieaugums sasniedza 6,4% salīdzinājumā ar 2,7% attiecīgā periodā pērn, kā arī degvielas apgrozījums - gada pieaugums palielinājās attiecīgi līdz 13% no 3,2%. Savukārt pārtikas preču apgrozījuma pieaugums mazinājās un gada pieaugums 2015.gada pirmajos septiņos mēnešos saruka līdz 2,5%, salīdzinot 4,6% pieaugumu 2014.gada attiecīgajā periodā.

1.20. att. Mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums gada griezumā, %

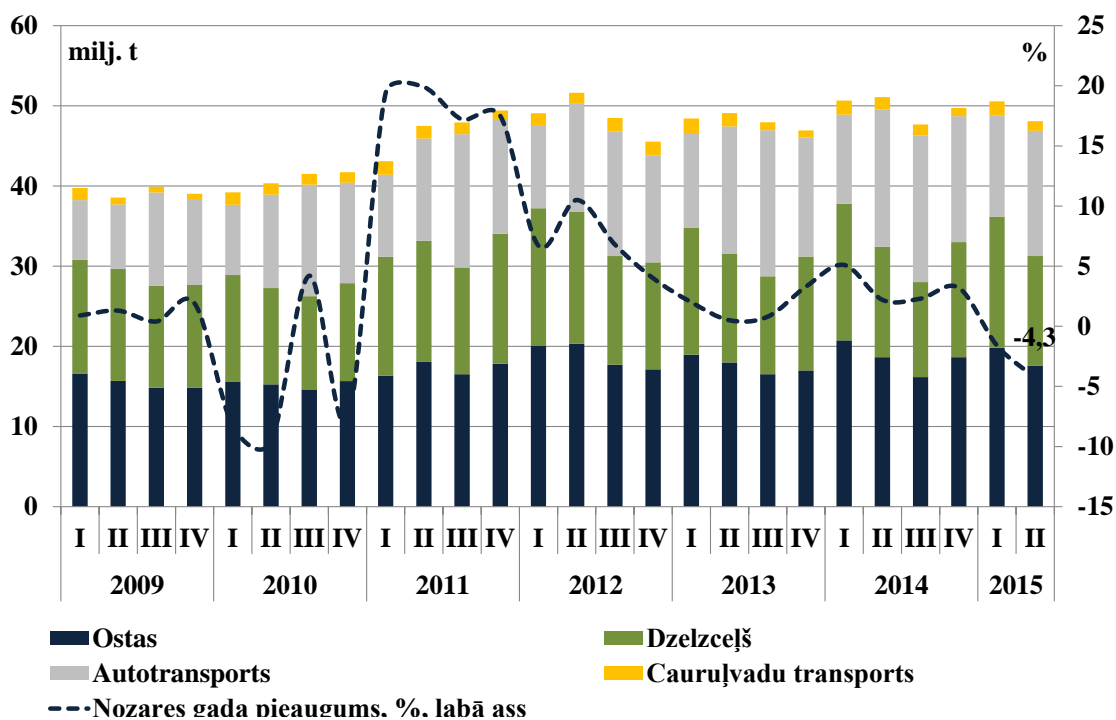
Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī 2015.gadā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugumu noteica labvēlīgā situācija darba tirgū. Patērētāji lielā mērā jau bija pieraduši pie *euro* cenām un tās vairs neizraisīja piesardzību tēriņos, kā tas bija vērojams 2014.gada sākumā. Patērētāju noskaņojuma indekss 2015.gadā sasniedza visaugstāko līmeni, kopš tas tiek aprēķināts, un bija diezgan stabili augsts visu gadu. Mazumtirgotāju noskaņojuma indekss gan ir ļoti svārstīgs, bet šajā gadā tomēr ir ar augšupejošu trendu un mazumtirgotāju gaidas tuvākajiem 3 mēnešiem ir optimistiskas.

Līdz ar to šobrīd nav pamata uzskatīt, ka patērētāju uzvedība varētu būtiski mainīties. To lielā mērā noteiks darba tirgus un darba samaksas rādītāju uzlabošanās. Tomēr pieredze liecina, ka situācijai pasliktinoties, patērētāju uzvedība var strauji mainīties.

Transports

Pateicoties izdevīgajam ģeogrāfiskajam stāvoklim un labi attīstītajai tranzīta infrastruktūrai, transporta un uzglabāšanas nozarei ir būtiska loma Latvijas ekonomikā un tās īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ir viens no augstākajiem starp Eiropas Savienības valstīm. 2014.gadā transporta nozare veidoja 11,6% no kopējās pievienotās vērtības un ir trešā lielākā Latvijas tautsaimniecības nozare pēc tirdzniecības un apstrādes rūpniecības. Transporta un uzglabāšanas nozarē strādājošo skaits 2014.gadā bija 84,8 tūkst., veidojot 9,6% no visiem tautsaimniecībā nodarbinātajiem iedzīvotājiem. Neskatoties uz Eiropas Savienības un Krievijas ekonomisko attiecību pasliktināšanos, 2014.gadā transporta nozare sasniedza 3,2% pieaugumu, un to nodrošināja augošie kravu pārvadājumu apjomi gan ostās, gan dzelzceļā, gan autotransportā, savukārt pasažieru pārvadājumi turpināja samazināties.

2015.gadā transporta nozarē pieaugums vairs nav vērojams, un tā ierindojas starp tām nedaudzajām nozarēm, kas gada pirmajā pusē piedzīvojušas kritumu. Salīdzinājumā ar 2014.gada pirmo pusi, transporta un uzglabāšanas nozare samazinājusies par 3,0%. Mazāki nekā iepriekšējā gadā bijuši gan pārkrauto kravu apjomi ostās, gan dzelzceļa un autopārvadājumu apjomi. Līdzīgi kā iepriekšējos gados turpināja samazināties arī Latvijā pārvadāto pasažieru skaits.

1.21. att. Kravu apjomi galvenajos transporta veidos, milj. tonnu, un transporta nozares pievienotās vērtības gada pieaugums, %

Latvijas ostās 2015. gada pirmajos septiņos mēnešos pārkrauti 42,5 miljoni tonnu kravu, kas ir par 5,2% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika posmā. Kravu apjomi samazinājušies visās nozīmīgākajās kravu grupās, īpaši oglēm – par 6,0%, ko ietekmējušas arī sankcijas pret atsevišķiem Krievijas uzņēmumiem, kas izved ogles caur Ventspils ostu. Naftas produktu pārkraušanas apjomi saglabājušies salīdzinoši stabili, salīdzinājumā ar pagājušā gada septiņiem mēnešiem samazinoties par 1,8%, bet spēcīgs kritums bijis ģenerālkravām – par 7,9%, kas vairāk raksturo kopējo ekonomisko situāciju reģionā.

Neskatoties uz kopējo apgrozījuma kritumu, Rīgas un Liepājas ostās pārkrauto kravu apjoms šā gada pirmajos septiņos mēnešos bijis pat nedaudz lielāks nekā pirms gada – attiecīgi par 1,0% un 3,1%. No Latvijas lielajām ostām kravu apjoms šogad samazinājies tikai Ventspils ostā – par 14,7%. Lai gan kopumā ostu darbība pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā joprojām ir vērtējama kā salīdzinoši veiksmīga, īpaši ņemot vērā to, ka pagājušā gada sākumā kravu pārkraušanas apjomi ostās bija sasnieguši rekordaugstu līmeni, pēdējos mēnešos rādītāji ir sākuši būtiskāk pasliktināties. Jūlijā kopējais kravu apgrozījums ostās, salīdzinot ar 2014. gada jūliju, sarucis par 6,5% un ir zemākais pēdējo gadu laikā.

Dati par kravu apgrozījuma izmaiņām visām Baltijas jūras austrumkrasta ostās liecina, ka Krievija turpina konsekventi pārorientēt kravas uz savām Baltijas jūras ostām. Kaut gan kravu apgrozījums Sanktpēterburgas ostā šogad ir samazinājies, to ar uzviju kompensējis spēcīgais pieaugums jaunajā Ustjlugas ostā, kā arī pārkraušanas apjomu palielināšanās Primorskas naftas ostā. Savukārt Baltijas valstu ostās kopumā kravu apgrozījums šogad ir samazinājies, vienlaikus uzrādot visai atšķirīgas dinamikas atsevišķos mēnešos un atsevišķās ostās.

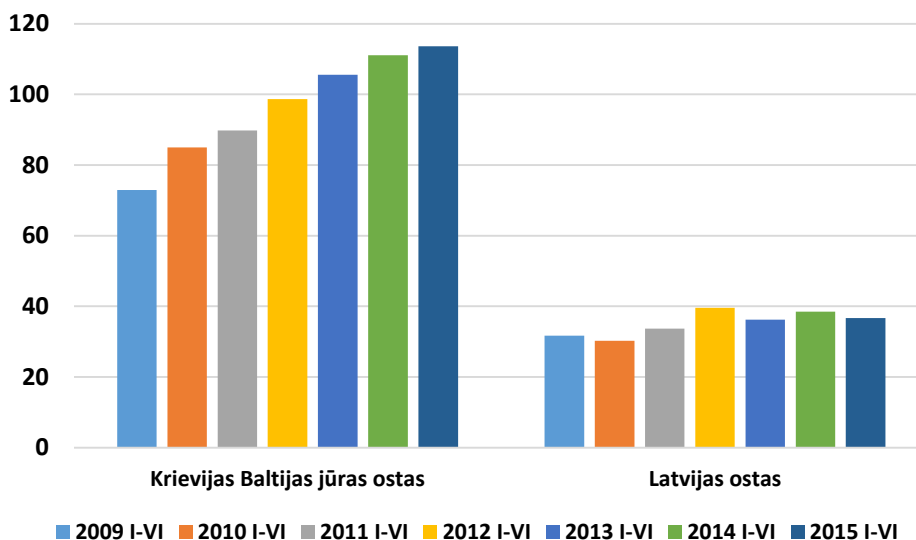
1.3. tabula. Kravu apgrozījums Baltijas jūras austrumkrasta ostās, tūkst. t⁷

Osta	2014. gada 6 mēneši	2015. gada 6 mēneši	Izmaiņas, %
Ustjlugā	36 287,8	41 995,6	+15,7
Primorska	28 675,3	29 797,2	+3,9
Sanktpēterburga	29 851,8	26 240,1	-12,1
Rīga	20 173,5	20 636,4	+2,3

⁷ Datu avots: Klaipēdas ostas mājas lapa, www.portofklaipeda.lt

Klaipēda	17 756,7	18 856,3	+6,2
Ventspils	15 694,0	13 377,0	-14,8
Tallina	15 239,6	12 087,2	-20,7
Visocka	8 752,1	8 484,8	-3,1
Kaļiņingrada	6 707,4	6 429,4	-4,1
Būtiņģe	3 309,7	4 140,9	+25,1
Liepāja	2 675,7	2 697,3	+0,8
Viborga	812,7	647,7	-20,3

Kopumā pēdējo gadu laikā kopējais Krievijas Baltijas jūras ostu apgrozījums ir pastāvīgi pieaudzis, savukārt Baltijas valstu ostās kopā tas lēnām, bet stabili samazinās. Latvijas ostu darbību pēdējos gados tomēr var uzskatīt par salīdzinoši veiksmīgu, jo Latvijas ostās kopā pēdējo gadu laikā kravu apgrozījums ir saglabājies stabils, kamēr Klaipēdas un Tallinas ostās piedzīvoti kritumi.

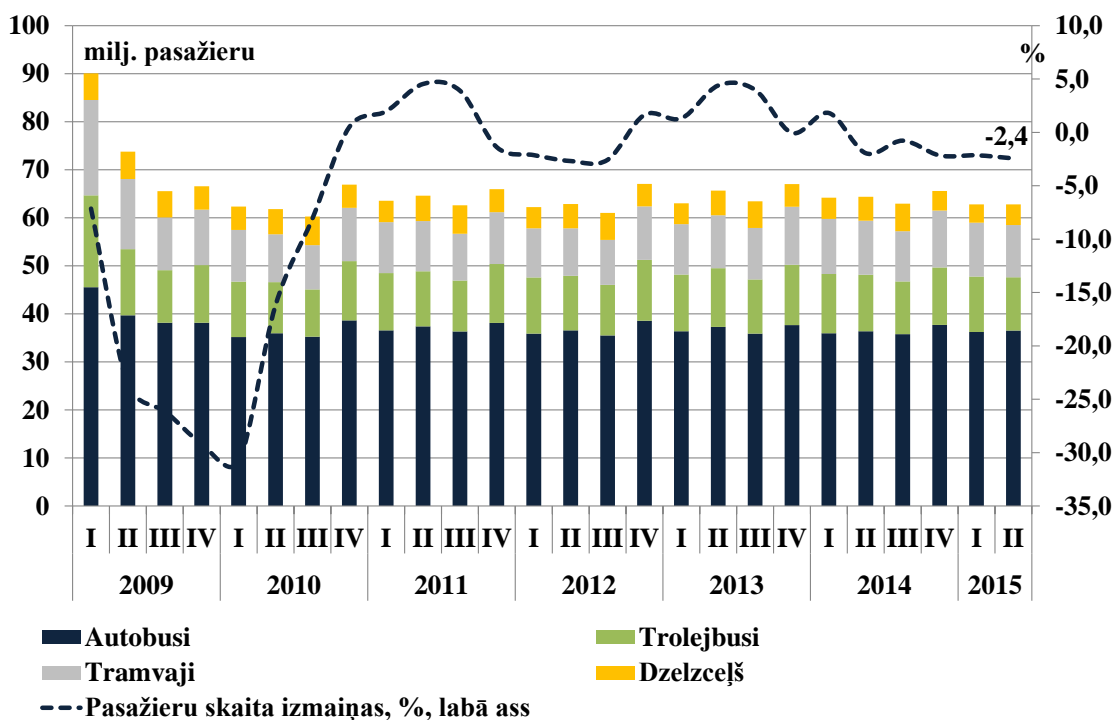

1.22. att. Kravu apgrozījums Krievijas Baltijas jūras ostās un Latvijas ostās gada pirmajos sešos mēnešos, milj. tonnu

Līdzīgi kā Latvijas ostās, šogad samazinājies arī pa dzelzceļu pārvadāto kravu apjoms, tomēr kritums ir mazāks nekā ostās. Pa dzelzceļu šā gada pirmajos septiņos mēnešos pārvadāti 34,2 miljoni tonnu kravu, kas ir par 2,3% mazāk nekā pagājušā gada septiņos mēnešos. Savukārt naftas produktu tranzīts pa cauruļvadu samazinājies daudz būtiskāk – par 10,6%, noslīdot līdz 3 miljoniem tonnu šā gada pirmajos sešos mēnešos.

Arī kravu autopārvadājumi pēc spēcīgā pieauguma pirmajā ceturksnī nākamajos trīs mēnešos piedzīvojuši kritumu. 2015.gada pirmajos sešos mēnešos kopā ar autotransportu pārvadāti 28,2 miljoni tonnu kravu, kas ir par 0,1% mazāk nekā pagājušā gada pirmajā pusē. Iekšzemes pārvadājumos kravu apjomi ir samazinājušies par 4,0% līdz 21,5 miljoniem tonnu, bet starptautiskajos pārvadājumos, neskatoties uz bažām par pārvadājumu sarukumu uz Krieviju, šogad fiksēts 15,2% pieaugums, sasniedzot 6,7 miljonus tonnu. Lielāko daļu no autotransporta kravām veido metālu rūdas, kūdra un citi ieguves rūpniecības produkti – 24,8%, lauksaimniecības un mežsaimniecības produkti – 20,1% un koks un koksnes izstrādājumi – 15,8%.

Pasažieru pārvadājumi Latvijā pēdējo gadu laikā lēnām, bet pastāvīgi samazinās. 2014.gadā kopējais ar autobusiem, dzelzceļu un pilsētas elektrotransportu pārvadāto pasažieru skaits bija par 0,8% mazāks nekā 2013.gadā, un lejupslīde turpinās arī 2015.gadā. Pirmajā pusgadā ar autobusiem pārvadāti 72,8 miljoni pasažieru, kas ir par 0,5% vairāk nekā 2014.gada attiecīgajā periodā. Tajā pašā laikā tramvaju un trolejbusu pasažieru skaits sarucis par 4,5% līdz 44,7 miljoniem, bet dzelzceļa pasažieru skaits krities par 13,0% līdz 8,2 miljoniem.

1.23. att. Pasažieru skaits galvenajos transporta veidos, miljoni, un kopējā pasažieru skaita gada pieaugums, %

Ja pasažieru skaits iekšzemē turpina samazināties, starptautiskajos aviopārvadājumos sasniegts būtisks pieaugums, ko nodrošinājis augošais tūristu skaits. Lidosta „Rīga” šā gada pirmajos sešos mēnešos apkalpojusi 2,4 milj. pasažieru, kas ir par 6,6% vairāk nekā attiecīgajā laika posmā pirms gada. Savukārt pasažieru skaits Latvijas ostās 2015.gada pirmajos sešos mēnešos samazinājies par 33,3% līdz 299,5 tūkstošiem, kas saistīts ar prāmju skaita samazināšanu maršrutā Rīga-Stokholma no 2014.gada augusta.

Nemot vērā sarežģīto ģeopolitisko situāciju un pašreizējās kravu un pasažieru pārvadājumu tendences, arī 2015.gadā kopā transporta un uzglabāšanas nozarē sagaidāms kritums, savukārt nākamajā gadā kravu apjomi Latvijas tranzītkoridorā varētu stabilizēties.

1.2.3. Inflācija

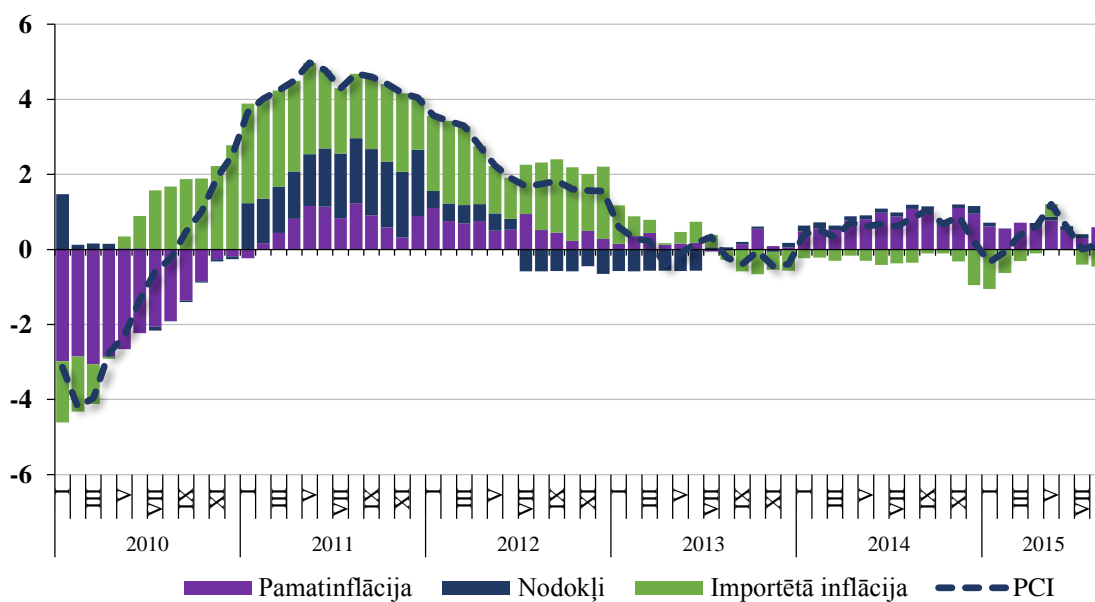
2014.gadā patēriņa cenu kāpums atgriezās pozitīvā teritorijā pēc piedzīvotā krituma 2013.gadā. Līdz ar to bija cerības, ka inflācija šogad būs stabila un pozitīva. Tomēr arī 2015.gads Latvijā tāpat kā visā eirozonā būs iezīmējies kā zemas inflācijas gads. Pirmajos astoņos mēnešos patēriņa cenas pieauga vidēji par 0,3% salīdzinājumā ar attiecīgo periodu pērn (salīdzinājumam pērn vidēji cenas pieauga par 0,6%). Šī gada janvārī un februārī bija pat vērojama negatīva gada inflācija, bet jūlijā un augustā tā bija tuvu nullei.

Inflācijas dinamiku Latvijā šobrīd nosaka virkne pasaules notikumu – naftas, dabasgāzes, piena, kviešu cenu kritums, kas ir saistīts ar vājo pieprasījumu pasaules tirgos, Krievijas ekonomiskās pretsankcijas mazina ārējo pieprasījumu, un piena ražošanas kvotu atcelšana ES, strauji palielinot piena piedāvājumu. Tas viss kopā ļoti būtiski samazināja daudzu preču cenas ne tikai Latvijā. Tādējādi preču cenas vidēji samazinājās par 0,6%, kamēr pakalpojumu cenas, kuras vairāk ietekmē iekšējie Latvijas faktori, pieauga par 2,7%.

Iepriekš minēto faktoru ietekmē cenu kritums atsevišķām preču grupām bija ļoti nozīmīgs, kas noteica to, ka šogad inflācija Latvijā ir ļoti zema. Vislielāko devumu cenu samazinājumā pirmajos š.g. astoņos mēnešos salīdzinājumā ar attiecīgo periodu pērn veidoja, piemēram, piena cenu kritums par 10,4%, degvielas cenu kritums par 13,7% un siltumenerģijas cenu kritums par 5,7%. Latvijas

inflāciju pozitīvā līmenī noturēja tikai elektroenerģijas cenu kāpums par 27,5%, jo kopš 2015.gada 1.janvāra elektroenerģijas cena mājsaimniecībām vairs netiek regulēta.

Pārējās preču un pakalpojumu grupās, kuru devums kopējā inflācijā ir nenozīmīgs, lielākais kritums pirmajos 2015.gada astoņos mēnešos salīdzinājumā ar attiecīgo periodu pērn bija vērojams kartupeļiem par 20,2%, slimnīcu pakalpojumiem par 13%, cukuram par 11,3%, tūrisma pakalpojumiem par 7,1%, apdrošināšanai par 2,8%, gaļai un gaļas izstrādājumiem par 2,1%, bet apavi kļuva lētāki par 0,6%. Savukārt lielākais cenu pieaugums bija finanšu pakalpojumiem par 9,5%, bezalkoholiskajiem dzērieniem par 6%, ambulatorai pacientu aprūpei par 5,3%, tabakas izstrādājumiem par 4,5%, augļiem par 3,9%, atpūtas un kultūras pasākumiem par 3,4%, viesnīcu un ēdināšanas pakalpojumiem par 3,3%, preses izdevumiem un grāmatām par 2,5%, zivju izstrādājumiem 2,1%, labības produktiem (izņemot maizi, kam cena nemainījās) par 1,9%, izglītībai par 1,5% un mājokļa iekārtām par 1,2%.

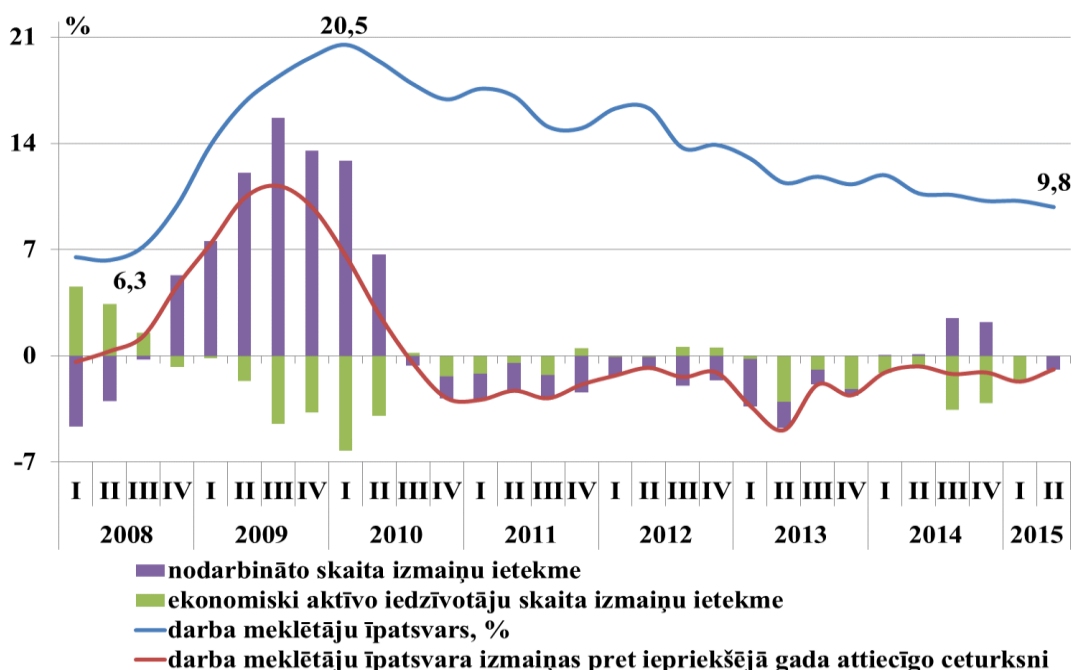
1.24. att. Gada inflācija pēc izcelsmes avota, %

Jāatzīmē, ka iekšējie pieprasījuma faktori pozitīvi ietekmēja kopējo cenu dinamiku. Lai arī kreditēšana vēl joprojām ir vāja, nodarbinātības un darba samaksas kāpums veicināja cenu pieaugumu. Pirmajos š.g. astoņos mēnešos gada pamatinfācija vidēji bija 0,9%, kas ir nedaudz zemāka nekā pērn (1,2%) šajā periodā. Līdz ar to, ja nebūtu ārējo šoku, tad Latvijas inflācija būtu augstāka, bet joprojām būtu daudz zemāka nekā ECB vidējā termiņa mērķis.

1.2.4. Nodarbinātība un bezdarbs

Līdz ar ekonomikas izaugsmi pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes pastāvīgi uzlabojas situācija darba tirgū, kur palielinās tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits un samazinās bezdarba līmenis. Ja nodarbinātības pieaugums kļūst arvien lēnāks, ko nosaka arī Latvijas demogrāfiskā situācija, tad bezdarba līmenis 2014.gadā un 2015.gada pirmajā pusē turpināja stabili samazināties, ko līdzās nodarbinātības pieaugumam noteica arī emigrācija un darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās.

Darba meklētāju īpatsvars pēc darbaspēka apsekojuma rezultātiem šā gada otrajā ceturksnī samazinājies līdz 9,8%, pirmo reizi kopš 2008.gada noslīdot zem 10%. Pēdējā gada laikā darba meklētāju īpatsvars ir sarucis par 0,9 procentpunktiem, savukārt nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājies par 1%. Tomēr Latvijas ekonomikas izaugsmes tempu mazināšanās un ģeopolitiskā nestabilitāte reģionā arvien vairāk sāk ietekmēt Latvijas darba tirgu un uzlabojumi turpmākajos ceturkšņos varētu kļūt lēnāki.

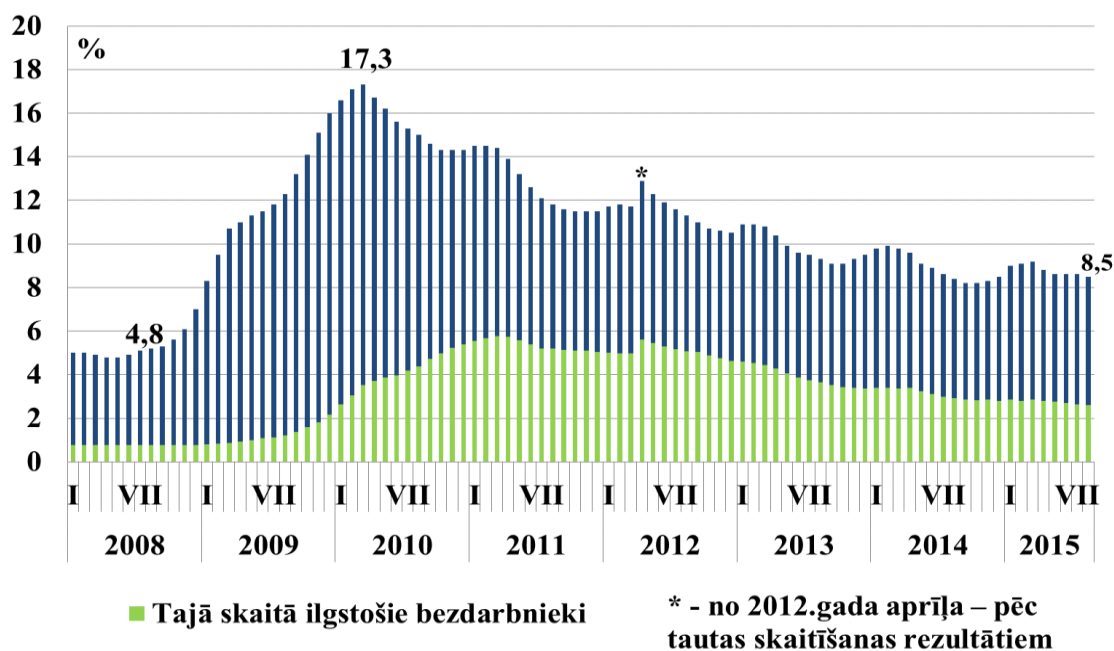
1.25. att. Darba meklētāju īpatsvars, % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, tā izmaiņas gada laikā un izmaiņu avoti, procentpunkti

Kā liecina dati par aizņemtajām vakancēm un Valsts ieņēmumu dienesta informācija, nodarbināto skaita pieaugums pakāpeniski kļūst lēnāks un privātajā sektorā strādājošo skaits pat sācis samazināties. Tādējādi, pretēji iepriekšējo gadu tendencēm, nodarbinātības pieaugumu šogad lielā mērā nodrošina sabiedriskais sektors. Gada pirmajos sešos mēnešos kopā darba ņēmēju skaits Latvijā bijis vidēji par 0,5% lielāks nekā 2014.gada pirmajos sešos mēnešos, liecina Valsts ieņēmumu dienesta dati. Taču jūnijā, salīdzinot ar pagājušā gada jūniju, pieaugums veidojis vairs tikai 0,2%. Tajā skaitā budžeta iestādēs strādājošo skaits bijis par 1,9% lielāks nekā pirms gada, bet privātajā sektorā darba ņēmēju skaits sarucis par 0,3%. Šī pēdējā pusotra gada laikā vērojama tendence ar straujāku strādājošo skaita pieaugumu sabiedriskajā sektorā lielā mērā saistīta ar Latvijas prezidentūras nodrošināšanu Eiropas Savienības Padomē. Sabiedriskā sektorā strādājošo skaita pieaugumu veicinājis arī sociālās aprūpes jomā nodarbināto skaita pieaugums pēc tam, kad no 2013.gada tika ieviesti apmaksāti asistenta pakalpojumi cilvēkiem ar 1. un 2.grupas invaliditāti.

Skatoties pa atsevišķām nozarēm, visstraujāk strādājošo skaits pēdējā gada laikā audzis tieši veselības un sociālās aprūpes nozarē, kur aizņemto darba vietu skaits šā gada pirmā ceturkšņa beigās bijis par 3,0 tūkstošiem jeb 5,0% lielāks nekā pirms gada. Izmitināšanas un ēdināšanas nozarē aizņemto darba vietu skaits gada laikā palielinājies par 1,1 tūkstošiem jeb 3,9%, un aizņemto darba vietu skaits audzis arī valsts pārvaldes un izglītības nozarēs – attiecīgi par 1,3% un 1,2%. Tajā pašā laikā strādājošo skaits apstrādes rūpniecībā, tirdzniecībā un būvniecībā gada laikā samazinājies attiecīgi par 3,8%, 1,4% un 4,5 procentiem.

Līdzīgi kā darbaspēka apsekojuma rezultāti, arī Nodarbinātības valsts aģentūras dati pēdējos gados uzrāda pakāpenisku bezdarba līmeņa samazināšanos. Tomēr atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, 2015.gada vasarā bezdarba līmenis vairs nav pazeminājies un augusta beigās veidoja 8,5%. Lai gan salīdzinājumā ar iepriekšējo mēnesi bezdarba līmenis augustā ir noslīdējis par 0,1 procentpunktu, tas jau bijis par 0,1 procentpunktu augstāks nekā 2014.gada augustā, un šāda situācija, kad reģistrētais bezdarbs bijis augstāks nekā iepriekšējā gada attiecīgajā mēnesī, nav fiksēta kopš 2010.gada vasaras. Bezdarba līmeņa paaugstināšanos pēdējos mēnešos ietekmējušas gan darbinieku atlaišanas metālu ražošanas uzņēmumā AS “KVV Liepājas metalurģis” un zivju pārstrādes uzņēmumos, gan ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās. Tajā pašā laikā reģistrēto bezdarbnieku skaits joprojām ir mazāks nekā attiecīgajos mēnešos pirms gada un augusta beigās Nodarbinātības valsts

aģentūrā bija reģistrējušies 79,8 tūkstoši bezdarbnieku, kas ir par 1,4% mazāk nekā 2014.gada augusta beigās.

1.26. att. Reģistrētā bezdarba līmenis perioda beigās, % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem

Līdz ar pakāpenisko bezdarba līmeņa samazināšanos pēdējo gadu laikā vērojamas arī izmaiņas bezdarba ilguma un vecuma struktūrā, kur ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem pastāvīgi samazinās un jūlija beigās bija sarucis līdz 30,8%, salīdzinot ar 34,7% pirms gada. Arvien mazāk redzama kļūst arī jauniešu bezdarba problēma, un jauniešu īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem gada laikā samazinājies par 0,3 procentpunktiem līdz 8,7% jūlija beigās. Jauniešu bezdarba līmenis pēc darbaspēka apsekojuma datiem, šā gada otrajā ceturksnī ir samazinājies līdz 15,2%, salīdzinot ar 21,1% attiecīgajā ceturksnī pirms gada un ir par 25,9 procentpunktiem zemāks nekā krīzes augstākajā punktā 2010.gada 1.ceturksnī.

Reģionālā skatījumā bezdarba situācija nav būtiski mainījusies un augstākais bezdarba līmenis joprojām ir Latgales reģionā, kur reģistrētais bezdarbs augusta beigās bija 18,4%, kamēr Rīgas reģionā reģistrēto bezdarbnieku skaits bija tikai 5,3% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Arī bezdarba līmeņa samazināšanās pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes Latgalē ir bijusi ievērojami lēnāka nekā pārējā Latvijā, un reģistrētā bezdarba līmenis no visu laiku augstākā līmeņa šajā reģionā ir samazinājies par 4,5 procentpunktiem, kamēr Zemgalē tas krities par 11,8 procentpunktiem un Vidzemē par 10,3 procentpunktiem.

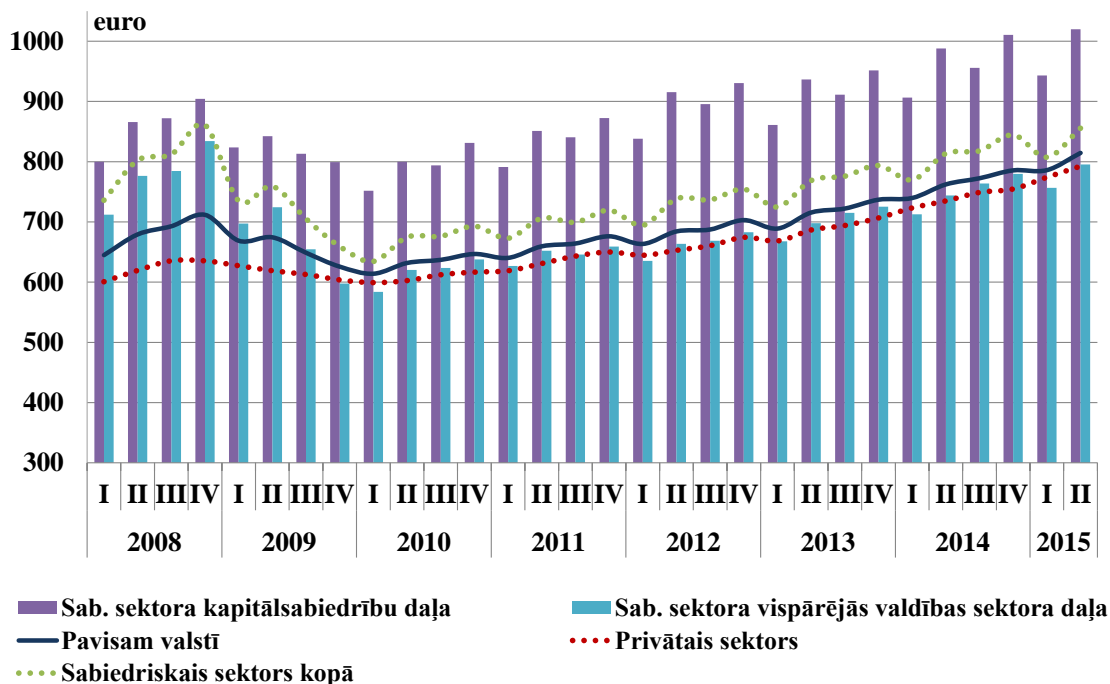
Kopumā pēdējo ceturkšņu darba tirgus dati apstiprina, ka nodarbinātības pieauguma iespējas Latvijā jau ir praktiski izsmeltas un turpmākajai ekonomikas izaugsmei būs jābalstās uz produktivitātes, nevis strādājošo skaita pieaugumu, un vienlaikus arvien mērenāka kļūst arī bezdarba līmeņa samazināšanās.

1.2.5. Iedzīvotāju ienākumi

Iepriekšējos gados sasniegtā spēcīgā ekonomikas izaugsme atspoguļojas iedzīvotāju ienākumu pieaugumā, un, pateicoties darba samaksas kāpumam, privātais patēriņš pēdējos gados izvirzījies par galveno ekonomiskās izaugsmes virzītājspēku. Pēc pārvarētās ekonomiskās krīzes vidējā mēneša bruto darba samaksa pakāpeniski palielinās jau kopš 2010. gada otrā ceturkšņa, bet no 2012. gada otrās puses vērojams arī spēcīgs strādājošo reālās darba samaksas pieaugums.

Īpaši straujš darba samaksas kāpums vērojams kopš 2014.gada, kad vidējā mēneša bruto darba samaksa sasniedza 765 *euro*, un bija par 6,8% lielāka nekā 2013.gadā. Spēcīgs darba samaksas pieaugums turpinās arī 2015.gadā, kad gada pirmajā pusē vidējā bruto darba samaksa sasniedza 800 *euro*, salīdzinājumā ar pagājušā gada pirmo pusi palielinoties par 6,6%. Līdzās ekonomikas izaugsmei darba samaksas pieaugumu ietekmējusi arī minimālās darba algas pacelšana ar 2014. un 2015.gada 1.janvāri. Tā rezultātā straujākais darba samaksas pieaugums pēdējos divus gadus ir vērojams privātajā sektorā. 2015.gada pirmajā pusē vidējā bruto darba samaksa privātajā sektorā sasniedza 783 *euro* un bija par 7,4% lielāka nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā. Sabiedriskajā sektorā darba samaksa augusi lēnāk – par 5,0%, tomēr joprojām ir augstāka nekā privātajā sektorā un veido 832 *euro*. Augstāku darba samaksas līmeni sabiedriskajā sektorā nosaka augstās algas valsts un pašvaldību uzņēmumos, kur 2015.gada pirmajā pusē vidējā bruto darba samaksa sasniedza 982 *euro*. Savukārt no budžeta apmaksātajā vispārējās valdības sektorā vidējā darba samaksa kopš 2010.gada ir bijusi privātā sektora līmenī, un šā gada pirmajā pusē veidoja 776 *euro*, jau atpaliekot no privātā sektora vidējās darba samaksas.

Kopumā vidējā bruto darba samaksa Latvijā šā gada otrajā ceturksnī jau par 14,4% pārsniedz pirmskrīzes augstāko līmeni, kas bija fiksēts 2008.gada ceturtajā ceturksnī. Taču situācija privātajā un sabiedriskajā sektorā atšķiras – ja privātajā sektorā pirmskrīzes augstākais līmenis ir pārsniegts jau par 24,7%, sabiedriskajā sektorā darba samaksa joprojām ir par 0,6% zemāka nekā pirms krīzes, tajā skaitā vispārējās valdības sektorā – par 4,6% zemāka. Šādas atšķirības saistītas ar norisēm krīzes laikā, kad sabiedriskajā sektorā tika veikti lielāki algu samazinājumi, kamēr privātā sektora uzņēmēji vairāk samazināja strādājošo skaitu, būtiski nemainot atalgojuma līmeni. Savukārt pēdējā laikā straujāku algu pieaugumu privātajā sektorā noteikusi minimālās algas pacelšana, kas vairāk skārusi tieši privātajā sektorā strādājošos.

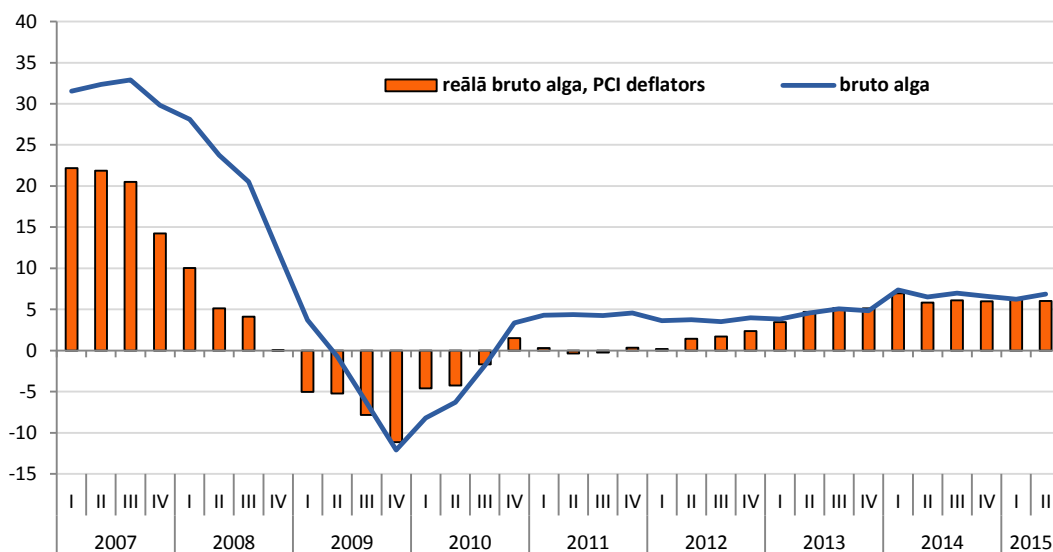

1.27. att. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī, pa sektoriem, euro

Skatoties pa atsevišķām nozarēm, augstākā mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā ir finanšu un apdrošināšanas nozarē, kur tā 2015.gada otrajā ceturksnī sasniedza 1790 *euro*, salīdzinājumā ar 2014.gada attiecīgo ceturksni palielinoties par 4,9%. Savukārt zemākā bruto darba samaksa ir izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – 545 *euro*. Lielākais darba samaksas pieaugums šogad fiksēts informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē – par 9,7%, nekustamo īpašumu nozarē – par 9,3%, kā arī vairākās nozarēs, kur algu līmenis ir viszemākais, tajā skaitā izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – par 9,0% un tirdzniecībā – par 8,9%.

Savukārt zemākais darba samaksas pieaugums šā gada otrajā ceturksnī, salīdzinot ar 2014.gada otro ceturksni, bijis transporta un uzglabāšanas nozarē – par 3,0 procentiem.

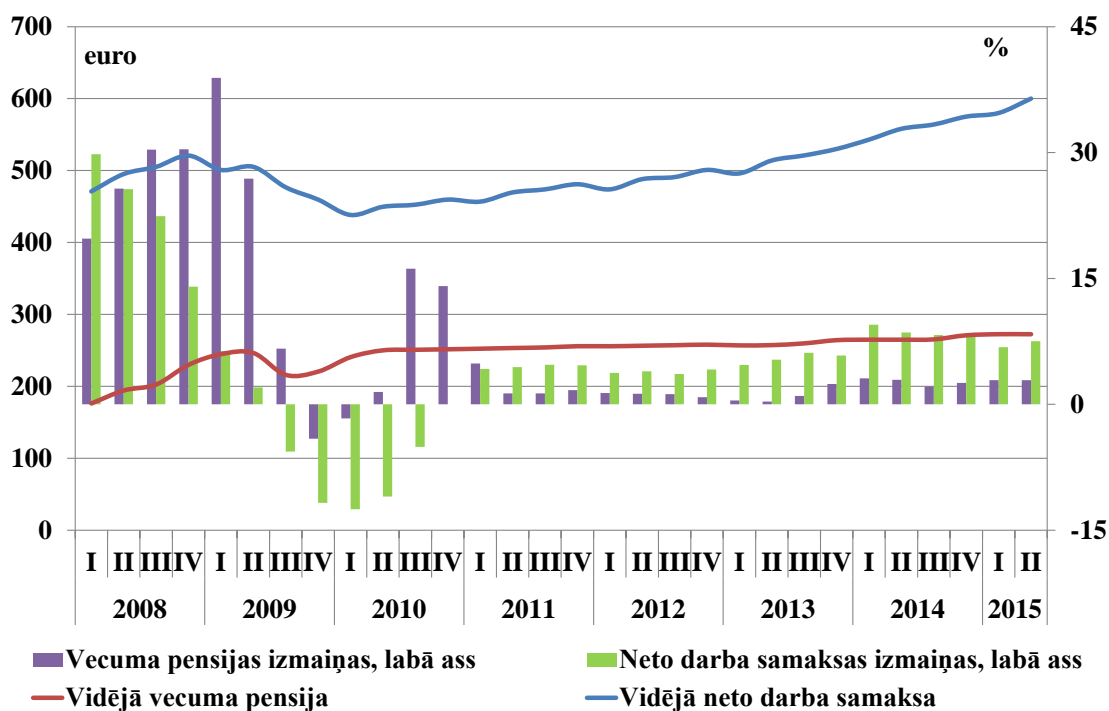
Ja mēneša vidējā bruto darba samaksa Latvijā pakāpeniski palielinās jau no 2010. gada otrā ceturksņa, reālā darba samaksa, kurā ņemtas vērā patēriņa cenu izmaiņas, vērā ņemamu kāpumu sāka uzrādīt ievērojami vēlāk – sākot no 2012.gada otrās puses. 2013.gadā iedzīvotāju reālie ienākumi pieauga par 5,6%, bet 2014.gadā – jau par 8,0%. Reālās algas būtisko pieaugumu pēdējos gados noteica gan zemā inflācija, gan algas nodokļu pazemināšana. Arī 2015.gadā saglabājas labi priekšnosacījumi iedzīvotāju pirktspējas pieaugumam, jo inflācija joprojām ir ļoti zemā līmenī un iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme no 1.janvāra tika samazināta par vienu procentpunktu līdz 23%. Gada pirmajā ceturksnī, salīdzinājumā ar 2014.gada pirmo ceturksni, iedzīvotāju pirktspēja palielinājās par 6,8%, bet otrajā ceturksnī auga par 6,6 procentiem.

1.28. att. Strādājošo reālās un bruto darba samaksas izmaiņas pa ceturkšņiem, %

Kopumā kopš 2007.gada sākuma vidējā bruto darba samaksa Latvijā ir kāpusi par 61,8%, bet reālā darba samaksa šajā laika posmā palielinājusies par 23,3 procentiem.

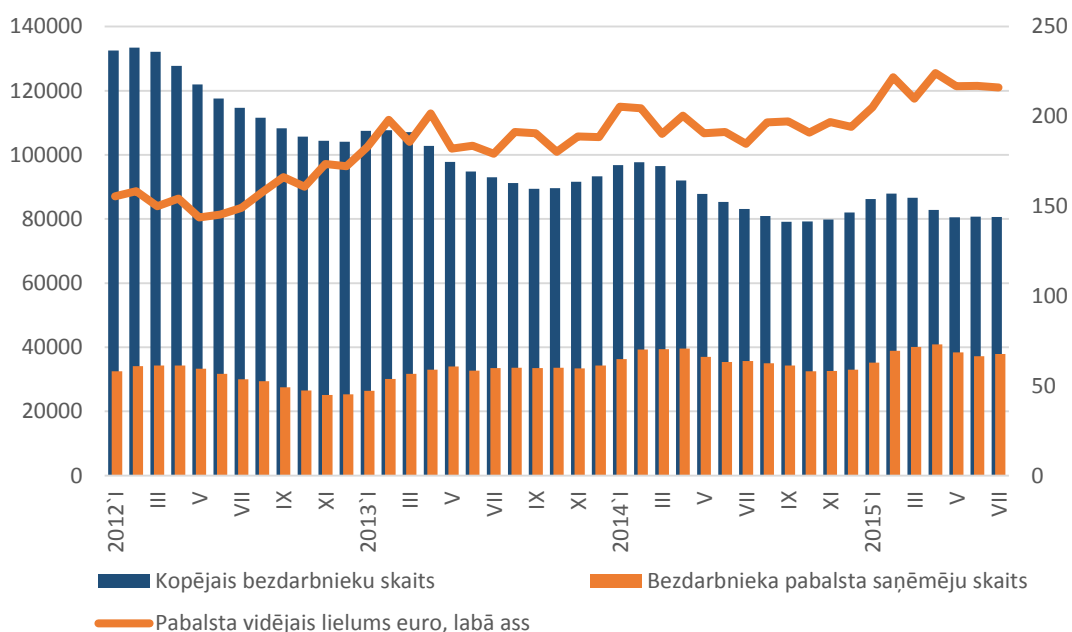
Līdzās darba samaksai nozīmīgai iedzīvotāju daļai Latvijā lielāko ienākumu daļu veido pensija. 2015.gada otrajā ceturksnī valstī bija 567,5 tūkstoši pensionāru (28,7% no visiem iedzīvotājiem), un, salīdzinot ar 2014.gada otro ceturksni, pensionāru skaits ir samazinājies par 1,1%. Vidējais vecuma pensijas apmērs šā gada otrajā ceturksnī bija 272,42 euro, un gada laikā tas ir palielinājies par 2,9%, atpaliekot no vidējās darba samaksas pieauguma.

1.29. att. Vidējā neto darba samaksa un vidējā vecuma pensija, euro, un izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, %

Ekonomiskās krīzes laikā pensiju indeksācija bija apturēta, bet atšķirībā no citiem iedzīvotāju ienākumu veidiem pensiju ieņēmumi arī nepiedzīvoja būtisku kritumu, kad 2009.gada vidū veikto pensiju samazinājumu 2010.gada sākumā atcēla ar Satversmes tiesas lēmumu. Arī ekonomikai atkopjoties no krīzes, darba samaksa Latvijā ir pakāpeniski pieaugusi, kamēr vidējās vecuma pensijas lielums nav būtiski mainījies. No 2013.gada septembra atsākās pensiju indeksācija, paaugstinot mazās pensijas, kuru lielums nepārsniedz 285 *euro*, pensiju indeksācija turpinājās arī 2014. un 2015.gadā un tiks veikta arī turpmākajos gados.

Bezdarbnieka pabalstus 2015.gada otrajā ceturksnī saņēma 38,9 tūkstoši cilvēku (2,0% no visiem iedzīvotājiem), un salīdzinājumā ar 2014.gada otro ceturksni bezdarbnieka pabalstu saņēmēju skaits ir palielinājies par 4,1%.

1.30. att. Bezdarbnieku pabalsta saņēmēju skaits un vidējais pabalsta lielums, euro

Bezdarbnieku pabalstu saņēmēju īpatsvars starp visiem reģistrētajiem bezdarbniekiem 2015.gada otrajā ceturksnī bija 47,8%, kas ir par 5,5 procentpunktiem vairāk nekā 2014.gada otrajā ceturksnī. Gan pabalstu saņēmēju skaita, gan īpatsvara dinamika liecina, ka, turpinot samazināties kopējam bezdarbnieku skaitam, no jauna reģistrēto bezdarbnieku īpatsvars tajā pieaug un ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars samazinās. Jaunu bezdarbnieku reģistrēšanās ar augstākām sociālo iemaksu algām arī nodrošinājusi vidējā bezdarbnieka pabalsta apmēra pieaugumu līdz 219,26 *euro* šā gada otrajā ceturksnī, kas ir par 13,0% vairāk nekā attiecīgajā laika periodā pirms gada.

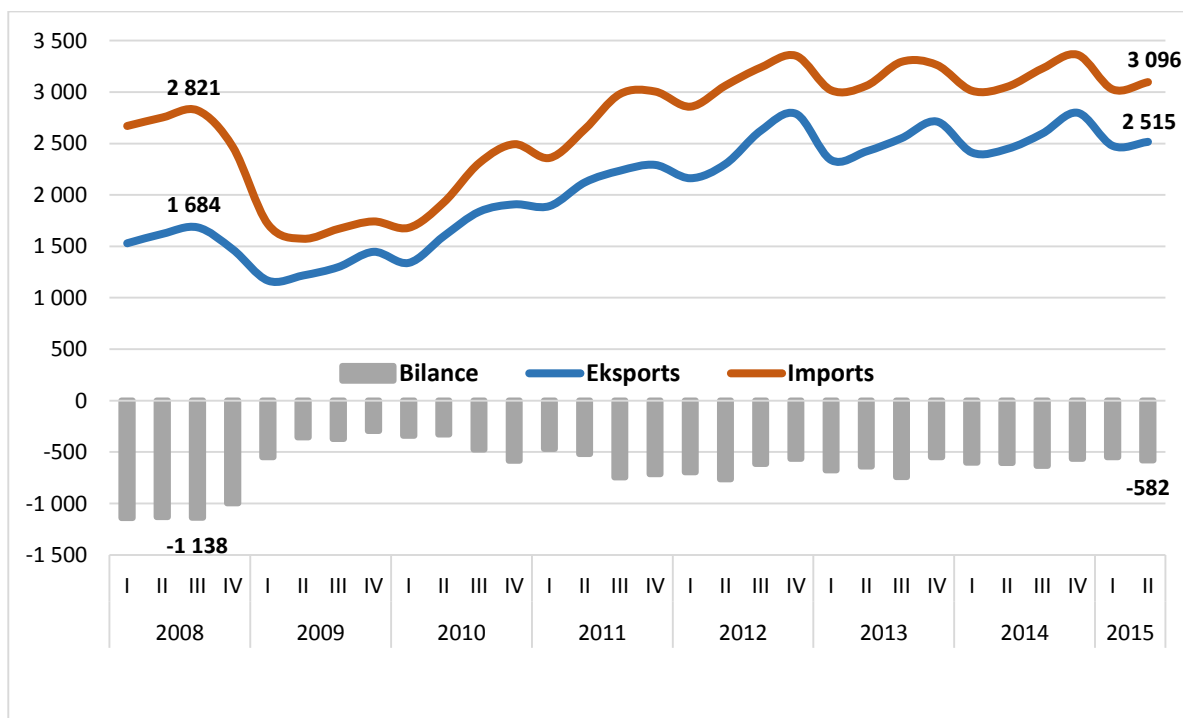
Uzlabojoties iedzīvotāju ienākumiem un spēcīgi augot vidējai darba samaksai, pēdējos gados sākuši palielināties arī iedzīvotāju uzkrājumi. 2015.gada jūnija beigās Latvijas iedzīvotāju noguldījumi komercbankās bija sasnieguši 5,2 miljardus *euro*, pēdējā gada laikā palielinoties par 8,6%. Būtisks noguldījumu pieaugums turpinās jau kopš 2013.gada ceturktā ceturkšņa, kad to ietekmēja gaidāmā Latvijas pievienošanās eirozonai, savukārt 2015.gadā uzkrājumu pieaugumu jau nosaka augošie iedzīvotāju ienākumi.

1.2.6. Ārējā tirdzniecība un maksājumu bilance

Latvijas IKP faktiskajās cenās 2014.gadā palielinājās par 3,6% salīdzinājumā ar 2013.gadu, savukārt Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās palielinājās vien par 1,1% attiecīgajā laika periodā. Pieticīgais pieaugums saistīts ar vairākiem nelabvēlīgiem notikumiem ārējā vidē, kā arī Latvijas uzņēmumu piesardzību investīciju projektu realizēšanā.

Galvenais ārējās vides faktors, kas 2014.gadā negatīvi ietekmēja preču eksportu, saistīts ar pārtikas preču importa aizliegumu Krievijā no ES dalībvalstīm, kā arī ar Krievijas ekonomikas lejupslīdi kopumā. Papildus tam eksportu kavēja arī vājāka nekā prognozēts eirozonas valstu ekonomikas attīstība, taču noturīgs pieprasījums pēc Latvijas eksporta produkcijas Lielbritānijā, Zviedrijā un Lietuvā ne tikai kompensēja augstāk minēto faktoru negatīvo ietekmi, bet pat ļāva palielināt kopējo preču eksporta apjomu par 2,3%.

Vienlaikus ar eksporta kāpumu, arī imports 2014. gadā uzrādīja pieaugumu 0,2% apmērā. Straujāku preču importa kāpumu bremzēja būtisks minerālo kurināmo importa kritums. Lai arī ārējās tirdzniecības pieaugums 2014.gadā bija samērā vājš, tomēr pozitīvi vērtējams tirdzniecības bilances deficīta samazinājums no 11,3% no IKP 2013.gadā līdz 10,0% no IKP.

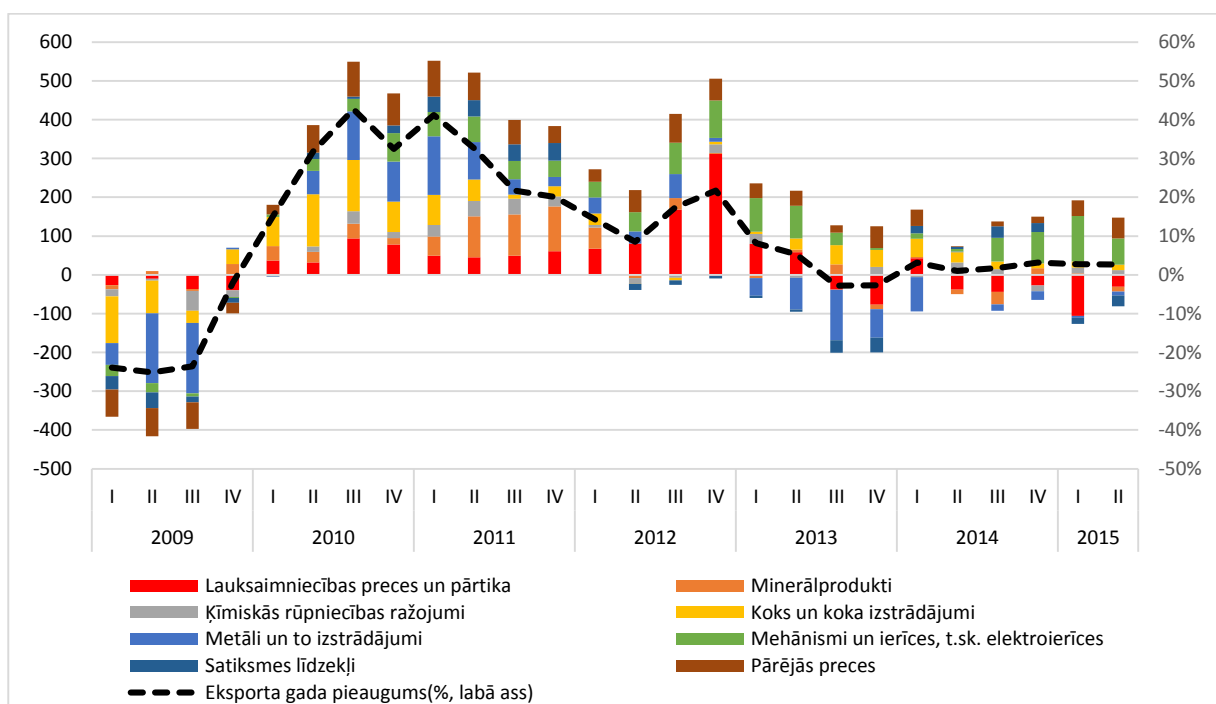
1.31. att. Latvijas preču eksporta un importa apjomi faktiskajās cenās, milj. euro

2015.gada pirmajos septiņos mēnešos vērojama nevienmērīga preču eksporta attīstība, ko turpina ietekmēt nestabilā ģeopolitiskā situācija reģionā un pieprasījuma kritums no Krievijas. 2014.gada nogalē Krievijas rublis zaudēja vairāk nekā 40% no savas vērtības attiecībā pret *euro*. Tik spēcīgs valūtas vērtības kritums sadārdzināja Latvijas eksporta preces, padarot tās mazāk konkurētspējīgas cenu ziņā. Šā gada septiņos mēnešos preču eksports uz Krieviju bijis par 19,2% mazāks nekā pērnā gadā attiecīgajā laika periodā. Jāatzīmē, ka aptuveni trešo daļu no eksporta krituma uz Krieviju veido sankcijām pakļautās preces, taču lielāko negatīvo ietekmi radīja rubļa vērtības kritums. Būtiskā preču eksporta krituma dēļ Krievijas tirgus īpatsvars kopējā Latvijas preču eksportā samazinājies no 9,9% 2014.gadā līdz 7,8% šā gada pirmajos septiņos mēnešos, taču Krievija joprojām paliek trešais lielākais Latvijas noieta tirgus.

Tikpat zema rubļa vērtība bija fiksēta arī šā gada sākumā, situācijai uzlabojoties tikai gada vidū. Rubļa vērtībai līdz gada vidum pakāpeniski pieaugot, eksporta kritums uz Krieviju mazinājās, taču jauns rubļa valūtas kursa samazinājums attiecībā pret *euro* vasaras beigās atkal palielinās eksporta kritumu uz Krieviju. Papildus tam, jūnija sākuma Krievijas veterināras un fitosanitāras uzraudzības dienests pieņēma lēmumu aizliegt Latvijā un Igaunijā ražoto zivju un zivju izstrādājumu eksportu uz Krieviju.

Par spīti augstāk minētajiem negatīvajiem faktoriem, šā gada septiņos mēnešos kopējais Latvijas preču eksports bija par 2,4% lielāks nekā iepriekšējā gada attiecīgajā laika posmā, apliecinot, ka Latvijas eksportētāji var ātri un sekmīgi pielāgoties nelabvēlīgiem ārējās vides apstākļiem. Tomēr lielā mērā pieaugumu nodrošināja ar reeksportu saistītās preču kategorijas, mehānismi un elektroierīces. Papildus tam pozitīvi vērtējams tas, ka preču eksporta pieaugums sasniegts ne tikai Latvijai tradicionālajos ārējos tirgos, bet arī samērā jaunos tirgos, tādus kā Apvienotie Arābu Emirāti, Alžīrija un Čehija. Tas liecina par pakāpenisku Latvijas preču eksporta tirgu diversifikāciju.

Neskatoties uz negatīvo ārējo vidi, preču eksporta apjomi šā gada pirmajos septiņos mēnešos ir auguši lielākajā daļā Latvijas eksporta nozaru. Lielākais pieaugums fiksēts elektroierīču un elektroiekārtu preču kategorijā. Lai arī ievērojams pieaugums šajā nozarē bija vērojams jau 2014.gadā, šā gada septiņos mēnešos šīs nozares eksports palielinājās vēl par 21,8% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo laika periodu. To galvenokārt nodrošināja telefonu aparātu eksports, kas saistīts ar reeksportu, jo līdzvērtīgs pieaugums bija vērojams arī importa apjomiem.

1.32. att. Eksporta apjomu izmaiņas nozaru griezumā, milj. euro salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu

Otro lielāko devumu preču eksporta attīstībā nodrošināja ķīmisko rūpniecības ražojumu eksports. To eksporta apjoms palielinājās par 8,2% šā gada septiņos mēnešos salīdzinājumā ar pērnā gadā attiecīgo laika posmu. Kāpumu galvenokārt nodrošināja atsevišķi vienreizēji mēslošanas līdzekļu un neorganisko ķīmijas produktu pasūtījumi no ASV aprīlī un no Āfrikas valstīm martā un aprīlī.

Jauni rekordi sasniegti arī koka un koka izstrādājumu eksportā. Lai arī šo izstrādājumu eksporta pieauguma tempi kļuvuši lēnāki nekā iepriekšējā gadā, koksnes eksports šā gada septiņos mēnešos nodrošināja trešo lielāko devumu kopējā preču eksporta attīstībā. Salīdzinājumā ar 2014.gada pirmajiem septiņiem mēnešiem koksnes eksports 2015.gada attiecīgajā laika periodā ir audzis par 2,5%. Jāatzīmē, ka lai arī nozares eksporta vērtība ir pieaugusi, tās eksporta fiziskais apjoms šajā laika periodā ir samazinājies. Papildus tam, pēdējā laikā vērojama lejupvērsta koksnes cenas dinamika pasaules tirgos. Tas liecina par to, ka viens no galvenajiem iemesliem nozares eksporta kāpumam ir augstāka pievienotā vērtība koka izstrādājumu eksportā. Būtisku devumu koksnes nozares eksporta attīstībā nodrošināja koksnes granulu eksports. Tieši 2014.gadā tika veiktas ievērojamas investīcijas koksnes granulu ražošanas paplašināšanā. Pieaugums vērojams arī garumā sazāģētiem kokmateriāliem.

1.4. tabula. Preču eksporta pieauguma struktūra pa preču kategorijām

Preču kategorija	2014 I-VII, milj. euro	2015 I-VII milj. euro	Pieaugums, %	Pieaugums, milj. euro
Mehānismi un ierīces, t.sk. elektroierīces	931,9	1127,1	21,0%	195,3
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	390,2	422,1	8,2%	31,9
Koks un koka izstrādājumi	1007,1	1031,9	2,5%	24,9
Optiskās ierīces un aparatūra	72,0	95,5	32,5%	23,4
Papīrs, kartons un poligrāfijas izstrādājumi	117,2	138,9	18,5%	21,7
Minerālprodukti	459,9	435,3	-5,4%	-24,6
Satiksmes līdzekļi	319,5	271,0	-15,2%	-48,5
Lauksaimniecības preces un pārtika	1006,5	884,0	-12,2%	-122,5
Pārējās preces	1400,4	1435,7	2,5%	35,3
Kopējais preču eksporta apjoms	5704,6	5841,5	2,4%	136,9

Analizējot citas nozares, kurās vērojams pieaugums, var atzīmēt optisko ierīču, kā arī mēbeļu un interjera preču kategorijas. Neskatoties uz to mazo īpatsvaru kopējā preču eksportā, šīs kategorijas ir starp tām, kurās vērojams lielākais pieaugums. Optisko ierīču un mēbeļu un interjera preču eksports palielinājās attiecīgi par 32,5% un 13,2%.

Lai arī AS "KVV Liepājas metalurga" darbības atjaunošana pozitīvi ietekmēja metālu ražošanas apjomu un ekonomikas izlaidi, tā pagaidām ir minimāli ietekmējusi metālu un to izstrādājumu eksportu. Šīs nozares preču eksports šā gada septiņos mēnešos samazinājies par 1,9%.

Lauksaimniecības un pārtikas preču kopējais eksporta apjoms samazinājies par 12,2% 2015.gadā septiņos mēnešos salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo laika posmu. Krievijas noteikto sankciju un rubļa kursa svārstību rezultātā šajā gadā ievērojami pasliktinājusies situācija lauksaimniecības un pārtikas preču eksportā. Šīm precēm Krievija pēdējos gados bija galvenais noieta tirgus, galvenokārt alkoholisko dzērienu lielā īpatsvara dēļ. Salīdzinājumā ar pērnā gada septiņiem mēnešiem pārtikas preču eksports uz Krieviju samazinājies par 37,5%.

Jāatzīmē, ka Krievijas noteikto sankciju un piena cenas samazināšanās ietekme atspoguļojas ne tikai tirdzniecības apjomu kritumā uz Krieviju. Piena un to pārstrādes produktu eksporta apjomi krītas arī citos Latvijai nozīmīgos ārējos tirgos: uz Lietuvu, Vāciju un Poliju. Tas apliecina, ka Krievijas noteiktās sankcijas būtiski saasināja konkurenci starp ES dalībvalstīm piena nozarē. Papildus tam, no 2015.gada 1.aprīļa ir atceltas piena ražošanas kvotas, kas vēl vairāk sarežģīs

situāciju piena nozarē ES. Piena produktu eksports uz Lietuvu, kas veidoja 43,4% no šīs preču kategorijas kopējā eksporta 2014.gadā, šā gada septiņos mēnešos samazinājies par vairāk nekā 25 milj. *euro*, kas ir līdzvērtīgs piena eksporta kritumam uz Krieviju.

Atskaitot alkoholiskos un bezalkoholiskos dzērienus, kā arī sankcijām pakļautās preces, būtisks eksporta kritums vērojams arī graudaugu produktiem, ko ietekmē zemās cenas pasaules tirgos. Tādējādi lauksaimniecības un pārtikas preču īpatsvars kopējā preču eksportā šā gada septiņos mēnešos salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo laika periodu samazinājies no 17,6% līdz 15,1%.

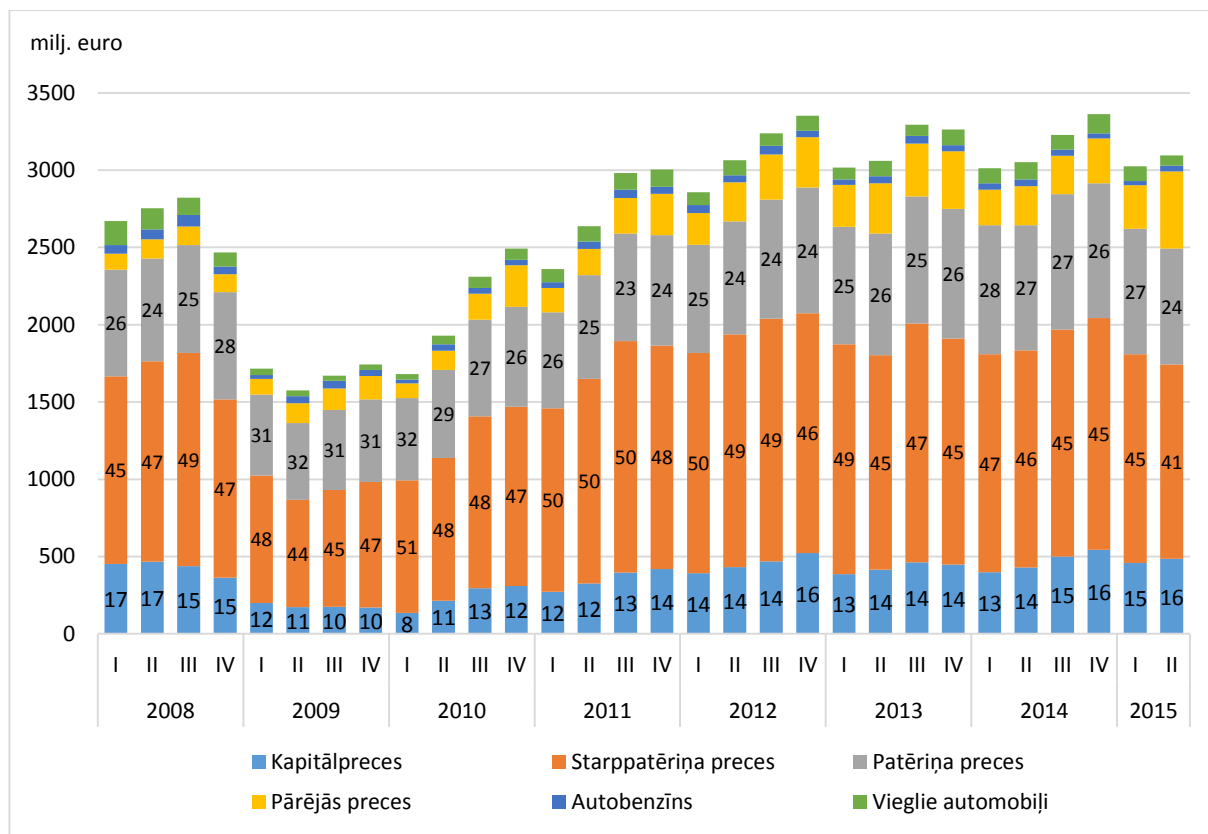
Ekonomiskās norises Eiropā neliecina, ka tuvākā nākotnē var būtiski palielināties ārējais pieprasījums. To arī apliecina Latvijas ražojošo uzņēmumu noskaņojuma novērtējums par eksporta apjomu trešajam ceturksnim, kurš pirmo reizi pēckrīzes periodā kļuva negatīvs. Tādējādi turpmākajai eksporta attīstībai būtiska nozīme būs eksportējošo uzņēmumu konkurētspējas kāpināšanai, jaunu noieta tirgu meklēšanai, kā arī piedāvāto preču klāsta paplašināšanai.

Pēdējos divus gadus importa izaugsmes tempi kļuvuši mērenāki. Preču imports šā gada pirmajos septiņos mēnešos palielinājies par 1,1% salīdzinājumā ar 2014.gada septiņiem mēnešiem. Tas ir skaidrojams ar mazāku dabasgāzes patēriņu apkures sezonā siltās ziemas dēļ un energoresursu cenu kritumu. Bez minerālproduktu preču kategorijas, importa apjomi būtu pieauguši par 4,1%. Importa preču kāpumu galvenokārt nodrošināja mehānismu un elektroierīču preču kategorija, palielinoties par 16,5% jeb 228,1 milj. *euro*.

1.5. tabula. Preču importa pieauguma struktūra pa preču kategorijām

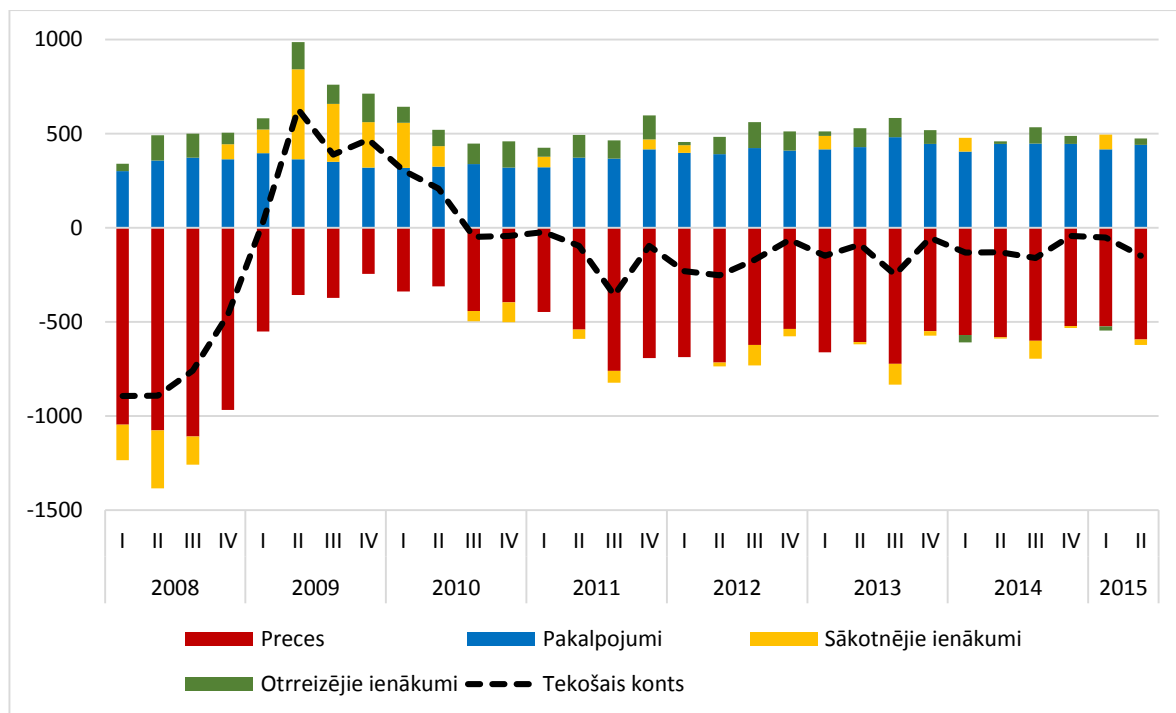
Preču kategorija	2014 I-VII milj. <i>euro</i>	2015 I-VII milj. <i>euro</i>	Pieaugums, %	Pieaugums, milj. <i>euro</i>
Mehānismi un ierīces, t.sk. elektroierīces	1383,3	1611,5	16,5%	228,1
Ķīmiskās rūpniecības ražojumi	699,9	783,6	12,0%	83,7
Koks un koka izstrādājumi	188,5	222,0	17,8%	33,5
Plastmasas, kaučuks un to izstrādājumi	416,2	425,1	2,1%	8,9
Satiksmes līdzekļi	568,5	532,1	-6,4%	-36,4
Lauksaimniecības preces un pārtika	1130,8	1065,7	-5,8%	-65,2
Mīnerālprodukti	1018,0	847,0	-16,8%	-171,0
Pārējās preces	1738,5	1738,2	0,0%	-0,3
Kopējais preču importa apjoms	7143,8	7225,0	1,1%	81,3

Pozitīvi vērtējams kapitāla jeb investīciju preču importa pieaugums, to apjoms palielinājās par 14,1% šā gada pirmajā pusē salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo periodu. Ņemot vērā, ka starppatēriņa preču imports samazinājies par 7,4%, kapitāla preču apjoma kāpums visticamāk ir saistīts ar to, ka ražotāji aizvieto vecās iekārtas ar jaunām, nevis palielina ražošanas jaudas. Neskatoties uz vietējo iedzīvotāju augošo patēriņu, patēriņa preču imports šā gada pirmajā pusē samazinājies par 5,0%.

1.33. att. Preču imports pa preču kategorijām, milj. euro, un kapitālpreču, starppatēriņa preču un patēriņa preču īpatsvars kopējā importā, %

2015.gada septiņos mēnešos par 6,4% samazinājies transportlīdzekļu imports, ko galvenokārt noteica automobiļu reeksporta kritums. Papildus tam importa apjomu samazinājums vērojams arī lauksaimniecības precēm, kopā par 5,8%. Lielākais kritums fiksēts piena pārstrādes produktiem un konditorejas izstrādājumiem, kā arī augu taukiem un eļļai.

1.34. att. Latvijas maksājumu bilances tekošais konts, milj. euro⁸

Maksājumu bilances tekošā konta deficīts 2014.gadā sasniedza 1,9% no IKP, kas ir par 0,4 procentpunktiem mazāk nekā gadu iepriekš. Tekošā konta deficīta samazinājumu 2014.gadā labvēlīgi ietekmēja preču ārējās tirdzniecības deficīta sarukums. Tekošā konta deficīta apmērs būtu vēl mazāks, taču lielākas ES budžetā veicamās iemaksas un ienākošo ES fondu maksājumu samazinājums, kas saistīts ar 2007.-2013.gada plānošanas perioda aktivitāšu pabeigšanu, būtiski samazināja otrreizējā ienākumu konta pārpalikumu. Kopumā jāatzīmē, ka maksājumu bilances tekošā konta trīs gadu vidējais līmenis (-2,5% no IKP) nepārsniedz ES agrās brīdināšanas mehānismā noteikto sliekšni (-4% no IKP) un ir vērtējams kā ilgtspējīgs.

Līdzīgas tendences kā 2014. gadā preču kontā bija vērojamas arī 2015.gada pirmajā pusgadā, kā rezultātā ārējās tirdzniecības plūsmu lielā mērā noteica tekošā konta saldo uzlabošanās. Preču eksportam turpinot pieaugt nedaudz straujāk par importu, maksājumu bilances tekošā konta deficīts 2015.gada pirmajā pusē bija 199,9 milj. euro jeb 1,0% no IKP.

Pateicoties labvēlīgai eksporta attīstības dinamikai, ārējās preču tirdzniecības bilances negatīvais saldo samazinājies no 1152,1 milj. euro 2014.gada pirmajā pusē līdz 1116,8 milj. euro šā gada pirmajā pusē. Preču eksporta radīto tirdzniecības deficītu turpināja daļēji kompensēt pakalpojumu konta pārpalikums. Tā apjoms salīdzinājumā ar 2014.gada pirmo pusi palielinājās par 0,9%. Pakalpojumu konta pozitīvais saldo 2015.gada sešos mēnešos bija 858,3 milj. euro, tādējādi sedzot 76,8% no preču tirdzniecības bilances deficīta.

Pakalpojumu eksporta apjomu pieaugums gada griezumā sasniedza 4,6%, palielinoties sniegto braucienu, finanšu, kā arī informācijas un datorpakalpojumu eksportam. Tradicionāli lielāko daļu pakalpojumu eksporta nodrošina transporta pakalpojumi, kas galvenokārt saistīts ar Latvijas infrastruktūras izmantošanu kravu tranzītam. Taču šā gada sešos mēnešos transporta pakalpojumu eksports saruka, ko noteica autotransporta un dzelzceļa transporta pakalpojumu ienākumu samazinājums, krītoties kravu tranzīta apjomiem un samazinoties transporta pakalpojumu cenām līdz ar konkurences pastiprināšanos reģionā. Galvenokārt šī iemesla dēļ gan transporta pakalpojumu eksporta apjoms, gan to īpatsvars samazinās jau otro gadu pēc kārtas. Ja 2011.-2012.gadā transporta pakalpojumu īpatsvars kopējā pakalpojumu eksportā bija aptuveni 47%, tad 2015.gadā pirmajā pusē īpatsvars samazinājies līdz 42%. Tādējādi nākotnē būtiska nozīme būs transporta nozares spējai

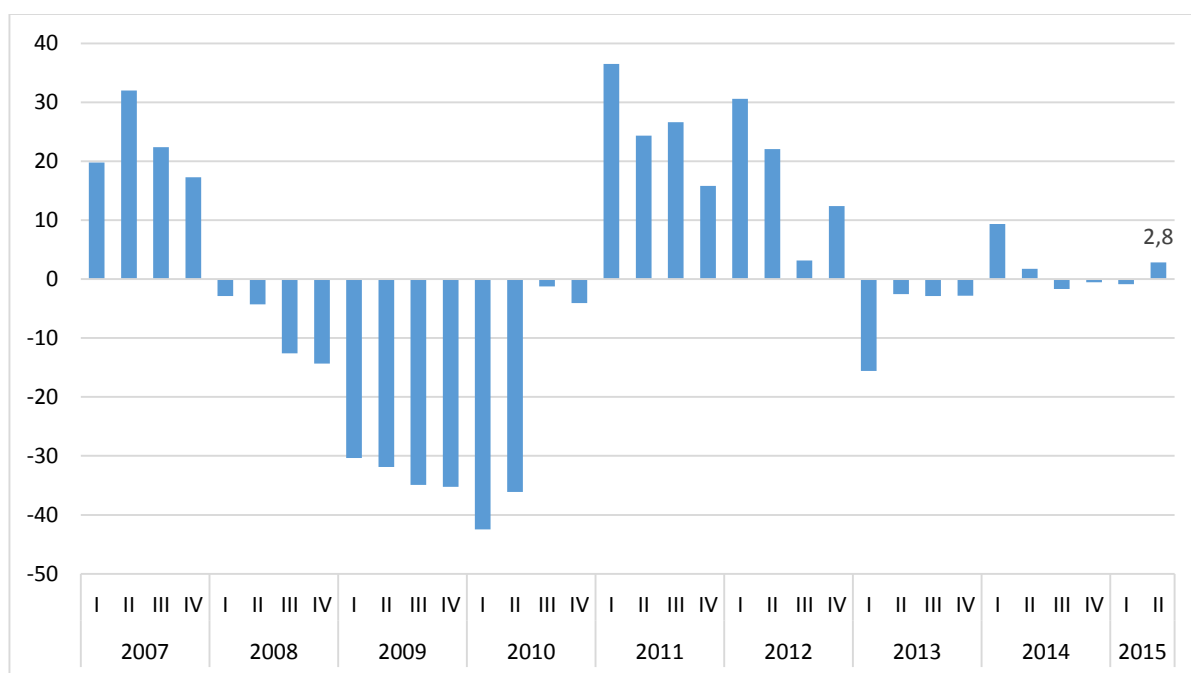
⁸ Datu avots: Latvijas Banka

piesaistīt citas kravas un piedāvāt augstākas pievienotās vērtības pakalpojumus. Tajā pašā laikā pozitīvi vērtējams tas, ka kritumu transporta pakalpojumu sektorā kompensēja veiksmīgāka citu sektoru darbība.

Šā gada pirmajā pusgadā sākotnējo ienākumu konta pārpalikums salīdzinājumā ar pērnā gada pirmo pusi nedaudz samazinājies, veidojot 47,5 milj. *euro*. Lielāks izmaksāto dividendžu apjoms ārvalstu rezidentiem bija noteicošais faktors sākotnējo ienākumu konta pozitīvā saldo samazinājumam, taču vienlaikus jāatzīmē, ka reinvestētās peļņas apjoms saglabājies pērnā gada līmenī. Tas, ka ārvalstu investori izvēlas peļņu izmaksāt dividendēs, nevis reinvestēt visticamāk saistīts ar nestabilo ģeopolitisko situāciju reģionā un vājo ārējo pieprasījumu, kas investoriem liek ieņemt nogaidošu pozīciju attiecībā uz uzņēmumu darbības paplašināšanu. Otrreizējo ienākumu konta saldo kļuva pozitīvs, taču izmaiņas nav būtiskas.

1.2.7. Investīcijas

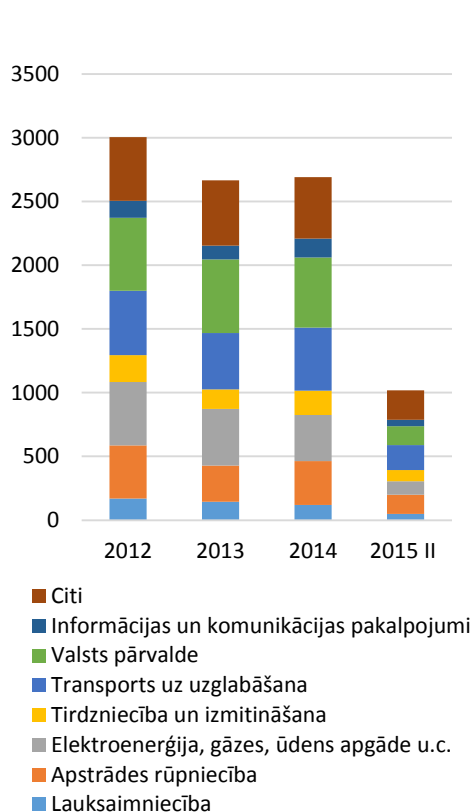
Investīciju pieauguma tempi Latvijā, tāpat kā eirozonas valstīs kopumā, saglabājas zemā līmenī, un investīciju apjoms Latvijā joprojām būtiski atpaliek no pirmskrīzes līmeņa. Investīciju aktivitāte 2014.gadā Latvijā bija visai svārstīga, taču pateicoties spēcīgajam pieaugumam pirmajā ceturksnī, bruto pamatkapitāla veidošana palielinājās par 1,3% salīdzinājumā ar 2013.gadu. Jāatzīmē, kā investīciju apjoms 2014.gadā par 33,8% atpalika no sava vēsturiski augstākā līmeņa 2007.gadā un sastādīja 22,2% no reālā IKP pretstatā 31,8% 2007.gadā.

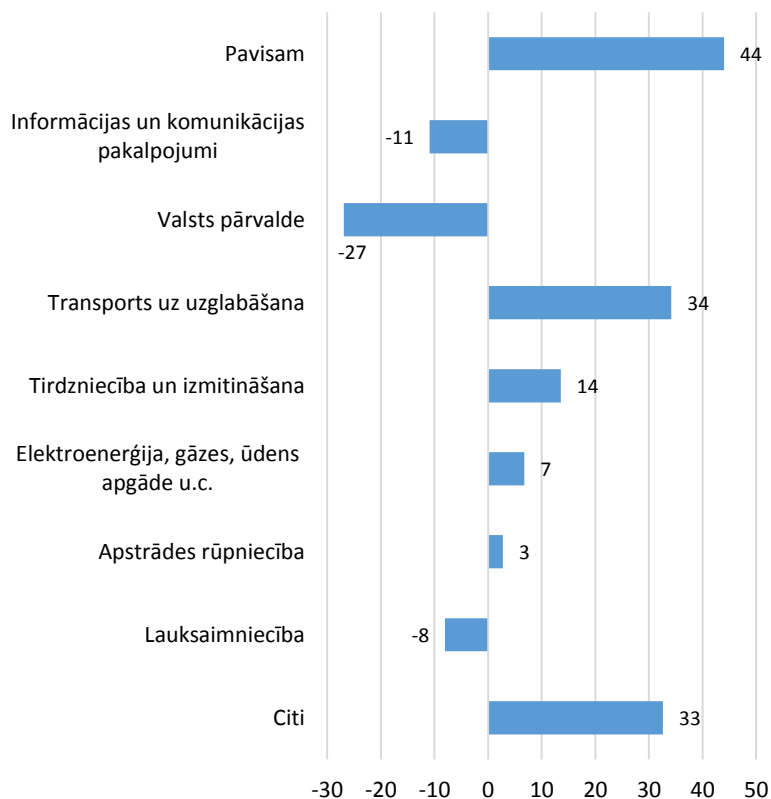
1.35. att. Bruto pamatkapitāla veidošanas pieaugums, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, salīdzināmās cenās, %

Arī 2015.gada pirmajā pusē investīciju aktivitāte saglabā mērenu pieaugumu, bruto pamatkapitāla apjomam palielinoties vien par 1,2% salīdzinājumā ar 2014.gada pirmo pusgadu. Saspringtā ģeopolitiskā situācija joprojām turpina negatīvi ietekmēt investīciju aktivitāti Latvijā. Papildus tam, 2014.gada otrajā pusē stājās spēkā grozījumi *Imigrācijas likumā*, kā rezultātā tika paaugstināta minimālā nekustamā īpašuma iegādes vērtība, kas nerezidentiem ir jāiegulda apmaiņā pret termiņuzturēšanās atļauju, tādējādi samazinot investīciju aktivitāti ar nekustamo īpašumu saistītajās nozarēs.

Analizējot investīcijas, svarīga ir ne tikai kopējā investīciju dinamika, bet arī tas, kādos aktīvos tiek investēts. Nefinanšu investīciju apjoms faktiskajās cenās šā gada sešos mēnešos palielinājies par 4,5% salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo laika periodu. Zīmīgi, ka lielāko devumu nefinanšu investīciju pieaugumā nodrošināja investīciju palielinājums iekārtās un mašīnās, kopumā par 14,1% jeb 41,3 milj. euro. Lielākie ieguldījumi iekārtās un mašīnās veikti transporta un uzglabāšanas, kā arī informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs. Turpina pieaugt ieguldījumi iekārtās un mašīnās arī apstrādes rūpniecības nozarē. Ņemot vērā augstos jaudu noslodzes rādītājus apstrādes rūpniecībā, šī neapšaubāmi ir pozitīva tendence, taču pieauguma tempi šajā gadā kļuvuši mērenāki salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Otrā lielāko pieaugumu nodrošināja investīcijas pārējos pamatlīdzekļos, savukārt nefinanšu investīcijas dzīvojamās ēkas samazinājās par 5,5%.

1.36. att. Nefinanšu investīciju apjoms pa tautsaimniecības nozarēm, milj. euro

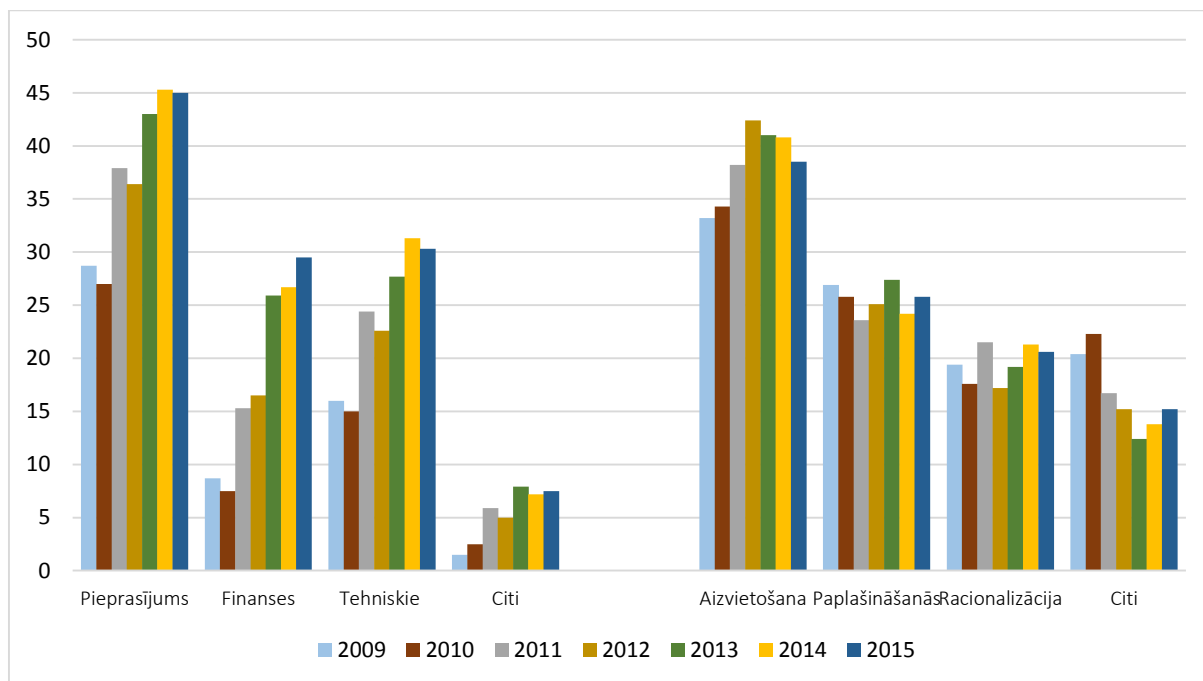
1.37. att. Nefinanšu investīciju pieaugums 2015. gada pirmajā pusgadā pret pērnā gada pirmo pusgadu, milj. euro

Analizējot nefinanšu investīcijas nozaru griezumā, jāsecina, ka investīciju pieaugums pakalpojumu nozarēs 2015.gada pirmajā pusē bija straujāks nekā ražošanas nozarēs. Tā lielākais investīciju pieaugums bija vērojams transporta un uzglabāšanas nozarē, kur investīciju apjoms salīdzinājumā ar 2014.gada pirmo pusi palielinājās par 21,3%. Tas daļēji varētu būt saistīts ar VAS "Latvijas dzelzceļš" īstenotajiem investīciju projektiem, proti, Daugavas kreisā krasta attīstības projektu Rīgā, kā arī infrastruktūras modernizācijas projektiem Jelgavas un Jūrmalas virzienā.

Nedaudz pieticīgāku pieaugumu 18,2% apmērā nodrošināja tirdzniecības un izmitināšanas nozares. Savukārt investīcijas apstrādes rūpniecībā palielinājās vien par 1,9%. Taču šīs nozares investīciju pieauguma struktūra nav viendabīga. Būtisks pieaugums fiksēts poligrāfijā un ierakstu reproducēšanā, kā arī pārtikas produktu ražošanā. Jāatzīmē, ka investīcijas pārtikas ražošanā visticamāk ir vērstas uz esošo ražošanas procesu optimizāciju, nevis to paplašināšanu. Tomēr straujāku investīciju pieaugumu apstrādes rūpniecībā kavēja investīciju kritums koka un koka izstrādājumu ražošanā. Vienlaikus vēsturiski ļoti augstie jaudu noslodzes rādītāji tādās apstrādes

rūpniecības apakšnozarēs kā koka un koka izstrādājumu un farmaceitisko produktu ražošanas tomēr liecina par nepieciešamību pēc jaunām investīcijām.

Krievijas noteiktais embargo atsevišķām pārtikas precēm no ES dalībvalstīm, piena iepirkuma cenu ilgstošs kritums ES, kā arī zemās pārtikas cenas pasaules tirgos būtiski sarežģīja situāciju lauksaimniecības nozarē. Investīciju kritums šajā nozarē vērojams jau kopš 2013.gada sākuma, un 2015.gada pirmajā pusē investīciju apjoms lauksaimniecības nozarē bijis par 14,0% mazāks nekā 2014.gada pirmajā pusē.

1.38. att. Investīcijas ietekmējošie faktori, pozitīvo un negatīvo atbilžu saldo⁹

Faktorus, kas nosaka investīciju aktivitāti, var sadalīt divās grupās. Viena grupa ir saistīta ar ārējiem faktoriem, kurus uzņēmums nevar tieši ietekmēt – tie ir kopējais pieprasījums, finansējuma pieejamība, tehnoloģiju attīstība un citi. Savukārt otra faktoru grupa ir attiecināma uz lēmumu pieņemšanas procesu uzņēmumā, t.i. tie raksturo mērķi, kādēļ uzņēmums izšķiras par investīciju veikšanu, piemēram, nolietoto iekārtu aizvietošana, ražošanas paplašināšana, ražošanas procesu racionalizācija un citi.

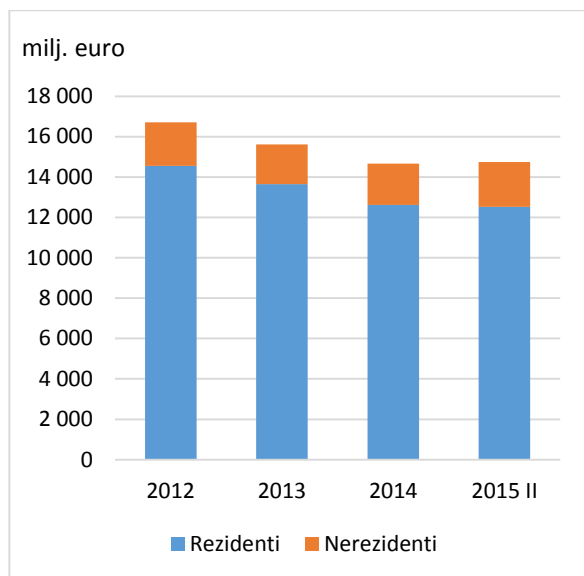
Kā liecina EK uzņēmēju apsekojuma dati, svarīgākais stimulējošais faktors, kas ietekmē investīciju lēmumus Latvijā, ir pieprasījuma apjoms. 2011.gadā, pateicoties veiksmīgai eksporta tirgus struktūrai, ārējais pieprasījums strauji pieauga, līdz ar to pieprasījuma kā investīcijas stimulējoša faktora nozīme palielinājās. Savukārt pēdējo gadu laikā pieprasījuma kā investīcijas stimulējoša faktora nozīme nav būtiski mainījusies, un tas saistīts ar zemākiem eksporta pieauguma tempiem un pieaugošo ārējās vides nenoteiktību.

Latvijas uzņēmēju vērtējums par finansējuma pieejamību un sagaidāmo peļņas apjomu pieaug jau piekto gadu pēc kārtas, ko var izskaidrot ar pakāpenisko uzņēmumu finanšu rādītāju uzlabošanos. Taču nestabila ārējā vide reģionā un pieprasījuma trūkums kavē straujāku investīciju aktivitāti un arī pie ļoti zemajām starpbanku procentu likmēm kreditēšanas aktivitāte Latvijā saglabājas vāja.

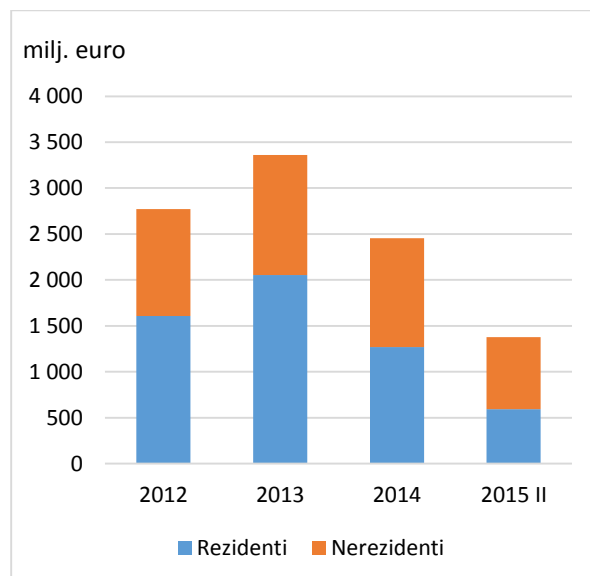
Kopējais komercbanku kredītportfeļa atlikumu apjoms 2015.gada otrā ceturkšņa beigās bija 14,7 miljardi *euro* un salīdzinājumā ar 2014.gada otro ceturksni tas palielinājās par 0,6%, kas ir

⁹ Datu avots: EK

pirmais pieaugums gada griezumā kopš 2009.gada otrā ceturkšņa. Savukārt salīdzinājumā ar šī gada pirmo ceturksni kredītportfeļa atlikumu apjoms samazinājies par 0,4%. Lielāko daļu jeb 84,9% no komercbanku kredītportfeļa veidoja rezidentiem izsniegtie kredīti – 12,5 miljardu *euro* apmērā, ko pamatā veido uzņēmējsabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti. Taču kopējo kredītportfeļa atlikumu apjomu pieaugumu nodrošināja tieši nerezidentiem izsniegto kredītu atlikumu apjoma pieaugums par 29,2% salīdzinājumā ar 2014. gada otro ceturksni. Latvijas rezidentiem kredītportfeļa atlikuma apjoms joprojām turpina samazināties.

1.39. att. Latvijas komercbanku kredītportfelis, milj. euro

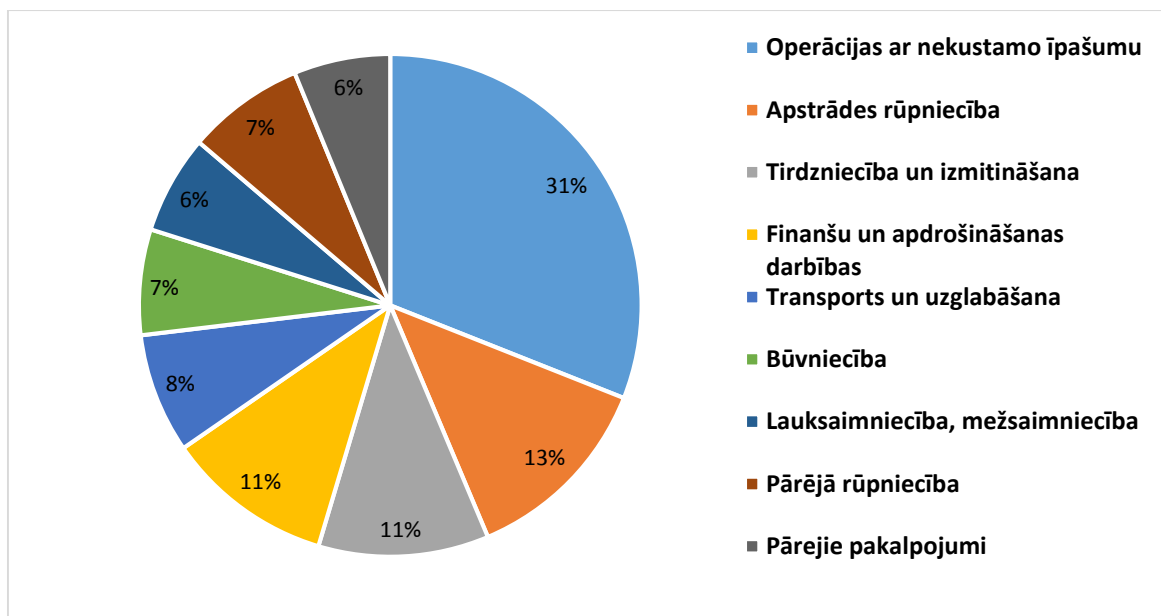

1.40. att. No jauna izsniegto kredītu apjoms, milj. euro¹⁰

Neskatoties uz to, ka nerezidentiem izsniegto kredītu apjoms ir samērā neliels kopējā apjomā, to īpatsvars pakāpeniski pieaug. Ja 2014.gada otrā ceturkšņa beigās nerezidentu īpatsvars veidoja 11,7% no kopējā kredītu atlikuma, tad šā gadā pirmā pusgadā beigās īpatsvars palielinājies līdz 15,1%, ko nodrošināja no jauna izsniegto kredītu apjoma straujš pieaugums. Kopumā nerezidentiem izsniegto kredītu apjoms gada pirmajā pusē bija par 40,3% lielāks nekā gadu iepriekš un veidoja 57,1% no jauna izsniegto kredītu apjoma. Savukārt rezidentiem no jauna izsniegto kredītu apjoms šā gada pirmajā pusē pieauga vien par 0,3%.

Lai arī mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums gada laikā joprojām turpināja samazināties, pēdējā gada laikā mājsaimniecību kreditēšanas sektorā bija vērojams kreditēšanas aktivitātes pieaugums, kas daļēji ierobežoja straujāku kopējā kredītportfeļa samazināšanos. Šī gada pirmajā pusē mājsaimniecībām no jauna tika izsniegti kredīti 191,5 milj. *euro* apmērā, kas ir par 21,9% vairāk nekā pagājušā atbilstošajā periodā, un pieaugumu nodrošināja patēriņa kredīti preču iegādei. Tomēr mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums šā gada otrā ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar pagājušā gada atbilstošo periodu samazinājās par 5,3% un veidoja 5,4 miljardus *euro*. Kreditēšanas aktivitātes pieaugums visticamāk saistīts ar augošiem ienākumiem un pozitīvām tendencēm darba tirgū, kas uzlabo mājsaimniecību nākotnes redzējumu un ļauj gūt pārliecību par spēju segt saistības nākotnē.

¹⁰ Datu avots: FKTK

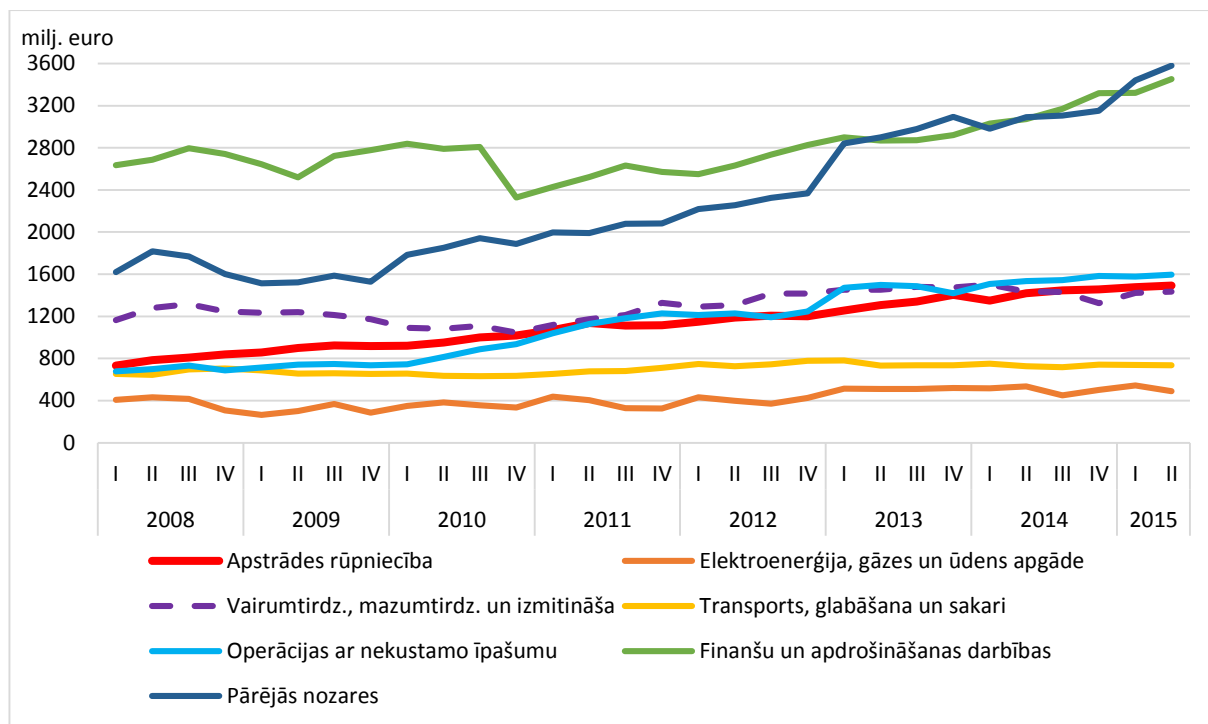

1.41. att. Tautsaimniecības nozarēm izsniegto kredītu atlikumu struktūra, % no kopējā apjoma¹¹

Līdzīgi kā mājsaimniecībām, arī uzņēmējsabiedrībām izsniegto kredītu atlikums joprojām turpina samazināties. 2015.gada otrā ceturkšņa beigās uzņēmumiem izsniegto kredītu atlikums veidoja 6,9 miljardus *euro*, kas ir par 2,5% mazāk nekā pagājušā gada atbilstošajā periodā. Nozaru dalījumā lielākais kredītu atlikumu īpatsvars joprojām saglabājās nekustamā īpašuma, apstrādes rūpniecības, kā arī tirdzniecības un izmitināšanas nozarēs.

Kritums vērojams arī no jauna izsniegto kredītu apjomam – par 7,7% salīdzinājumā ar pērnā gada sešiem mēnešiem. Samazinājumu noteica būtisks kredītu kritums finanšu un apdrošināšanas darbībās un operācijās ar nekustamo īpašumu. Tajā pašā laikā no jauna izsniegto kredītu apjoms strauji pieauga informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē, tādējādi nedaudz mazinot kopējo kritumu. Pieaugums vērojams arī tādās nozīmīgās tautsaimniecības nozarēs, kā ūdens apgāde, tirdzniecības un transporta un uzglabāšanas nozares. Neskatoties uz to, ka no jauna izsniegto kredītu apjoms uzņēmējsabiedrībām samazinās, lielajiem uzņēmumiem kreditēšanas apjoms pieaug, kas norāda uz to, ka mazajiem un mikro uzņēmumiem bez kredītvēstures un zemā apgrozījuma dēļ ir grūti pretendēt uz ievērojamiem kredītlīdzekļiem.

¹¹ Datu avots: FKTK

1.42. att. Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā, milj. euro¹²

Šā gadā pirmajā pusē ienākošo ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) apjoms bija 356,4 milj. *euro*, kas ir par 147,6 milj. *euro* vairāk salīdzinājumā ar pērnā gada attiecīgo laika periodu. Taču vērtējot ienākošo investīciju plūsmu pēc kapitāla veida, pieaugumu nodrošināja investīcijas parāda instrumentos, nevis pašu kapitālā vai reinvestētā peļņa. Tas vērtējams neviennozīmīgi, jo ieguldījumi parāda instrumentos jeb tirdzniecības kredīti un cita veida aizņēmumi palielina valsts ārējo parādu.

Analizējot ārvalstu tiešo investīciju atlikumus, jāsecina, ka 2015. gada otrā ceturkšņa beigās uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju apjoms Latvijā sasniedza 12 776,7 milj. *euro*. Jāatzīmē, ka 27,0% no kopējām uzkrātajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir koncentrēti finanšu un apdrošināšanas darbības nozarē, kurā pamatā darbojas Latvijā strādājošās Skandināvijas valstu komercbankas. Tieši šajā nozarē pēdējā gadā laikā vērojamas lielākās pozitīvās izmaiņas, ko galvenokārt noteica kapitāla plūsma starp mātes un meitas komercbankām.

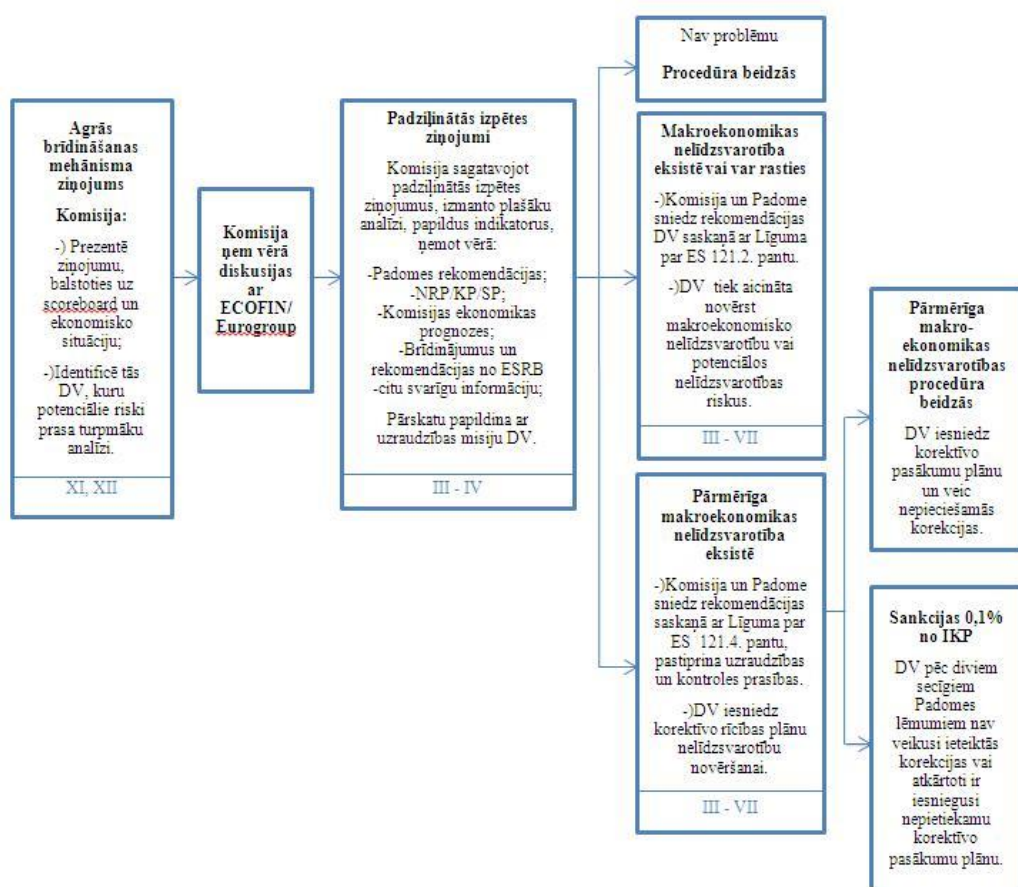
Otrā lielākā nozare, kurā ir koncentrēti 11,7% no kopējām uzkrātajām tiešajām investīcijām, ir apstrādes rūpniecība, kura ir Latvijas prioritārā nozare ārvalstu tiešo investīciju piesaistīšanā. Vērtējot apstrādes rūpniecībā ienākošās investīcijas no kvalitatīvā aspekta, jāsecina, kā dominē investīcijas zemo un vidēji zemo tehnoloģiju nozarēs (nemetālisko izstrādājumu ražošana, pārtika, kokapstrāde), taču pakāpeniski plūsma kļūst diferencētāka un augsto tehnoloģiju (ķīmiskā rūpniecība, elektrisko un optisko iekārtu ražošana) īpatsvars palielinās.

Par spīti ģeopolitiskajām norisēm reģionā ienākošo uzkrāto ĀTI struktūra valstu griezumā nav būtiski mainījusies. Lielākoties tās ir Baltijas jūras reģiona valstu investīcijas, kā arī investīcijas no valstīm, ar kurām izveidojušās ciešas tirdzniecības attiecības, piemēram, no Nīderlandes un Norvēģijas. 2015. gada otrā ceturkšņa beigās ES valstu ĀTI veidoja 66,6% no visām uzkrātajām ĀTI, savukārt NVS valstu īpatsvars bija 8,5%.

¹² Datu avots: Latvijas Banka

1.3. MAKROEKONOMISKO NELĪDZSVAROTĪBU UZRAUDZĪBA ES

Ilgtermiņīgas ekonomiskās izaugsmes veicināšana ir viens no Eiropas Savienības pamatmērķiem. Lai nodrošinātu savlaicīgu makroekonomisko risku identificēšanu un pārvaldi 2011.gada 16.novembrī Eiropas Parlaments un Eiropas Padome pieņēma divas regulas – par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību (regula Nr.1176/2011), un regulu par izpildes pasākumiem pārmērīgas makroekonomiskās nelīdzsvarotības koriģēšanai eirozonā (Nr.1174/2011). Jaunās procedūras izstrādes mērķis bija ne tikai stiprināt Stabilitātes un izaugsmes pakta funkcionēšanu, bet papildus budžeta uzraudzībai, paplašināt fiskālo un makroekonomisko nelīdzsvarotību monitoringu un īstenot to efektīvu novēršanu Eiropas Savienības dalībvalstīs. Regulu ietvaros tika atrunāta kā jaunā makroekonomikas uzraudzības un nesabalansētību identificēšanas kārtība, tā arī iespējamo finanšu sankciju kārtība, kas varētu tikt piemērota dalībvalstīm, kurās makroekonomiskā disciplīna netiek ievērota. Finanšu sankcijas paredz noteiktu ikgadēju soda naudu vai procentus nesošu depozītu, kas ir 0,1% no attiecīgās dalībvalsts iepriekšējā gada IKP.

1.43. att. Makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras Eiropas Semestra ietvaros posmi

1.3.1. Makroekonomikas nesabalansētību identificēšanas un pārvaldes posmi

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma publicēšana (AMR) ir makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras sākumposms Eiropas Semestra ietvaros. Ziņojuma pamatā ir divas rādītāju grupas – 11 pamata rādītāji un 28 papildus rādītāji. Pamata rādītājiem ir definēti mērķlīmeņi jeb pieļaujamās svārstību robežas, kuru pārsniegšana var kalpot par iemeslu attiecīgās valsts Padziļinātās izpētes ziņojuma (IDR) izstrādei. Svarīgi būtu atrunāt to, ka lēmums par attiecīgās valsts ekonomikas padziļinātās izpētes procedūras uzsākšanu var tikt pieņemts pamatojoties uz izvērstu,

fundamentālu ekonomiskās situācijas un saistīto risku analīzi, kā arī ņemot vērā rādītāju sagaidāmo dinamiku. Pamata rādītāju grupā ietver:

1. Tekošā konta bilance, % no IKP, 3 gadu vidējā
2. Neto starptautiskā investīciju bilance, % no IKP
3. Reālais efektīvais valūtas kurss (HICP deflat.), izmaiņas 3 gados
4. Eksporta tirgus daļa, % izmaiņas 5 gados
5. Darbaspēka vienības izmaksas, % izmaiņas 3 gados
6. Mājokļu cenu izmaiņas, % gadā
7. Privātā sektora kredītu plūsma, % no IKP
8. Privātā sektora parāds, % no IKP
9. Vispārējās valdības sektora parāds, % no IKP
10. Vidējais bezdarba līmenis 3 gados
11. Finanšu sektora saistības, % izmaiņas

Papildus rādītājiem ir informatīvs raksturs – to galvenais uzdevums ir veicināt ekonomiskās situācijas pilnvērtīgu analīzi. Svarīgi būtu atzīmēt, ka 8 no papildus rādītājiem ir sociālie rādītāji, kuri raksturo situāciju darba tirgū, dinamiku atsevišķās nodarbināto vai bezdarbnieku grupās, kā arī paaugstinātiem sociāliem riskiem pakļauto iedzīvotāju grupas īpatsvaru.

Pēc Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma (AMR) rezultātu analīzes tiek pieņemts lēmums par Padziļinātās izpētes ziņojumu (In-depth review) izstrādi. Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma (AMR), kā arī nākamā posma - Padziļināto izpētes ziņojumu (IDR) izstrādes galvenais uzdevums ir, pamatojoties uz pilnvērtīgu ekonomiskās situācijas un saistošo nesabalansētību risku analīzi, identificēt tās dalībvalstis, kurās pastāv makroekonomiskā nesabalansētība.

Līdzās tam, Eiropas semestra ietvaros visām Eiropas Savienības dalībvalstīm neatkarīgi no Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma (AMR) apzinātajiem riskiem un tālākas procedūras uzsākšanas, tiek izstrādātas Eiropas Komisijas valsts specifiskās rekomendācijas (Country Specific recommendations). Rekomendāciju mērķis ir, ņemot vērā apzinātos riskus un makroekonomiskās nesabalansētības, nodrošināt savlaicīgu riska faktoru identificēšanu, veicinot nacionālās ekonomikas attīstību.

Lai arī visu rādītāju izpilde netiek īstenota nevienā Eiropas Savienības dalībvalstī, statistikas datu izvērsta fundamentāla ekonomiskās situācijas analīze liecina, ka 10 valstīs ekonomiskās nesabalansētības nav pārmērīgas vai tādas, kas varētu veicināt paaugstinātu risku rašanos Eiropas Savienības ekonomikā. Pārmērīgas nesabalansētības, līdz ar to Padziļināta izpētes ziņojumu (IDR) izstrāde 2015. gada procedūras ietvaros netika ierosināta 10 dalībvalstīm: Čehijai, Dānijai, Luksemburgai, Maltai, Austrijai, Slovākijai, Polijai, un trīs Baltijas valstīm – Igaunijai, Lietuvai un Latvijai.

2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā (publicēts 2014. gada 28. novembrī) makroekonomikas nesabalansētības tika konstatētas 16 dalībvalstīs, kurām tika ierosināts nākamais Makroekonomiskās nelīdzsvarotības procedūras posms – Padziļinātās izpētes ziņojumu izstrāde (In-depth review). Neraugoties uz konstatētajām nesabalansētībām, līdz šim nevienai Eiropas Savienības dalībvalstij soda sankcijas netika piemērotas.

Tās dalībvalstis, kuras atrodas finansiālas atbalsta programmas ietvaros, kā piemēram **Kipra** un **Griekija**, tiek vērtētas saskaņā ar attiecīgā atbalsta mehānisma kritērijiem un prasībām, līdz ar to tās netiek padziļināti vērtētas Makroekonomiskās nesabalansētības procedūras kontekstā.

1.6. tabula. 2015. gada Makroekonomisko nesabalansētību procedūras rezultāti¹³

Makroekonomikas nesabalansētības procedūras (MIP) valstu kategorijas	2014 (publicēts: 2013. gadā)	2015 (publicēts: 2014. gadā)
Nesabalansētības, kas prasa uzraudzību un politisko darbību	Beļģija; Bulgārija; Vācija; Nīderlande; Somija; Zviedrija; Lielbritānija	Beļģija; Nīderlande; Rumānija; Somija; Zviedrija; Lielbritānija
Nesabalansētības, kas prasa uzraudzību un izšķirošu politisku rīcību	Ungārija	Ungārija; Vācija
Nesabalansētības, kas prasa īpašu uzraudzību un izšķirošu politisku rīcību	Īrija; Spānija; Francija	Īrija; Spānija; Slovēnija
Pārmērīgas nesabalansētības, kas prasa īpašu uzraudzību un izšķirošu politisku rīcību	Horvātija; Itālija; Slovēnija	Bulgārija; Francija; Horvātija; Itālija; Portugāle
Pārmērīgas nesabalansētības, kurām nepieciešama izšķiroša politiska rīcība un pārmērīgas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras uzsākšana.	-	-
Kopā, no 28 Eiropas Savienības dalībvalstīm:	14 valstis	16 valstis

Kā liecina Eiropas Komisijas publicētie Agrās brīdināšanas mehānisma (AMR) analīzes dati, Eiropas Savienības dalībvalstīs makroekonomiskā nelīdzsvarotība joprojām ir nopietns izaicinājums – ziņojuma ietvaros tika īpaši uzsvērta izšķirošas, visaptverošas un koordinētas politiskas rīcības nepieciešamība. Kā būtiskākie riski 2015. gada ziņojumā tika identificēti dalībvalstu tekošā konta deficīts, konkurētspējas dinamika un ārējo investīciju dinamika. Līdzās tam, pastiprināta uzmanība tika pievērsta augstajām privātā sektora parādsaistībām, ārējām saistībām, kas būtiski apdraud ekonomisko izaugsmi un finanšu stabilitāti, kā arī bezdarba līmenim un citiem sociāliem rādītājiem. Vājās ekonomiskās izaugsmes un pieaugošā ģeopolitiskā saspīlējuma ietekmē pēdējo gadu laikā aktualizējās eksporta tirgus daļas samazināšanās problēma – attiecīgajam jautājumam 2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma (AMR) ziņojumā tika veltīta pastiprināta uzmanība. Eksporta tirgus daļa, kuru vērtē kā procentuālās izmaiņas pēdējos 5 gados un, kas ir viens no ārējo nelīdzsvarotību raksturojošiem rādītājiem Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros, ir viens no dalībvalstu biežāk pārkāptajiem rādītājiem.

1.3.2. Latvijas ekonomiskās situācijas novērtējums 2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums (AMR) ir Eiropas Komisijas izstrādāts ikgadējs ziņojums, kurā, pamatojoties uz ekonomisko rādītāju datiem un vispārēju ekonomiskās situācijas analīzi, tiek identificētas dalībvalstis, kurām nepieciešams veikt padziļinātu ekonomiskās situācijas analīzi, izstrādājot Padziļinātās izpētes ziņojums (IDR).

Latvija, saskaņā ar 2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma pamata rādītāju datiem, pārsniedza trīs rādītāju robežvērtību (neto starptautisko investīciju bilanci, mājokļu cenu izmaiņas un trīs gadu vidējā bezdarba līmeni). Neraugoties uz to, Latvija bija viena no tām Eiropas Savienības dalībvalstīm, kurām saskaņā ar 2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma (AMR) rezultātiem Padziļinātās izpētes ziņojuma (IDR) izstrāde netika ierosināta.

¹³ <http://ec.europa.eu/>

1.7. tabula. Agrās brīdināšanas mehānisma rādītāju dinamika Latvijā¹⁴

	Ārējās nelīdzsvarotības					Iekšējās nelīdzsvarotības					
	Tekošā konta bilance, % no IKP, 3 gadu vidējā	Neto starptautiskā investīciju bilance, % no IKP	Reālais efektīvais valūtas kurss (HICP deflat.), izmaiņas 3 gados	Eksporta tirgus daļa, % izmaiņas 5 gados	Darbspēka vienības izmaksas, % izmaiņas 3 gados	Mājokļu cenu izmaiņas, % gadā	Privātā sektora kredītu plūsma, % no IKP	Privātā sektora parāds, % no IKP	Vispārējās valdības sektora parāds, % no IKP	Vidējais bezdarbības līmenis 3 gados	Finanšu sektora saistības, % izmaiņas
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Sliekšnis	-4/+ 6%	-35%	-/+ 5% eirozona, -/+ 11% neeirozona	-6%	9% eirozona, 12% neeirozona	6%	14%	133%	60%	10%	16,5%
2001	-7,1	-37,6	13,3	14,9	-1,4	-1	8,9	50	14	13,6	20,2
2002	-6,4	-41,3	5,1	13,9	-4,9	71,7	9,8	54	14	13,1	24,7
2003	-7,5	-43,8	-7,1	10,1	2,1	21,6	14,3	62	15	12,4	23,6
2004	-8	-47	-6,5	29,8	8,9	-4	18,2	63,7	14,2	11,9	34,8
2005	-10,1	-55,6	-5,3	89,9	27,3	13	27,6	81,1	11,7	11,1	40
2006	-14,7	-64,2	1,8	73,6	41,7	9,2	33,7	97,4	9,9	9,6	47,6
2007	-17,7	-69,2	7,7	93,1	69,3	22	29,6	102,9	8,4	7,7	36,7
2008	-17,9	-74,1	20,8	73,9	74,6	-10,8	9,1	104,3	18,6	6,9	9
2009	-8,3	-82,4	23,4	51,5	33,1	-34,6	-8,6	125	36,4	10,4	-9,2
2010	-0,6	-81,9	6,7	20,5	-4,6	-8,5	2,6	132,4	46,8	14,9	-0,4
2011	2,5	-74,4	-2,5	26,1	-19,5	3,6	-2,1	115,4	42,7	17,7	-4,1
2012	-1,2	-66,8	-8,6	9,4	-6,5	-0,6	-2	97,2	41	16,9	5,2
2013	-2,8	-65,1	-0,6	8,4	10,5	6,6	0,8	90,9	38,2	14,4	11,9

Viens no rādītājiem, kura atsaucēs vērtību Latvija sistemātiski pārsniedz, ir neto starptautiskā investīciju bilance. Starptautiskā investīciju bilance ir statistikas pārskats, kas atspoguļo valsts rezidentu ārējo aktīvu un pasīvu kopējo apjomu pārskata perioda beigās (parasti katra ceturkšņa beigās). Makroekonomiskās nesabalansētības procedūras (MIP) rādītāju tabulā iekļautā neto starptautisko investīciju bilance tiek izteikta procentos no IKP, un rādītāja indikatīvais sliekšnis makroekonomiskās nesabalansētības procedūras ietvaros ir noteikts -35% no IKP. No vienas puses, negatīva starptautisko investīciju bilance norāda uz nerezidentiem piederošo aktīvu prevalējošo īpatsvaru nacionālajā ekonomikā un to pieaugumu. No otras puses, tas var norādīt uz nacionālās ekonomikas pieaugošu ārējo saistību slogu. Līdz ar to neto starptautiskās investīciju bilances dinamiku vajadzētu vērtēt, apzinoties ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) īpatsvaru, kas ir viens no ekonomiskās attīstības virzītājspēkiem. Veicot padziļinātu neto starptautiskās investīciju bilances fundamentālo analīzi, jāņem vērā arī attiecīgās valsts tautsaimniecības struktūra jeb specializācijas nozares.

Latvijā neto starptautisko investīciju bilances rādītājs pēdējo 10 gadu laikā būtiski pārsniedza Agrās brīdināšanas mehānisma ietvaros noteikto rādītāja robežvērtību. Laika periodā no 2001. līdz 2008. gadam, demonstrējot konsekventu pieaugumu, rādītājs pārsniedza pieļaujamo robežvērtību vairāk nekā divas reizes, maksimālo -82,4% atzīmi sasniedzot 2009. gadā. Straujākā neto starptautiskās investīciju bilances samazināšanās bija vērojama pirmskrīzes gados. 2004. gadā bilances neto vērtība bija apmēram -5,8 miljardi eiro, 2008. gadā tā sasniedza jau -18 miljardus eiro.

¹⁴ 2015. gada AMR pamatots uz 2013. gada statistikas datiem

Ārvalstu tiešo investīciju straujo pieaugumu Latvijas ekonomikā sekmēja arī komercbanku īstenotā aktīvā kreditēšanas politika. Tā iespējā pieauga kā ārvalstu rezidentu investīcijas nekustamo īpašumu objektos, tā arī uzņēmumu vai uzņēmumu daļu iegādē. Globālā ekonomiskā krīze iniciēja kā ārvalstu tiešo investīciju kritumu, tā arī banku kreditēšanas darbības strauju samazināšanos, kas veicināja pakāpenisku Latvijas neto starptautisko investīciju bilances uzlabošanos. Kā liecina *Eurostat*, dati Latvijas neto starptautiskās investīciju bilances absolūtā vērtībā 2013. gadā veidoja -15 miljardus *euro* jeb -65,1% no IKP (2015. gada AMR ziņojuma statistikas dati).

Attiecīgā rādītāja robežvērtības pārsniegšana iepriekšējos periodos nekļuva par iemeslu Latvijas iekļaušanai padziļinātās izpētes procedūrā. Kā liecina provizoriskais 2016. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma statistikas datu pārskats, Latvijas neto starptautisko investīciju bilance % no IKP nākamajos pārskata periodos turpinās samazināties. Tādējādi var prognozēt, ka attiecīgā rādītāja robežvērtības pārkāpšana nekļūs par iemeslu Latvijas iekļaušanai Padziļinātās izpētes ziņojumā.

Otrs rādītājs, kura noteikto robežvērtību Latvija pārsniedza 2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros, bija mājokļu cenu gada izmaiņas, kur gada cenu pieaugums nedrīkst pārsniegt 6%. Attiecīgais rādītājs Latvijā netika pārsniegts kopš 2007. gada, kad *Eurostat* fiksētais cenu pieaugums gadā sasniedza 22%. Nākamajos periodos tika vērota būtiska mājokļu cenu korekcija. Korekcijas ietekmē mājokļu cenas Latvijā laika periodā no 2008. līdz 2010. gadam zaudēja līdz pat pusei no savas vērtības.

Sākot ar 2011. gadu attiecīgais rādītājs demonstrēja pakāpenisku vērtības pieaugumu. Viens no faktoriem, kurš veicināja būtisku cenu korekciju, bija grozījumi *Imigrācijas likumā*, kas paredzēja, ka citu valstu rezidentiem ir tiesības pieprasīt termiņuzturēšanās atļauju, ja pēc 2010. gada 1. jūlija ir veikts ieguldījums kapitālsabiedrības pamatkapitālā, noteiktā vērtībā iegādāts nekustamais īpašums vai noteiktā apmērā izdarītas finanšu investīcijas¹⁵. Šādas izmaiņas leģislatīvajā bāzē sekmēja paaugstinātu interesi no citu valstu rezidentu, īpaši NVS rezidentu puses. Viņu pieprasījums pēc nekustamā īpašuma kļuva par noteicošo faktoru straujam cenu pieaugumam nekustamā īpašuma tirgū.

Augstāk minēto faktoru rezultātā, 2013. gadā turpinājās mērens cenu pieaugums nekustamā īpašuma tirgū, mājokļu cenām pieaugot par 6,6%. Lai arī mērena cenu korekcija ir sagaidāma arī nākamajos periodos, risks, ka attiecīgā rādītāja atsauces vērtības pārsniegšana varētu kļūt par iemeslu Latvijas izvērtēšanai Padziļinātās izpētes procedūras ietvaros, ir salīdzinoši zems. Attiecīgo risku mazina arī 2014. gada maijā pieņemtie *Imigrācijas likuma* grozījumi, kuros tika noteiktas stingrākas prasības termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai.

Trešais rādītājs, kura robežvērtību Latvija pārsniedza iepriekšējos periodos, ir trīs gadu vidējais bezdarba līmenis. Procedūras ietvaros attiecīgajam rādītājam ir noteikts 10% sliekšnis. Neraugoties uz to, ka 2015. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā (AMR) fiksētais trīs gadu vidējais bezdarbs Latvijā bija 14,4%, Padziļinātās izpētes ziņojuma izstrāde netika iniciēta. Makroekonomiskās situācijas analīzes ietvaros svarīga ir ne tikai mehāniska rādītāju robežlīmeņu ievērošana, bet arī to dinamika un padziļinātās fundamentālās analīzes atziņas. Latvijas gadījumā ir vērojama konsekventa bezdarba samazināšanās dinamika. Sasniedzot savu maksimālo vērtību 2011. gadā (17,4%), nākamajos periodos bezdarba līmenis samazinājās, 2013. gadā sasniedzot 14,4% līmeni. Kā liecina Finanšu ministrijas makroekonomiskās prognozes, vidējā termiņā bezdarba līmenis turpinās samazināties.

¹⁵ <http://likumi.lv/>

1.3.3. Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums 2016 - Latvijas makroekonomikas novērtējuma prognozes

2016. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojums tiks publicēts 2015. gada novembrī. Vērtējot prognozētos ziņojuma statistikas datu rezultātus, var sagaidīt, ka arī šogad Padziļinātās izpētes ziņojuma (IDR) izstrāde Latvijai netiks iniciēta. Latvijas tradicionāli pārsniegtie divi rādītāji (neto starptautiskā investīciju bilance % no IKP un vidējais bezdarba līmenis) turpinās samazināties, kamēr mājokļu cenu izmaiņu rādītājs, saglabājot iepriekšējo periodu dinamiku, varētu iekļauties noteiktajās rādītāja robežvērtībās.

1.8. tabula. Pamata indikatoru pagaidu prognozes Latvijai 2016. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros¹⁶

2016 gada AMR statistikas datu prognozes	Tekošā konta bilance, % no IKP, 3 gadu vidējā	Neto starptautiskā investīciju bilance, % no IKP	Reālais efektīvais valūtas kurss (HICP deflat.), izmaiņas 3 gados	Eksporta tirgus daļa, % izmaiņas 5 gados	Darbaspēka vienības izmaksas, % izmaiņas 3 gados	Mājokļu cenu izmaiņas, % gadā	Privātā sektora kredītu plūsma, % no IKP	Privātā sektora parāds, % no IKP	Vispārējās valdības sektora parāds, % no IKP	Vidējais bezdarba līmenis 3 gados	Finanšu sektora saistības, % izmaiņas
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Slieksnis	-4/+ 6%	-35%*	-/+ 5% (eirozona)	-6%	9% (eirozona)	6%*	14%	133%	60%	10%*	16,5%
2014	-2,9	-61,2	2,9	8,96	10,4	5,4	:	:	40	12,6	:

Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros lietotajiem pamata statistikas datiem atsevišķos gadījumos ir noteikti dažādi robežlīmeņi - eirozonas un ne-eirozonas valstīm. Latvijai 2014. gada 1. janvārī kļūstot par eirozonas dalībvalsti, mainījās divu rādītāju piemērojamā robežvērtība: reālā efektīvā valūtas kursa trīs gadu izmaiņas no +/-11% samazinājās līdz +/-5%, kā arī no 12% līdz 9% samazinājās darbaspēka vienības izmaksu trīs gadu vidējo izmaiņu rādītājs. Ja reālā efektīvā valūtas kursa ietvaros tiek prognozēta viennozīmīga robežvērtību izpilde, tad samazinoties darbaspēka vienības izmaksu pieļaujamajai amplitūdai ir augsta iespējamība attiecīgo rādītāju pārkāpt. Darbaspēka vienības izmaksu pieaugumu galvenokārt var skaidrot ar ekonomiskās izaugsmes atsākšanos. Kā liecina statistikas dati, trīs gadu vidējās darbaspēka vienības izmaksu izmaiņas Latvijā 2014. gadā sasniedza 10,4% atzīmi. Vērtējot rādītāja dinamiku jāsaņem, ka, lai arī no vienas puses tā pieaugums labvēlīgi ietekmē iedzīvotāju neto ieņēmumus, tas negatīvi ietekmē nacionālās ekonomikas konkurētspēju, būtiski palielinot ražošanas izmaksas.

Apkopojot 2016. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma sagaidāmos rezultātus, var prognozēt deviņu rādītāju mērķlīmeņu izpildi, kā arī divu iepriekš pārsniegto rādītāju (neto starptautiskā investīciju bilance % no IKP un vidējais bezdarba līmenis) pozitīvu samazināšanās dinamiku.

Pamatojoties uz statistikas datiem, tiek prognozēts, ka trīs gadu vidējās darbaspēka vienības izmaksu izmaiņas procentos pārsniegs noteikto mērķlīmeni.

Tādējādi var prognozēt, ka 2016. gada Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojuma ietvaros (ziņojumā izmantoti 2014. gada statistikas dati) nākamajā pārskata periodā Padziļinātās izpētes ziņojuma izstrāde Latvijai netiks iniciēta.

¹⁶ http://ec.europa.eu/eurostat/cache/Imbalance_Scoreboard/MIPs_EN_banner.html

1.4. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Likums par valsts budžetu 2016. gadā un likums par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016. – 2018. gadam sagatavots, balstoties uz FM 2015. gada jūnijā izstrādātajām vidēja termiņa makroekonomisko rādītāju prognozēm. Izstrādājot vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenāriju, FM ir konsultējies ar Latvijas komercbanku, Starptautiskā Valūtas fonda un Eiropas Komisijas ekspertiem.

Lai nodrošinātu makroekonomisko rādītāju prognožu neatkarību, sagatavotās vidēja termiņa makroekonomisko rādītāju prognozes ir saskaņotas ar Latvijas Banku, kā arī ar Ekonomikas ministriju. Papildus tam FM 2015. gada 9. jūlijā makroekonomisko rādītāju prognozes prezentēja Fiskālās disciplīnas padomes potenciālā un nominālā iekšzemes kopprodukta novērtējuma darba grupai, kura atbalstīja FM sagatavoto prognožu izmantošanu 2016. gada valsts budžeta un vidēja termiņa budžeta ietvara 2016. – 2018. gada veidošanā¹⁷.

Pēc trim spēcīgas izaugsmes gadiem, kad Latvijas ekonomika bija starp straujāk augošajām valstīm ES, IKP pieaugums 2014.gadā kļuva lēnāks un arī 2015.gada pirmajā pusgadā izaugsmes tempi turpināja samazināties. Ja laika periodā no 2011. līdz 2013. gadam Latvijas IKP auga par vidēji 4,7% gadā, tad 2014.gadā IKP palielinājās vien par 2,4%, bet 2015.gada pirmajā pusgadā ekonomikas izaugsme noslīdēja līdz 2,3%.

Izaugsmes palēnināšanos noteica galvenokārt ārēji faktori, tajā skaitā saspīlētā ģeopolitiskā situācija reģionā un eirozonas ekonomiskās izaugsmes lēnā atjaunošanās. Ekonomikas izaugsmi 2014.gadā un 2015. gada pirmajā pusē pamatā nodrošināja privātais patēriņš, kā arī ražošanas atjaunošana uzņēmumā AS “KVV Liepājas metalurģis”. Privātā patēriņa pieaugumu veicināja situācijas uzlabošanās darba tirgū un ievērojams darba samaksas kāpums. Tajā pašā laikā nelabvēlīgā ģeopolitiskā situācija un komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika turpina negatīvi ietekmēt investīciju dinamiku.

Iepriekšējās makroekonomisko rādītāju prognozes FM izstrādāja 2015. gada februārī, gatavojot Stabilitātes programmu 2015. – 2018. gadam. Jau Stabilitātes programmas prognozēs FM ņēma vērā ārējās ekonomiskās vides pasliktināšanos 2014. gada otrajā pusē, kā arī zemāku nekā prognozēts Latvijas ekonomikas izaugsmi 2014. gada nogalē, un samazināja ekonomikas izaugsmes prognozi 2015. un 2016. gadam salīdzinājumā ar 2015. gada valsts budžetā iekļauto prognozi. Tādēļ salīdzinājumā ar februārī izstrādātajām prognozēm, Latvijas IKP izaugsmes prognozes 2016. gada valsts budžeta likumā saglabātas nemainīgas, taču, ņemot vērā aktuālos statistikas datus, koriģētas inflācijas, darba tirgus un citu rādītāju prognozes.

¹⁷ Fiskālās disciplīnas padomes Potenciālā un nominālā iekšzemes kopprodukta novērtējuma darba grupas 2015. gada 9. jūlija sēdes protokols - http://fdp.gov.lv/files/uploaded/FDP_1_01_486_20150710_IKPDG_protokols2_projekts.pdf

1.9. tabula. Makroekonomiskie rādītāji 2014. gadā un prognozes 2015. – 2018. gadam

	2014	2015p	2016p	2017p	2018p
	Prognoze				
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. euro	24059,7	24841,6	26126,5	27750,2	29476,7
pieaugums faktiskajās cenās, %	3,6	3,2	5,2	6,2	6,2
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,4	2,1	3,0	3,6	3,6
IKP deflators (gads pret gadu), %	1,2	1,1	2,1	2,5	2,5
PCI (gads pret gadu), %	0,6	0,8	2,0	2,5	2,5
Tautsaimniecībā nodarbināto mēn. vid. bruto darba samaksa, latī	765,2	807,2	847,6	894,2	943,4
pieaugums faktiskajās cenās, %	6,8	5,5	5,0	5,5	5,5
pieaugums salīdzināmās cenās, %	6,2	4,7	2,9	3,0	2,9
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	884,6	885,9	887,6	891,2	894,8
pieaugums, %	-1,0	0,1	0,2	0,4	0,4
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīv.	10,8	9,7	9,1	8,5	8,3

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs 2016. – 2018. gadam izstrādāts 2015.gada jūnijā, ņemot vērā 2015.gada 1. ceturkšņa IKP datus un aktuālāko pieejamo īstermiņa statistisko informāciju laika periodā līdz 2015.gada 8.jūnijam.

Makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots, pamatojoties uz EK 2015. gada pavasara prognožu tehniskajiem ārējās vides pieņēmumiem. Šie pieņēmumi paredz, ka vidējā naftas cena 2015.gadā būs 59,4 dolāri par *Brent* jēlnaftas barelu, savukārt 2016.gadā tā būs 66,0 dolāri. Tāpat tiek pieņemts, ka EUR/USD kurss 2015.gadā būs 1,08, savukārt 2016.gadā 1,07.

Prognozēs pieņemts, ka eirozonā turpināsies lēna, bet tomēr stabila ekonomikas atveseļošanās un izaugsmes tempi pakāpeniski kļūs straujāki, vidējā termiņā tuvojoties 1,5% - 2% izaugsmei. Prognozēs pieņemts, ka Grieķija paliek eirozonā un tās ekonomikas problēmas neietekmēs citu ES valstu ekonomisko attīstību. Tādējādi palielināsies pieprasījums pēc Latvijas precēm un pakalpojumiem, kas veicinās ekonomikas izaugsmes tempu paātrināšanos 2016. un 2017.gadā. Makroekonomiskajā scenārijā arī pieņemts, ka Krievijas noteiktās sankcijas pret ES valstīm saglabāsies spēkā vidējā termiņā, taču Latvijas uzņēmēji arī turpmāk spēs kompensēt eksporta kritumu uz Krieviju ar jaunu noieta tirgu atrašanu.

FM sagatavotās Latvijas ekonomikas izaugsmes prognozes ir salīdzinošu tuvas, taču nedaudz piesardzīgākas, nekā Eiropas Komisijas 2015. gada maijā publicētās pavasara prognozes.

1.10. tabula. Finanšu ministrijas un Eiropas Komisijas pavasara prognožu salīdzinājums¹⁸

	2015		2016	
	Finanšu ministrija	Eiropas Komisija	Finanšu ministrija	Eiropas Komisija
Iekšzemes kopprodukts (IKP), miljardi euro	24,8	25,0	26,1	26,3
Iekšzemes kopprodukts, pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,1	2,3	3,0	3,2
IKP deflators (gads pret gadu), %	0,9	1,6	2,4	1,9
PCI (gads pret gadu), %	0,8	0,7	2,0	2,2

¹⁸ Datu avots: EK 2015. gada pavasara prognozes -

http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2015_spring_forecast_en.htm

	2015		2016	
	Finanšu ministrija	Eiropas Komisija	Finanšu ministrija	Eiropas Komisija
Nodarbinātība, pieaugums, %	0,1	0,2	0,2	0,5
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	9,7	10,4	9,1	9,4
Vidējā mēneša bruto darba samaksa, euro, pieaugums faktiskajās cenās, %	5,5	5,2	5,0	4,8

Tā kā EK prognozes tika publicētas maija sākumā, tās neņēma vērā informāciju par IKP izaugsmi 2015. gada pirmajā ceturksnī, kas bija nedaudz zemāka, kā iepriekš prognozēts. Tādējādi FM 2015. un 2016. gadā prognozē nedaudz zemāku ekonomikas izaugsmi, nekā EK. Nedaudz optimistiskāks redzējums EK ir arī par nodarbinātības pieaugumu, taču FM prognozes paredz nedaudz straujāku algu kāpumu. Taču neskatoties uz nelielajām atšķirībām, EK un FM izaugsmes prognozes ir ļoti tuvas un atšķirības starp tām nav uzskatāmas par būtiskām.

1.4.1. Iekšzemes kopprodukts

Ņemot vērā ārējās ekonomiskās vides attīstību un salīdzinoši vājos ekonomiskās izaugsmes datus par 2014. gadu, kā arī 2015. gada pirmo pusi, īstermiņā FM prognozē salīdzinoši mērenu izaugsmi, taču vidējā termiņā sagaidāms, ka tā atgriezīsies savā potenciālajā līmenī.

Īstermiņā ekonomikas izaugsmi turpinās balstīt privātā patēriņa pieaugums, kā arī daļēja AS “KVV Liepājas metalurģis” darbības atjaunošana turpinās pozitīvi ietekmēt izaugsmi 2015. gada otrajā pusē, veicinot rūpniecības un eksporta pieaugumu. Papildus tam 2015. gada otrajā pusē gada pieauguma tempus vairs neietekmēs pērnā gada augustā noteiktās Krievijas sankcijas. Tomēr nenoteiktība ārējā vidē arī turpmāk kavēs investīciju pieaugumu, tādēļ izaugsmes tempi paātrināsies tikai pakāpeniski. Atbilstoši FM prognozēm, Latvijas IKP pieaugums salīdzināmās cenās 2015. gadā būs 2,1%, savukārt 2016. gadā 3,0%.

Mazinoties ārējai nenoteiktībai un Latvijas uzņēmējiem pārorientējoties uz straujāk augošiem tirgiem, izaugsme pakāpeniski kļūs sabalansētāka starp ārējo un iekšējo pieprasījumu. Atbilstoši FM prognozēm, Latvijas IKP 2017. un 2018. gadā palielināsies par 3,6% gadā.

1.11. tabula. IKP izlietojums (pieauguma tempi 2010. gada cenās, % pret iepriekšējo periodu)

	2014	2015p	2016p	2017p	2018p
IKP	2,4	2,1	3,0	3,6	3,6
Sabiedriskais patēriņš	3,4	3,0	2,5	2,8	2,8
Privātais patēriņš	2,3	2,6	3,5	3,8	3,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	1,3	-0,9	2,5	4,1	4,5
Preču un pakalpojumu eksports	2,2	2,5	4,5	4,9	5,0
Preču un pakalpojumu imports	1,6	-0,4	4,7	5,0	5,3

Privātā patēriņa attīstība vidējā termiņā būs cieši saistīta ar norisēm darba tirgū. Ņemot vērā zemākus ekonomikas izaugsmes tempus, tuvākajos gados algu pieaugums būs stabils, tomēr ne tik straujš, kā tas bija 2014. gadā, kad algu pieaugums būtiski pārsniedza produktivitātes kāpumu. Lai arī kādu laiku algu kāpumus var pārsniegt produktivitātes kāpumu, tas mazina ekonomikas

konkurētspēju un pieaug algu īpatsvars ekonomikas izlaidē. Šobrīd algu īpatsvars no IKP ir tuvu pirmskrīzes augstākajam punktam un tuvojas ES vidējam rādītājam, kas turpmāk ierobežos produktivitātei neatbilstoša algu kāpuma iespējas. Tāpat vidējā termiņā nav sagaidāms arī tik straujš nodarbinātības pieaugums kā laika periodā no 2011. līdz 2013.gadam, tādēļ privātā patēriņa attīstību noteiks produktivitātes pieaugums.

Papildus iedzīvotāju ieņēmumu izmaiņām, privātā patēriņa attīstību ietekmē arī tendences kreditēšanā un patērētāju noskaņojuma izmaiņas. Prognozēs pieņemts, ka tuvākajos gados komercbanku kreditēšanas politika saglabāsies piesardzīga. Tādējādi mājsaimniecību saistību apjoms varētu pakāpeniski stabilizēties, bet tā straujš pieaugums nav gaidāms. Tāpat scenārija ietvaros netiek gaidītas būtiskas izmaiņas patērētāju noskaņojumā, kas varētu ietekmēt iedzīvotāju uzkrājumu līmeni. Tādējādi privātā patēriņa izaugsmes temps vidējā termiņā būs salīdzinoši tuvs vispārējam ekonomikas attīstības tempam.

Investīciju aktivitāti īstermiņā turpinās kavēt ģeopolitiskā nenoteiktība, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Krievijā un neskaidrās attīstības perspektīvas eirozonā. Krievijas un ES savstarpējās sankcijas ietekmē investīcijas ne tikai sankciju skartajās nozarēs, bet arī citos ekonomikas sektoros, jo nevar izslēgt situācijas turpmāku eskalāciju, kā arī jaunu sankciju ieviešanu. Ņemot vērā šos faktorus, FM 2015.gadā prognozē nelielu investīciju kritumu, kopējai pamatkapitāla veidošanai samazinoties par 0,9%.

Vidējā termiņā pakāpeniska ārējās vides uzlabošanās un pašreizējie vēsturiski ļoti augstie jaudu noslodzes rādītāji apstrādes rūpniecībā ļauj prognozēt investīciju pieauguma tempu pakāpenisku palielināšanos 2016. – 2018.gadā, kad investīciju pieaugums varētu pārsniegt kopējos ekonomikas attīstības tempus. Vienlaikus jāatzīmē, ka ilgstoši zems investīciju līmenis rada papildus riskus izaugsmei, jo tiek mazināts ekonomikas izaugsmes potenciāls.

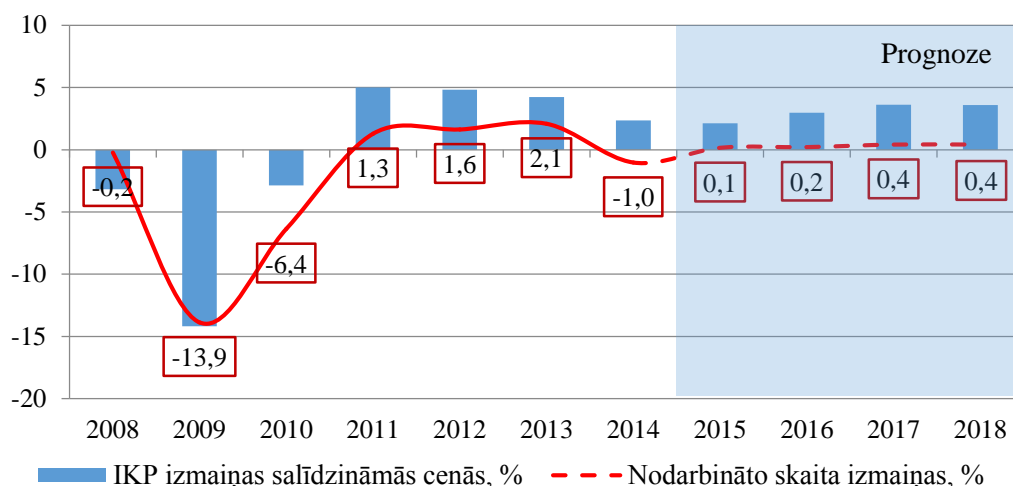
Saskaņā ar FM aprēķiniem potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs aptuveni 3-3,5%, ko pamatā noteiks kopējās faktoru produktivitātes pieaugums. Sākot no 2013.gada vērojams zems, bet pieaugošs pozitīvs darbaspēka devums potenciālā IKP izaugsme. Straujāku nodarbinātības pieaugumu ierobežos salīdzinoši augsts strukturālais bezdarbs un demogrāfiskās problēmas. Sagaidāms, ka turpmākajos gados ekonomikas izaugsme būs tuvu tās potenciālajam līmenim. Šogad un nākamgad būs vērojama negatīva izlaižu starpība – attiecīgi 0,2% un 0,4%, savukārt vidējā termiņā izlaižu starpība būs nedaudz virs nulles.

1.4.2. Nodarbinātība un bezdarbs

Līdz ar krīzes pārvarēšanu un ekonomikas atgriešanos pie izaugsmes, situācija Latvijas darba tirgū ir ievērojami uzlabojusies. Kopš krīzes laika bezdarba augstākā punkta 2010.gadā nodarbinātība paaugstinājusies par 4,0%, tomēr 2014. un 2015.gadā nodarbinātības pieauguma tempi kļuvuši ievērojami lēnāki.

Īstermiņā nodarbinātības pieauguma mazināšanās saistāma ar ekonomikas izaugsmes bremzēšanos un pieaugošajiem ārējiem riskiem, kā rezultātā darba devēji ir kļuvuši piesardzīgāki jaunu darbinieku pieņemšanā. Tomēr vidējā termiņā daudz būtiskāku lomu nodarbinātības attīstībā spēlēs tādi piedāvājuma puses faktori kā demogrāfiskā situācija un attiecīgas kvalifikācijas vai atalgojuma līmeņa darbinieku trūkums Latvijas darba tirgū.

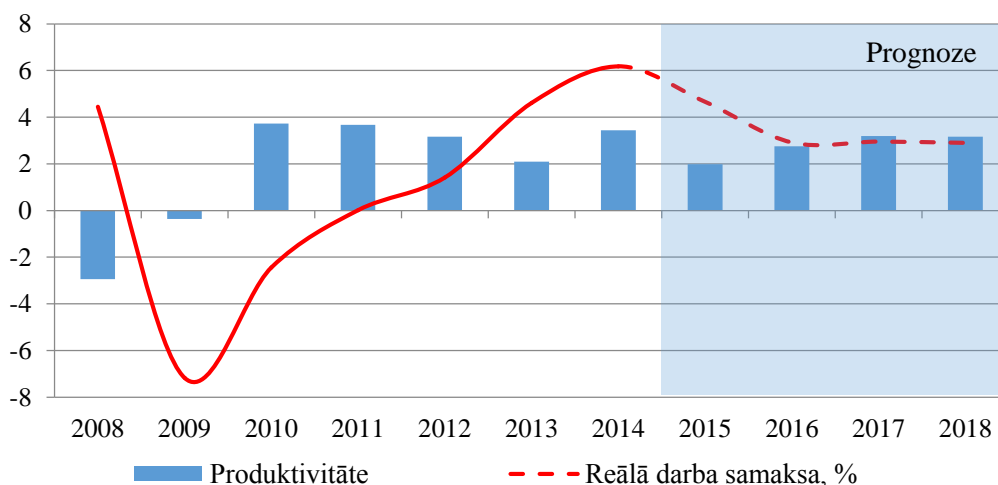
Dzimstības samazināšanās pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados nozīmē, ka tuvākajos gados darba tirgū ienāks skaitliski ievērojami mazāks cilvēku skaits, nekā tas ir bijis iepriekšējos gados. Tā rezultātā pensionēšanās vecumu sasniegušo cilvēku skaits tuvākajos gados ievērojami pārsniegs jauniešu skaitu, kas ienāks darba tirgū. Papildus tam, pēdējos gados bezdarba līmenis ir būtiski samazinājies salīdzinājumā ar krīzes augstāko punktu, un darba tirgū pieprasītākie darba meklētāji jau ir atraduši darbu. Tādējādi arvien vairāk pieaug prasmju un reģionālā neatbilstība starp darba tirgus pieprasījumu un piedāvājumu.

1.44. att. Nodarbinātības un IKP izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Šo faktoru ietekmē izaugsmi turpmāk arvien vairāk noteiks produktivitātes pieaugums un nodarbinātības pieaugums būs salīdzinoši neliels. Saskaņā ar FM prognozēm nodarbināto skaits tautsaimniecībā vidējā termiņā palielināsies par 0,2% - 0,4% gadā.

Sagaidāms, ka bezdarba līmenis turpinās pakāpeniski samazināties, tomēr ekonomiskās izaugsmes un demogrāfisko faktoru ietekmē gaidāms arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, kā rezultātā bezdarba līmenis samazināsies arvien lēnāk - no 10,8% 2014.gadā līdz 8,3% 2018.gadā.

1.45. att. Produktivitātes un reālās darba samaksas izmaiņas, % pret iepriekšējo periodu

Pēdējo trīs gadu laikā reālās darba samaksas pieaugums ievērojami pārsniedzis produktivitātes kāpumu. Šāda situācija saistīta ar tautsaimniecības straujo izaugsmi iepriekšējos gados, kas uzlaboja uzņēmumu finanšu rādītājus un nodrošināja resursus algu paaugstināšanai, kā arī ar ļoti zemu inflāciju, kas vēl papildus nodrošināja reālās darba samaksas straujāku pieaugumu. Tomēr šie ir īstermiņa faktori un sagaidāms, ka vidējā termiņā darba samaksas pieaugumu noteiks produktivitātes pieaugums, kas ir būtisks priekšnoteikums Latvijas konkurētspējas nodrošināšanai.

1.4.3. Inflācija

Atbilstoši FM prognozēm, inflācija 2015.gadā saglabāsies zemā līmenī, ko noteiks pasaules energoresursu un pārtikas cenu samazinājums, kā arī atsevišķi vienreizēji faktori – elektroenerģijas cenu pieaugums saistībā ar elektroenerģijas tirgus liberalizāciju un sabiedriskā transporta cenu pieaugums.

Elektroenerģijas tirgus liberalizācija, kas stājās spēkā 2015.gada 1.janvārī, inflāciju 2015.gadā palielināja par 0,88 procentpunktiem, savukārt braukšanas maksas palielināšana Rīgas sabiedriskajā transportā ar 2015.gada 1.februāri vidējo cenu līmeni kāpināja vēl par aptuveni 0,2 procentpunktiem. Lai arī šie faktori ir inflāciju veicinoši, tomēr pārtikas un energoresursu cenu kritums kopumā nozīmē, ka 2015.gadā patēriņa cenas vidēji palielināsies tikai par 0,8%.

Turpmākajos gados straujas pārtikas vai naftas cenu izmaiņas netiek prognozētas, tādēļ patēriņa cenu pieaugumu noteiks pamatinflācija. Sagaidāms, ka kāpjošā darba samaksa un bezdarba līmeņa tālāka samazināšanās vidējā termiņā veicinās straujāku patēriņa cenu pieaugumu, nekā iepriekšējos gados un pamatinflācija palielināsies no 1,2% 2014.gadā līdz 3,0% 2018.gadā.

Tādējādi 2016.gadā inflācija kopumā palielināsies līdz 2,0%, savukārt vidējā termiņā inflācija būs 2,5%, ko noteiks sabalansēta ekonomikas attīstība, situācijas turpmāka uzlabošanās darba tirgū un Latvijas ekonomikas konverģence uz ES vidējo līmeni.

Ņemot vērā, ka makroekonomiskās attīstības scenārijs izstrādāts 2015. gada jūnijā, inflācijas prognozēs vidējā termiņā nav ņemts vērā pasaules naftas cenu straujais kritums 2015. gada jūlijā un augustā, kas īstermiņā rada lejupvērstu risku pašreizējām inflācijas prognozēm. Papildus tam, prognozēs arī nav ņemts vērā lēmums palielināt akcīzes nodokli naftas produktiem, lai gan šī lēmuma radītais naftas produktu cenu pieaugums kopējo inflāciju 2016. gadā palielinās tikai par aptuveni 0,1 procentpunktu.

1.4.4. Maksājumu bilance un ārējā tirdzniecība

Pēdējo gadu laikā ģeopolitiskā situācija bija būtisks faktors, kas ietekmēja Latvijas ārējās tirdzniecības attīstību, un sagaidāms, ka šī tendence turpināsies arī tuvākajā nākotnē. Ekonomiskā krīze Krievijā un citās Latvijas austrumu kaimiņvalstīs, Krievijas valdības lēmums līdz 2016.gada augustam pagarināt embargo lielākās daļas pārtikas produktu importam no ES, kā arī Latvijas un Igaunijas zivju produkcijas importa aizliegums uz nenoteiktu laiku viennozīmīgi negatīvi ietekmēs eksporta attīstības potenciālu.

Tomēr no 2015.gada augusta Latvijas preču eksporta gada pieauguma tempus vairs neietekmēs pērn noteiktā embargo negatīvā ietekme bāzes efekta dēļ. Papildus tam, aktuālākās Eiropas Komisijas ekonomikas prognozes apliecina, ka visām lielākajām Latvijas tirdzniecības partnervalstīm ES, izņemot Vāciju, ekonomiskā izaugsme 2015. - 2016.gadā būs virs ES vidējā līmeņa. Papildus tam Latvijas eksportētāji pakāpeniski turpina apgūt arī jaunus noieta tirgus.

Tādējādi noturīgs pieprasījums pēc Latvijas precēm ES dalībvalstīs, kā arī pakāpeniska eksporta noieta tirgu diferencēšana nodrošinās eksporta pieaugumu vidējā termiņā. Saskaņā ar FM prognozēm, Latvijas preču un pakalpojumu eksports faktiskajās cenās 2016.- 2018.gadā palielināsies attiecīgi par 5,5%, 5,9% un 6,1%.

Importa izaugsmi savukārt noteiks iekšējais patēriņš, kā arī eksporta attīstība, jo ievērojamu daļu Latvijas eksporta veido reeksports, kā arī daļai no eksporta nozarēm ir nepieciešamas importētās izejvielas. Prognozējams, ka pieaugot investīcijām, palielināsies arī nepieciešamība pēc starppatēriņa un kapitāla precēm. Vienlaikus augot iedzīvotāju ienākumiem, privātais patēriņš turpinās stabili palielināties, kas veicinās patēriņa preču importa kāpumu. Tādējādi, saskaņā ar FM prognozēm, Latvijas preču un pakalpojumu imports faktiskajās cenās 2016. - 2018.gadā palielināsies attiecīgi par 5,7%, 6,1% un 6,4%.

Pēdējos gados maksājumu bilances tekošā konta izmaiņas galvenokārt nosaka preču un pakalpojumu eksporta un importa attīstība. Atsevišķos ceturkšņos tekošā konta saldo ietekmēja arī ienākošie ES fondu līdzekļi un Latvijas valsts iemaksas ES budžetā. Ņemot vērā, ka, sākoties jaunajam 2014.-2020.gada ES fondu plānošanas periodam, strauja līdzekļu ieplūde tuvākajā laikā nav sagaidāma, tāpēc arī turpmāk tekošā konta izmaiņas noteiks ārējās tirdzniecības dinamika. Vidējā termiņā maksājumu bilances tekošā konta deficīts būtiski nemainīsies salīdzinājumā ar iepriekšējiem

gadiem. Izmaiņas finanšu kontā pamatā noteiks valsts parāda restrukturizācija, emitējot valsts parādzīmes, kā arī ienākošo ārvalstu tiešo investīciju plūsma. Sagaidāms, ka šā gadā pirmajā pusē vērojamā pozitīvā ienākošo ārvalstu tiešo investīciju dinamika saglabāsies arī turpmāk.

1.4.5. Makroekonomiskā scenārija riski

Makroekonomiskās attīstības scenārijs ir izstrādāts, balstoties uz konservatīviem pieņēmumiem par ārējā un iekšējā pieprasījuma pieaugumu un ņem vērā gan iekšējās, gan ārējās vides riskus. Vidējā termiņā makroekonomiskās attīstības scenārija pozitīvie un negatīvie riski ir sabalansēti, tomēr īstermiņā dominē negatīvie riski, no kuriem būtiskākie ir ārējās vides riski, kas saistīti ar ģeopolitisko situāciju reģionā, Krievijas ekonomikas recesiju, vājo ekonomikas izaugsmi eirozonā, aktualizējušos imigrācijas problēmu un joprojām neskaidro Grieķijas finanšu situāciju, kā arī izaugsmes tempu bremzēšanos pasaules otrajā lielākajā ekonomikā Ķīnā.

Papildus ārējās vides riskiem makroekonomiskā scenārija izpildi ietekmēs arī iekšējie faktori, tajā skaitā situācija darba tirgū, uzņēmumu spējas piesaistīt finanšu līdzekļus un īstenot investīciju projektus, lai palielinātu ražošanas jaudas, kreditēšanas attīstība u.c. faktori, kas tiešā veidā ietekmē valsts kredītreitingu, procentu likmes, konfidences rādītājus un iekšzemes pieprasījumu.

Negatīvie riski:

- Būtiskākais negatīvais risks Latvijas ekonomikas attīstībai joprojām ir **ģeopolitiskā situācija reģionā**. Krievijas un rietumvalstu konflikta tālāka saasināšanās var būtiski samazināt gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas reģionā, vājinot Latvijas ekonomikas izaugsmi gan īstermiņā, gan mazinot izaugsmes potenciālu vidējā termiņā un ilgtermiņā.
- **Jaunu ES un Krievijas savstarpējo ekonomisko sankciju ieviešana** var negatīvi skart atsevišķus Latvijas ekonomikas sektorus, tajā skaitā ar Krieviju saistītās apstrādes rūpniecības nozares, kas līdz šim nav bijušas pakļautas sankcijām, kā mašīnbūve, metālu, elektronisko iekārtu, farmaceitiskā rūpniecība. Potenciālās sankcijas var skart arī transporta nozari, kuras būtisku daļu veido Krievijas kravu tranzīts caur Latvijas ostām, un finanšu pakalpojumu nozari, kurā salīdzinoši augsts īpatsvars ir nerezidentu apkalpošanai.
- **Krievijas kopējās ekonomiskās situācijas tālāka pasliktināšanās** un rubļa kursa turpmāks kritums vēl vairāk samazinātu pieprasījumu pēc Latvijas precēm Krievijas tirgū, kā arī negatīvi ietekmētu ekonomisko situāciju un pieprasījumu citās reģiona valstīs.
- Pēdējos mēnešos **Eiropas Savienībā un eirozonā būtiski aktualizējušies politiskie riski** saistībā ar Grieķijas parādsaistību krīzi un pieaugošo patvēruma meklētāju pieplūdumu no Āfrikas un Āzijas valstīm, kas var gan vājināt Eiropas patērētāju un uzņēmēju konfidenci, gan izraisīt jaunus satricinājumus finanšu tirgos, gan apgrūtināt Šengenas zonas funkcionēšanu, atjaunojoties robežkontrolei uz atsevišķu valstu robežām.
- Pieaugot politiskajiem riskiem, **ES un eirozonas ekonomikas izaugsme var nenasniegt prognozēto**. Bez tam, arī ekonomiskās un monetārās stimulēšanas pasākumi var izrādīties nepietiekami, lai novērstu ilgstošas stagnācijas iestāšanos.
- Pasaules kopējo ekonomikas izaugsmi var negatīvi ietekmēt **ekonomiskās izaugsmes bremzēšanās Ķīnā**, gan samazinot pieprasījumu pēc pārējo pasaules valstu eksporta, gan izraisot krasas svārstības finanšu tirgos.
- **Ilgstoši zema inflācija un vāja izaugsme eirozonā, ne tikai īstermiņā, bet arī ilgtermiņā var būtiski ietekmēt Latvijas ekonomikas attīstību**. Kā rāda Japānas piemērs kopš 20.g. deviņdesmitajiem gadiem, deflācija vai ļoti zema inflācija negatīvi ietekmē investīcijas un izaugsmi. Deflācija palielina reālās procentu likmes un bremzē investīcijas, kas jau šobrīd eirozonā ir ļoti zemā līmenī. Šāda kombinācija var novest gan pie parādu krīzes atjaunošanās, gan pie politiskiem satricinājumiem. Papildus tam arvien vairāk pieaug bažas, ka zemais

investīciju līmenis eirozonā ir kļuvis par strukturālu fenomenu, kas plašāk pazīstams kā sekulārā stagnācija, kad ekonomikas izaugsmes tempiem mazinoties, uzkrājumu līmenis būtiski pārsniedz investīcijas un rezultātā veidojas ilgstoša ekonomikas stagnācija.

- Uzlabojoties ASV ekonomikas izaugsmei, **Federālo rezervju sistēma var sākt īstenot mazāk ekspansīvu monetāro politiku**, tajā skaitā procentu likmju paaugstināšanu, kas nozīmētu izmaiņas pasaules kapitāla plūsmās un mazāku naudas piedāvājumu, bremsējot kopējos pasaules attīstības tempus. No otras puses, dolāra kursa kāpums citām pasaules nozīmīgākajām valūtām, tajā skaitā *euro*, būtu labvēlīgs eirozonas valstu eksportam.
- Būtiski pieaugušie ārējās vides riski var ietekmēt Latvijas ekonomikas attīstību arī netiešā veidā, negatīvi ietekmējot **patērētāju un uzņēmēju noskaņojumu**. Tā rezultātā var bremsēties privātā patēriņa pieaugums, iedzīvotājiem atliekot savus tēriņus un pastiprināti veidojot uzkrājumus, savukārt uzņēmēji var ieņemt nogaidošu pozīciju attiecībā uz investīciju lēmumiem.
- Ilgstoši **zems investīciju pieaugums var negatīvi ietekmēt ekonomikas izaugsmes potenciālu vidējā termiņā**. Investīciju būtisks pieaugums Latvijā nav fiksēts jau kopš 2012.gada vidus, pat neskatoties uz to, ka jaudu noslodzes rādītāji daudzās rūpniecības apakšnozarēs sasnieguši vēsturiski augstākos līmeņus. Papildus tam šāda situācija rada risku, ka situācijā, kad ārējā vide sāk uzlaboties, Latvijas uzņēmēji nespēs ātri palielināt ražošanas apjomus un tādējādi var tikt zaudētas eksporta tirgus daļas.
- Iepriekšējo gadu straujās ekonomiskās izaugsmes inercē balstīts **darba samaksas pieaugums, kas būtiski pārsniedz produktivitātes pieaugumu**, var mazināt Latvijas uzņēmēju starptautisko konkurētspēju, vājinot Latvijas eksporta iespējas un palēnināt kopējo ekonomikas izaugsmi.
- **Lēnāka ES fondu līdzekļu apguve** jaunā plānošanas perioda sākumā 2016.gadā var negatīvi ietekmēt kopējo investīciju apjomu Latvijā un atsevišķu tautsaimniecības nozaru, tajā skaitā būvniecības attīstību.
- **Augšupvērsti pasaules izejvielu cenu šoki**, kā arī pieprasījuma puses faktori vietējā tirgū var veicināt straujāku cenu pieaugumu nekā prognozēts.

Pozitīvie riski:

- Latvijas lielākā metālu ražošanas uzņēmuma AS “KVV “**Liepājas metalurģis**” **ražošanas apjomu iespējama palielināšana virs pašlaik sasniegtā līmeņa** ļautu palielināt apstrādes rūpniecības apjomu, atgūt zaudētās darba vietas, kā arī kāpināt eksporta apjomus.
- Sekmīga **EK investīciju plāna realizēšana**, laikā līdz 2017.gadam piesaistot ekonomikā vismaz 315 miljardu *euro* papildu publiskās un privātās investīcijas, kā arī ECB īstenotie monetārās stimulēšanas pasākumi, paplašinot jau līdz šim īstenoto aktīvu iegādes programmu ar valdību vērtspapīriem, veiksmīgi realizētas strukturālās reformas var nodrošināt **straujāku nekā prognozēts eirozonas un visas ES ekonomikas izaugsmi**, kas ļautu arī Latvijas ekonomikai attīstīties straujāk, nekā prognozēts.
- **Naftas cenu, kā arī citu izejvielu cenu tālāka samazināšanās**, tajā skaitā jūlijā un augustā fiksētais naftas cenu kritums līdz zemākajam līmenim pēdējo sešu gadu laikā, nav ietverts bāzes scenārijā, un energoresursu cenas, tajā skaitā degvielas un siltumenerģijas cenas šajā ziemā būs zemākas nekā prognozēts. Tas, samazinot patērētāju un ražotāju izdevumus degvielai, apkurei un pārtikai, var nodrošināt straujāku nekā prognozēts, ražošanas un privātā patēriņa pieaugumu.
- **Euro kursa pazemināšanās** pret citām nozīmīgākajām pasaules valūtām, kā arī pret Latvijas lielāko eksporta partnervalstu valūtām var palielināt Latvijas eksporta konkurētspēju šo valstu tirgos, palielinot apstrādes rūpniecības izlaides un eksporta apjomus.

- **Latvijas ražotāji, efektīvi izmantojot valsts atbalsta instrumentus un investējot pašiem, var kāpināt savu konkurētspēju un veiksmīgi diversificēt eksporta tirgus**, atrodot jaunas noieta iespējas saviem esošajiem produktiem, kā arī attīstot jaunus, konkrētiem tirgiem domātus produktus, kas ļautu ievērojami palielināt kopējo Latvijas eksporta apjomu.
- **Ģeopolitiskās situācijas stabilizēšanās gadījumā Latvijā sagaidāms spēcīgāks privāto investīciju pieaugums.** Ņemot vērā iepriekšējo gadu zemos investīciju rādītājus un to, ka jaudu noslodze Latvijas rūpniecībā ir tuvu vēsturiski augstākajam līmenim, šāds investīciju kāpums nodrošinātu pamatu straujākai ekonomikas izaugsmei vidējā termiņā.
- **Kreditēšanas apjomu straujāks pieaugums**, tajā skaitā alternatīvās finansēšanas attīstība un kopfinansēšanas platformu ienākšana Latvijā varētu ļaut uzņēmumiem palielināt investīcijas un mājsaimniecībām patēriņu, jo šobrīd daļa no ienākumiem tiek novirzīta esošo kredītu atmaksai. Neskatoties uz pozitīvo ekonomikas izaugsmi pēdējos četros gados, uzņēmumiem un mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjomi turpina samazināties. Izmaiņas kreditēšanas tendencēs pozitīvi ietekmētu eksporta un investīciju, kā arī privātā patēriņa apjomus, sevišķi vidējā termiņā.
- Krievijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās var aizkavēt šīs valsts ostu un dzelzceļa transporta infrastruktūras attīstības projektus, kā rezultātā Krievija uz laiku var atlikt kravu pārorientācijas plānus uz savām Baltijas jūras ostām, kas vidējā termiņā nodrošinātu **lielāku kravu plūsmu Latvijas tranzīta koridorā nekā prognozēts iepriekš.**
- **Augstāka nekā prognozēts pasaules ekonomikas attīstība**, t.sk. ASV un attīstības valstīs var dot papildu stimulu Eiropas un Latvijas ekonomikas attīstībai.

1.5. JŪTĪGUMA ANALĪZE

Ņemot vērā iespējamos riskus ekonomikas izaugsmei, FM ir izstrādājusi alternatīvu ekonomikas attīstības scenāriju, kas balstīts uz pesimistiskākiem pieņēmumiem par ārējās vides attīstību un tās ietekmi uz Latvijas ekonomiku. Pesimistiskajā scenārijā analizēta makroekonomiskā scenārija negatīvo risku realizēšanās ietekme uz dažādiem makroekonomiskajiem rādītājiem un budžeta ieņēmumiem.

Pesimistiskā scenārija realizēšanos noteiktu vienu vai vairāku negatīvo risku īstenošanās. Būtiskākie riski Latvijas ekonomikas izaugsmei joprojām ir ģeopolitiskā situācija reģionā, ekonomiskā izaugsmei Eiropā un pasaulē, kā arī produktivitātei neatbilstošs darba samaksas pieaugums un zemais investīciju līmenis Latvijā.

Kā nozīmīgākais risks Latvijas ekonomikas izaugsmei joprojām saglabājas ģeopolitiskās situācijas pasliktināšanās, tādēļ pesimistiskais scenārijs paredz, ka turpinoties konfliktam Ukrainā, starp ES un Krieviju tiek noteiktas jaunas abpusējas sankcijas, gan paplašinot sankcijām pakļauto preču klāstu, gan ierobežojot Krievijas eksporta kravu plūsmu caur Latvijas. Papildus jauniem tirdzniecības ierobežojumiem, Krievijas ekonomikas straujāks kritums nozīmētu arī lielāku pieprasījuma samazinājumu pēc Latvijas eksporta precēm un pakalpojumiem, kas bremzētu kopējo izaugsmi ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā un Igaunijā.

Lietuva un Igaunija ir lielākie Latvijas noieta tirgi, un eksports uz šīm valstīm 2014. gadā veidoja 30,6% no Latvijas kopējā eksporta. Tādējādi šie sankciju efekti būtu savstarpēji papildinoši, kā rezultātā Lietuvas un Igaunijas izaugsmes samazināšanās papildus bremzētu ekonomisko izaugsmi Latvijā.

Papildus tiešajiem efektiem ekonomikas turpmāko izaugsmi ietekmētu arī netiešie faktori. Ekonomikas izaugsmei vēl vairāk sabremzējoties, pasliktinātos patērētāju un uzņēmēju noskaņojums. Uzņēmējiem kļūstot piesardzīgiem, mazinātos investīcijas, kā arī pasliktinātos situācija darba tirgū,

uzņēmējiem izvēloties nogaidīt ar jaunu darbinieku pieņemšanu un darba samaksas turpmāku paaugstināšanu. Tādējādi mazinātos iedzīvotāju ieņēmumi un pieaugtu viņu piesardzība attiecībā uz tēriņiem, kas bremzētu privātā patēriņa attīstību.

1.12.tabula. Pesimistiskais makroekonomisko rādītāju attīstības scenārijs

	Pesimistiskais scenārijs			Novirze no bāzes scenārija		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Iekšzemes kopprodukts (IKP), milj. <i>euro</i>	25426,2	26386,1	27561,6	-700,3	-1364,1	-1915,2
pieaugums faktiskajās cenās, %	2,5	3,8	4,5	-2,7	-2,4	-1,8
pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,1	2,0	2,5	-1,8	-1,6	-1,0
PCI (gads pret gadu), %	1,3	1,7	1,9	-0,8	-0,8	-0,7
Tautsaimniecībā nodarbināto mēn. vid. bruto darba samaksa, <i>euro</i>	843,6	874,8	909,8	-4,0	-19,4	-33,6
pieaugums faktiskajās cenās, %	4,5	3,7	4,0	-0,5	-1,8	-1,5
Nodarbinātība, tūkst. iedzīvotāju (atbilstoši darbaspēka apsekojumiem)	878,8	876,1	877,9	-8,9	-15,0	-16,9
pieaugums, %	-0,8	-0,3	0,2	-1,0	-0,7	-0,2
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīv.	10,0	10,1	10,0	0,9	1,5	1,7
Preču un pakalpojuma eksporta pieaugums faktiskajās cenās, %	0,0	3,0	3,7	-5,5	-2,9	-2,3
Preču un pakalpojuma importa pieaugums faktiskajās cenās, %	-0,5	3,1	4,0	-6,2	-2,9	-2,3

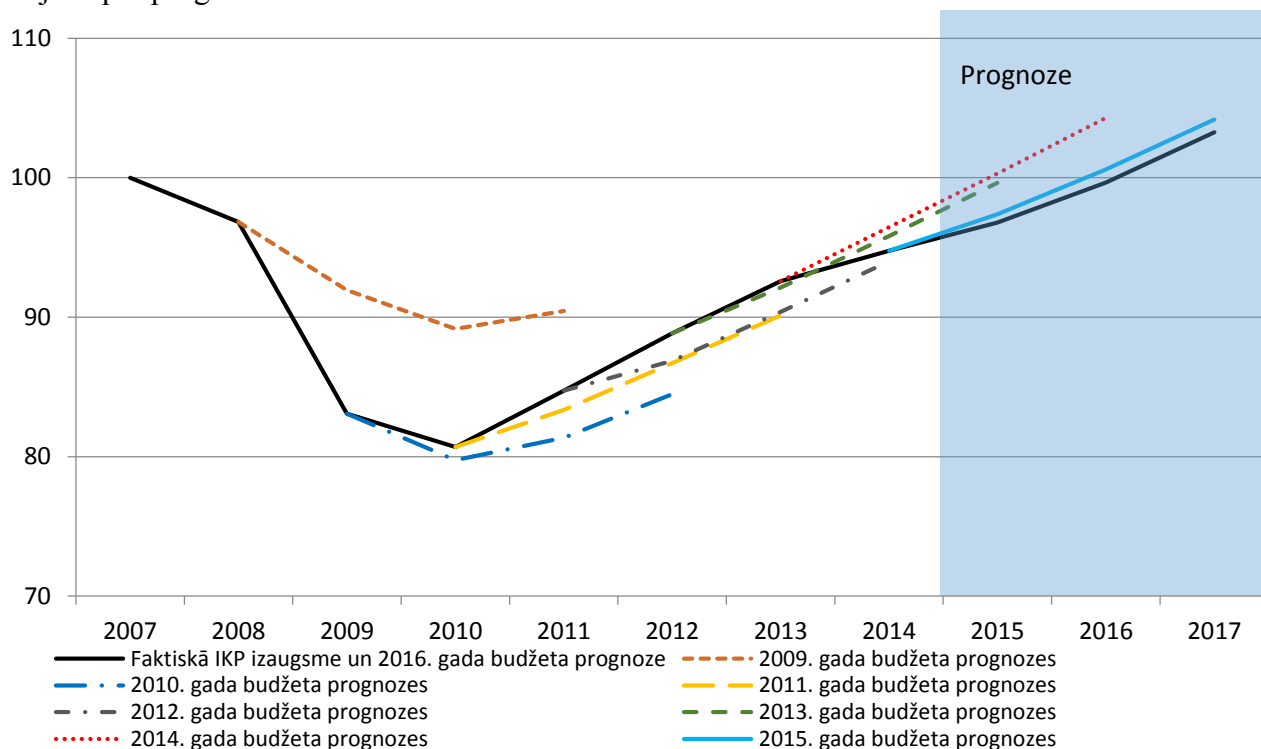
Pesimistiskais scenārijs paredz, ka 2016. gada pirmajā pusē ekonomiskā izaugsme sabremzēsies, ceturkšņu griezumā pieaugums nebūs vērojams (pēc sezonāli izlīdzinātajiem datiem) un kādā atsevišķā ceturksnī iespējams pat IKP kritums ceturkšņa griezumā. Ņemot vērā vājāku ārējo vidi, un nepieciešamību pārorientēt lielāku eksporta apjomu uz jauniem tirgiem, atgriešanas pie pozitīviem izaugsmes tempiem notiks tikai pakāpeniski. Tādējādi kaut arī 2016. gada otrajā pusē atsāksies pozitīva izaugsme, iepriekšējā līmenī tā atgriezīsies tikai 2018. gadā. Zemāka ekonomiskā izaugsme atspoguļosies arī darba tirgus rādītājos. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, pesimistiskajā scenārijā gaidāms ievērojami zemāks darba samaksas pieaugums, savukārt bezdarbs saglabāsies aptuveni 10% līmenī.

Istenojoties pesimistiskajam scenārijam, kopbudžeta nodokļu un valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi 2016. gadā būtu par 0,7% jeb 193,1 milj. *euro* zemāki salīdzinājumā ar bāzes scenāriju. Savukārt 2016. un 2017. gadā tie būtu par attiecīgi 1,4% (379 milj. *euro*) un 1,8% (532,2 milj. *euro*) zemāki nekā bāzes scenārijā.

1.6. IEPRIEKŠĒJO MAKROEKONOMISKO PROGNOŽU IZVĒRTĒJUMS

Makroekonomisko rādītāju prognožu izpildi ietekmē dažādi iekšējie un ārējie riski, tādēļ faktiskā izaugsme regulāri atšķiras no prognozētās ne tikai Latvijā, bet arī citās ES un pasaules valstīs. Tādēļ, lai nodrošinātu prognožu ticamību, ir svarīgi, ka prognozes ir objektīvas, tās ir balstītas uz

aktuālāko pieejamo makroekonomisko informāciju un atspoguļo ticamāko ekonomikas attīstības scenāriju. Tas tiek nodrošināts, ja prognožu novirzes no faktiskajiem izaugsmes rādītājiem nav pārmērīgas un ja prognozes regulāri nav pārlieku optimistiskas vai pesimistiskas. Vienlaikus, lai nodrošinātu stabilu fiskālo politiku, FM makroekonomisko rādītāju prognozes tiek veidotas uz piesardzīgiem pieņēmumiem, kā rezultātā IKP faktiskā izaugsme kopš 2010. gada ir bijusi nedaudz straujāka par prognozēto.

1.46. att. IKP vidēja termiņa prognozes un faktiskā izpilde, salīdzināmās cenās, 2007=100

Analizējot gadskārtējā valsts budžeta likumā ietverto vidēja termiņa IKP prognožu izpildi laika periodā no 2010. gada līdz 2015. gadam, jāsecina, ka kopumā vidēja termiņa prognozes ir bijušas piesardzīgas un faktiskā izaugsme ir bijusi vidēji par 0,5 procentpunktiem straujāka, nekā sākotnēji prognozēts. Būtiskākā novirze no sākotnējās prognozes bija veidojot 2009. gada budžetu, kad pasaules finanšu krīzes rezultātā Latvijas ekonomika piedzīvoja strauju kritumu.

Neskaitot 2009. gadu, faktiskā izaugsme izrādījusies zemāka par prognozēto arī 2014. gadā un tāda gaidāma arī 2015. gadā salīdzinājumā ar 2015. gada budžetā prognozēto. Tas saistīts ar ģeopolitiskās situācijas saasināšanos reģionā un Krievijas noteikto sankciju, kā arī Krievijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās negatīvo ietekmi uz Latvijas ekonomiku. Jāatzīmē, ka šos satricinājumus neparedzēja arī starptautisko finanšu institūciju gatavotās prognozes.

1.13.tabula. Finanšu ministrijas un starptautisko finanšu institūciju IKP pieauguma salīdzināmās cenās (%) prognožu salīdzinājums¹⁹

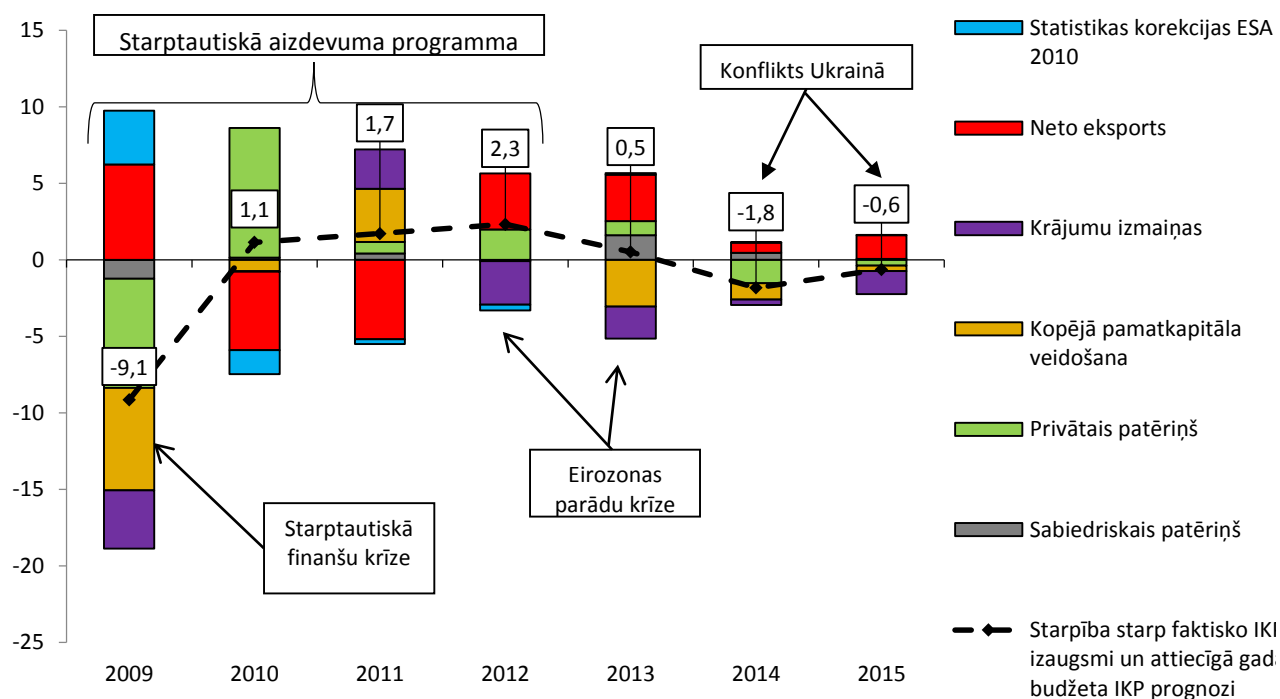
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Finanšu ministrija	-5,0	-4,0	3,3	2,5	3,7	4,2	2,8
Eiropas Komisija	-2,7	-4,0	3,3	2,5	3,6	4,0	2,9
Starptautiskais Valūtas fonds	-2,2	-4,0	3,3	3,0	3,5	4,2	3,2
IKP izmaiņas, salīdzināmās cenās, faktiskie dati	-14,2	-2,9	5,0	4,8	4,2	2,4	2,1p

¹⁹ Tabulā ir atspoguļotas attiecīgā gada prognozes, kas izstrādātas vienu gadu iepriekš (T-1). FM prognozes ir attiecīgā gada budžeta prognozes, kas izstrādātas iepriekšējā gada jūnijā, izņemot 2011. un 2012., kā arī 2015. gada budžetus, kad iepriekšējā gada rudenī

Salīdzinot FM un SVF, kā arī EK prognozes, jāsecina, ka tās ir bijušas ļoti tuvas un lielākā atšķirība vērojama 2009. gadā, kad Latvijā sākās finanšu krīze un tik lielu ekonomiskās aktivitātes kritumu neprognozēja ne dz starptautiskās institūcijas, ne dz FM. Vienlaikus jāatzīmē, ka 2008. gada nogalē situācija Latvijas ekonomikā pasliktinājās ļoti strauji, tādēļ prognožu atšķirības skaidrojamas ar atšķirīgo laika periodu, kad tās izstrādātas.

Laika periodā no 2009. gada sākuma līdz 2012. gada sākumam Latvijā tika īstenota starptautiskā aizdevuma programma, kuras ietvaros visu institūciju prognozes tika saskaņotas. Tādēļ 2010., 2011. un 2012. gada IKP izaugsmes prognozes visām trīs institūcijām sakrīt. Vienīgais izņēmums ir 2012. gada prognozes, kad pieaugošās eirozonas parādu krīzes ietekmē saskaņotās prognozes tika izstrādātas pēc SVF rudens prognožu publikācijas, kuras atšķiras no EK un FM prognozēm.

Kopš starptautiskās aizdevuma programmas noslēguma visas institūcijas savas prognozes izstrādā patstāvīgi, tādēļ tās savā starpā atšķiras. Tomēr redzams, ka gan 2013. gada gan 2014. gada IKP izaugsmes prognozes visām institūcijām ir bijušas ļoti tuvas un 2014. gada izaugsmes tempu samazināšanos neparedzēja neviena no tām. Tajā pašā laikā attiecībā uz 2015. gada izaugsmes prognozēm FM bija piesardzīgāka par EK un SVF, kas sevi ir attaisnojis, jo faktiskā izaugsme gaidāma vēl zemāka, nekā sākotnēji prognozēts.

1.47. att. IKP salīdzināmās cenās faktiskā izaugsmes un attiecīgā gada gadskārtējā budžeta likumā iekļautās IKP izaugsmes prognozes starpība pa IKP komponentēm, procentpunkti

Laika periodā kopš 2009. gada starpību starp faktisko un prognozēto izaugsmi galvenokārt noteikuši ārējie faktori, kā rezultātā prognožu izpildi visvairāk ir ietekmējis neto eksports. Vislielākās nobīdes no prognozētā bijušas 2009. gadā, kad visu pasauli skāra globālā finanšu krīze un 2012. gadā, kad saasinājās eirozonas parādu krīze un pastāvēja reāli atsevišķu eirozonas valstu maksātspējas draudi. Šajā gadījumā Latvijas ekonomika izrādījās ievērojami noturīgāka pret izaugsmes tempu samazinājumu eirozonā, nekā sākotnēji domāts. Savukārt nobīdes 2010. un 2011. gadā skaidrojamas ar straujāku nekā prognozēts iekšējā patēriņa atkopšanos un starptautisko aizdevēju ļoti piesardzīgo redzējumu par Latvijas ekonomikas attīstības perspektīvām, jo šajā periodā FM izmantoja saskaņotās makroekonomisko rādītāju prognozes.

notika Saeimas vēlēšanas un prognozes tika sagatavotas vēlāk rudenī. SVF un EK prognozes ir abu institūciju iepriekšējā gadā publicētās rudens prognozes, kas tiek publicētas attiecīgi oktobrī un novembrī.

Salīdzinot faktisko un prognozēto izaugsmi, nedaudz negaidīta situācija, vērojama 2014. un 2015. gadā. Lai arī izaugsmes tempu samazināšanās šajos gados saistīta ar ģeopolitiskās situācijas saasināšanos un eksporta kritumu uz Krieviju, tomēr ārējās tirdzniecības devums IKP izaugsmē izrādījies pozitīvāks nekā sākotnēji prognozēts. Tomēr tas saistīts ar zemāku nekā prognozēts patēriņu un investīcijām, kā rezultātā imports samazinājās straujāk nekā sākotnēji prognozēts.

Kopumā analizējot iepriekšējo gadu makroekonomisko rādītāju prognozes, jāsecina, ka tās ir bijušas piesardzīgas, bet nobīdes galvenokārt saistāmas ar ārējiem faktoriem un to ietekmi uz Latvijas ekonomikas attīstību, kuru attīstību ir grūti paredzēt. Citu rādītāju ietekme uz prognožu precizitāti ir bijusi ievērojami zemāka un tie neveido sistemātisku kļūdu. Tādējādi izmaiņas FM makroekonomisko rādītāju prognožu izstrādes procesā nav nepieciešamas.

Latvijas fiskālās politikas īstenošanas rīks ir vidēja termiņa budžeta ietvars. Tas īsteno gan Latvijas fiskālās politikas vispārējo mērķi, gan specifiskos mērķus, jeb vidēja termiņa budžeta politikas prioritārie attīstības virzienus²⁰. Svarīgi ņemt vērā, ka VTbil tiek pieņemts katru gadu, bet attiecas uz 3 gadu periodu. Tas nozīmē, ka viena gada valsts budžets ietver 3 dažādu VTbil īstētos vispārējos mērķus un specifiskos mērķus un vispārīgā gadījumā tie var būt atšķirīgi. Praksē tās īstenojas tādā veidā, kā t gada fiskālo telpu aizpilda 3 piegājienos. Pirmo reizi fiskālo telpu sāk aizpildīt t-3. gadā (bet ne visu) atbilstoši vispārējam un specifiskajiem mērķiem, kas noteikti VTbil (t-2; t) gadiem, otro reizi - mērķiem, kas noteikti VTbil (t-1;t+1) gadiem un trešo reizi – mērķiem, kas noteikti VTbil (t;t+2) gadiem. Līdzīgi tas notiek ar politikas izmaiņām ieņēmumu daļā. Jāatzīmē tomēr, ka nebūtu pamata sagaidīt, ka fiskālās politikas vispārējais mērķis katru gada būtu savādāks. Arī fiskālās politikas specifiskajiem mērķiem īstermiņā būtu jābūt pamatā stabiliem. Atšķirībām vajadzētu atspoguļot attiecīgā gada notikumus, kas iepriekš nebija zināmi, bet kuru nozīmība prasa nekavējošu rīcību.

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis laika periodam no 2016. līdz 2018.gadam netiek mainīts un saglabājas tāds pats, kā laika periodam no 2015. līdz 2017.gadam un tas ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Dzīves kvalitāte ietver gan iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, gan pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Svarīgs aspekts ir arī tautsaimniecības struktūrai atbilstošas izglītības sistēmas nodrošināšana, jo kvalitatīva izglītība un iespējas pielietot iegūtās zināšanas darba tirgū turpmākajā perspektīvā būs pamatnosacījums dzīves kvalitātes uzlabošanai gan konkrētam iedzīvotājam, gan tautsaimniecībai attīstības veicināšanai kopumā.

Būtiski ir nodrošināt, ka valstī būs apstākļi dzīves kvalitātes uzlabošanai ne tikai šobrīd, bet arī turpmāk. Tāpēc fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet publiskie resursi 2016.-2018.gadā tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt arī turpmākos 10 un 50 gadus. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no pārmērīgas publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai.

Karadarbība Ukrainā un pastiprinātā Krievijas militārā klātbūtne pie Latvijas robežām liek citā gaismā raudzīties uz valsts drošības jautājumiem, jo augstāk minētie aspekti iedzīvotāju dzīves kvalitātes nodrošināšanai būs sekundāri, ja tiešā veidā tiks apdraudēta valsts drošība. Līdz ar to nozīmīgs dienas kārtības jautājums ir straujāka valsts aizsardzības izdevumu palielināšanu, lai sasniegtu 2% no IKP jau 2018.gadā.

Ukrainas notikumi aktualizējuši jautājumu par valsts spēju adekvāti reaģēt uz “hibrīdkara” tipa notikumiem, kur karadarbība it kā nenotiek tās klasiskajā izpratnē. Līdz ar to būtisks jautājums ir valsts kapacitāte nodrošināt valsts iekšējo drošību – policijas spēju novērst “iekšējos nemierus” un stiprināt Latvijas robežu.

Šogad VTbil izstrāde sākās ar nepieciešamību novērst negatīvu fiskālo telpu 0,4% no IKP apmērā. Ņemot vērā minēto, tika nolemts, ka fiskālā nodrošinājuma rezerve netiks veidota, jo rezerves veidošana brīdī, kad fiskālā telpa ir negatīva un valstij ir nepieciešami resursi savas drošības nodrošināšanai būtu situācijai neatbilstoša. Šis lēmums samazināja negatīvo fiskālo telpu līdz 0,3%

²⁰ Iepriekšējā VTbil specifiskie mērķi un prioritārie attīstības virzieni atšķirās. Šogad, lai mērķu un prioritāšu struktūru vienkāršotu, fiskālās politikas specifiskie mērķi un vidēja termiņa budžeta politikas prioritārie attīstības virzieni ir identiski.

no IKP. VTBIL tika veiktas izmaiņas politikās, palielinot ieņēmumus un samazinot izdevumus, tādā veidā “aizberot” negatīvo fiskālo telpu un rodot finansējumu aizsardzībai un iekšējai drošībai.

Šīs izmaiņas deva iespēju piešķirt papildu finansējumu citām nozarēm tikai ļoti limitētā apjomā – tāpēc bez aizsardzības un iekšējās drošības šajā VTBIL tika noteiktas tikai divas papildu prioritātes – veselība un izglītība.

Veselības nozarē valstī jau ilgā periodā ir nepietiekams finansējums – izdevumi pret IKP ir vieni no zemākiem ES. Šī ir nozare, kurā nepieciešamas gan strukturālās reformas, gan izdevumu palielinājums.

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis un specifiskie mērķi ir tieši saistīti ar Latvijas Nacionālais attīstības plānu 2014.-2020.gadam (turpmāk- NAP 2014-2020), kas ir hierarhiski augstākais nacionāla līmeņa vidēja termiņa plānošanas dokuments, un rada nepieciešamos fiskālos apstākļus, lai īstenotu dzīvē NAP 2014-2020 redzējumu²¹:

„Latvijas valsts ir dibināta latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību īstenošanai. Latvija ir atvērta un draudzīga visu tautību iedzīvotājiem, kas pieņem Latvijas pastāvēšanas jēgu – latviešu tautas, tās valodas un kultūras attīstību savā zemē. Latvija 2020.gadā būs latviska un pašapzinīga, droša un iedzīvotājiem draudzīga, zaļa un sakopta, pārtikusi, efektīva un konkurētspējīga valsts, kurā dzīvo čakli, izglītoti, radoši, veseli un laimīgi cilvēki.”

Paskaidrojumu nodaļā „Fiskālā politika” tiks sniegts izvērsums gan par to kā no tehniskā aspekta tiek aprēķināti pieejamie papildus resursi valdības prioritāšu īstenošanai, gan arī par to, kādi ir valdības pieņemtie lēmumi fiskālās politikas vispārējā mērķa sasniegšanai. Informācija tiks ietverta sekojošās apakšsadaļās:

- 1) Vidēja termiņa strukturālās bilances mērķu noteikšana;
- 2) Vispārējās valdības budžeta bilance;
- 3) Valdības pieņemtie lēmumi iedzīvotāju dzīves kvalitātes pieauguma kāpināšanai.

2.1 VIDĒJA TERMIŅA STRUKTURĀLĀS BILANCES MĒRĶU NOTEIKŠANA

2.1.1. Ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nodrošināšana

Līdz ar Fiskālās disciplīnas likuma (turpmāk - FDL) apstiprināšanu 2013.gada sākumā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP. Apņemšanās nodrošināt sabalansētu budžetu ekonomiskā cikla ietvaros ir nostiprināta arī pašreizējās valdības deklarācijā un starptautiskajā Līgumā par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā, ko Saeima ar kvalificēto balsu vairākumu (atbilstoši Satversmes 68.pantam) ratificēja 2012.gada 31.maijā. Latvija strukturālo deficītu 0,5 % no IKP apmērā, kas ir arī Latvijas Vidēja termiņa budžeta mērķis (turpmāk - VTM) sasniedza 2012.gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficīta samazināšana, bet gan noturēšana VTM līmenī, pieļaujot tikai tādas atkāpes un tādā apmērā, kas atbilst ES regulās noteiktajos gadījumos (SIP). Ekonomiskajā ciklā sabalansēts budžets ir vidēja termiņa budžeta 2016. - 2018.gadam politikas princips.

Būtiski ir atšķirt Latvijas kārtējā gada strukturālās bilances mērķi no VTM. Konkrētajā gadā strukturālās bilances mērķis var atšķirties VTM. Tas var notikt vai nu tāpēc, ka valsts atrodas posmā, kad strukturālais deficīts tiek samazināts, sākot no līmeņa, kas būtiski augstāks par VTM, vai nu tāpēc, ka valsts īsteno fiskāli nozīmīgas strukturālas reformas (piemēram iemaksu atjaunošana 2.pensiju līmenī), vai nu tāpēc, ka FDL atļauj novirzīties no VTM, lai nodrošinātu FDL fiskālo nosacījumu izpildi.

²¹ NAP 2014-2020 [5].

2.1.2. FDL fiskālo nosacījumu ievērošana vidēja termiņa fiskālās politikas plānošanā

Likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” ir veidots atbilstoši FDL un tajā tiek izmantota lejupvērstās plānošanas metode (*top-down*). Lejupejošās plānošanas metodē vispirms tiek noteikts maksimālais pieļaujamais strukturālais deficīts un maksimālais vispārējās valdības izdevumu pieaugums pret iepriekšējo gadu un tad tiek aprēķināts, cik lielus izdevumus valsts budžetā katru gadu var plānot.

Strukturālās bilances mērķa noteikšanas metodoloģija ar atsevišķām korekcijām atbilst tai, kas tika pielietota gatavojot Latvijas Stabilitātes programmu 2015. – 2018.gadam.

Vidēja termiņa mērķis

Attiecībā uz VTM tiek saglabāta Stabilitātes programmā noteiktā pieeja nosakot divus atšķirīgus VTM, nacionālo VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP un VTM SIP izpratnē, jeb VTM^{SIP}, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

2016., 2017. un 2018.gadu strukturālās bilances mērķi

Strukturālās bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode.

Vispirms par atskaites punktu tiek ņemts VTM (tiek veidoti divi scenāriji – viens ar nacionālo VTM un otrs ar VTM SIP izpratnē), kam tiek piemērotas atkāpes, kas izriet no iemaksu palielināšanās 2. pensiju līmenī. Stabilitātes programmā iegūtais rezultāts pēc tam tika papildus koriģēts ar atkāpēm, ko paredz Eiropas Komisijas (EK) komunikācija par esošā SIP regulējuma elastības labāku piemērošanu attiecībā uz strukturālajām reformām. Tomēr ņemot vērā to, ka Eiropas Komisija neatbalstīja Latvijas pieteikumu uz papildus novirzi no VTM sakarā ar īstenotajām strukturālajām reformām veselības nozarē, kas tika ietverts Stabilitātes programmā, šajā Ietvarā strukturālās bilances mērķu noteikšanā šī korekcija netiek piemērota.

Kā jau tika minēts, Stabilitātes programmā tika noteikts, ka Latvijas fiskālajā politikā tiek ieviesti divi atšķirīgi VTM. Mērķis šādai pieejai bija izveidot drošības spilvenu, kas nodrošinātu, ka noteiktie strukturālās bilances mērķi ir saskaņā ne tikai ar nacionālo pieeju, bet arī, lai pārrēķinot izlaižu starpību pēc EK standartizētās metodoloģijas, tiktu nodrošināta atbilstība SIP nosacījumiem.

Augstāk minētais drošības spilvens nodrošina strukturālās bilances mērķi līdz brīdim, kamēr bilances cikliskās komponentes atšķirība, to aprēķinot pēc nacionālās un EK standartizētās metodoloģijas, nepārsniedz 0,5%. Stabilitātes programmas izstrādes laikā tika konstatēts, ka minētā atšķirība pārsniedz šo robežu un tāpēc turpmāk strukturālās bilances mērķa noteikšanā tiek izmantota komplikētāka metode.

Strukturālās bilances mērķi vidējam termiņam tiek noteikti pēc principa, kas paredz vienlaicīgi ievērot fiskālos nosacījumus gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan EK standartizētās metodoloģijas, neatkarīgi no dažādu metodoloģiju izsauktajām bilances cikliskās komponentes atšķirībām. Turpmākajās sadaļās ir sniegts detalizētāks izklāsts par strukturālās bilances mērķu noteikšanas algoritmu.

Bilances mērķi, atbilstoši SIP metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais strukturālās bilances mērķis atbilstoši iepriekš minētajai SIP izpratnei. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija strukturālās bilances mērķa noteikšanai atbilstoši SIP izpratnei ir VTM -1% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

2.1.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši SIP izpratnei

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
VTM		-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%	-1,00%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	0,00%			
	no 4% uz 5%			-0,27%	-0,27%	-0,27%	0,00%	
	no 5% uz 6%				-0,29%	-0,29%	-0,29%	0,00%
Jaunās atkāpes		-1,50%	-1,50%	-1,77%	-1,56%	-1,40%	-1,29%	-1,00%
Strukturālās reformas					0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Strukturālā bilance		-1,50%	-1,50%	-1,77%	-1,56%	-1,40%	-1,29%	-1,00%
Maksimālā strukturālā bilance		-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,40%	-1,40%	-1,40%
Cikliskā komponente			0,50%	0,50%	0,60%	0,40%	0,20%	0,00%
Cikliski koriģētā bilance		-1,50%	-1,00%	-1,27%	-0,96%	-1,00%	-1,09%	-1,00%
Vienreizējie pasākumi			-0,30%					
Nominālā bilance		-1,50%	-1,30%	-1,27%	-0,96%	-1,00%	-1,09%	-1,00%

Attiecībā uz atkāpju modeli, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, Latvija saglabā līdzīgu principu kā Stabilitātes programmā. Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī joprojām tiek veikts 3 posmos: 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,50% no IKP), 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,27% no IKP) un 2016.gadā palielinot iemaksu no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,29% no IKP). Izmaiņas skar atkāpes kvantitatīvo apmēru pa gadiem. Iepriekš bija paredzēts, ka atkāpju apmērs trīs gadu laikā pakāpeniski samazinās. Tā kā SIP regulējums šādu nosacījumu neparedz un EK savā noteikumu piemērošanas politikā arī šādu nosacījumu neizvirza, atkāpju apmērs trīs gadu griezumā saglabājās nemainīgā apmērā, kāds tas bija pirmajā gadā un nobīde tiek likvidēta pilnā apmērā ceturtajā gadā.

Summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, tiek aprēķināts starprezultāts strukturālās bilances mērķim, kas ir attiecīgi -1,56% no IKP 2016.gadā, -1,40% no IKP 2017.gadā un -1,29% no IKP 2018.gadā. Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsaucē vērtību, kas 2016.gadā tiek noteikta 1,8%²² no IKP strukturālajā izteiksmē, atbilstoši EK aprēķinātajam, savukārt 2017. un 2018. gadā tā tiek noteikta 1,4% no IKP strukturālā izteiksmē, atbilstoši FM aprēķiniem (skat. zemsvēitras atsauci).

Pēc tam, kad ir noskaidrots strukturālās bilances apmērs, ko izmantot turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts nominālās bilances apmērs, ņemot vērā EK aprēķināto bilances ciklisko komponenti. Stabilitātes programmā nominālās bilances aprēķināšanai papildus tika izmatoti vienreizējie pasākumus aizsardzības nozarei. Ņemot vērā būtiskās izmaiņas ģeopolitiskajos riskos, Stabilitātes programma paredzēja nodrošināt daudz straujāku valsts aizsardzības spēju pieaugumu sasniedzot 2% no IKP mērķi jau 2018.gadā. Stabilitātes programmā papildus paredzētais aizsardzības finansējums tika definēts kā vienreizējais pasākums, kas līdz ar to neitrāli ietekmē strukturālo mērķu sasniegšanu. Tomēr Eiropas Komisija neatzina šos papildus aizsardzības izdevumus par atbilstīgiem vienreizējo izdevumu definīcijai, ko nosaka Stabilitātes un izaugsmes pakts, līdz ar to šajā Ietvara attiecīgā korekcija netiek pielietota.

²² SIP nosaka maksimāli iespējamo strukturālo deficītu, lai nodrošinātu, ka nepastāv risks, ka nominālais deficīts varētu pārsniegt Māstrihtas kritēriju 3% robežu, jeb tā saucamā drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsaucē vērtību. Šī drošības rezerve katrai ES dalībvalstij ir specifiska un Latvijai tā ir 1,8% no IKP. Saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, jebkura atkāpe nedrīkst būt tik liela, lai pārsniegtu šo drošības rezervi, tātad Latvijai jebkura kumulatīvā atkāpe no VTM nedrīkst pieļaut strukturālo deficītu, kas būtu lielāks par 1,8% no IKP. Šo lielumu aprēķina reizinot "tipisko" izlaižu starpības absolūto vērtību ar budžeta elastības (*semi-elasticity*) koeficientu un rezultātu atskaitot no 3% Māstrihtas deficīta lieluma. Jāatzīmē, ka budžeta elastības koeficients ir pārskatīts un Latvijas gadījumā paaugstināts no 0,28 uz 0,38. Šī iemesla dēļ, pieņemot, ka "tipiskās" izlaižu starpības lieluma nemainās, drošības rezervei būtu jāsamazinās no 1,8% uz 1,4%. Saskaņā ar Latvijas rīcībā esošo informāciju, 2015.gadā EK neplāno pārskatīt drošības rezerves lielumu, tāpēc 2016.gadā ir saglabāta drošības rezerve 1,8% apmērā. Tomēr, veidojot piesardzīgu fiskālo politiku, Latvija pieņem, ka 2016.gadā drošības rezerve varētu tikt pārskatīta, izmantojot jauno budžeta elastības koeficientu, tāpēc 2017. un 2018. gados tiek izmantota jaunā drošības rezerve, kas ir 1,4%.

Tādējādi tiek iegūta nominālā bilance, kas 2016.gadā ir -1,0% no IKP, 2017. gadā – 1,0% no IKP un 2018.gadā – 1,1% no IKP.

Bilances mērķi, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais strukturālās bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija strukturālās bilances mērķa noteikšanai, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai ir VTM -0,5% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

2.2.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
VTM	-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	-0,50%
Pieļaujamās atkāpes							
no 2% uz 4%	-0,50%	-0,50%	-0,50%	0,00%			
no 4% uz 5%			-0,27%	-0,27%	-0,27%	0,00%	
no 5% uz 6%				-0,29%	-0,29%	-0,29%	0,00%
Jaunās atkāpes	-1,00%	-1,00%	-1,27%	-1,06%	-1,06%	-0,79%	-0,50%
Strukturālās reformas				0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
VTBIL SB mērķis	-1,30%	-1,00%	-1,00%	-1,06%	-1,06%	-0,79%	
Strukturālā bilance	-1,20%	-1,40%	-1,30%	-1,06%	-1,06%	-0,79%	-0,50%
Kumulatīvā nobīde	0,10%	-0,30%	-0,60%				
Maksimālā strukturālā bilance	-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,80%	-1,40%	-1,40%	-1,40%
Cikliskā komponente	0,30%	0,20%	-0,10%	-0,10%	0,00%	0,00%	
Cikliski koriģētā bilance	-0,90%	-1,20%	-1,40%	-1,16%	-1,06%	-0,79%	-0,50%
Vienreizējie pasākumi		-0,30%					
Nominālā bilance	-0,90%	-1,50%	-1,40%	-1,16%	-1,06%	-0,79%	-0,50%

Atkāpju modelis, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, ir tāds pats, kā veicot strukturālās bilances mērķa noteikšanu atbilstoši SIP metodoloģijai. Sākotnējais strukturālās bilances mērķis (starp rezultāts), summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, ir -1,06% no IKP 2016. un 2017.gadā un -0,79% no IKP 2018.gadā.

Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsaucē vārtību, kas tiek noteikta tāpat kā SIP metodoloģijā - 2016.gadā 1,8% no IKP, bet 2017. un 2018.gadā 1,4%.

Strukturālās bilances apmērs pēc nacionālās metodoloģijas tiek noteikts 2016., 2017. un 2018.gadā attiecīgi ir -1,1%, -1,1% un -0,79%.

Pēc tam, kad ir noskaidrots strukturālās bilances apmērs, kas izmantojams turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts nominālās bilances apmērs. Aprēķinos tiek pielietota FM aprēķinātā cikliskā komponente. Tādējādi tiek iegūta nominālā bilance, kas 2016.gadā ir -1,2% no IKP, 2017. gadā – 1,1% no IKP un 2018.gadā – 0,79% no IKP.

Strukturālo mērķu izvēle

Kad pēc abām metodēm ir noteikti strukturālās bilances mērķi un aprēķināta nominālā bilance, iegūtie rezultāti nominālā izteiksmē tiek salīdzināti un tiek izvēlēta lielākā nominālās bilances vērtība, ar mērķi nodrošināt fiskālo nosacījumu atbilstību gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan saskaņā ar SIP metodoloģiju. Pēc tam kad ir noteikta lielākā nominālās bilances vērtība, tiek veikta pāreja uz bilanci strukturālā izteiksmē (izmantojot ciklisko komponenti atbilstoši FM aprēķiniem). Attiecīgi

tiek iegūti strukturālās bilances mērķi, kas **2016.gadā ir -0,9% no IKP, 2017.gadā -1,0% no IKP un 2018.gadā -0,8% no IKP.**

Jāatzīmē, ka 2016.gadā un 2017.gadā stingrāku nosacījumu nosaka SIP, savukārt 2018.gadā - Fiskālās disciplīnas likums (FDL). Līdz ar to, var teikt, ka strukturālā bilances mērķis ir noteikts tā, lai pārrēķinot bilances ciklisko komponenti pēc EK vienotās metodoloģijas, strukturālā bilance atbilstu maksimāli pieļaujamam strukturālajam deficītam.

2.3.tabula. Strukturālā mērķa izvēle

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Nominālā bilance (saskaņā ar SIP metodoloģiju)	-1,5%	-1,3%	-1,3%	-1,0%	-1,0%	-1,1%
2. Nominālā bilance (saskaņā ar nacionālo metodoloģiju)	-0,9%	-1,5%	-1,4%	-1,2%	-1,1%	-0,8%
Max (1;2)				-1,0%	-1,0%	-0,8%
Cikliskā komponente (LV metodoloģija)				-0,1%	0,0%	0,0%
Vienreizējie izdevumi (papildus izdevumi aizsardzības finansēšanai)				-	-	-
Strukturālās bilances mērķis (LV metodoloģija)				-0,9%	-1,0%	-0,8%

Augstāk minētais aprēķins noteica strukturālo bilanci, kas ir atbilstoša bilances nosacījumam.

FDL paredz, ka bilances nosacījuma ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Ir jāievēro arī **izdevumu pieauguma** nosacījums, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011. Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt ambiciozākus strukturālās bilances mērķus. FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti Ietvara likumā turpmākajiem 3 gadiem un tie ir juridiski saistoši (**izdevumu pārmantojamības nosacījums**). Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajā līmenī var mainīt strukturālās bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar strukturālās bilances un izdevumu pieauguma nosacījumiem.

Jāatzīmē, ka veicot strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu **pieauguma nosacījumam**, nominālo izdevumu korekcijām tiek piemērotas FM veiktās prognozes attiecībā uz valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, investīciju izdevumiem, izdevumiem ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem, diskrecionārajiem ieņēmumiem, kā arī inflācijas un potenciālā IKP pieauguma rādītājiem. Diskrecionārie ieņēmumi tiek papildus koriģēti ar iemaksu 2.pensiju līmenī palielinājumu, lai izdevumu pieauguma nosacījums pareizi ņemtu vērā pieļaujamās atkāpes.

Stabilitātes programmā diskrecionāro ieņēmumi tika koriģēti ne tikai ar iemaksu 2.pensiju līmenī palielinājumu, bet arī ar efektu, kas rodas no iespējas piemērot atkāpes no VTM par īstenotajām strukturālajām reformām, saskaņā ar EK komunikācijā par esošā SIP regulējuma elastības labāku piemērošanu definēto attiecībā uz strukturālajām reformām, kā arī ar diskrecionāro efektu, kas

rodas no vienreizējiem izdevumiem aizsardzības nozarei. Divi pēdējās korekcijas šajā Ietvarā netiek piemērotas, ņemot vērā iepriekš minēto.

Veicot iegūto strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam, iegūstam, ka 2016.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 2,67%, savukārt augstāk noteiktais strukturālās bilances mērķis nosaka, ka reālie koriģētie izdevumi drīkst pieaugt par 1,73%. Līdz ar to 2016.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -0,9% no IKP.

2017.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 3,08%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj augstāk noteiktais strukturālās bilances mērķis ir 2,45%. Līdz ar to 2017.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP.

2018.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 3,25%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj augstāk noteiktais strukturālās bilances mērķis ir 2,85%. Līdz ar to 2018.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -0,8% no IKP.

Veicot pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, tika konstatēts, ka ņemot vērā 0,1% ierobežojumu, visos Stabilitātes programmas gados pārmantojamības nosacījums tiek aizstāts ar no jauna aprēķinātajiem strukturālās bilances mērķiem.

Līdz ar to ir noteikti fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanci **2016.gadā -0,9% no IKP, 2017.gadā -1,0% no IKP un 2018.gadā -0,8% no IKP.**

Koriģēto maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu aprēķināšana

Likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”, atbilstoši FDL nosacījumiem, līdztekus citiem fiskālajiem rādītājiem, ir nepieciešams aprēķināt koriģētos maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumus. Šī fiskālā rādītāja aprēķināšanas vispārējais princips nosaka FDL 15.pants, savukārt detalizēts aprēķināšanas algoritms ir izklāstīts zemāk.

Aprēķinu algoritms tiek uzsākts ar minimāli plānojamās vispārējās valdības strukturālās bilances mērķa definēšanu, kas jau ir ticis izdarīts, ņemot vērā augstāk minētos principus, ko paredz FDL un SIP. 2016.gadā strukturālās bilances mērķis ir -0,9% no IKP, 2017.gadā -1,0% no IKP apmērā un 2018.gadā -0,8% no IKP apmērā.

Turpmākie algoritma soļi paredz aprēķināt vispārējās valdības budžeta bilances apmēru, ko veic minimāli plānojamās vispārējās valdības strukturālās bilances mērķim, kas izteikts nominālā izteiksmē pieskaitot vispārējās valdības budžeta bilances ciklisko komponenti un, ja tādi ir, vienreizējos un citus pagaidu pasākumus (*one-off and other temporary measures*). Līdz ar to tiek iegūta vispārējās valdības budžeta bilance, kas 2016.gadā ir -258,7,0 milj. *euro*, 2017.gadā ir -284,2 milj. *euro* un 2018.gadā ir -228,7 milj. *euro*.

Tālāk ir nepieciešams veikt valsts budžeta bilances aprēķināšanu, ko iegūst no iepriekš aprēķinātās vispārējās valdības budžeta bilances atskaitot prognozēto pašvaldību budžeta bilanci, prognozēto atvasināto publisko personu un budžeta nefinansēto iestāžu budžeta bilanci, kā arī EKS korekciju apjomu. Veicot iepriekš minētās darbības, tiek iegūta valsts budžeta bilance katram gadam. Tās apmērs 2016.gadā ir -286,3 milj. *euro*, 2017.gadā ir -398,8 milj. *euro* un 2018.gadā ir -67,8 milj. *euro*.

Pēdējais solis, lai aprēķinātu maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumus, ir atņemt no prognozētajiem valsts budžeta ieņēmumiem iepriekš aprēķināto valsts budžeta bilanci, tādējādi iegūstot FDL 15.pantā definētos maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumus, kas 2016.gadā ir 7654,5 milj. *euro*, 2017.gadā ir 8237,2 milj. *euro* un 2018.gadā ir 8741,4 milj. *euro*.

Kad ir iegūti maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, FDL nosaka, ka no tiem ir nepieciešams izslēgt izlīdzinātos izdevumus, kuru aprēķināšanu nosaka FDL 18.pants. Atbilstoši FDL 18.panta otrajā daļā noteiktajam, izdevumu izlīdzināšana tiek piemērota:

- ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem;
- valsts budžeta izdevumiem, kas saistīti ar tās valsts parāda daļas apkalpošanu, kura ietilpst Valsts kases (turpmāk - VK) kompetencē.

Izdevumu izlīdzināšanas mērķis ir vidējā termiņā novērst augsti svārstīgu valsts budžeta izdevumu kategoriju ietekmi uz kopējo valsts budžeta izdevumu apmēru, tādējādi plānošanas fāzē nodrošinot izdevumu stabilitāti vidējā termiņā. Atbilstoši FDL pārejas noteikumiem, izdevumu izlīdzināšanu ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem sāk piemērot no 2016.gada, bet valsts budžeta izdevumiem, kas saistīti ar tās valsts parāda daļas apkalpošanu, kura ietilpst VK kompetencē – no 2017.gada. Līdz ar to likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” izdevumu izlīdzināšanu ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem veic visiem trijiem gadiem, savukārt valsts parāda apkalpošanas izdevumu tiek izlīdzināti 2017. un 2018. gadam.

Izdevumu izlīdzināšana ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumiem tiek veikta par pamatu izmantojot finansējuma apmēru 2014. – 2020.gada programmēšanas periodam, par kuru tika panākta gala vienošanās ES daudzgadu budžeta 2014. – 2020.g sarunu ietvaros, pielietojot FDL 18. panta nosacījumus.

Valsts parāda apkalpošanas izdevumu izlīdzināšana tiek veikta saskaņā ar 2014.gada 29.aprīļa Ministru kabineta (turpmāk - MK) noteikumiem nr. 228 “Noteikumi par valsts parāda apkalpošanas izlīdzināto izdevumu aprēķināšanas metodoloģiju”, kas izdoti saskaņā ar FDL 18.panta septīto daļu. Šie noteikumi paredz, ka izlīdzināti tiek Valsts kases kompetencē esošās valsts parāda daļas apkalpošanas izdevumi, kas noteikti FM valsts pamatbudžeta apakšprogrammā 31.02.00 "Valsts parāda vadība".

Pēc izlīdzināto izdevumu noteikšanas ir iespējams noteikt koriģētos maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus, no maksimāli pieļaujamiem valsts budžeta izdevumiem atskaitot izlīdzināto izdevumu apmēru. Koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi 2016.gadā ir 6727,8 milj. *euro*, 2017.gadā ir 6775,7 milj. *euro* un 2018.gadā attiecīgi 7201,6 milj. *euro*.

2.4.tabulā ir sniegts kopsavilkums par koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas galarezultātu un starprezultātiem.

Koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi turpmākajiem trim gadiem tiek noteikti izstrādājot Vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojektu un tas ir maksimālais izdevumu sliksnis, kuru var atļauties sasniegt valsts budžetā, neskaitot ES fondu izdevumus un valsts parāda apkalpošanas izdevumus.

Ja interesējamies par to cik saskaņā ar FDL regulējumu var būt maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, ko drīkst paredzēt konkrētā gada valsts budžeta likumprojektā, tad nepieciešams veikt vēl pāris darbības, proti, paredzot korekcijas atsevišķās valsts budžeta izdevumu pozīcijās, ko nosaka FDL 5.panta pirmā daļa, kā arī pieskaitot ES fondu un valsts parāda apkalpošanas izdevumus, kā arī atskaitot fiskālā nodrošinājuma rezervi .

Tomēr ņemot vērā to, ka atbilstoši pašreizējam normatīvajam regulējumam valsts budžeta likumprojekts un vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojekts tiek gatavots vienā un tajā pašā laikā, tad lai iegūtu valsts budžetā maksimāli pieļaujamo izdevumu apmēru ir nepieciešams vidēja termiņa budžeta ietvara likumprojektā noteiktajos koriģētajiem maksimāli pieļaujamajiem valsts budžeta izdevumiem tikai pieskaitīt faktiskos izdevumus, kuriem pirms tam tika veikta izlīdzināšana t.i.

faktiskos ES fondu izdevumus un faktiskos valsts parāda apkalpošanas izdevumus kā arī atsakaitot konkrētā gada fiskālā nodrošinājuma rezervi.

2.4.tabula. Fiskālie rādītāji, kas tiek izmantoti koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanai

	2016	2017	2018
0	IKP, faktiskajās cenās, milj. euro		
	26126,5	27750,2	29476,7
1	Strukturālās bilances mērķis, % no IKP		
	-0,9	-1,0	-0,8
2	Cikliskā komponente, % no IKP		
	-0,1	0,0	0,0
3	Vienreizējie un pagaidu pasākumi, % no IKP		
4=1+2+3	Vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, % no IKP		
	-1,0	-1,0	-0,8
5=4*0	Vispārējās valdības nominālā bilance, milj. euro		
	-258,7	-284,2	-228,7
6	Pašvaldību budžeta bilance, milj. euro		
	-52,7	-27,3	-45,5
7	Atvasināto personu un budžeta nefinansētu iestāžu budžeta bilance, milj. euro		
	-5,0	-3,3	-3,8
8	EKS korekcijas, milj. euro		
	85,3	145,3	-111,6
9=5-6-7-8	Valsts budžeta bilance, milj. euro		
	-286,3	-398,8	-67,8
10	Valsts budžeta ieņēmumi, milj. euro		
	7368,2	7838,3	8673,6
11=10-9	Maksimāli pieļaujамie valsts budžeta izdevumi, milj. euro		
	7654,5	8237,2	8741,4
12=12.1+12.2	Izlīdzinātie izdevumi, milj. euro		
	926,7	1461,5	1539,8
12.1	t.sk. izlīdzinātie ES fondu izdevumi, milj. euro		
	926,7	1168,1	1254,4
12.1.1	t.sk. neatmaksājamā daļa		
	148,9	184,9	127,1
12.1.2	atmaksājamā daļa		
	777,8	983,2	1127,2
12.2	Izlīdzinātie valsts parāda apkalpošanas izdevumi		
		293,4	285,4
13=11-12	Koriģētie maksimāli pieļaujамie valsts budžeta izdevumi, milj. euro		
	6727,8	6775,7	7201,6
14=15+16	Faktiskie izdevumi		
	926,7	1461,5	1539,8
15	t.sk. ES fondu izdevumi - bottom-up		
	926,7	1168,1	1254,4
15.1	t.sk. neatmaksājamā daļa		
	148,9	184,9	127,1
15.2	atmaksājamā daļa		
	777,8	983,2	1127,2
16	Valsts parāda apkalpošanas izdevumi		
		293,4	285,4
17	Fiskālā nodrošinājuma rezerve		
		27,8	29,5
18=13+14-17	Valsts budžeta izdevumi, milj. ls - top-down		
	7654,5	8209,4	8711,9
19	Valsts budžeta izdevumi, milj. ls - bottom-up		
	7654,5	8155,0	8424,5

Līdz ar to tiek iegūti maksimāli pieļaujамie valsts budžeta izdevumi, kas 2016.gadā ir 7654,5 milj. euro, 2017.gadā ir 8209,4 milj. euro un 2018.gadā ir 8711,9 milj. euro.

Maksimāli pieļaujамie valsts budžeta izdevumi pēc izlīdzināšanas piemērošanas var būt gan mazāki, gan lielāki par izdevumiem bez izlīdzināšanas. Veicot izlīdzināto izdevumu aprēķināšanu, tika konstatēts, ka 2016. gadā tie ir lielāki. Ja tie ir lielāki, tad strukturālais deficīts pārsniegs vispārējās valdības strukturālā deficīta mērķi. Ja šo mērķa deficītu ierobežotu FDL nosacījumi, problēma nerastos, jo FDL šādu atkāpi pieļauj. Tomēr, kā jau tika minēts, 2016. un 2017. gadā strukturālā deficīta mērķi ierobežo nevis FDL, bet SIP. Tā kā SIP neparedz izdevumu izlīdzināšanu, izlīdzināšanas piemērošana novestu pie tā, ka strukturālais deficīts neatbilstu SIP nosacījumiem. Lai to nepieļautu, šajā VTbil izlīdzināšana netiek piemērota. Formāli tas izpaužas, ka izlīdzinātie izdevumi sakrīt ar attiecīgajā gadā prognozētajiem izdevumiem, kas arī ir atspoguļots 2.3. tabulā

Ja salīdzinām maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus saskaņā ar FDL nosacījumiem ar maksimāli pieļaujамajiem valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas izriet no likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” 1.pielikuma, tad redzams, ka abi izdevumu līmeņi atšķiras. Ja valsts budžeta izdevumu apmērs saskaņā ar FDL ir lielāks, tad konkrētajā gadā ir pieejama fiskālā telpa, kuru var sadalīt valdības izdevumu prioritātēm.

FDL 5.panta pirmās daļas 1.punkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus precizē, ja rodas izmaiņas valsts pamatbudžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozēm. Lai šo likuma normu varētu pielietot, ir nepieciešams fiksēt valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozes koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas brīdī, tātad prognozes, saskaņā ar kurām, ir izstrādāts likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam”. Līdz ar to šo paskaidrojumu:

- 1) 1.pielikumā ir sniegta informācija par no Militārpersonu pensiju fonda izmaksājamo izdienas pensiju saņēmēju prognozēm;
- 2) 2.pielikumā ir sniegta informācija par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo valsts sociālo pabalstu saņēmēju prognozēm;
- 3) 3.pielikumā ir sniegta informācija par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo izdienas pensiju saņēmēju prognozēm un par no valsts pamatbudžeta izmaksājamo piemaksu pie vecuma un invaliditātes pensiju saņēmēju prognozēm;

FDL 5.panta pirmās daļas 2.punkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamos valsts budžeta izdevumus precizē, ja rodas izmaiņas valsts speciālā budžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingenta, kā arī pensiju un pabalstu vidējā apmēra prognozēm. Lai šo likuma normu varētu pielietot, ir nepieciešams fiksēt sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingenta, kā arī pensiju un pabalstu vidējā apmēra prognozes koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas brīdī, tātad prognozes, saskaņā ar kurām ir izstrādāts likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam”. Šī informācija ir sniegta 4.pielikumā.

2.2 VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE

2.2.1. Vispārējās valdības budžeta struktūra

ES dalībvalstīs makroekonomisko rādītāju un publisko finanšu statistiku uzskaita atbilstoši vienotai un visām dalībvalstīm harmonizētai metodoloģijai – Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmai (turpmāk – EKS)²³. 2014.gada septembrī ES tika ieviesta pārskatītā un atjaunotā EKS 2010, savukārt, līdz tam nacionālo kontu sistēmas aprēķinos lietoja EKS 95, kas balstījās uz ANO 1993.gadā pieņemtajām nacionālo kontu sistēmas metodoloģijas rekomendācijām.

EKS ir starptautiski atzīts un ar citām sistēmām sinhronizēts gan vispārēju ekonomikas procesu, gan atsevišķu ekonomikas sektoru, piemēram, valdības finanšu uzskaites standarts. EKS cita starpā piemēro Māstrihtas kritēriju uzraudzībai un ir ES fiskālās pārvaldības pamatā.

Ja Latvijā publisko finanšu, t.i., budžeta, vadībai izmanto naudas plūsmā balstītu nacionālo metodoloģiju, tad EKS mērķis ir, ievērojot detalizētus metodiskus nosacījumus, transformēt naudas plūsmas ieņēmumus un izdevumus uz EKS ieņēmumiem un izdevumiem. Tādējādi arī valsts budžeta deficītu vai pārpalikumu var izteikt kā :

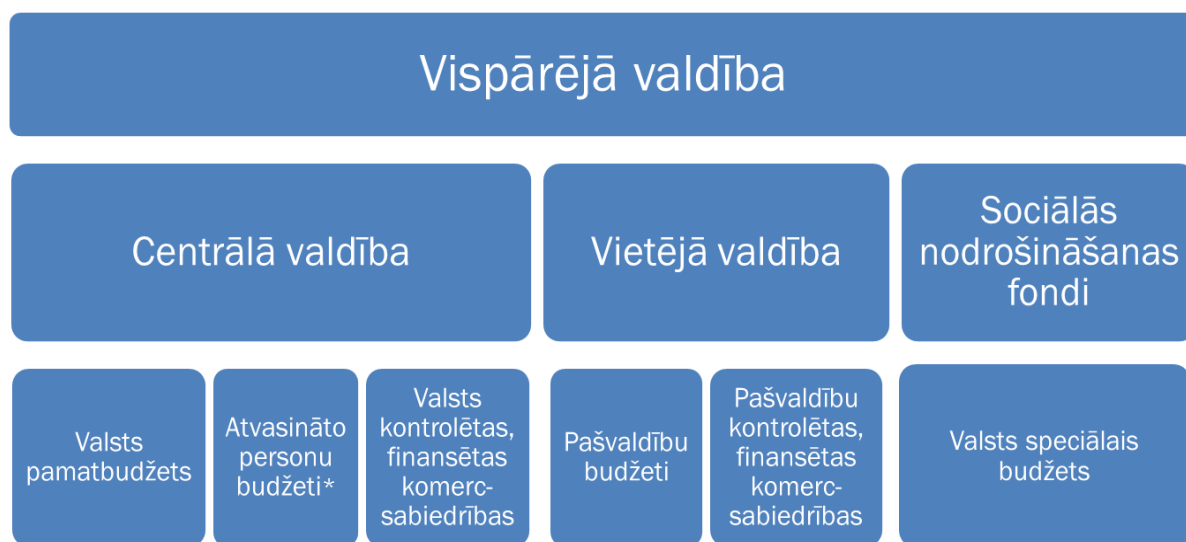
- konsolidētā kopbudžeta bilanci (nacionālā metodoloģija) vai
- vispārējās valdības budžeta bilanci (EKS metodoloģija).

Lai nodrošinātu minēto pāreju no nacionālās uzskaites kopbudžeta uz vienoto EKS standartu, konsolidētā kopbudžeta bilancei piemēro EKS korekcijas, kas sevī ietver uzskaites metodoloģijas atšķirības. Būtiskākās EKS publisko finanšu statistikas metodoloģijas atšķirības salīdzinājumā ar nacionālo metodoloģiju ir šādas:

²³ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 549/2013 par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Eiropas Savienībā

- EKS uzskaites pamatā ir uzkrājuma princips, savukārt, nacionālajā budžeta vadībā ievēro naudas plūsmas principu;
- EKS atsevišķu veidu finanšu darījumi (izdevumi u.tml.) ir uzskatāmi par nefinanšu darījumiem, t.i., izdevumiem, kas nacionālajā uzskaitē bieži vien formāli uzskatāmi par finanšu darījumiem, attiecīgi neietekmējot budžeta izdevumus;
- EKS ir plašāks sektorālais tvērums – tas ir attiecināms uz visu vispārējās valdības institucionālo sektoru, tajā skaitā uz valsts vai pašvaldību kontrolētām un finansētām komercsabiedrībām, taču nacionālā budžeta uzskaitē aptver vien tipiskās budžeta iestādes.

Publisko finanšu uzskaiti atbilstoši EKS metodoloģijai Latvijā veic Centrālā statistikas pārvalde. Savukārt Finanšu ministrija izstrādā vispārējās valdības budžeta prognozes, ievērojot Centrālās statistikas pārvaldes aprobēto EKS metodiku, tādējādi nodrošinot prognozēto rādītāju metodoloģisku atbilstību vienotajiem EKS pamatprincipiem.

*no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu un budžeta nefinansēto iestāžu budžeti

2.1. att. Vispārējās valdības budžeta struktūra

2.2.2. Valsts konsolidētā kopbudžeta un vispārējās valdības budžeta bilance

Latvijas fiskālās politikas kurss nav mainījies un arī turpmākajos gados tas būs vērsts uz ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes nodrošināšanu un atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu, ievērojot fiskālās disciplīnas nosacījumus. Saskaņā ar Fiskālās disciplīnas likuma nosacījumiem Latvijas fiskālās politikas stratēģijas pamatā ir ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nosacījums, jeb nosacījums, ka strukturālais deficīts ilgtermiņā nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

Ņemot vērā noteikto strukturālās bilances mērķi un pieļaujamās atkāpes par īstenotajām reformām – likmes palielināšanu iemaksām 2.pensiju līmenī, ir noteikti fiskālie mērķi turpmākajiem trim gadiem, t.i., nodrošināt vispārējās valdības budžeta strukturālo bilanci 2016.gadā -0,9% no IKP, 2017.gadā -1,0% no IKP un 2018.gadā -0,8% no IKP.

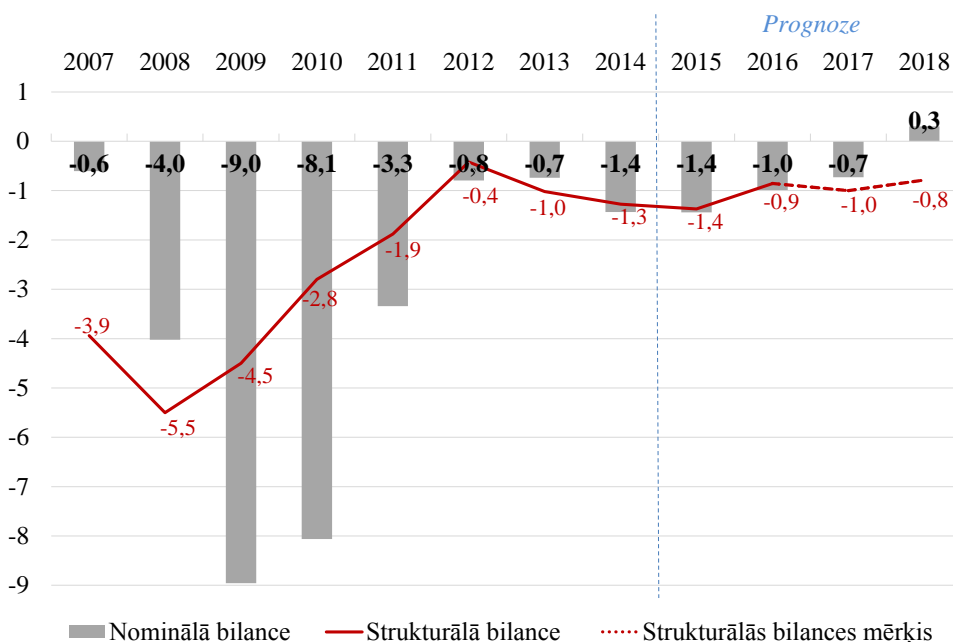
Balstoties uz noteikto strukturālās bilances mērķi, tiek aprēķināts pieļaujamais vispārējās valdības budžeta bilances līmenis, ņemot vērā budžeta bilances ciklisko komponenti. Tādējādi 2016.-2018.gadā vispārējās valdības budžetā ir pieļaujams deficīts, t.i., 2016. un 2017.gadā 1,0% no IKP apmērā un 2018.gadā 0,8% no IKP apmērā.

Atbilstoši jaunākajām prognozēm 2015.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 1,4% no IKP, kas ir nedaudz zemāks, salīdzinot ar Stabilitātes programmas sagatavošanas laikā, t.i., šā gada pavasarī prognozēto deficīta līmeni. Taču šobrīd prognozētais deficīts par 0,4 procentpunktiem pārsniedz likumā “Par vidējā termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017.gadam” apstiprināto pieļaujamo līmeni. Salīdzinot ar budžeta prognozēm, augstāku deficītu pamatā nosaka būtiski zemāki nodokļu ieņēmumi lēnākas prognozētās ekonomikas izaugsmes dēļ, kā arī augstāki prognozētie izdevumi sociālajiem pabalstiem valsts speciālajā budžetā, kā arī pašvaldību izdevumi atbildībai un kapitālieguldījumiem.

Sagatavojot vispārējās valdības budžeta bilances prognozes 2015.gadam, ir ņemtas vērā aktualizētās nodokļu ieņēmumu prognozes, veiktais valsts pamatbudžeta izdevumu izpildes novērtējums, sociālajiem pabalstiem nepieciešamais papildu finansējums valsts speciālajā budžetā, kā arī pašvaldību un atvasināto personu budžetu izpildes tendences šā gada pirmajos astoņos mēnešos. Jāatzīmē, ka vispārējās valdības budžeta izpilde šajā gadā lielā mērā būs atkarīga no nodokļu ieņēmumu izpildes, ES fondu finansējuma apguves un pašvaldību budžetu attīstības šā gada pēdējos mēnešos.

2016.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 1,0% no IKP un tas atbilst pieļaujamajam budžeta deficīta apjomam, kas izriet no noteiktā strukturālās bilances mērķa.

Nākamā gada un turpmāko divu gadu vispārējās valdības budžeta bilances prognozes ir balstītas uz aktualizētām nodokļu ieņēmumu prognozēm atbilstoši jaunākajam makroekonomiskās attīstības scenārijam un valdībā pieņemtajiem lēmumiem attiecībā uz nodokļu politikas izmaiņām, kā arī valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta izdevumiem, kur iekļauti valdības lēmumi par papildu finansējuma piešķiršanu, galvenokārt papildu resursus novirzot aizsardzībai, iekšlietu struktūrām un veselības nozarei. Tāpat tiek ņemta vērā prognozētā pašvaldību budžetu un atvasināto personu budžetu iespējamā attīstība turpmākajos gados.

2.2. att. Vispārējās valdības budžeta nominālā un strukturālā bilance, % no IKP

Raugoties uz fiskālās situācijas attīstību vidējā termiņā, vispārējās valdības budžeta deficīts 2017.gadā tiek prognozēts 0,7% no IKP, savukārt 2018.gadā tiek prognozēts, ka ieņēmumi pārsniegs izdevumus, tādējādi veidojot pārpalikumu 0,3% no IKP. Taču atbilstoši fiskālās disciplīnas normām 2017. un 2018.gadā vispārējās valdības budžetā ir pieļaujams deficīts, kas pie pašreiz prognozētā ekonomikas izaugsmes tempa, rada iespēju turpmākajos gados valdībai pieņemt lēmumus par papildu finansējuma piešķiršanu nozaru politiku īstenošanai.

2.5. tabula. Vispārējās valdības budžeta un valsts konsolidētā kopbudžeta bilance 2012.-2018.gadā, milj. euro un % no IKP

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Fakts			Prognoze			
Vispārējās valdības budžeta bilance, % no IKP	-0,8	-0,7	-1,4	-1,4	-1,0	-0,7	0,3
Vispārējās valdības budžeta bilance	-175,1	-172,1	-345,3	-357,7	-258,7	-202,0	88,2
EKS korekcijas	-213,5	-44,5	52,0	2,6	85,3	145,3	-111,6
KOPBUDŽETA BILANCE²⁴	38,4	-127,6	-397,3	-360,3	-344,0	-347,3	199,8
Ieņēmumi	8 175,0	8 364,4	8 532,7	8 868,1	9 103,9	9 674,8	10 617,5
Nodokļu ieņēmumi	6 102,7	6 426,3	6 676,3	6 929,5	7 339,0	7 819,6	8 352,7
Ne-nodokļu ieņēmumi	561,0	522,2	485,0	532,2	499,6	524,7	522,0
Pašu ieņēmumi	299,2	299,7	292,0	314,0	313,8	312,9	314,9
Ārvalstu finanšu palīdzība	1 203,8	1 110,0	1 070,7	1 088,9	946,6	1 012,6	1 422,8
Pārējie ieņēmumi	8,4	6,1	8,6	3,5	5,0	5,0	5,0
Izdevumi	8 136,6	8 492,0	8 930,0	9 228,4	9 448,0	10 022,1	10 417,7
Atlīdzība	1 640,9	1 757,7	1 858,9	1 972,8	2 059,8	2 132,2	2 205,7
Preces un pakalpojumi	1 039,2	1 117,0	1 128,1	1 234,9	1 253,7	1 372,4	1 511,6
Procentu izdevumi	334,0	329,1	350,6	360,1	306,8	315,8	309,3
Subsīdijas un dotācijas	1 733,2	1 708,9	1 940,0	1 866,6	2 205,3	2 489,4	2 507,1
Sociālie pabalsti	2 291,1	2 400,2	2 446,6	2 604,6	2 643,0	2 735,4	2 866,7
Kapitālie izdevumi	834,6	863,6	877,1	862,3	647,0	631,4	646,7
Pārējie izdevumi	263,6	315,4	328,8	327,2	332,5	345,4	370,5

Konsolidētā kopbudžeta attīstību turpmākajos gados noteiks situācija valsts un pašvaldību budžetā. Pašreizējās prognozes parāda, ka nākamajos divos gados konsolidētajā kopbudžetā saglabāsies deficīts, savukārt 2018.gadā ieņēmumi pārsniegs izdevumus, veidojot pārpalikumu. Sagaidāms, ka ieņēmumu daļā stabilu pieaugumu nodrošinās nodokļu ieņēmumu kāpums atbilstoši prognozētajai valsts ekonomikas izaugsmei. Ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumu apjoms, kas ir otra lielākā ieņēmumu pozīcija kopbudžetā, turpmākajos gados būs svārstīgs un šādas izmaiņas skaidrojamas ar iepriekšējā – 2007.-2013.gada, ES fondu plānošanas perioda noslēgumu un jaunā – 2014.-2020.gada, plānošanas perioda sākumu, kad izdevumi vēl nebūs tik augsti, kā rezultātā 2016.gadā atmaksas no Eiropas Komisijas tiek sagaidītas mazākā apmērā un pēc tam atkal pieaugs.

Kopbudžeta izdevumi turpmākajos gados palielināsies, taču tie pieaugs lēnāk nekā ieņēmumi. Augstāki izdevumi tiek prognozēti visās pozīcijās, izņemot izdevumus investīcijām, kas nākamajos divos gados samazināsies un pēc tam atkal būs vērojams neliels pieaugums. Arī procentu izdevumu līmenis būs svārstīgs atkarībā no valsts parāda vadības pasākumiem, taču jāatzīmē, ka tas sākot ar 2016.gadu būs ievērojami mazāks nekā iepriekšējos divos gados. Jāatzīmē, ka kopbudžeta izdevumos 2016.-2018.gadā ir iekļauti valdības lēmumi par papildu finansējuma piešķiršanu prioritāro nozaru politikas īstenošanai, kur lielākā daļa no papildu līdzekļiem tiek novirzīti aizsardzībai, iekšlietu struktūrām un veselības nozarei.

Valsts konsolidētajā budžetā, ieskaitot atvasināto publisko personu budžetu, 2016. un 2017.gadā tiek prognozēts deficīts, savukārt, 2018.gadā – pārpalikums, taču situācija pa budžeta līmeņiem būs atšķirīga.

2.6. tabula. Valsts konsolidētā budžeta bilance 2012.-2018.gadā, milj. euro

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Fakts			Prognoze			
VALSTS BUDŽETA BILANCE	115,2	-8,3	-312,3	-288,4	-291,3	-320,0	245,3
Ieņēmumi	6 835,9	6 940,9	7 049,5	7 341,4	7 479,4	7 947,2	8 787,2
Nodokļu ieņēmumi	4 928,3	5 170,1	5 359,9	5 578,4	5 895,8	6 276,9	6 709,9
Ne-nodokļu ieņēmumi	530,6	486,5	444,4	486,7	450,5	473,2	469,1
Ārvalstu finanšu palīdzība	1 202,0	1 110,1	1 068,4	1 086,4	945,6	1 011,6	1 421,8

²⁴ Konsolidētā kopbudžeta izpildes dati 2014.gadā ir atbilstoši Valsts kases sagatavotajam saimnieciskā gada pārskata projektam.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Fakts			Prognoze			
Pārējie ieņēmumi	175,0	174,3	176,7	190,0	187,4	185,6	186,4
Izdevumi	6 720,8	6 949,2	7 361,7	7 629,8	7 770,7	8 267,2	8 541,9
Uzturēšanas izdevumi	6 229,9	6 447,1	6 847,3	7 151,1	7 474,6	7 987,0	8 310,0
Kapitālie izdevumi	490,9	502,1	514,4	478,7	296,1	280,2	232,0
VALSTS PAMATBUDŽETA BILANCE	199,8	70,3	-404,9	-344,5	-370,3	-472,4	58,3
Ieņēmumi	4 845,9	4 839,7	4 939,2	5 150,3	5 246,7	5 553,0	6 220,6
Nodokļu ieņēmumi	3 044,4	3 189,3	3 383,8	3 546,4	3 807,3	4 028,4	4 290,2
Ne-nodokļu ieņēmumi	519,9	469,8	416,3	443,1	417,6	440,8	436,6
Ārvalstu finanšu palīdzība	1 195,1	1 096,8	1 059,2	1 074,9	939,6	1 005,6	1 415,8
Pārējie ieņēmumi	86,5	84,0	79,9	85,9	82,2	78,3	77,9
Izdevumi	4 646,1	4 769,5	5 344,2	5 494,8	5 617,0	6 025,5	6 162,3
Uzturēšanas izdevumi	4 173,8	4 285,4	4 860,1	5 064,9	5 339,5	5 757,5	5 940,5
Kapitālie izdevumi	472,2	484,0	484,0	430,0	277,5	268,0	221,7
VALSTS SPECIĀLĀ BUDŽETA BILANCE	-70,4	-57,9	100,4	76,5	84,0	155,8	190,8
Ieņēmumi	1 924,7	2 036,3	2 222,1	2 285,5	2 314,2	2 471,3	2 632,8
Nodokļu ieņēmumi	1 883,9	1 980,8	1 976,1	2 032,0	2 088,5	2 248,5	2 419,7
Pārējie ieņēmumi	40,8	55,4	246,0	253,5	225,6	222,8	213,0
Izdevumi	1 995,1	2 094,2	2 121,8	2 209,1	2 230,2	2 315,5	2 442,0
Uzturēšanas izdevumi	1 994,4	2 093,4	2 121,1	2 208,2	2 229,3	2 314,7	2 441,2
Kapitālie izdevumi	0,7	0,8	0,7	0,9	1,0	0,8	0,8
ATVAS. PUBL. PERS. BUDŽETA BILANCE	-17,8	-21,8	-8,4	-20,3	-5,0	-3,3	-3,8
Ieņēmumi	341,4	329,6	318,2	327,2	287,9	272,8	271,5
Izdevumi	359,2	351,4	326,6	347,5	292,9	276,1	275,2

Valsts pamatbudžeta ieņēmumu kāpumu turpmākajos gados sekmēs nodokļu ieņēmumu pieaugums atbilstoši pašreiz prognozētajai ekonomikas attīstībai, kā arī tos ietekmēs valdības apstiprinātās nodokļu politikas izmaiņas. Lielākos nodokļu ieņēmumus nodrošinās pievienotās vērtības nodokļa, akcīzes nodokļa, uzņēmumu ienākuma nodokļa un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi. Ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi, kas tiek saņemti no Eiropas Komisijas par realizētajiem ES fondu projektiem, nākamajā gadā būs mazāki un pēc tam atkal pieaugs saistībā ar plānotajiem avansa maksājumiem un jaunā plānošanas perioda projektu aktīvāku realizēšanu. Savukārt ne-nodokļu ieņēmumu svārstības 2016.-2018.gadā ietekmēs valsts pamatbudžeta procentu ieņēmumi, kas nākamajos gados samazināsies. Izdevumi valsts pamatbudžetā turpmākajos gados pieaugs un prognozēs ir ņemti vērā nozaru ministriju bāzes izdevumi, kā arī valdības pieņemtie lēmumi prioritāro nozaru – aizsardzība, veselība un izglītība, finansēšanai. Jāatzīmē, ka izdevumi aizsardzībai ietver straujāku palielinājumu nekā noteikts Valsts aizsardzības finansēšanas likumā un tiek prognozēts, ka jau 2018.gadā finansējums tiks nodrošināts 2% no IKP apmērā.

Valsts speciālajā budžetā vidējā termiņā tiek prognozēts pārpalikums un šādas tendences pamatā nosaka izmaiņas, sākot ar 2014.gadu, kad no valsts pamatbudžeta tiek saņemts transferts pensiju piemaksu izmaksai, kā rezultātā pieaug ieņēmumi un uzlabojas bilance. Tiek prognozēts, ka sociālās apdrošināšanas iemaksas 2016.-2018.gadā pieaugs, kur tiek ņemta vērā darba tirgus attīstība un minimālās darba algas palielināšana 2016.gadā no 360 līdz 370 euro mēnesī. Taču pieauguma tempu 2016.gadā negatīvi ietekmēs iemaksu likmes palielināšana iemaksām valsts fondēto pensiju shēmā no 5% uz 6%, noslēdzot reformu 2.pensiju līmenī, un turpmāk likme tiks saglabāta 6% līmenī. Turpretī 2017. un 2018.gadā ievērojami lielu pozitīvu ietekmi uz sociālās apdrošināšanas iemaksām radīs minimālā sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu līmeņa noteikšana sākot ar 2017.gadu. Tāpat valsts speciālajā budžetā sagaidāms izdevumu pieaugums, ņemot vērā prognozētās izmaiņas sociālo pabalstu saņēmēju skaitā un vidējā pabalsta apmērā, kā arī grozījumus likumā "Par valsts pensijām", kas paredz pensiju sākuma kapitāla un pensiju kapitāla pārrēķināšanu saistībā ar negatīvajiem kapitāla indeksiem.

Atvasināto publisko personu budžetā vidējā termiņā tiek prognozēts neliels deficīts, kur tiek pieņemts, ka papildu kārtējā gadā saņemtajiem ieņēmumiem notiks iepriekšējos gados saņemto

avansa maksājumu izlietošana ES politikas instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai, kas saistīts gan ar iepriekšējo, gan jauno ES fondu plānošanas periodu.

Vidēja termiņa prognozes parāda, ka pašvaldību budžetā turpmākajos trīs gados pieaugs gan ieņēmumi, gan izdevumi un tajā saglabāsies iepriekšējos gados novērotā finansiālā situācija – veidosies deficīts.

2.7. tabula. Pašvaldību konsolidētā budžeta bilance 2012.-2018.gadā, milj. euro

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Fakts			Prognoze			
PAŠVALDĪBU BUDŽETA BILANCE	-76,8	-119,3	-85,0	-71,9	-52,7	-27,3	-45,5
Ieņēmumi	1 953,6	2 066,0	2 107,2	2 137,1	2 173,8	2 276,9	2 415,3
Nodokļu ieņēmumi	1 174,4	1 256,2	1 316,4	1 351,1	1 443,2	1 542,8	1 642,8
Transferts no valsts budžeta	580,2	622,5	609,0	603,3	544,6	545,1	581,5
Pārējie ieņēmumi	199,1	187,2	181,8	182,7	186,0	189,0	191,0
Izdevumi	2 030,4	2 185,3	2 192,3	2 209,0	2 226,5	2 304,2	2 460,8
Uzturēšanas izdevumi	1 544,4	1 662,0	1 707,1	1 751,0	1 858,2	1 945,2	2 038,3
Kapitālie izdevumi	486,0	523,3	485,1	458,0	368,3	359,0	422,5
Pārējie izdevumi	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Pašvaldību budžeta ieņēmumos vidējā termiņā saglabāsies pieaugums un tiek prognozēts, ka nodokļu ieņēmumu kāpums turpmākajos gados būs 6,5-6,9% robežās. Jāatzīmē, ka pašvaldību nodokļu ieņēmumu izmaiņas pozitīvi ietekmē valdības lēmums par iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes nesamazināšanu, saglabājot to 23% līmenī. Ņemot vērā, ka iedzīvotāju ienākuma nodokļa un nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi ir lielākā pašvaldību ieņēmumu pozīcija, atjaunotās prognozes norāda uz stabiliem pašvaldību budžeta ieņēmumiem 2016.-2018.gadā. Pašreiz tiek prognozēts, ka saņemtais transfers no valsts budžeta 2016. un 2017.gadā būs mazāks un pēc tam atkal pieaugs. Tas skaidrojams ar maksājumu plūsmu ES politikas instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai, kur šobrīd nav skaidri zināmi jaunā ES fondu plānošanas perioda ietvaros īstenojamie projekti un to izdevumu apjoms. Jāatzīmē, ka daļa no finansējuma šīm aktivitātēm šobrīd ir ielānota valsts pamatbudžetā, taču vēl nav sadalīta konkrētiem pasākumiem.

Tiek prognozēts, ka pašvaldību budžeta izdevumi vidējā termiņā pieaugs visās uzturēšanas izdevumu pozīcijās, t.sk., atbildībai, precēm un pakalpojumiem, subsīdijām un dotācijām, izņemot izdevumus sociālajiem pabalstiem, kur būtiskas izmaiņas nav gaidāmas. Kopējais kapitālo izdevumu līmenis 2017. un 2018.gadā samazināsies un pēc tam pieaugs, jo 2007.-2013.gada ES fondu plānošanas perioda projekti tiks noslēgti un jaunā plānošanas perioda projektu īstenošana vēl nebūs tik intensīva. Savukārt kapitālie izdevumi pamatdarbības īstenošanai turpmākajos trīs gados tiek prognozēti ar pieaugumu, kas skaidrojams ar pašvaldībām doto iespēju vairāk aizņemties tādiem mērķiem, kas nav saistīti ar ES fondu projektu apguvi.

2.3 VALDĪBAS ĪSTENOTĀ POLITIKA IEDZĪVOTĀJU DZĪVES KVALITĀTES PIEAUGUMA KĀPINĀŠANAI

Iepriekšējās divas paskaidrojumu nodaļas sniedza informāciju par to:

1) kā tiek aprēķināti fiskālās politikas kvantitatīvie mērķi, respektīvi, kāds ir maksimāli pieļaujama vispārējās vadības budžeta deficīts, lai nodrošinātu nacionālā un ES fiskālā regulējuma nosacījumus;

2) kādas ir vispārējās valdības budžeta prognozes, ņemot vērā prognozes pie nemainīgas politikas un papildus ietverot valdības lēmumus, kas jau ir pieņemti Budžeta un Ietvara izstrādes laikā.

Šajā sadaļā tiks sniegts detalizētāks izklāsts par to kādi lēmumi ir tikuši pieņemti, lai nodrošinātu fiskālās politikas mērķu sasniegšanu un kādi ir turpmākie fiskālās politikas izaicinājumi.

2.3.1. Vidēja termiņa budžeta prioritārie attīstības virzieni

VTBIL 2016-2018 vispārējo fiskālās politikas mērķi: ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti – īsteno ar četriem vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem:

- 1) **valsts aizsardzības spēju palielināšana, kāpinot valsts aizsardzības finansējumu pret iekšzemes kopproduktu līdz 2% 2018.gadā;**
- 2) **ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošinot finansējuma pieaugumu aizsardzībai, iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai;**
- 3) **iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana, pakāpeniski palielinot minimālo algu un ieviešot progresīvo iedzīvotāju ienākumu nodokļa neapliekamo minimumu;**
- 4) **nodokļu ieņēmumu apjoma pret IKP pakāpeniska palielināšana līdz 1/3 no IKP, pamatā uzlabojot nodokļu iekasējamību.**

Pirmā prioritārā attīstības virziena īstenošana tika uzsākta jau pagājušogad, kad 2014.gada 3.jūlijā tika pieņemts jauns valsts aizsardzības finansēšanas likums, kas noteica pakāpenisku valsts aizsardzības finansējuma pret IKP palielinājumu līdz tas 2020.gadā sasniedz 2% no IKP.

Ņemot vērā būtiskās izmaiņas ģeopolitiskajos riskos, Latvijas Stabilitātes programmā 2015. – 2018.gadam valdība paredzēja nodrošināt straujāku valsts aizsardzības spēju pieaugumu sasniedzot 2% mērķi jau 2018.gadā. Stabilitātes programmā papildus paredzētais aizsardzības finansējums tika definēts kā vienreizējais pasākums, kas līdz ar to neitrāli ietekmējot strukturālās bilances mērķu sasniegšanu. Eiropas Komisija, izvērtējot šo Latvijas pieteikumu, atzina, ka papildus militārie izdevumi nav atzīstami par vienreizējiem izdevumiem, atbilstoši Eiropas Savienības fiskālās disciplīnas ietvara nosacījumiem, līdz ar to papildus aizsardzības izdevumu paredzēšana attiecīgi pasliktinātu strukturālo budžeta bilanci.

Tomēr neskatoties uz Eiropas Komisijas lēmumu, likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” valdība nolēma paredzēt tādu papildu pieaugumu aizsardzības izdevumiem, kas 2018.gadā nodrošinātu aizsardzības izdevumu pieaugumu, sasniedzot 2% no IKP. Būtiski ir atzīmēt, ka papildus izdevumu pieaugums tika nodrošinās pieejamās fiskālās telpas ietvaros, nodrošinot fiskālo nosacījumu ievērošanu.

2.8. tabula. Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktais budžeta izdevumu apmērs aizsardzības nozares finansēšanai

Gads	Minimālais likumdošanā noteiktais valsts budžeta izdevumu apmērs aizsardzībai, % no IKP	Likumprojektā „Par valsts budžetu 2016.gadam” un likumprojektā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” paredzētais izdevumu apmērs, % no IKP
2015	1,0	
2016	1,1	1,4
2017	1,3	1,7
2018	1,5	2,0
2019	1,75	2,0
2020	2,0	2,0

Otrā prioritārā attīstības virziena īstenošana

Ilgtermiņīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšanai šogad papildu finansējums tiek piešķirts aizsardzībai (skat. iepriekšējo sadaļu), kā arī iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai.

Ukrainas notikumi aktualizējuši jautājumu par valsts spēju adekvāti reaģēt uz “hibrīdkara” tipa notikumiem, kur karadarbība it kā nenotiek tās klasiskajā izpratnē. Līdz ar to būtisks jautājums ir valsts kapacitāte nodrošināt valsts iekšējo drošību – policijas spēju novērst “iekšējos nemierus” un stiprināt Latvijas robežu.

Iedzīvotāju dzīves kvalitāti nosaka gan IKP uz vienu iedzīvotāju, gan ienākumu nevienlīdzība, gan arī citi faktori, tai skaitā sabiedrības veselība, iespējas iegūt atbilstošu izglītību un brīvā laika pavadīšana. Iepriekšējos divos Ietvara likumos šīm nozarēm tika piešķirts nozīmīgs valsts budžeta līdzekļu apjoms, it īpaši veselībai. Jāatzīmē, ka saskaņā ar valdības funkciju klasifikāciju (COFOG) valsts funkcijas „veselība” finansējums pret IKP atbilstoši 2013.gada Eurostat datiem Latvijā ir otrs zemākais starp ES valstīm apsteidzot vienīgi Kipru. Arī šajā Ietvarā valdība ir lēmusi par papildus finansējuma piešķiršanu veselības nozarei kompensējamo medikamentu apmaksai un valsts galvoto izdevumu slimnīcām atmaksas nodrošināšana un finansējuma veselībai palielināšana, visticamāk, būs arī turpmāko vidēja termiņa budžeta ietvara likumu uzdevums.

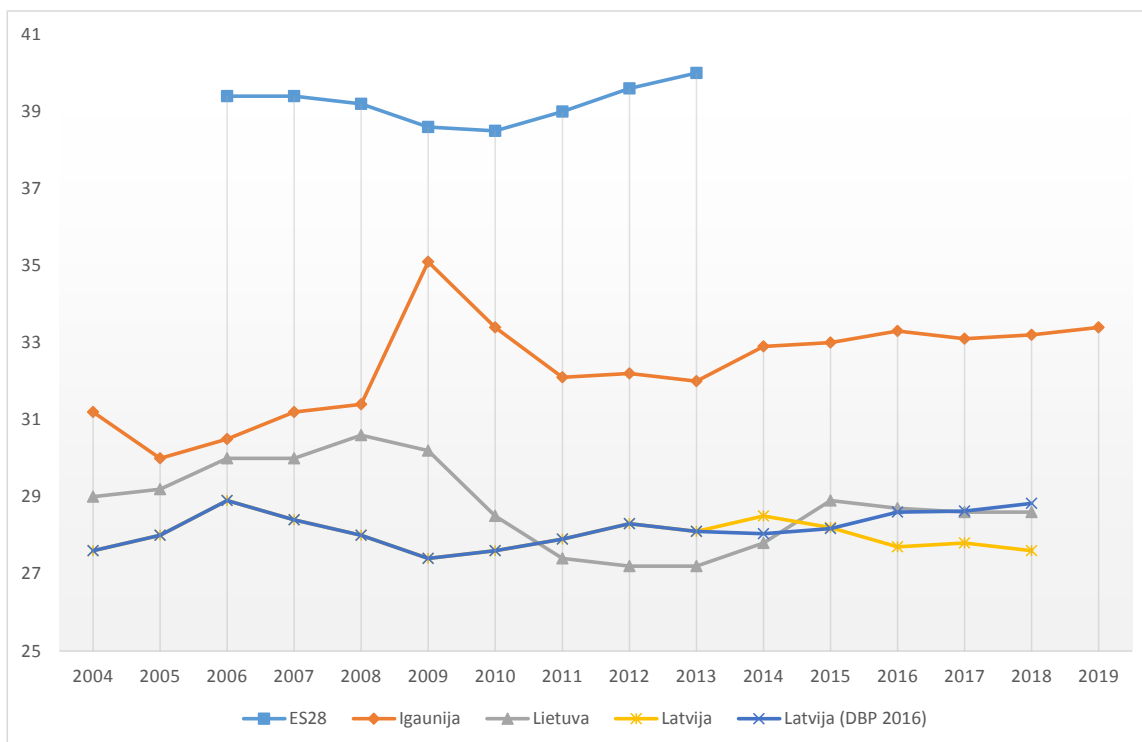
Savukārt vispārējās valdības izdevumi izglītībai atbilstoši COFOG klasifikācijai pārsniedz ES vidējos rādītājus. Tas norāda, ka izglītībā ir nepieciešamas strukturālās reformas, kas optimizē šo valsts pakalpojumu sektoru, samazinot izdevumus. Jāatzīmē, ka šajā VTBIL būtiskas izdevumus samazinošas strukturālās reformas nav plānotas. Neraugoties uz to, izglītības sektorā strādājošajiem ir pamats sagaidīt, ka atalgojums aug kopsolī ar valsts ekonomikas attīstību. Papildus minētajam, tiek pabeigts darbs pie jauna skolotāju atalgojuma modeļa, kura ieviešana radīs nepieciešamību pēc papildu finansējuma no valsts budžeta. Ņemot vērā, ka modelis nav pabeigts, papildu finansējumu izglītībai šim mērķim izglītībai tiks piešķirts pēc modeļa apstiprināšanas. Ja tas notiks līdz VTBIL apstiprināšanai Saeimā, sagaidāms, ka izdevumi tiks piešķirti pārdalot tos no citām izdevumu pozīcijām. Ja modeļa apstiprināšana notiks pēc VTBIL apstiprināšanas Saeimā, pašlaik tiek plānots, ka resursi tiks rezervēti un vēlāk piešķirti no līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem.

Vērtējot **trešā prioritārā attīstības virziena** īstenošanu, no iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspekta ir pamats analizēt vidējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un dzīves kvalitātes atšķirības iedzīvotājiem ar atšķirīgu ieņēmumu lielumu. Būtisks rādītājs, vērtējot vidējo dzīves kvalitāti ir IKP

apjoms uz vienu iedzīvotāju, kas Latvijai ir viens no zemākajiem ES, savukārt, Džinī koeficients, kas raksturo ieņēmumu nevienlīdzību, Latvijā ir viens no augstākajiem ES.

Iepriekšējos divos Ietvara likumos tika iestrādātas vairāki būtiskas normas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, proti, IIN neapliekamā minimuma palielināšana, IIN atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošajām personām, valsts sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošana, atbalsta shēma mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai kompensētu izdevumu kāpumu elektroenerģijai sakarā ar starta tarifa atcelšanu elektroenerģijas tirgus atvēršanas dēļ, kā arī minimālās algas palielināšana. Papildus iepriekš īstenotajai valdības politikai likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” paredz ieviest papildus pasākumus, lai turpinātu līdz šim uzsāktu politikas kursu attiecībā uz iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības izlīdzināšanu - no 2016.gada sociālās un ienākumu nevienlīdzības mazināšanai ir paredzēts palielināt minimālo algu no 360 uz 370 *euro*, palielināt neapliekamo minimumu no 75 uz 85 *euro*, kā arī uzsākt diferencētā neapliekamā minimuma ieviešanas procesu. Pašreizējā valdības politika paredz arī turpināt sniegt atbalstu iedzīvotājiem obligātās iepirkuma komponentes (OIK) kompensēšanai elektroenerģijas gala tarifā, attiecīgi nodrošinot gan horizontālu atbalstu, gan arī papildus atbalstot aizsargātās iedzīvotāju grupas.

Attiecībā uz ceturto prioritārā attīstības virzienu Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu, kas ir arī viens no zemākajiem rādītājiem ES, tomēr aktuālie valdības lēmumi, kas paredz pārskatīt atsevišķus nodokļu politikas aspektus nodrošina, ka turpmākajos gados nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP stabilizēsies un vidējā termiņā būs ar pieaugošu tendenci.

2.3. att. Nodokļu ieņēmumu (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995) attiecība pret IKP procentos, ESA2010. Datu avots – Eurostat līdz 2013.gadam, 2014.-2018.gadiem Stabilitātes programma (Lietuvai, Latvijai, Igaunijai) un Latvijai – Vispārējās valdības budžeta plāna projekts 2016.gadam

Valsts budžeta bāzes izdevumi nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī un pie nosacījuma, ja nerodas negatīvi ārēji apstākļi, kas samazinātu dzīves kvalitāti, var teikt, ka tā paliek nemainīgā līmenī. Tātad, lai novērstu negatīvu apstākļu ietekmi uz sabiedrības vidējo dzīves kvalitāti, vai, lai to paaugstinātu, nepieciešami papildu publisko finanšu resursi, bet, lai samazinātu nevienlīdzību dzīves kvalitātē, nepieciešama publisko finanšu resursu pārdale.

Valdības deklarācija paredz trīs horizontālos virzienus attiecībā uz nodokļu politikas stratēģiju:

- Nodrošināt nodokļu iekasējamības palielinājumu, virzoties uz nodokļu ieņēmumu apjomu pret iekšzemes kopproduktu 1/3 apmērā;
- Nodrošināt prognozējamu nodokļu politikas attīstību;
- Īstenosim ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus un aktīvi vērsīsimies pret nodokļu nemaksāšanu.

Iepriekšējā Ietvarā uzsvars nodokļu politikā tika likts uz stabilas un prognozējamās nodokļu politikas nodrošināšanu, saglabājot iepriekšējo apņemšanos veikt darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu, palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī atbilstoši iepriekš pieņemtajiem lēmumiem un neveikt citu būtiskāko nodokļu likmju izmaiņas. Otrs būtisks virziens bija nodrošināt nodokļu ieņēmumu palielinājumu, ko tika plānots īstenot nevis ar nodokļu likmju celšanu, bet gan pastiprināti strādājot pie nodokļu iekasējamības palielināšanas, tai skaitā ieviešot nepieciešamās izmaiņas likumdošanā.

Gatavojot pašreizējo Ietvaru valdība joprojām pamatā ir pieturējusies pie iepriekš definētās apņemšanās turpināt īstenot ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus, kā arī ieviest turpmākas korekcijas nodokļu politikā, kas mazina iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību. Daļa pieņemto lēmumu nodokļu politikā, piemēram, izmaiņas vairākās akcīzes nodokļa likmēs, pievienotās vērtības nodokļa bāzes paplašināšana un iepriekš plānotā IIN likmes nesamazināšana, savā ziņā var tikt vērtēta kā atkāpšanās no iepriekš definētās prognozējamības nodokļu politikā, tomēr tas ir jāvērtē kontekstā ar atsevišķu apstākļu izmaiņām, proti, ekonomiskās attīstības pieauguma tempu palēnināšanos, kas sekmēja negatīvas fiskālās telpas veidošanos 2016.gadā, kā arī nepieciešamību būtiski palielināt izdevumus aizsardzības nozarei, sakarā ar drošības situācijas pasliktināšanos reģionā.

Tāpat ir svarīgi atzīmēt, ka valdības nodokļu politikas lēmumi vidējā termiņā nodrošina virzību uz valdības deklarācijā noteikto nodokļu politikas stratēģijas īstenošanu, kas tai skaitā paredz nodrošināt nodokļu ieņēmumu proporcijas pret IKP pieaugumu. To nekādā gadījumā nevajag uzskatīt par pašmērķi, tomēr ir jāsaprot, ka tādā veidā tiek nodrošināts, ka valdības rīcībā turpmākajos gados ir lielāks resursu apjoms, ko novirzīt budžeta politikas prioritāro attīstības virzienu finansēšanai.

Nodokļu ieņēmumu apjoma pieaugumu pret IKP tāpat ir jāskata kontekstā ar citu valdības deklarācijā noteikto nodokļu politikas stratēģijas aspektu, proti, prognozējamu nodokļu politikas attīstību t.i. jo vairāk nodokļu ieņēmumu būs valdības rīcībā, lai nodrošinātu budžeta politikas prioritāšu finansēšanu, jo mazāka būs nepieciešamība pieņemt nodokļu politikas lēmumus, kas var mazināt nodokļu politikas prognozējamu attīstību.

Nozīmīgs aspekts ieņēmumu palielināšanai ir ēnu ekonomikas apkarošana, kuras samazināšana ļaus nodrošināt godīgākus konkurences apstākļus kā arī vairo valsts budžeta ieņēmumus. Šajā Ietvarā valdība turpina iepriekš uzsāktu ēnu ekonomikas mazināšanas kursu, nodrošinot informācijas apmaiņas procesa uzlabošanu starp finanšu iestādēm un Valsts ieņēmumu dienestu kā arī nodrošinot nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, kas kases sistēmām ievieš jaunas, stingrākas tehniskās prasības.

2.3.2. Pieejamais publisko resursu apjoms 2016.-2018.gadā vidēja termiņa budžeta prioritāriem attīstības virzieniem.

Likumprojekts „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” ir veidots saskaņojot *lejuvērsto plānošanas* pieeju, atbilstoši FDL, nosakot strukturālās bilances mērķus vidējam termiņam, un *augšupvērsto plānošanas* pieeju, kas balstīta vispārējās valdības sektora ieņēmumu un izdevumu prognozēs. Maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi, kas aprēķināti saskaņā ar strukturālās bilances mērķi, vispārīgā gadījumā atšķiras no valsts budžeta bāzes izdevumiem, kas nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī. Ja starpība jeb „Fiskālā telpa” ir pozitīva, to var izmantot jauno politikas iniciatīvu finansēšanai.

Saskaņā ar likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018.gadam” un likumprojekta „Par valsts budžetu 2016.gadam” sagatavošanas grafiku, sākotnēji šī starpība tika aprēķināta un izskatīta 2015.gada 11.augusta MK sēdē, kur tika skatīts informatīvais ziņojums "Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2016.-2018.gadā". Attiecīgi aprēķinātais „Fiskālās telpas” lielums 2016.gadam bija -96,8 milj. euro, 2017.gadam +205,0 milj. euro un 2018.gadam +367,0 milj. euro.

Nemot vērā izveidojušos situāciju, valdībai bija jāpieņem lēmumi, lai ne tikai likvidētu negatīvo fiskālo telpu 2016.gadā, bet arī nodrošinātu vidēja termiņa budžeta prioritāšu finansēšanu. Līdz ar to valdība pieņēma virkni nodokļu politikas lēmumu, kas ne tikai nodrošināja papildus ieņēmumu valsts budžetā, bet arī ļāva turpināt iepriekš noteikto valdības rīcības kursu – mazināt iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību un turpināt ēnu ekonomikas apkarošanu.

2.9.tabula. Ieņēmumus palielinoši pasākumi

Pasākumi	Fiskālā ietekme, milj. euro		
	2016	2017	2018
Kopā visi nodokļu politikas pasākumi	226,5	354,4	478,5
Netiešie nodokļi			
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likmju paaugstinājums, ņemot vērā patēriņa cenu indeksa izmaiņas	1,0	1,0	1,0
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa samaksas kārtības maiņas atlikšana uz 2017.gada 1.janvāri	33,6	-35,6	
Akcīzes nodokļa palielināšana naftas produktiem	12,5	13,6	13,6
Akcīzes nodokļa palielināšana alkoholiskajiem dzērieniem	3,6	5,9	5,5
Akcīzes nodokļa piemērošana elektroniskās smēķēšanas ierīces uzpildes šķidrumiem	0,3	0,7	0,7
Akcīzes nodokļa pārskatīšana smēķējamai tabakai un tabakas lapām	0,1	0,3	0,3
Pievienotās vērtības nodoklis dzīvojamās mājas pārvaldīšanas pakalpojumam ar 2016.gada 1.jūliju (atbilstoši Eiropas Komisijas pārkāpuma procedūrai)	9,3	22,4	22,4
Pievienotās vērtības nodoklis kultūras izklaides komercpakalpojumiem	3,1	3,1	3,1
Pasākumi ienākumu nevienlīdzības mazināšanai			
Solidaritātes nodokļa ieviešana	40,9	46,1	46,1
Minimālā obligātā valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu objekta noteikšana		77,8	123,3
IIN likmes atstāšana 2015.gada līmenī 23%	60,6	63,8	67,4
IIN atvieglojumu atcelšana par pilngadīgām un darbspējīgām personām (saglabājot atvieglojumu bērniem līdz 24 gadiem un sociāli jutīgām grupām)	25,0	25,0	25,0
NM palielināšana par 10 euro (no 75 uz 85 euro)	-17,0	-17,0	-17,0
Minimālās darba algas palielināšana no 360 uz 370 euro	8,0	8,0	8,0
Diferencētais NM		5,9	12,3
Pārējie pasākumi			
Valsts kapitālsabiedrību dividendes	27,0	60,0	54,0
Finanšu stabilitātes nodevas bāzes pieaugums	3,0	3,0	3,0
Informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un Valsts ieņēmumu dienestu	3,3	3,3	3,3
Kases aparātu, hibrīda kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču un iekārtu tehniskās prasību pilnveidošana		18,4	16,6
PVN no OIK saglabāšanas	1,6	2,1	2,1

SEN pagarināšana			30
Latvenergo dividendžu pieaugums (saistībā ar lietotāju atbalstam novirzāmām dividendēm)	11,7	48,0	60,4
Ieņēmumu prognozes maiņa Valsts nodevai par pasu izsniegšanu	0,3	-0,7	-2,7
Ieņēmumu prognozes maiņa Valsts nodevai par personas apliecības izsniegšanu	0,4	1,1	2,0
Izložu un azartspēļu nodokļu likmju paaugstināšana	1,4	1,4	1,4
Izložu un azartspēļu nodevu likmju paaugstināšana	-0,04	-0,1	-0,1
Lauku zemes kadastrālās vērtības pieauguma ierobežošana	-3,2	-3,2	-3,2

Augstāk minētie ieņēmumus palielinošie pasākumi ļauj palielināt nodokļu ieņēmumus pret IKP 2016.gadā par 1,04% no IKP, 2017.gadā par 1,26% no IKP un 2018.gadā par 1,48% no IKP.

Negatīvās fiskālās telpas 2016.gadā samazināšanas nolūkā, papildus lēmumiem par ieņēmumu palielināšanu, valdība lēma arī par valsts budžeta bāzes izdevumu pārskatīšanu 2016.gadā, piemērojot horizontāls izdevumu samazinājums 3% apmērā, tādējādi nodrošinot kopējo bāzes izdevumu samazinājumu par 12,3 milj. euro. Sagatavojot piedāvājumu valsts budžeta bāzes izdevumu pārskatīšanai, tika nolemts nesamazināt atsevišķas izdevumu kategorijas t.sk. izdevumus valsts aizsardzībai un drošībai (definētas kā valdības prioritātes), pašvaldību dotācijām, izglītībai (izņemot administratīvos izdevumus), Labklājības ministrijas budžetā paredzētajām pensijām un pabalstiem, ēnu ekonomikas mazināšanas pasākumiem, pasākumiem, kas skar atlīdzību (t.sk., minimālās mēneša darba algas pieauguma kompensācijai un minimālās mēneša darba algas paaugstināšanai), iemaksām starptautiskajās organizācijās, kārtējiem maksājumiem Eiropas Savienības budžetā un valsts parāda apkalpošanas izdevumiem u.c.

Kā redzams no 2.5. tabulā sniegtās informācijas ieņēmumus palielinošie pasākumi, kā arī bāzes izdevumu samazinājums ļāva ne tikai samazināt negatīvo fiskālo telpu 2016.gadā, bet arī nodrošināt papildus resursus vidēja termiņa budžeta prioritāro attīstības virzienu īstenošanai gan nākamajā gadā, gan vidējā termiņā. Būtiskākais finansējuma palielinājums ir īstenots nozarēs, ko valdība definēja kā prioritāras sagatavojot Stabilitātes programmu 2015. – 2018.gadam, proti, iekšējā un ārējā drošība, veselība un izglītība, tomēr papildus resursi ir nodrošināti arī citās nozīmīgās jomās (skat. 2.10. tabulu).

2.10.tabula. Jomas, kurām visbūtiskāk palielināts finansējuma (virs 1 milj. euro) un būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi²⁵

Pasākuma nosaukums	2016	2017	2018
AIZSARDZĪBAS MINISTRIJA	55,7	99,8	147,3
t.sk. Valsts aizsardzībai nepieciešamie pasākumi	55,7	99,8	147,3
FINANŠU MINISTRIJA	1,3	1,3	1,3
t.sk. Jaunas darba samaksas sistēmas ieviešanai Finanšu policijas amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm.	1,2	1,2	1,2
IEKŠLIETU MINISTRIJA	35,7	35,7	35,7
t.sk. Jaunas darba samaksas sistēmas ieviešana Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījumu vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	26,2	26,2	26,2

²⁵ Par nepieciešamo finansējumu izglītības nozarei (pedagogu darba samaksas reformai) lems Ministru kabinets, izskatot Izglītības un zinātnes ministrijas iesniegtos normatīvos aktus, paredzot valsts budžeta likumā pantu par nepieciešamo finansējumu no līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem.

Iekšlietu ministrijas padotībā esošo iestāžu nodrošināšana ar funkciju izpildei nepieciešamajiem šaujamieročiem	3,0	3,0	3,0
Latvijas Republikas valsts robežas iekārtošana, uzturēšana un zemes īpašuma tiesību sakārtošana	3,1	3,1	3,1
Valsts drošības stiprināšanas pasākumi	3,4	3,4	3,4
SATIKSĒMES MINISTRIJA	4,1	4,1	4,1
t.sk. Kompensācijām reģionālajām pasta piegādēm	2,0	2,0	2,0
Dotācijām zaudējumu segšanai sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem	2,1	2,1	2,1
LABKLĀJĪBAS MINISTRIJA	1,8	1,8	1,8
t.sk. Tehnisko palīgīdzekļu klāsta pilnveidošanas un modernizēšanas, kā arī rindu pēc tehniskajiem palīgīdzekļiem samazināšanas nodrošināšana	1,6	1,7	1,7
TIESLIETU MINISTRIJA	5,2	6,8	5,1
t.sk. Satversmes aizsardzības biroja darbības nodrošināšana (klasificēta informācija)	1,2	1,5	0,4
Jaunas darba samaksas sistēmas ieviešana Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījumu vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	3,7	4,9	4,3
VIDES AIZSARDZĪBAS UN REĢIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS MINISTRIJA	0,0	1,8	3,1
t.sk. Salaspils kodolreaktora likvidācijas pasākumu kopumam (t.sk. radioaktīvo atkritumu glabātuvei "Radons")	0,0	1,8	3,1
KULTŪRAS MINISTRIJA	1,6	2,1	2,1
t.sk. Latvijas Nacionālā mākslas muzeja darbības nodrošināšana pēc rekonstrukcijas Rīgā, K.Valdemāra ielā 10a.	0,9	1,3	1,3
VESELĪBAS MINISTRIJA	12,0	12,0	12,0
t.sk. Kompensējamo medikamentu apmaksas C-hepatīta un HIV/AIDS pacientiem nodrošināšana	4,2	4,0	3,8
Valsts galvoto aizdevumu slimnīcām atmaksas nodrošināšana	7,8	8,0	8,2

3 KOPBUDŽETA NODOKĻU²⁶ UN NENODOKĻU IEŅĒMUMU PROGNOZES

Nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam ir sagatavotas, ņemot vērā aktuālākos tautsaimniecības attīstības rādītājus un to prognozes, ieņēmumu izpildi 2015. gada 8 mēnešos, Ministru kabinetā atbalstītās nodokļu likumdošanas izmaiņas, minimālās mēneša darba algas paaugstināšanu ar 2016. gada 1. janvāri no 360 *euro* līdz 370 *euro*, diferencētā ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamā minimuma ieviešanu, valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu noteikšanu sākot ar 2017. gada janvāri, kā arī citus nodokļu ieņēmumu ietekmējošus pasākumus.

Tāpat papildu ieņēmumi paredzami no tādiem ēnu apkarošanas pasākumiem kā informācijas apmaiņas procesa uzlabošanas starp finanšu iestādēm un Valsts ieņēmumu dienestu; kases aparātu, hibrīda kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču un iekārtu tehnisko prasību pilnveidošanas un citiem pasākumiem.

Kopējie kopbudžeta nodokļu ieņēmumi 2015 gada 8 mēnešos bija 4 631,8 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2015. gada 8 mēnešu plānu ir par 20,6 milj. *euro* jeb 0,4% mazāk. Nodokļu plāna neizpildi galvenokārt noteica pievienotās vērtības nodokļa neizpilde, kas skaidrojama ar zemākiem ekonomikas pieauguma tempiem nekā sākotnēji bija plānots.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā kopbudžeta nodokļu ieņēmumi tiek plānoti 7 339,0 milj. *euro*, 2017. gadā 7 819,6 milj. *euro* un 2018. gadā 8 352,7 milj. *euro* apmērā.

3.1. tabula. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Kopbudžeta nodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam 2016., 2017. un 2018. gadam, milj. <i>euro</i>	6 929,5*	7 339,0	7 819,6	8 352,7
Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	6 984,6	7 215,7	7 635,5	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”</i>	-55,1	123,3	184,1	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	-0,8	1,7	2,4	-
Kopbudžeta nodokļu ieņēmumu prognozes vidējam termiņam 2016., 2017. un 2018. gadam % no IKP	27,9	28,1	28,2	28,3

*Prognoze

Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi sadalījumā pa veidiem laika periodā no 2014. līdz 2018. gadam ir sniegti 3.2. tabulā.

3.2. tab. Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi, milj. *euro*

Nodokļa veids	2014*	2015**	2016**	2017**	2018**
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	1 976,1	2 032,0	2 108,9	2 248,5	2 419,7
Pievienotās vērtības nodoklis	1 803,7	1 891,1	2 015,6	2 178,2	2 319,9
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	1 385,2	1 416,3	1 519,4	1 627,3	1 734,3
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	354,8	377,0	397,1	420,7	444,2
Solidaritātes nodoklis	-	-	43,9	49,4	49,4
Akcīzes nodoklis	748,6	780,5	821,0	852,7	883,5

²⁶ neieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā

Nekustamā īpašuma nodoklis	191,3	200,1	208,9	221,8	235,8
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	73,5	77,9	81,2	50,4	90,6
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis	19,2	19,3	20,5	20,7	20,9
Muitas nodoklis	35,6	37,7	39,2	41,4	44,0
Izložu un azartspēļu nodoklis	30,2	31,3	33,4	33,8	34,2
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis	11,2	11,7	12,3	13,0	13,8
Dabas resursu nodoklis	20,1	21,6	22,3	22,9	23,6
Elektroenerģijas nodoklis	1,7	1,9	1,9	1,9	1,9
Subsidētās enerģijas nodoklis**	25,0	31,1	33,9	37,0	37,0

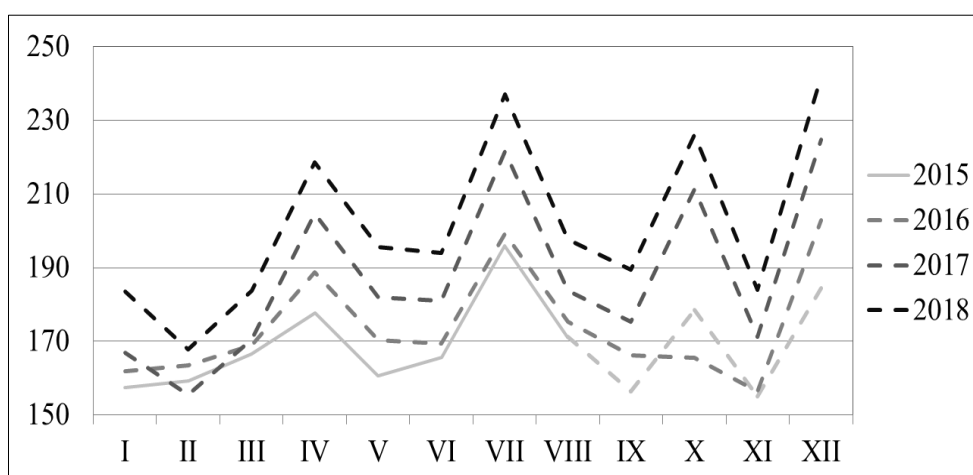
*fakts

**prognoze

2014. gadā **sociālās apdrošināšanas iemaksu** likme tika samazināta no 35,09% līdz 34,09%, kur darba devēja valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas samazinājās no 24,09% līdz 23,59% un darba ņēmēja no 11% līdz 10,50 procentiem. Lai būtiski nepieaugtu darbaspēka nodokļu slogs, mēneša neapliekamais minimums tika paaugstināts no 64,03 *euro* līdz 75,00 *euro* un atvieglojums par apgādībā esošu personu no 113,83 *euro* mēnesī līdz 165,00 *euro* mēnesī, savukārt iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme 2015. gadā tika samazināta no 24% līdz 23 procentiem.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas 2015. gada pirmajos astoņos mēnešos veidoja 29,2% kopbudžeta nodokļu ieņēmumiem. Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu izpilde 2015. gada astoņos mēnešos bija par 7,0 milj. *euro* jeb 0,5% mazāka nekā plānots. 2015. gada astoņos mēnešos valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi bija 1 354,4 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2014. gada astoņiem mēnešiem ir par 53,9 milj. *euro* jeb 4,1% vairāk.

Sociālās apdrošināšanas iemaksu pieaugumu galvenokārt noteica nodarbinātības un darba samaksas pieaugums. Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta datiem 2014. gada decembrī un 2015. gada sešos mēnešos salīdzinājumā ar 2015. gada attiecīgo periodu nodarbināto ienākumi pieauguši par 6,8 procentiem.

3.1. att. Sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumi tiek plānoti 2 088,5 milj. *euro*, 2017. gadā 2 248,5 milj. *euro* un 2018. gadā 2 419,7 milj. *euro*.

Sagatavojot valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu plānu vidējam termiņam, galvenokārt tika ņemts vērā darba samaksas fonda pieauguma temps un plānotās likumdošanas izmaiņas no minimālās mēneša darba algas paaugstināšanas no 360 *euro* līdz 370 *euro*, kas veidos pozitīvu fiskālo ietekmi 2016., 2017. un 2018. gadā +3,8 milj. *euro* apmērā.

Sociālās apdrošināšanas nodokļa ieņēmumus ietekmē arī 2015. gada 25. augusta Ministru kabineta sēdē atbalstītās likumdošanas izmaiņas attiecībā uz darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālo valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu noteikšanu, kas 2017. gadā veidos pozitīvu fiskālo ietekmi +57,2 milj. *euro* un 2018. gadā +98,0 milj. *euro*.

3.3. tabula. Valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu ieņēmumi

	2015*	2016	2017	2018
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	2 032,0	2 088,5	2 248,5	2 419,7
Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	2 070,6	2 120,8	2 225,0	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. <i>euro</i></i>	-38,7	-32,3	23,5	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	-1,9	-1,5	1,1	
<i>% no IKP</i>	8,2	8,0	8,1	8,2

*Prognoze

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumus galvenokārt ietekmē tautsaimniecībā nodarbināto skaits, darba samaksa, ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamā minimuma un atvieglojumu apmērs, kā arī minimālā darba alga.

Lai nepieaugtu darbaspēka nodokļu slogs, 2014. gadā tika paaugstināts neapliekamais minimums no 64 *euro* mēnesī līdz 75 *euro* mēnesī un atvieglojums par apgādībā esošu personu no 114 *euro* mēnesī līdz 165 *euro* mēnesī. Turpinot darbaspēka nodokļu reformu 2015. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme tika samazināta par 1 procentpunktu (no 24% līdz 23 procentiem).

Kopējie iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi 2015. gada astoņos mēnešos bija 942,1 milj. *euro*, kas ir par 1,3 milj. *euro* jeb 0,1% vairāk nekā plānots. Salīdzinājumā ar 2014. gada astoņiem mēnešiem ieņēmumi palielinājušies par 38,7 milj. *euro* jeb 4,3 procentiem. Salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, 2015. gada astoņos mēnešos valsts pamatbudžetā iekasēts par 7,9 milj. *euro* jeb 4,3% vairāk, savukārt pašvaldību budžetā ieņēmumi ir palielinājušies par 30,8 milj. *euro* jeb 4,3 procentiem. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugums skaidrojams ar darba samaksas pieaugumu, kā arī ar īstenotajiem ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumiem.

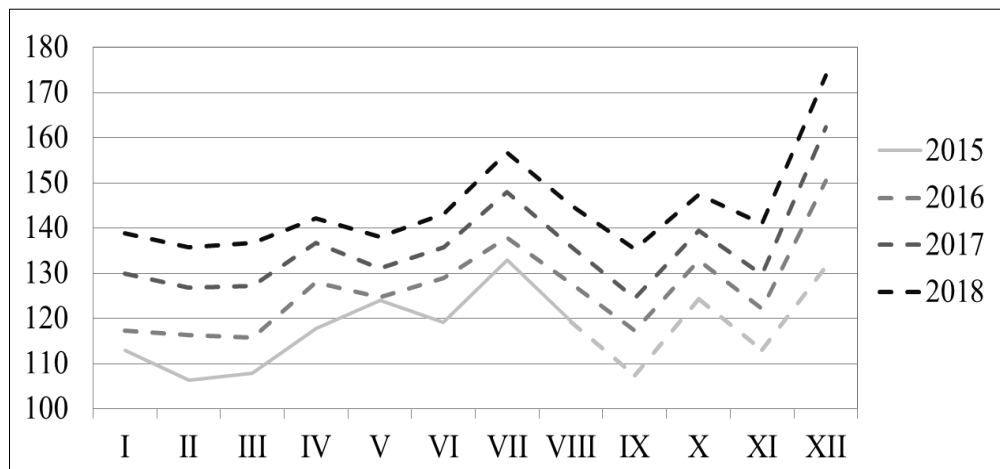
Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2015. gada 2. ceturksnī strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa bija par 6,9% lielāka nekā 2014. gada attiecīgajā periodā.

Saskaņā ar Nodarbinātības valsts aģentūras informāciju reģistrētā bezdarba līmenis 2015. gada augusta beigās bija 8,5%, kas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu ir par 0,1 procentpunktu vairāk.

Pēc informācijas iesniegtajos darba devēju ziņojumos par valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un iedzīvotāju ienākuma nodokli²⁷ ienākumus virs minimālās darba algas 2015. gada septiņos mēnešos saņēma 70,5 % nodarbināto un to īpatsvars, salīdzinot ar 2014. gada pārskata periodu, samazinājies par 0,4 procentpunktiem.

²⁷ Dati uz 17.08.2015.

Saskaņā Valsts ieņēmuma dienesta datiem²⁸ iesniegtajos paziņojumos par fiziskajām personām izmaksātajām summām, ieturētais iedzīvotāju ienākuma nodoklis no procentu ienākumiem ir 1,8 milj. *euro*, kas ir par 19,6% mazāk nekā pērn šajā periodā, bet no dividendēm ieturēti 31,9 milj. *euro*, kas ir par 5,3% vairāk.

3.2. att. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

2016. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu sadalījums starp valsts budžetu un pašvaldību budžetiem ir šāds: pašvaldību budžetiem — 80 procenti un valsts budžetam — 20 procenti.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi 2016. gadā tiek plānoti 1 519,4 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā 303,9 milj. *euro*, pašvaldību budžetā 1 215,5 milj. *euro*), 2017. gadā 1 627,3 milj. *euro*, (t.sk., valsts budžetā 325,5 milj. *euro*, pašvaldību budžetā 1 301,8 milj. *euro*) un 2018. gadā 1 734,3 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā 346,9 milj. *euro*, pašvaldību budžetā 1 387,4 milj. *euro*).

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu vidēja termiņa plāna pamatā ņemts vērā darba samaksas fonda pieauguma temps, pieņemtās un Ministru kabinetā atbalstītās likumdošanas izmaiņas.

2016., 2017. un 2018. gada iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu ietekmējošās likumdošanas izmaiņas:

- Saeimā pieņemtie likuma grozījumi (2015. gada 30. aprīlī), kas stājas spēkā ar 2016. gada 1. janvāri:
 - attaisnoto izdevumu piemērošana bērnu interešu izglītības programmu apgūšanai (fiskālā ietekme 2017. un 2018. gadā - 3,3 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā - 0,7 milj. *euro*, pašvaldību budžetā - 2,7 milj. *euro*));
 - attaisnoto izdevumu piemērošana ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotajām summām Latvijas Republikā reģistrētai politiskajai partijai vai politisko partiju apvienībai (fiskālā ietekme 2017. un 2018. gadā – 316,8 tūkst. *euro* (t.sk., valsts budžetā -63,4 tūkst. *euro*, pašvaldību budžetā – 253,4 tūkst. *euro*);
- Ministru kabinetā atbalstītās likumdošanas izmaiņas:
 - iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes saglabāšana 2015. gada līmenī 23%, iepriekš plānoto 22% apmērā (fiskālā ietekme 2016. gadā +60,6 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +12,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +48,5 milj. *euro*), 2017. gadā +63,7 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +12,7 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +51,0 milj. *euro*) un 2018. gadā +67,4 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +13,5 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +53,9 milj. *euro*));

²⁸ Norādītās summas 2014. gada decembra un 2015. gada septiņu mēnešu paziņojumos. Dati uz 17.08.2015.

- iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu atcelšana par pilngadīgām un darbspējīgām personām, saglabājot atvieglojumu bērniem līdz 24 gadiem un sociāli jūtīgām grupām (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā +25,0 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +5,0 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +20,0 milj. *euro*));
- darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālo valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objektu noteikšana ar 2017. gada 1. janvāri (fiskālā ietekme 2017. gadā +8,7 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +1,7 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +6,9 milj. *euro*), un 2018. gadā +5,4 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +1,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +4,3 milj. *euro*));
- diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana (fiskālā ietekme 2017. gadā +5,9 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +1,2 milj. *euro*, pašvaldību budžetā 4,7 milj. *euro*) un 2018. gadā +12,3 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +2,5 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +9,9 milj. *euro*));
- minimālās mēneša darba algas palielināšana no 360 *euro* līdz 370 *euro* (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā +2,7 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,5 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +2,2 milj. *euro*));
- informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un Valsts ieņēmumu dienestu (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā +0,6 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +0,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,5 milj. *euro*));
- solidaritātes nodokļa ieviešana (fiskālā ietekme 2016. gadā - 3,0 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā -0,6 milj. *euro*, pašvaldību budžetā -2,4 milj. *euro*), 2017. un 2018. gadā -3,3 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā -0,7 milj. *euro*, pašvaldību budžetā -2,6 milj. *euro*));
- mēneša neapliekamā minimuma palielināšana par 10 *euro* (no 75 *euro* līdz 85 *euro*) (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā - 17,0 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā -3,4 milj. *euro*, pašvaldību budžetā -13,6 milj. *euro*)).

3.4. tabula. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi*

	2015	2016	2017	2018
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	1 416,3**	1 519,4	1 627,3	1 734,3
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	1 416,3	1 454,9	1 538,6	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. euro</i>	0,0	64,5	88,7	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	0,0	4,4	5,8	-
<i>% no IKP</i>	5,7	5,8	5,9	5,9

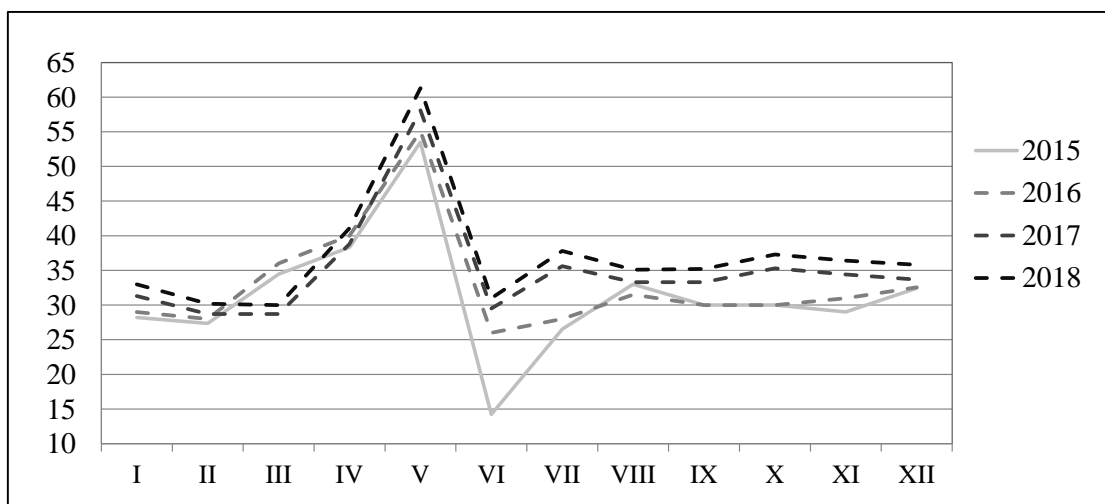
*2015., 2016., 2017. un 2018. gadā valsts budžetā 20%, pašvaldību budžetā 80%

**Prognoze

Uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumi 2015. gada astoņos mēnešos uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 256,0 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu ir par 14,7 milj. *euro* jeb 6,1% vairāk. 2015. gada astoņu mēnešu plāns ir izpildīts par 99,5%, tādejādi atpalielot no plānotajiem ieņēmumiem par 1,4 milj. *euro*.

Uzņēmumu ienākuma nodokļa pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu skaidrojams ar nodokļa bruto iemaksu pieaugumu un nodokļa atmaksu samazinājumu. Uzņēmumu ienākuma nodokļa bruto iemaksas 2015. gada 8 mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada 8 mēnešiem, bija par

12,4 milj. *euro* jeb 4,1% lielākas, savukārt uzņēmumu ienākuma nodokļa atmaksas bija par 2,2 milj. *euro* jeb 3,6% mazākas nekā 2014. gada 8 mēnešos.

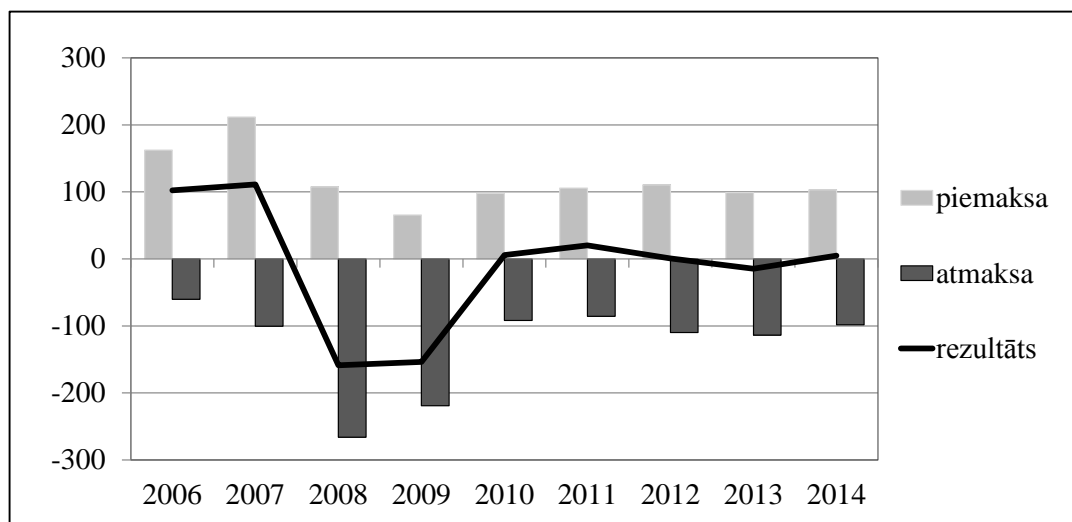

3.3. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju 2015. gada septiņos mēnešos tika saņemtas 83 927 uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarācijas par 2014. gadu, kas ir par 4,8% vairāk nekā 2014. gadā saņemtās deklarācijas par 2013. gadu.

Iesniegto deklarāciju dati par 2014. gadu liecina par uzņēmumu peļņas pieaugumu. Taksācijas gada peļņa pirms nodokļa aprēķināšanas ir palielinājusies par 116,7 milj. *euro* jeb 3,0% salīdzinājumā ar deklarāciju datiem par 2013. gadu. Savukārt ievērojami samazinājušies taksācijas gada zaudējumi pirms nodokļa aprēķināšanas – pēc deklarāciju datiem par 2014. gadu tie ir par 401,9 milj. *euro* jeb 19,1% mazāki nekā iepriekšējā gadā.

Atšķirībā no uzņēmumu ienākuma nodokļa deklarāciju datiem par 2013. gadu, deklarācijās par 2014. gadu aprēķinātā uzņēmumu ienākuma nodokļa summa pārsniedz aprēķināto nodokļa avansa summu un ir izveidojies pozitīvs saldo 4,8 milj. *euro* apmērā.

3.5. att. Uzņēmumu ienākuma nodokļa piemaksājāmās un atmaksājāmās summas no valsts budžeta, milj. *euro*

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumi 2016. gadā tiek plānoti 397,1 milj. *euro*, 2017. gadā 420,7 milj. *euro* un 2018. gadā 444,2 milj. *euro* apmērā.

Vidēja termiņa uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu prognozes tika sagatavotas, pamatojoties uz 2015. gada ieņēmumu izpildes tendencēm un ietekmes no 2015. gada 25. un 31. augusta Ministru kabineta sēdēs atbalstītajām likumdošanas izmaiņām un ēnu ekonomikas apkaršanas pasākumiem:

- Informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un Valsts ieņēmumu dienestu (fiskālā ietekme 2016. gadā un pārējos gados +1,1 milj. *euro*);
- Kases aparātu, hibrīda kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču un iekārtu tehnisko prasību pilnveidošana (fiskālā ietekme 2017. gadā 0,4 milj. *euro*, 2018. gadā 0,3 milj. *euro*);
- Darba ņēmēja un darba devēja pārskata mēneša minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta noteikšana sākot ar 2017. gadu (fiskālā ietekme 2017. gadā 0,2 milj. *euro*, 2018. gadā -0,3 milj. *euro*).

3.5. tabula. Uzņēmuma ienākuma nodokļa ieņēmumi

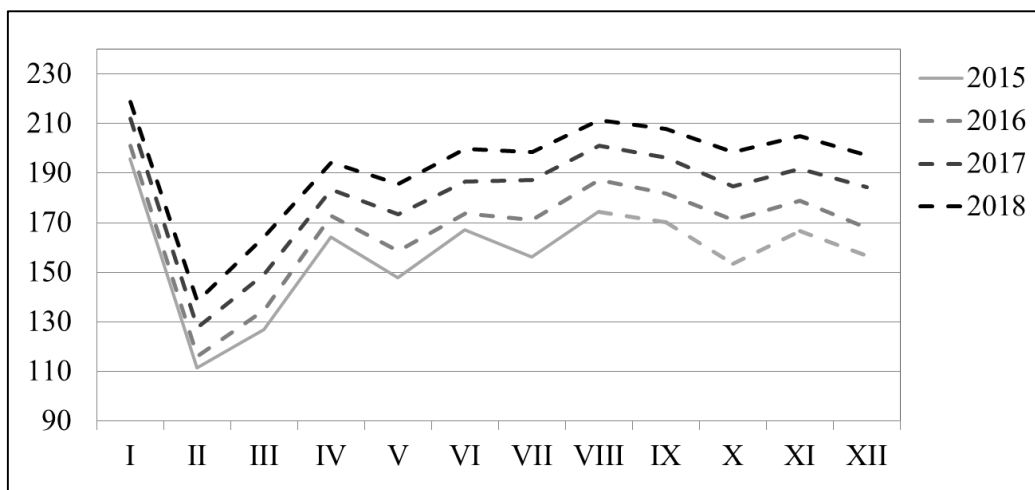
	2015	2016	2017	2018
Uzņēmumu ienākuma nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	377,0*	397,1	420,7	444,2
Uzņēmumu ienākuma nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	380,1	404,8	428,9	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. euro</i>	-3,1	-7,7	-8,2	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	-0,8	-1,9	-1,9	-
% no IKP	1,5	1,5	1,5	1,5

*Prognoze

Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi ir nozīmīgs valsts pamatbudžeta ieņēmumu avots, kas 2015. gada astoņos mēnešos veidoja 52,7% no valsts pamatbudžeta nodokļu ieņēmumiem.

Saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2015. gadam” pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi 2015. gadā tika plānoti 1 936,4 milj. *euro* apmērā. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi 2015. gada astoņos mēnešos iekasēti 96,7% apmērā no astoņu mēnešu plāna. Salīdzinājumā ar 2014. gada astoņu mēnešu izpildi pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi ir palielinājušies par 44,3 milj. *euro* jeb 3,7 procentiem, kas skaidrojams ar mazumtirdzniecības apgrozījuma un saimnieciskās darbības apjomu pārējās tautsaimniecības nozarēs pakāpenisku palielināšanos.

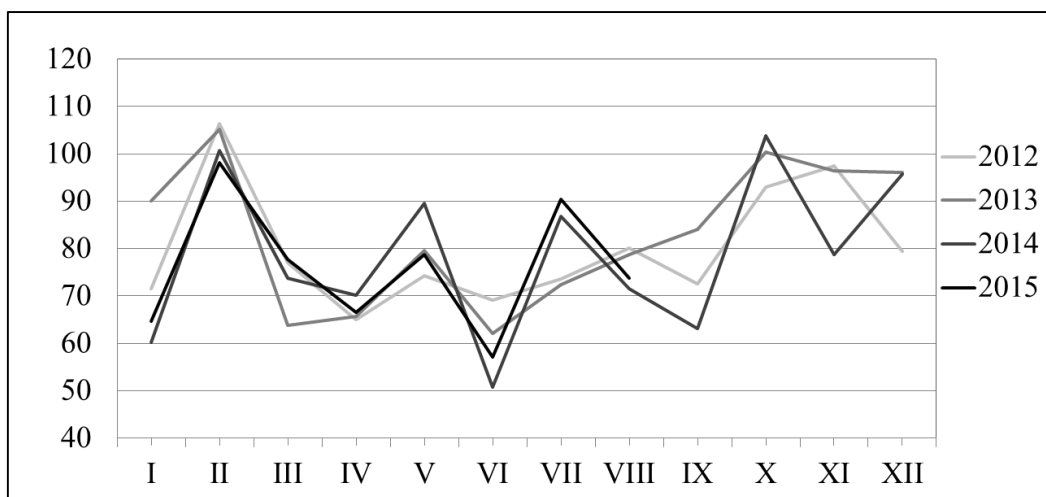
Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem mazumtirdzniecības uzņēmumu kopējais apgrozījums faktiskajās cenās 2015. gada septiņos mēnešos salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu palielinājās par 2,8 procentiem.

3.5. att. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu izpildi būtiski ietekmē nodokļa atmaksas. Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju 2015. gada astoņos mēnešos pievienotās vērtības nodokļa atmaksas faktiski tika veiktas 606,9 milj. euro apmērā, kas ir par 3,6 milj. euro jeb 0,6% vairāk nekā 2014. gada atbilstošajā periodā.

Savukārt pievienotās vērtības nodokļa bruto iemaksas 2015. gada astoņos mēnešos bija 1 851,1 milj. euro, kas ir par 47,9 milj. euro jeb 2,7% vairāk kā 2014. gada atbilstošajā periodā.

3.6. att. Pievienotās vērtības nodokļa atmaksu dinamika, milj. euro (Datu avots: Valsts ieņēmumu dienests)

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2 015,6 milj. euro, 2017. gadā 2 178,2 milj. euro un 2018. gadā 2 319,9 milj. euro apmērā.

Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu prognozes 2016. – 2018. gadam ir sagatavotas, ņemot vērā prognozētās tautsaimniecības attīstības tendences, privātā patēriņa pieaugumu, pievienotās vērtības nodokļa izpildi 2015. gadā, kā arī plānotās un esošās izmaiņas likumdošanā, ēnu ekonomikas apkarošanas un nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumus.

- Ministru kabineta 2015. gada 15. septembra sēdē atbalstītā likumprojekta "Grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā" izmaiņas. Likumprojekts paredz:

- piemērot PVN dzīvojamo telpu apsaimniekošanai no 2015. gada 1. jūlija (fiskālā ietekme 2016. gadā +9,3 milj. *euro*; 2017. gadā +22,4 milj. *euro*, 2018. gadā +22,4 milj. *euro*);
- precizēt PVN atbrīvojuma piemērošanas jomu sniegtajiem kultūras pakalpojumiem, skaidri minot PVN likumā personu loku, kurām ir tiesības piemērot šo PVN atbrīvojumu (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā +3,1 milj. *euro*).
- Ēnu ekonomikas apkarošanas un nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi:
 - Informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un Valsts ieņēmumu dienestu (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā +1,6 milj. *euro*);
 - Kases aparātu, hibrīda kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču un iekārtu tehnisko prasību pilnveidošana (fiskālā ietekme 2017. gadā +18,1 milj. *euro*, 2018. gadā +16,3 milj. *euro*).
- Papildus minētajam ņemts vērā PVN ieņēmumu palielinājums no:
 - Atgriezeniskā efekta, ko rada minimālās algas paaugstināšana (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā + 0,7 milj. *euro*,);
 - Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana degvielai (fiskālā ietekme 2016. gadā +2,2 milj. *euro*, 2017. un 2018. gadā +2,4 milj. *euro*);
 - Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana alkoholiskajiem dzērieniem un alum (fiskālā ietekme 2016. gadā +0,6 milj. *euro*, 2017. un 2018. gadā +1,0 milj. *euro*);
 - Akcīzes nodokļa piemērošana elektroniskās smēķēšanas ierīču uzpildes šķidrumiem ar 01.07.2016. (fiskālā ietekme 2016. gadā +0,05 milj. *euro*, 2017. un 2018. gadā 0,1 milj. *euro*);
 - Akcīzes nodokļa paaugstināšana smēķējamai tabakai un tabakas lapām (fiskālā ietekme 2016. gadā +24,0 tūkst. *euro*, 2017. gadā +54,0 tūkst. *euro*, 2018. gadā +46,0 tūkst. *euro*);
 - Obligātās iepirkumu komponentes (OIK) saglabāšanai līdzšinējā apmērā (fiskālā ietekme 2016. gadā +1,6 milj. *euro*, 2017. un 2018. gadā +2,1 milj. *euro*).

3.6. tabula. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Pievienotās vērtības nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	1 891,1*	2 015,6	2 178,2	2 319,9
Pievienotās vērtības nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	1 936,4	2 049,7	2 179,4	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”</i> , milj. <i>euro</i>	-45,3	34,1	-1,2	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”</i> , %	-2,3	-1,7	-0,1	-
% no IKP	7,6	7,7	7,8	7,9

* Prognoze

Saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2015. gadam” kopējie **akcīzes nodokļa ieņēmumi** 2015. gadā tika plānoti 769,2 milj. *euro* apmērā. Akcīzes nodokļa ieņēmumu izpilde 2015. gada astoņos mēnešos pārsniedza plānotos ieņēmumus par 13,0 milj. *euro* jeb 2,6 procentiem. Salīdzinājumā ar 2014. gada astoņu mēnešu izpildi akcīzes nodokļa ieņēmumi ir palielinājušies par 25,4 milj. *euro* jeb 5,2 procentiem.

2015. gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa **naftas produktiem** ieņēmumi bija 278,7 milj. *euro*, nodrošinot plāna izpildi 105,7% apmērā. Salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo

periodu, akcīzes nodokļa ieņēmumi no naftas produktiem ir palielinājušies par 19,1 milj. *euro* jeb 7,3 procentiem.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju naftas produktu kopējā patēriņa apjoms 2015. gada sešos mēnešos salīdzinājumā ar 2014. gada attiecīgo periodu pieaudzis par 1,7%, t.sk. dīzeļdegvielas patēriņš pieaudzis par 6,5%, sašķidrinātās naftas gāzes patēriņš par 2,0%, benzīna patēriņš par 0,2%, savukārt degvielleļļas patēriņš samazinājies 26,2% un petrolejas patēriņš samazinājies par 39,6 procentiem.

2015. gada astoņos mēnešos ieņēmumu no akcīzes nodokļa no naftas produktiem struktūrā lielākais īpatsvars bija ieņēmumiem no dīzeļdegvielas (71,8%) un ieņēmumiem no benzīna (25,8%), bet ieņēmumi no sašķidrinātās naftas gāzes sastādīja 2,2 procentus. Salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, ieņēmumu no dīzeļdegvielas īpatsvars pieaudzis par 2,2 procentpunktiem, samazinoties benzīna īpatsvaram (par 2,1 procentpunktu) un sašķidrināto naftas gāzu īpatsvaram.

Akcīzes nodokļa ieņēmumi no **alkoholiskajiem dzērieniem** šī gada astoņos mēnešos bija 82,8 milj. *euro*, kas ir par 3,8 milj. *euro* jeb 4,4% mazāk nekā plānots, ko galvenokārt ietekmēja izmaiņas alkoholisko dzērienu patēriņa struktūrā. Salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, ieņēmumi no akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem ir palielinājušies par 1,3 milj. *euro* jeb 1,6 procentiem.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju 2015. gada sešos mēnešos, salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, patēriņam nodoti par 1,8% vairāk alkoholisko dzērienu (neskaitot alu). Pārējo alkoholisko dzērienu patēriņš palielinājies par 1,6%, starpproduktu ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem (ieskaitot) par 25,9%, starpproduktu ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem (neieskaitot) līdz 22 tilpumprocentiem (ieskaitot) par 10,0%, bet vīna un raudzēto patēriņš samazinājies par 0,3 procentiem.

Šī gada astoņos mēnešos ieņēmumu no alkoholiskajiem dzērieniem struktūrā lielākais īpatsvars bija ieņēmumiem no pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem (86,9%), bet ieņēmumu no vīna un raudzētajiem dzērieniem īpatsvars bija 10,5 procenti. Salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, ieņēmumu no vīna un raudzētajiem dzērieniem īpatsvars ir samazinājies par 0,2 procentpunktiem, pārējo alkoholisko dzērienu īpatsvars samazinājies par 0,1 procentpunktu, bet starpproduktu īpatsvars ir palielinājies par 0,3 procentpunktiem.

2015. gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa **alum** ieņēmumi bija 16,7 milj. *euro*, kas ir par 0,7 milj. *euro* jeb 4,1% mazāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa ieņēmumi ir samazinājušies par 0,7 milj. *euro* jeb 4,1 procentu.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju alus produktu kopējais realizācijas apjoms 2015. gada sešos mēnešos salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 6,0 procentiem. Vienlaikus ir palielinājies mazo alus darītavu ražotā alus daudzums, taču tajās brūvētajam alum tiek piemērota tikai ½ no akcīzes nodokļa likmes.

Akcīzes nodokļa **tabakas izstrādājumiem** ieņēmumi 2015. gada astoņos mēnešos bija 116,0 milj. *euro*, kas ir par 5,5 milj. *euro* jeb 5,0% vairāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, akcīzes nodokļa tabakas izstrādājumiem ieņēmumi ir palielinājušies par 6,7 milj. *euro* jeb 6,1%, kas saistīts ar tabakas izstrādājumu patēriņa pieaugumu un likmju paaugstināšanu.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju Latvijā kopējais patēriņam nodoto cigarešu apjoms 2015. gada sešos mēnešos salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu ir palielinājies par 0,8%, cigāru un cigarillu patēriņš samazinājies par 26,9%, bet smēķējamās tabakas patēriņš pieaudzis par 10,0 procentiem.

Ar 2014. gada 1. jūliju tika paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes cigaretēm – specifiskā likme tika paaugstināta no 39,84 *euro* līdz 51,80 *euro* par 1000 cigaretēm un minimālais nodokļa līmenis

tika paaugstināts no 79,68 līdz 85,60 *euro* par 1000 cigaretēm, bet procentuālā likme tika samazināta no 33,5% līdz 25,0% no maksimālās mazumtirdzniecības cenas.

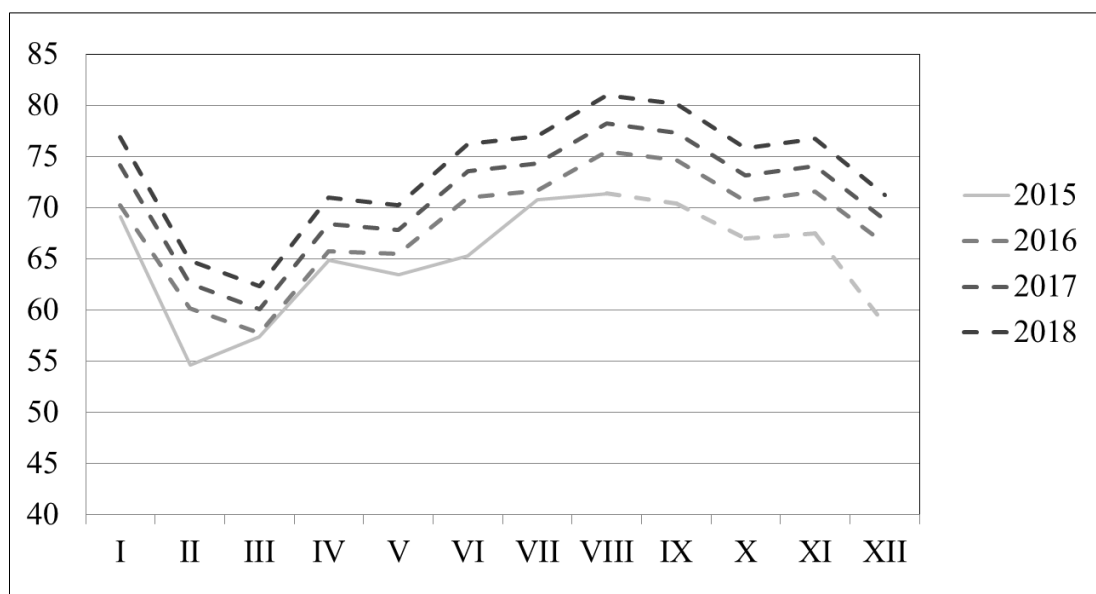
Savukārt ar 2015. gada 1. jūliju akcīzes nodokļa likme cigaretēm tika vēlreiz paaugstināta no 51,80 *euro* līdz 54,20 *euro* par 1000 cigaretēm, bet minimālais akcīzes nodokļa līmenis tika paaugstināts no 85,60 *euro* līdz 89,80 *euro* par 1000 cigaretēm.

Akcīzes nodokļa ieņēmumi **par kafiju un bezalkoholiskajiem dzērieniem** 2015. gada astoņos mēnešos bija 9,5 milj. *euro*, kas ir par 0,8 milj. *euro* jeb 7,5% mazāk nekā plānots. Salīdzinājumā ar 2014. gada attiecīgo periodu akcīzes nodokļa ieņēmumi par kafiju un bezalkoholiskajiem dzērieniem ir samazinājušies par 0,6 milj. *euro* jeb 5,8 procentiem.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta informāciju kafijas patēriņš 2015. gada sešos mēnešos salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu ir samazinājies par 4,6%, bet bezalkoholisko dzērienu patēriņš tai pat periodā samazinājies par 2,3%, līdz ar to akcīzes nodokļa no pārējām akcīzes precēm ieņēmumu struktūrā nedaudz palielinājies ieņēmumu no bezalkoholiskajiem dzērieniem īpatsvars.

2015. gada astoņos mēnešos akcīzes nodokļa ieņēmumi par **dabaszāzi** bija 13,3 milj. *euro*, kas ir par 2,3 milj. *euro* jeb 14,7% mazāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, akcīzes nodoklis par dabaszāzi iekasēts par 0,4 milj. *euro* jeb 2,8% mazāk. Akcīzes nodokļa ieņēmumu samazinājums saistīts ar salīdzinoši siltajiem laikapstākļiem gada pirmajā pusē, kā rezultātā dabaszāzes patēriņš bija zemāks nekā prognozēts.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” akcīzes nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2016. gadā 821,0 milj. *euro*, 2017. gadā 852,7 milj. *euro*, bet 2018. gadā 883,5 milj. *euro*.

3.7. att. Akcīzes nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. *euro*

Vidējā termiņa akcīzes nodokļa ieņēmumu plāns tika sagatavots, pamatojoties uz:

- prognozēto akcīzes nodokļa preču patēriņa dinamiku;
- iepriekšējos gados pieņemtajām likumdošanas izmaiņām:
 - Saskaņā ar 2011. gada 14. aprīļa grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2016. gada 1. janvāri tiek paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigāriem un cigarillām no 39,84 *euro* uz 42,69 *euro* un ar 2018. gada 1. janvāri tā tiek paaugstināta līdz 45,0 *euro* par 1000 cigāriem vai cigarillām;

- Saskaņā ar 2013. gada 6. novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli”:
 - ar 2016. gada 1. jūliju akcīzes nodokļa likme cigaretēm tiek paaugstināta no 54,2 *euro* līdz 56,2 *euro* par 1000 cigaretēm, bet minimālais akcīzes nodokļa līmenis tiek paaugstināts no 89,8 *euro* līdz 93,7 *euro* par 1000 cigaretēm;
 - ar 2017. gada 1. jūliju akcīzes nodokļa likme cigaretēm tiek paaugstināta no 56,2 *euro* līdz 58,2 *euro* par 1000 cigaretēm, bet minimālais akcīzes nodokļa līmenis tiek paaugstināts no 93,7 *euro* līdz 97,0 *euro* par 1000 cigaretēm;
 - ar 2018. gada 1. jūliju akcīzes nodokļa likme cigaretēm tiek paaugstināta no 58,2 *euro* līdz 60,0 *euro* par 1000 cigaretēm, bet minimālais akcīzes nodokļa līmenis tiek paaugstināts no 97,0 *euro* līdz 100,0 *euro* par 1000 cigaretēm;
- likumdošanā paredzētajām izmaiņām akcīzes nodokļa jomā, kas tika atbalstītas Ministru kabineta 2015. gada 25. augusta sēdē:
 - ar 2016. gada 1. janvāri paredzēts paaugstināt akcīzes nodokļa likmes naftas produktiem:
 - svinu nesaturošam benzīnam no 411,21 *euro* līdz 436,0 *euro* par 1000 litriem;
 - dīzeļdegvielai (gāzeļļai), petrolejai un degvielleļļai, kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinemātiskā viskozitāte 50°C ir mazāka par 25 mm²/s, no 332,95 *euro* līdz 341,0 *euro* par 1000 litriem;
 - sašķidrinātajām naftas gāzēm no 161,0 *euro* līdz 206,0 *euro* par 1000 kg. Fiskālā ietekme 2016. gadā +10,3 milj. *euro*, 2017. un 2018. gadā +11,3 milj. *euro*;
 - ar 2016. gada 1. aprīli, 2017. gada 1. aprīli un 2018. gada 1. aprīli paredzēts paaugstināt akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum (sk. 3.7. tabulu “Plānotās akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum”). Fiskālā ietekme no akcīzes nodokļa likmju paaugstināšanas alkoholiskajiem dzērieniem un alum 2016. gadā +3,0 milj. *euro*, 2017. gadā +4,9 milj. *euro* un 2018. gadā +4,5 milj. *euro*;

3.7. tabula. Plānotās akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum

Alkoholiskā dzēriena veids	01.04.2016.	01.04.2017.	01.04.2018.
Vīns, raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem, starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem (par 100 litriem), <i>euro</i> *	74,0	78,0	82,0
Starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 līdz 22 tilpumprocentiem (par 100 litriem), <i>euro</i>	120,0	130,0	135,0
Pārējie alkoholiskie dzērieni (par 100 litriem absolūtā spirta), <i>euro</i>	1 400,0	1 450,0	1 500,0
Alus (par 100 litriem) par katru absolūtā spirta tilpumprocentu, <i>euro</i>	4,2	4,4	4,6

*Raudzētajiem dzērieniem ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem (ieskaitot) akcīzes nodokļa likme tiek saglabāta iepriekš noteiktajā līmenī 64,0 *euro* (par 100 litriem).

- ar 2016. gada 1. jūliju paredzēts piemērot akcīzes nodokli elektroniskajās cigaretēs izmantojamiem šķidrumiem. Fiskālā ietekme 2016. gadā +0,2 milj. *euro*, 2017. un 2018. gadā +0,6 milj. *euro*.
- paredzēts paaugstināt akcīzes nodokli smēķējamai tabakai un tabakas lapām - ar 2016. gada 1. janvāri līdz 58,0 *euro*, ar 2017. gada 1. janvāri līdz 60,0 *euro* un ar 2018. gada 1. janvāri līdz 62,0 *euro* par kilogramu. Fiskālā ietekme 2016. gadā +0,1 milj. *euro*, 2017. gadā +0,3 milj. *euro* un 2018. gadā +0,2 milj. *euro*.

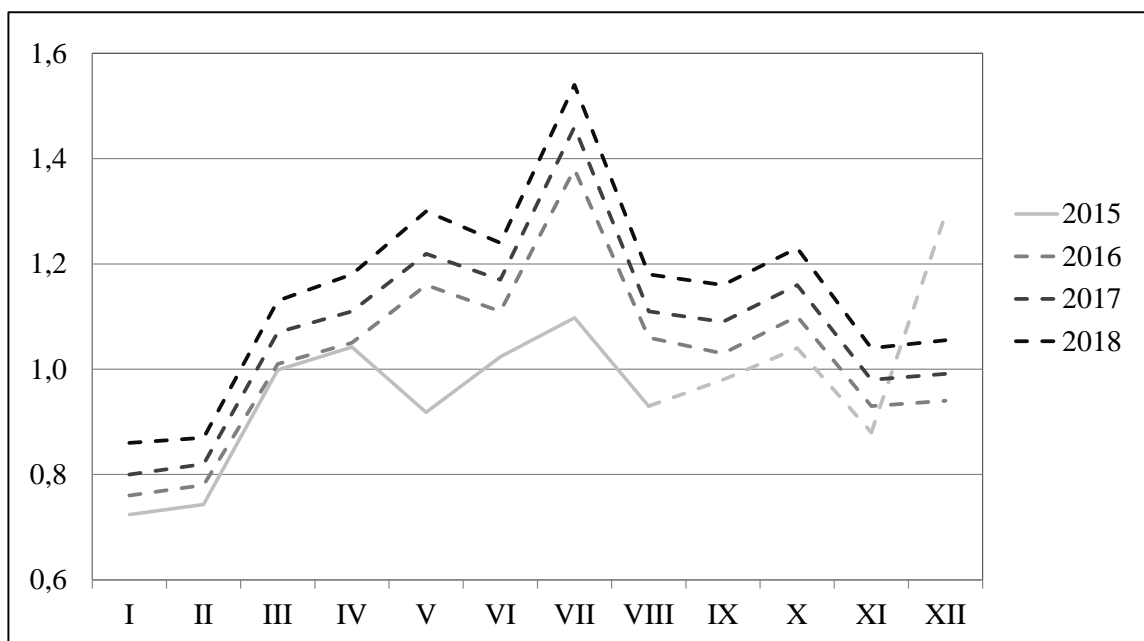
3.8. tabula. Akcīzes nodokļa ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Akcīzes nodoklis, milj. euro, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	780,5*	821,0	852,7	883,5
Akcīzes nodoklis, milj. euro, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. euro	769,2	788,6	811,7	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. euro	11,3	32,5	41,0	-
pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %	1,5	4,1	5,1	-
% no IKP	3,1	3,1	3,1	3,0

*Prognoze

Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi 2015. gada astoņos mēnešos bija 7,5 milj. euro, kas ir par 0,4 milj. euro jeb 4,5% mazāki nekā plānots, tomēr salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu tas ir par 34,2 tūkst. euro jeb 0,5 % vairāk.

Saskaņā ar likumu „Par vieglo automobiļu un motociklu nodokli” aprēķināto nodokli valsts budžetā iemaksā pirms attiecīgā vieglā automobiļa vai motocikla reģistrācijas Ceļu satiksmes drošības direkcijā (turpmāk – CSDD). Saskaņā ar CSDD informāciju 2015. gada astoņos mēnešos pirmo reizi reģistrēto vieglo automobiļu un motociklu skaits Latvijā bija 44 631 un salīdzinājumā ar 2014. gada attiecīgo periodu tas palielinājies par 3,6 procentiem.

3.8. att. Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi, milj. euro

Saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 12,3 milj. euro, 2017. gadā 13,0 milj. euro un 2018. gadā 13,8 milj. euro apmērā.

Vidēja termiņa vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumu prognozes tika sagatavotas, ņemot vērā 2015. gada ieņēmumu no vieglo automobiļu un motociklu nodokļa izpildes tendences, kā arī pirmo reizi reģistrēto vieglo automobiļu un motociklu skaitu, par kuriem tiek maksāts nodoklis.

3.9. tabula. Vieglo automobiļu un motociklu nodokļa ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	11,7*	12,3	13,0	13,8
Vieglo automobiļu un motociklu nodoklis , milj. <i>euro</i> saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	11,7	12,3	13,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. euro</i>	0,0	0,0	0,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	0,0	0,0	0,0	-
% no IKP	0,05	0,05	0,05	0,05

*Prognoze

Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi 2015. gada astoņos mēnešos bija 55,5 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu ir par 3,6 milj. *euro* jeb 6,9% vairāk. 2015. gada astoņu mēnešu transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu plāns ir izpildīts par 104,4%, pārsniedzot plānotos ieņēmumus par 2,4 milj. *euro*. Tas skaidrojams ar 2015. gada astoņos mēnešos pamatpārbaudi (tehnisko apskati) veikušo transportlīdzekļu skaita pieaugumu, kas ir bijis par 4,4% jeb 20 119 transportlīdzekļiem lielāks nekā 2014. gada astoņos mēnešos.

Saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 81,2 milj. *euro*, 2017. gadā 50,4 milj. *euro* un 2018. gadā 90,6 milj. *euro* apmērā.

Sagatavojot transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu plānu 2016. – 2018. gadam, tika ņemtas vērā 2015. gada transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu izpildes tendences un reģistrēto transportlīdzekļu skaita pieaugums, par kuriem maksājams nodoklis. Tāpat tika ņemti vērā 2015. gada 21. maijā Saeimā pieņemtie „Grozījumi Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likumā”, kas paredz nodokļa atvieglojuma apmēra paaugstināšanu daudz bērnu ģimenēm no 20% uz 50% (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā katru gadu -0,4 milj. *euro*), kā arī 2015. gada 25. augustā Ministru kabinetā atbalstītās izmaiņas, kas paredz transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtības maiņu pārcelt no 2016. uz 2017. gadu. Šobrīd transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis tiek maksāts par visu kārtējo gadu, faktiski avansa veidā. Maksāšanas kārtības maiņa nozīmē, ka nodokli būs jāmaksā par faktisko transportlīdzekļa ekspluatācijas periodu, t.i., par tiem mēnešiem, kad tiek veikta transportlīdzekļa tehniskā apskate (fiskālā ietekme 2016. gadā +33,6 milj. *euro*, 2017. gadā -35,6 milj. *euro*).

3.10. tabula *Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi*

	2015	2016	2017	2018
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	77,9*	81,2	50,4	90,6
Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis , milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	75,9	45,0	83,0	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. euro</i>	2,0	36,2	-32,6	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	2,7	80,4	-39,2	-
% no IKP	0,3	0,3	0,2	0,3

*Prognoze

Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi 2015. gada astoņos mēnešos bija 12,4 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar 2014. gada atbilstošo periodu ir par 0,7 milj. *euro* jeb 6,1% vairāk. Savukārt 2015. gada astoņu mēnešu plāns izpildīts par 106,0%, pārsniedzot plānotos

ieņēmumus par 0,7 milj. *euro*. 2015. gada astoņos mēnešos veikto valsts tehnisko apskaušu skaits par juridiskām personām reģistrētām vieglajām automašīnām ir pieaudzis par 1,6 procentiem.

Saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 20,5 milj. *euro*, 2017. gadā 20,7 milj. *euro* un 2018. gadā 20,9 milj. *euro* apmērā.

Nosakot uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumu plānu 2016. – 2018. gadam, tika ņemtas vērā 2015. gada uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumu izpildes tendences, komersantu rīcībā esošo vieglo transportlīdzekļu skaits un likumprojektā „Grozījumi Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likumā” paredzētās uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likmes, kas maksājamas par transportlīdzekli, kā arī nodokļa atbrīvojumi.

Papildus minētajam uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumus 2016. gadā un turpmākajos gados ietekmēs 2015. gada 21. maijā Saeimā pieņemtās likumdošanas izmaiņas, kas paredz uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likmes samazināšanu automobiļiem ar elektro dzinēju (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā katru gadu -3,7 tūkst. *euro*), kā arī 2015. gada 25. augustā Ministru kabineta sēdē atbalstītie grozījumi “Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likumā”, kas paredz pārējo uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likmju paaugstināšanu (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā katru gadu +1,0 milj. *euro*).

3.11. tabula. Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	19,3*	20,5	20,7	20,9
Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	18,2	18,4	18,6	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. <i>euro</i></i>	1,1	2,1	2,1	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „ Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	5,9	11,5	11,3	-
<i>% no IKP</i>	0,1	0,1	0,1	0,1

*Prognoze

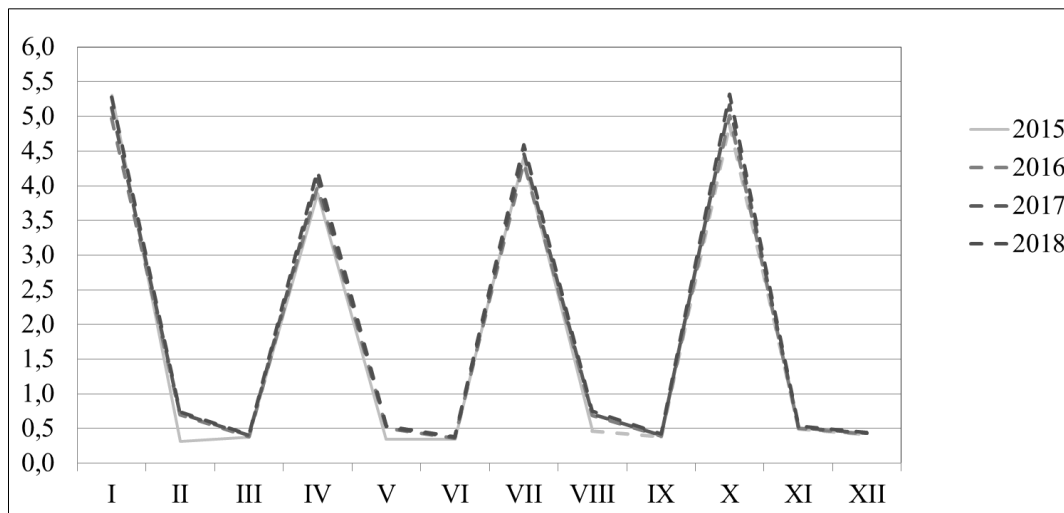
Dabas resursu nodokļa ieņēmumi valsts pamatbudžetā un pašvaldību speciālajā budžetā 2015. gada astoņos mēnešos bija 15,4 milj. *euro*, kas ir par 0,2 milj. *euro* jeb 1,3% vairāk nekā plānots. Salīdzinot ar 2014. gada atbilstošo periodu, 2015. gada astoņos mēnešos iekasēts par 1,1 milj. *euro* jeb 7,3% vairāk. Dabas resursu nodokļa ieņēmumu pieaugums galvenokārt saistīts ar kopējās ekonomiskās aktivitātes palielināšanos un atsevišķu nodokļa likmju paaugstināšanos.

Dabas resursu nodokļa ieņēmumi valsts pamatbudžetā 2015. gada astoņos mēnešos bija 8,5 milj. *euro*, kas ir par 0,1 milj. *euro* jeb 0,8% mazāk nekā plānots, savukārt ieņēmumi pašvaldību speciālajā budžetā 2015. gada astoņos mēnešos bija 7,0 milj. *euro*, kas ir par 0,3 milj. *euro* jeb 4,0% vairāk nekā plānots.

Salīdzinot ar 2014. gada astoņiem mēnešiem, šī gada astoņos mēnešos valsts pamatbudžetā iekasēts par 0,7 milj. *euro* jeb 7,5% mazāk, savukārt pašvaldību speciālajā budžetā ieņēmumi no dabas resursu nodokļa ir palielinājušies par 1,7 milj. *euro* jeb 33,3 procentiem.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” kopējie dabas resursu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 2016. gadā 22,3 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 11,2 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 11,0 milj. *euro*), 2017. gadā 22,9 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 11,6 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā

11,3 milj. *euro*) un 2018. gadā 23,6 milj. *euro* (t.sk. valsts pamatbudžetā 11,9 milj. *euro*, pašvaldību speciālajā budžetā 11,7 milj. *euro*). Dabas resursu nodokļa ieņēmumu plāns 2016., 2017. un 2018. gadam ir sagatavots, ņemot vērā iepriekšējo gadu izpildes tendences, kā arī 2013. gada 6. novembrī Saeimā pieņemto likumu „Grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā” par dabas resursu nodokļa likmju paaugstināšanu.

3.9. att. Dabas resursu nodokļa ieņēmumi sadalījumā pa mēnešiem, milj. euro

Saskaņā ar 2013. gada 6. novembrī Saeimā pieņemto likumu „Grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā” ar 2016. gada 1. janvāri paredzēts paaugstināt dabas resursu nodokļa likmi par ģipšakmens ieguvi.

3.12. tabula. Dabas resursu nodokļa ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Dabas resursu nodoklis, milj. euro, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	21,6	22,3	22,9	23,6
Dabas resursu nodoklis, milj. euro, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	21,3	21,9	22,5	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. euro</i>	+0,3	+0,4	+0,4	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	+1,6	+1,7	+1,7	-
<i>% no IKP</i>	0,1	0,1	0,1	0,1

*Prognoze

Izložu un azartspēļu nodokli maksā uzņēmumi, kas likumā „Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli” noteiktajā kārtībā saņēmuši speciālu atļauju izložu un azartspēļu organizēšanai un uzturēšanai. Ienākumi no azartspēļu nodokļa 75% apmērā tiek ieskaitīti valsts pamatbudžetā, bet 25% apmērā ieskaitāmi tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta azartspēle. Ienākumi no valsts mēroga izložu nodokļa tiek ieskaitīti valsts pamatbudžetā, bet no vietējā mēroga izložu nodokļa – tās pašvaldības budžetā, kuras teritorijā tiek organizēta izloze.

2015. gada astoņos mēnešos izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi bija 20,9 milj. *euro*, kas ir par 0,4 milj. *euro* jeb 1,8% vairāk nekā plānots un par 0,9 milj. *euro* jeb 4,6% vairāk nekā iepriekšējā gadā. Salīdzinot ar 2014. gada attiecīgo periodu, 2015. gada astoņos mēnešos valsts

pamatbudžetā iekasēts par 0,7 milj. *euro* jeb 4,8% vairāk, savukārt pašvaldību budžetā ieņēmumi ir palielinājušies par 0,2 milj. *euro* jeb 3,8 procentiem.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā kopējie izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 33,4 milj. *euro* apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 25,7 milj. *euro*, pašvaldību pamatbudžetā 7,7 milj. *euro*), 2017. gadā 33,8 milj. *euro* apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 26,0 milj. *euro*, pašvaldību pamatbudžetā 7,8 milj. *euro*) un 2018. gadā 34,2 milj. *euro* apmērā (t.sk. valsts pamatbudžetā 26,3 milj. *euro*, pašvaldību pamatbudžetā 7,9 milj. *euro*).

Sagatavojot izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumu plānu likumprojektam „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”, tika ņemtas vērā ieņēmumu no izložu un azartspēļu nodokļa izpildes un prognozējamās tautsaimniecības attīstības tendences, kā arī Ministru kabineta sēdēs atbalstītā likumprojekta “Grozījumi likumā “Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli”” izmaiņas. Likumprojekts paredz palielināt azartspēļu nodokli katram azartspēļu automātam par katru spēles vietu no 3 141,70 *euro* līdz 3 300 *euro* un katram ruletes, kāršu vai kauliņu spēles galdam no 17 279,36 *euro* līdz 18 000 *euro* (fiskālā ietekme 2016., 2017. un 2018. gadā +1,4 milj. *euro* (t.sk., valsts budžetā +1,1 milj. *euro*, pašvaldību budžetā +0,3 milj. *euro*)).

3.13. tabula. Izložu un azartspēļu nodokļa ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Izložu un azartspēļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	31,3*	33,4	33,8	34,2
Izložu un azartspēļu nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	30,8	31,2	31,7	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. <i>euro</i></i>	0,6	2,2	2,1	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	1,9	6,9	6,5	-
<i>% no IKP</i>	0,1	0,1	0,1	0,1

*Prognoze

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis tiek piemērots no 2014. gada 1. janvāra, kad stājās spēkā Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums.

Subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, lai tādejādi nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju un nepalielinātu majsaimniecību enerģētisko nabadzību, kā arī nodrošinātu valsts budžetu ar papildu ieņēmumiem, kas ļautu finansiāli nodrošināt elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka turpmāk tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Ar subsidētās elektroenerģijas nodokli apliekami ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tiek pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvades vai sadales uzņēmumam) saskaņā ar Enerģētikas likuma 40. panta redakcijām, kas bija spēkā no 1998. gada 6. oktobra līdz 2005. gada 7. jūnijam, un attiecīgo Ministru kabineta noteikto kārtību.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklim tiek noteiktas trīs diferencētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās enerģijas nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājam.

Saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2015. gadam” subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi 2015. gadā tika plānoti 35,5 milj. *euro* apmērā. Subsidētās elektroenerģijas nodokļa

ieņēmumi astoņos mēnešos iekasēti 89,0% apmērā no astoņu mēnešu plāna. Salīdzinājumā ar 2014. gada astoņu mēnešu izpildi subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi ir palielinājušies par 5,9 milj. *euro* jeb 37,9 procentiem.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi tiek plānoti 33,9 milj. *euro* apmērā, 2017. gadā 37,0 milj. *euro* apmērā un 2018. gadā 37,0 milj. *euro* apmērā.

Nosakot subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumu plānu 2016. – 2018. gadam, tika ņemtas vērā Ministru kabineta 2015. gada 31. augusta un 1. septembra (protokols Nr.43 2.§) sēdē atbalstītais lēmums par subsidētās elektroenerģijas nodokļa piemērošanu pēc 2017. gada.

Subsidētā elektroenerģijas nodokļa ieņēmumu apjomu katrā mēnesī ietekmē obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas apjoms, ko ietekmē Latvijas klimatiskie apstākļi.

3.14. tabula. Subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumi

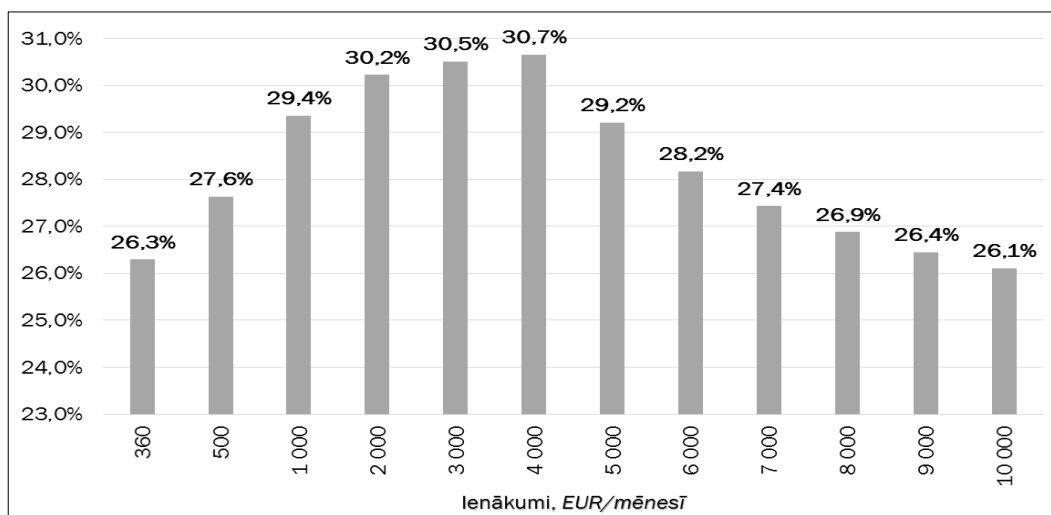
	2015	2016	2017	2018
Subsidētās elektroenerģijas nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”	31,1*	33,9	37,0	37,0
Subsidētās elektroenerģijas nodoklis, milj. <i>euro</i>, saskaņā ar likumu Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”	35,5	40,2	43,8	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”, milj. <i>euro</i></i>	-4,4	-6,3	-6,8	
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	-12,3	-15,7	-15,5	
<i>% no IKP</i>	0,1	0,1	0,1	0,1

*Prognoze

Solidaritātes nodoklis

Saskaņā ar likumprojektu „Solidaritātes nodokļa likums” ar 2016. gada 1. janvāri tiks ieviests solidaritātes nodoklis.

Solidaritātes nodokļa mērķis ir novērst regresīvo darbaspēka nodokļu sistēmu, kas radusies no valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālā apmēra atjaunošanu 2014. gada 1. janvārī. Atjaunojot valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru, nodokļu maksātājiem, kuru ienākumi ir virs noteiktā iemaksu objekta maksimālā apmēra, nodokļu slogs kļūva mazāks, salīdzinot ar tām personām, kas nodokļu maksājumus veic no visiem darba ienākumiem.

3.10. att. Darbaspēka nodokļu slogs pie dažādiem ienākumu līmeņiem

Solidaritātes nodokļa likme būs tādi pati kā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likme (34,09%) un to piemēros ienākumu daļai, kas pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu maksimālo objektu.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” solidaritātes nodokļa ieņēmumi 2016. gadā tiek plānoti +43,9 milj. *euro*, 2017. un 2018. gadā +49,4 milj. *euro* apmērā.

3.1 VALSTS PAMATBUDŽETA NENODOKĻU IEŅĒMUMI

Valsts budžetā atbilstoši likumdošanā noteiktajam tiek ieskaitīti dažādi nenodokļu ieņēmumi – valsts nodevas, naudas sodi un citi maksājumi.

Lielāko daļu no nenodokļu ieņēmumiem valsts pamatbudžetā veido ieņēmumi no dividendēm (no valsts kapitāla izmantošanas), valsts nodevas par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem, speciāliem mērķiem paredzētās valsts nodevas, kā arī procentu ieņēmumi.

2015. gada astoņos mēnešos nenodokļu ieņēmumi valsts pamatbudžetā tika iekasēti 315,4 milj. *euro* apmērā.

Lielākos valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumus 2015. gada astoņos mēnešos veidoja:

- ieņēmumi no dividendēm (maksājumiem par valsts kapitāla izmantošanu) – 124,9 milj. *euro*. Lielākos maksājumus par valsts kapitāla izmantošanu veica VAS „Latvijas valsts meži” 50,0 milj. *euro*, AS „Latvenergo” 31,5 milj. *euro* un Latvijas Banka 18,4 milj. *euro*;
- ieņēmumi no valsts nodevām un maksājumiem par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem – 54,7 milj. *euro*. Būtiskākos ieņēmumus veidoja ieņēmumi no nodevas par īpašuma tiesību un ķīlas tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā 23,7 milj. *euro* un nodevas par pasu un personas apliecību izsniegšanu 7,6 milj. *euro*;
- procentu ieņēmumi – 32,0 milj. *euro*.

Saskaņā ar likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam” 2016. gadā valsts pamatbudžeta nenodokļu ieņēmumi tiek plānoti 417,6 milj. *euro*, 2017. gadā 440,8 milj. *euro* un 2018. gadā 436,6 milj. *euro* apmērā. Ieņēmumu prognozi galvenokārt ietekmēja ieņēmumu pieaugums no dividendēm, mazāki ieņēmumi no emisijas kvotas izolīšanas, ieņēmumi

no Latvijas Bankas maksājuma, ieņēmumi un ieņēmumu zaudējumi no atvasināto finanšu instrumentu rezultāta, kā arī mazāki ieņēmumi no procentu ieņēmumiem.

Ieņēmumu no dividendēm prognoze veidota, pamatojoties uz lielāko valsts kapitālsabiedrību sniegtajām 2015. gada peļņas prognozēm, kā arī saskaņā ar 2015. gada 25. augusta Ministru kabineta sēdes protokolu Nr. 41, nosakot minimālo dividendēs izmaksājamās peļņas daļu 2016. gadā (par 2015. gadu) 90% apmērā no attiecīgās kapitālsabiedrības neto peļņas (iepriekš paredzēto 70% vietā), 2017. gadā (par 2016. gada pārskata gadu) nosaka un aprēķina 75% apmērā (iepriekš paredzēto 27% vietā) un 2018. gadā – 70% (iepriekš paredzēto 27% vietā). Fiskālā ietekme 2016. gadā +27,0 milj. *euro*, 2017. gadā +60,0 milj. *euro* un 2018. gadā +54,0 milj. *euro*.

Turklāt saskaņā ar 2015. gada 31. augusta Ministru kabineta sēdes protokolu Nr. 43 vidējā termiņā ir paaugstināta prognoze A/S “Latvenergo” dividendēs izmaksājamai peļņas daļai saistībā ar lietotāju atbalstam novirzāmajām dividendēm. Fiskālā ietekme 2016. gadā +11,7 milj. *euro*, 2017. gadā +48,0 milj. *euro* un 2018. gadā +60,4 milj. *euro*.

Ieņēmumi 2016. gadā tiek plānoti 157,5 milj. *euro*, 2017. gadā 167,4 milj. *euro*, 2018. gadā 174,4 milj. *euro*.

Ieņēmumi no valsts nodevām par valsts sniegto nodrošinājumu un juridiskajiem un citiem pakalpojumiem 2016. gadā tiek plānoti 90,9 milj. *euro*, 2017. gadā 93,2 milj. *euro*, 2018. gadā 94,4 milj. *euro*. Prognozēs iekļauti Ministru kabinetā atbalstītie priekšlikumi:

- saskaņā ar Ministru kabineta 2015. gada 1. septembra protokola Nr.44 35.§ lēmumu atbalstīts Iekšlietu ministrijas priekšlikums palielināt valsts pamatbudžeta ieņēmumu no valsts nodevas par pasu izsniegšanu (fiskālā ietekme 2016. gadā +0,3 milj. *euro*, 2017. gadā -0,7 milj. *euro*, 2018. gadā -2,7 milj. *euro*) un no valsts nodevas par personas apliecības izsniegšanu (fiskālā ietekme 2016. gadā +0,4 milj. *euro*, 2017. gadā 1,1 milj. *euro*, 2018. gadā +2,0 milj. *euro*) prognozi;
- saskaņā ar Ministru kabineta 2015. gada 4. augusta (protokola Nr.37 11.§) un 25. augusta (protokola Nr.41 43.§) sēdē atbalstīto un Saeimā iesniegto likumprojektu "Grozījums likumā "Par nodokļiem un nodevām"" (TA-1425) ieņēmumi no nodevas par rūpnieciskā īpašuma aizsardzību turpmākajos gados valsts budžetā vairs netiek plānoti. Patentu valdes sniegtie pakalpojumi turpmāk būs maksas pakalpojumi, nevis valsts nodevas objekti.

Ieņēmumi no valsts nodevām par speciālu atļauju (licenču) izsniegšanu un profesionālās kvalifikācija atbilstības dokumentu reģistrāciju 2015. -2017. gadā tiek plānoti 6,6 milj. *euro* katru gadu. Ieņēmumu prognozēs ņemtas vērā 2015. gada ieņēmumu izpildes tendences.

Ieņēmumi no speciāliem mērķiem paredzētajām valsts nodevām 2016. gadā tiek plānoti 51,8 milj. *euro* apmērā, 2017. gadā 57,6 milj. *euro*, 2018. gadā 60,5,0 milj. *euro*. Ieņēmumu prognozi ietekmēja finanšu stabilitātes nodevas prognozēto ieņēmumu pieaugums, saskaņā ar grozījumiem likumā “Noguldījumu garantiju likums”, kas stājās spēkā 2015. gada 1. jūlijā (fiskālā ietekme +3,0 milj. *euro* katru gadu). Ieņēmumu prognozi noteica arī valsts nodevas par naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu ieņēmumu samazinājumus, ko ietekmēja nodevas likmes izmaiņas no 15,67 *euro*/tonnā uz 11,36 *euro*/tonnā jeb samazinājums par 27,5 procentiem. Grozījumi Ministru kabineta 2011. gada 14. jūnija noteikumos Nr.450 „Noteikumi par valsts naftas produktu rezervju apmēru, apmēru, kādā maksājama valsts nodeva par drošības rezervju uzturēšanu, kā arī tās aprēķināšanas, maksāšanas un administrēšanas kārtību” stājās spēkā 2015. gada 17. jūlijā. Papildus prognozēs iekļauts Ministru kabineta 2015. gada 22. septembra sēdē atbalstītā likumprojekta “Grozījumi likumā “Par izložu un azartspēļu nodevu un nodokli”” izmaiņas. Likumprojekts paredz palielināt izložu un azartspēļu valsts nodevu (fiskālā ietekme 2016. gadā -38,7 tūkst. *euro*, 2017. gadā -75,7 tūkst. *euro*, 2018. gadā -112,7 tūkst. *euro*).

Naudas sodi un sankcijas 2016. gadā tiek plānoti 22,5 milj. *euro*, 2017. gadā 23,1 milj. *euro*, 2018. gadā 23,1 milj. *euro*. Ieņēmumu prognozi ietekmēja ieņēmumu izpildes tendences 2015. gadā.

3.15. tabula. Nenodokļu ieņēmumi

	2015	2016	2017	2018
Nenodokļu ieņēmumi, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2016., 2017. un 2018. gadam”, milj. <i>euro</i>	443,1*	417,6	440,8	436,6
Nenodokļu ieņēmumi, milj. <i>euro</i> , saskaņā ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. <i>euro</i>	419,2	411,1	368,1	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, milj. <i>euro</i></i>	24,0	6,5	72,7	-
<i>pieaugums, salīdzinot ar likumu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2015., 2016. un 2017. gadam”, %</i>	5,7	1,6	19,8	
<i>% no IKP</i>	1,8	1,6	1,6	1,5

*Prognoze

4 VALDĪBAS PARĀDA VIDĒJĀ TERMIŅĀ ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2015.gada aprīļa notifikācijas datiem, kuri sagatavoti atbilstoši Eiropas kontu sistēmas (EKS 2010) metodoloģijai, vispārējās valdības parāds²⁹ 2014.gada beigās sasniedza 9 633,2 milj.*euro* jeb 40,0% no iekšzemes kopprodukta. Savukārt, būtiskāko daļu no vispārējās valdības parāda sastāda valsts parāds³⁰, kas uz 2014.gada beigām bija 9 012,3 milj.*euro*. Savukārt, 2015.gada augusta beigās valsts parāds nominālvērtībā veidoja 8 112,1 milj.*euro*, kopš 2014.gada beigām samazinoties par 900,2 milj.*euro* galvenokārt tādēļ, ka 2015.gada janvārī veikta Eiropas Komisijas aizdevuma atmaksa 1,2 mljrd.*euro* apmērā.

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar Valsts parāda vadības stratēģiju valsts parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus valsts parāda pārfinansēšanai, valsts budžeta izpildei un finanšu resursu rezerves uzturēšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un ņemot vērā Latvijas valsts makroekonomikas attīstību un finanšu tirgus integrāciju kopējā eirozonas finanšu tirgū.

Aizņemšanās apjomu un valsts parāda līmeni vidējā termiņā ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība, kuru galvenokārt veido valsts budžeta izpildes nodrošināšanai un valsts parāda saistību atmaksai attiecīgajā periodā nepieciešamais resursu apjoms. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, valūta, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

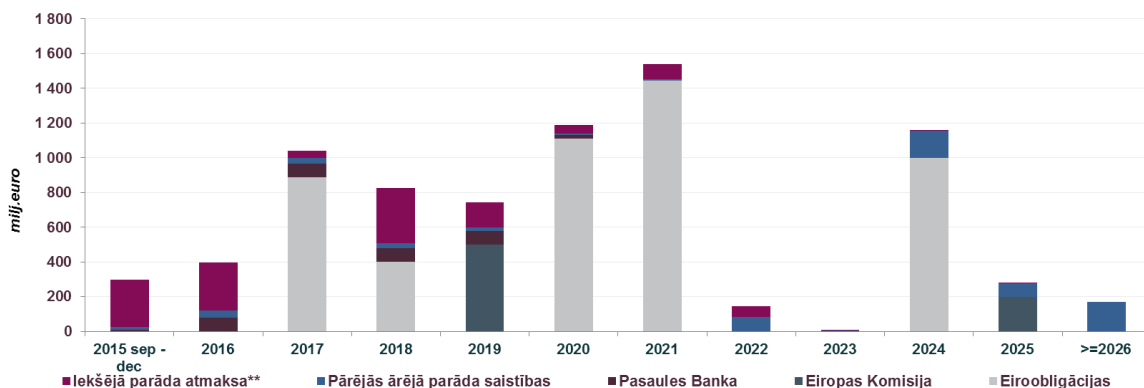
Ekonomiskā izaugsme, dalība eirozonā, saņemtie Latvijas kredītreitingu uzlabojumi, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un ticība Latvijas attīstībai ilgtermiņā ļauj aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem, ko apliecina arī 2015.gada septembrī veiktā 10 gadu eiroobligāciju emisija 500 milj.*euro* apmērā pēc nominālvērtības, kurā fiksētā procentu (kupona) likme 1,375% ir vēsturiski viszemākā eiroobligāciju procentu likme, ko līdz šim Latvija ir sasniegusi.

Iekšējā finanšu tirgū tiek turpinātas regulāras valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru izsoles, investoriem izsolēs piedāvājot gan parādzīmes, gan obligācijas. Valsts vērtspapīru tirgus attīstību un otrreizējā tirgus aktivitāti sekmē primāro dīleru sistēma, kas darbojas kopš 2013.gada. Savukārt, lai veicinātu privātpersonu ieguldījumus iekšzemes finanšu tirgus instrumentos, Latvijas iedzīvotājiem (tikai fiziskām personām) ir pieejamas valsts emitētās krājobligācijas.

Ņemot vērā līdz 2015.gada 31.augustam uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2015.gada septembrī – 2018.gada decembrī jāpārfinansē valsts parāda saistības ~2,6 mljrd.*euro* apmērā (sk. 4.1.attēlu). Ievērojamu daļu no pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas un starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemtais finansējums no Pasaules Bankas.

²⁹ Saskaņā ar EKS 2010 vispārējās valdības sektors ietver valsts un pašvaldību budžeta iestādes, sociālās apdrošināšanas fondu, valsts un pašvaldību kontrolētas un finansētas kapitālsabiedrības, ko atlasa atbilstoši EKS 2010 valdības sektora veidošanas kritērijiem.

³⁰ Valsts parādu veido valsts struktūru, saskaņā ar institucionālo sektoru klasifikāciju (izņemot valsts sektorā ietvertos kontrolētos un finansētos komersantus, ostu un brīvostu pārvaldes, speciālās ekonomiskās zonas) saņemtais un neatmaksātais bruto parāds šādās finanšu instrumentu kategorijās: parāda vērtspapīri (izņemot atvasinātos finanšu instrumentus), aizņēmumi un noguldījumi, tai skaitā krājobligācijas, garantiju depozīti, kā arī klientu (izņemot valsts struktūru, bet ieskaitot valsts struktūru kontrolēto un finansēto komersantu, ostu un brīvostu pārvalžu un speciālo ekonomisko zonu) Valsts kasē izvietotie depozīti un kontu atlikumi.

* aprēķinā izmantoti 28.08.2015 Eiropas Centrālās bankas noteiktie valūtas kursi

** ministriju un citu centrālo valsts iestāžu un/vai atvasināto publisko personu aizņēmumi ārpus Valsts kases

4.1.att. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks (līdz 2015.gada 31.augustam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

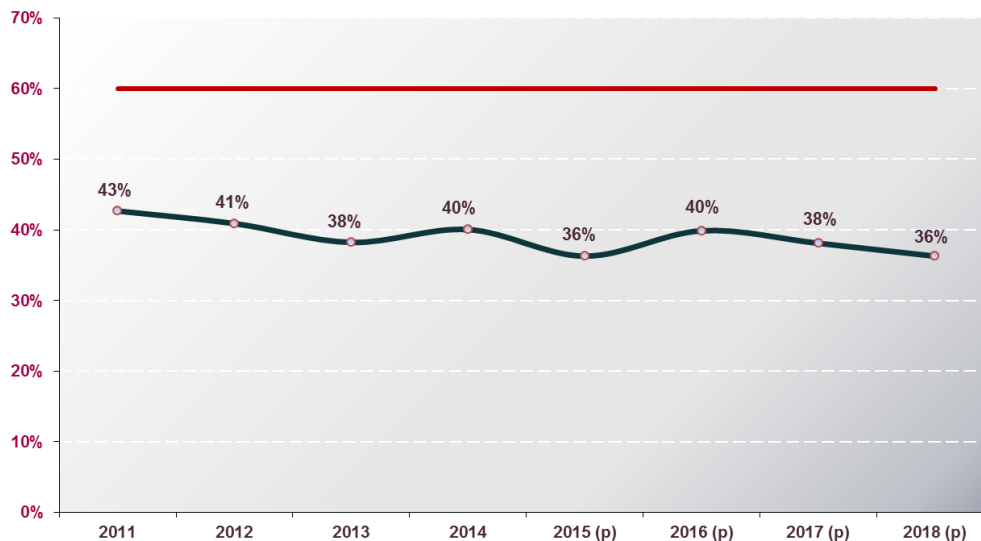
Saskaņā ar vidējā termiņa aizņemšanās stratēģiju kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai 2016.-2018.gadā plānots veikt šādus pasākumus aizņemšanās jomā:

- nodrošināt savlaicīgu aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos, galvenokārt organizējot regulāras publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas, lai saskaņā ar noteiktiem atmaksas grafikiem nodrošinātu uzņemto valsts parāda saistību pārfinansēšanu ar aizņēmumu likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem;
- nodrošināt valsts vērtspapīru investoru loka diversifikāciju un paplašināšanu, īstenojot regulāru, pastāvīgu dialogu un ilgtermiņa darbu ar investoru sabiedrību un sadarbības partneriem, lai veicinātu dažādu pasaules reģionu investoru aktīvu dalību valsts vērtspapīru sākotnējā izvietojumā;
- veicināt iekšējā finanšu tirgus attīstību un nodrošināt atbilstošas ieguldījumu iespējas (pastāvīgu un regulāru valsts vērtspapīru piedāvājumu) iekšējā finanšu tirgus dalībniekiem, lai pilnvērtīgāk izmantotu aizņemšanās iekšējā finanšu tirgū potenciālu un sekmētu iekšējā finanšu tirgus funkcionēšanu.

Ņemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus, kā arī, lai nodrošinātu valsts parāda pārfinansēšanas riska novēršanu un valsts parāda vadības izdevumu optimizēšanu vidējā termiņā, tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos tirgos plānots pamatā balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos, veicot etalona apjoma eiroobligāciju emisijas galvenokārt Eiropas finanšu tirgū, kā arī vērsties pie citu reģionu investoriem.

Iekšējā finanšu tirgū arī turpmāk plānots uzturēt pieprasījumam atbilstošu vērtspapīru piedāvājumu, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus aktivitāti primāro dīleru sistēmas ietvaros.

Lai samazinātu valsts parāda pārfinansēšanas risku, kā arī ņemot vērā vidējā termiņā atmaksājamo valsts parāda saistību ievērojamu apjomu, kurā lielāko īpatsvaru veido 2017.gada sākumā dzēšamās eiroobligācijas (sk. 4.1.attēlu), valsts parāda pārfinansēšanas riska samazināšanai plānota atbilstoša finansējuma savlaicīga piesaiste jau 2016.gadā, kas arī nosaka vispārējās valdības parāda pieaugumu 2016.gadā un tā līmeņa samazināšanos 2017.-2018.gadā (sk. 4.2.attēlu).

p -prognose

4.2.att. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās valsts parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt valsts parāda līmeņa stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju (sk. 4.2.attēlu).

Aizsardzības ministrijas pamatbudžeta programma 31.00.00. "Militārpersonu pensiju fonds"

Programma/pensijas, pabalsta veids	2016.gada projekts			2017.gada projekts			2018.gada projekts		
	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)	pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	kontingents (vidēji mēnesī)	izdevumi kopā (euro)
Izdevumi kopā (EKK 6000 Sociālie pabalsti)			13 477 442			13 477 442			13 477 442
Izdienas pensijas – kopā (EKK 6216)	X	X	10 952 434	X	X	10 996 825	X	X	10 996 825
<i>tajā skaitā:</i>									
Izdienas pensijas	456,35	2 000	10 952 434	436,38	2 100	10 996 825	26,23	2 150	10 996 825
Pārējie valsts pabalsti un kompensācijas – kopā (EKK 6239)	X	X	2 525 008	X	X	2 480 617	X	X	2 480 617
<i>tajā skaitā:</i>									
Nacionālās pretošanās kustības dalībnieku pabalsti	100,00	406	487 200	100,00	400	480 000	100,00	380	456 000
Barikāžu pabalsti	100,00	10	12 000	100,00	10	12 000	100,00	10	12 000
Obligātā militārā dienesta kompensācijas	231,22	4	11 098	231,22	4	11 098	231,22	4	11 098
Darbā nodarītā kaitējuma atlīdzība	76,60	2	1 838	76,60	2	1 838	76,60	2	1 838
Veselības bojājuma, traumu un apbedīšanas pabalsti militārpersonām	4 882,86	30	1 757 830	4 779,55	30	1 720 639	4 846,22	30	1 744 639
Veselības aprūpes izdevumi	164,76	129	255 042	164,76	129	255 042	164,76	129	255 042

Labklājības ministrijas pamatbudžeta programma 20.01.00 "Valsts sociālie pabalsti"

Pabalsta veids	2016.gada projekts			2017.gada projekts			2018.gada projekts		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts	105,65	17 998	22 818 216	102,53	19 694	24 230 337	101,70	20 366	24 855 621
Pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās	81,97	23 054	3 779 473	81,97	24 319	3 986 857	81,79	25 544	4 178 488
Valsts sociālais pabalsts Černobiļas atomelektro-stacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un mirušo Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieku ģimenēm	100,41	3 393	4 088 242	100,48	3 374	4 068 429	100,48	3 357	4 047 736
Kaitējuma atlīdzība Černobiļas atomelektrostacijas avārijā cietušajām personām	73,90	430	381 324	73,90	431	382 211	73,90	433	383 984
Pabalsts invalīdam, kuram nepieciešama īpaša kopšana	217,43	15 478	40 384 578	217,43	16 243	42 380 586	217,43	17 044	44 470 523
Apbedīšanas pabalsts	221,19	28	74 320	221,19	29	76 974	221,19	30	79 628
Pabalsts par asistenta izmantošanu personām ar I grupas redzes invaliditāti	68,70	2 045	1 685 898	68,70	2 081	1 715 576	68,70	2 118	1 746 055
Valsts sociālie pabalsti ģimenēm ar bērniem - kopā	x	x	167 484 534	x	x	169 348 040	x	x	171 039 053
<i>tajā skaitā:</i>									
bērna piedzimšanas pabalsts	421,18	1 862	9 410 846	421,18	1 866	9 431 063	421,18	1 874	9 471 496
bērna kopšanas pabalsts	135,20	43 008	69 778 179	134,71	43 433	70 212 313	134,70	43 568	70 425 315
bērna invalīda kopšanas pabalsts	214,31	2 126	5 467 477	214,31	2 174	5 590 919	214,31	2 222	5 714 490
ģimenes valsts pabalsts	19,06	317 095	72 525 968	19,09	321 079	73 552 777	19,13	324 987	74 604 016
piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu	107,34	7 998	10 302 064	107,34	8 199	10 560 968	107,34	8 403	10 823 736
pabalsts aizbildnim par bērna uzturēšanu	35,41	2 320	985 814	35,41	2 246	954 370	35,41	2 202	935 674
atlīdzība par aizbildņa pienākumu pildīšanu	54,20	3 523	2 291 359	54,20	3 463	2 252 335	54,20	3 409	2 217 214
valsts speciālais pabalsts Latvijas neatkarības atgūšanas procesā bojā gājušo personu bērniem	x	x	x	x	x	x	x	x	x
valsts pabalsts ar celiakiju slimiem bērniem	107,17	1 533	1 971 499	107,32	1 587	2 043 802	107,32	1 634	2 104 332
atlīdzība par audžuģimenes pienākumu pildīšanu	115,21	506	699 555	115,21	509	703 703	115,21	511	706 468
atlīdzība par adoptējamā bērna aprūpi	89,12	28	29 945	89,12	31	33 153	89,12	33	35 292
atlīdzība par bērna adopciju	1 397,43	15	251 537	1 397,43	16	268 307	1 397,43	17	285 076
KOPĀ	x	x	246 926 294	x	x	252 444 680	x	x	257 085 144

Labklājības ministrijas pamatbudžeta programma 20.02.00 "Izdienas pensijas"

Pabalsta veids	2016. gada projekts			2017. gada projekts			2018.gada projekts		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
Izdienas pensijas	397,21	7 415	35 343 997	407,28	7 634	37 310 393	418,13	7 867	39 472 788
Apbedīšanas pabalsts	786,14	3	28 301	806,74	3	29 043	828,80	3	29 837
Pārējie pabalsti	786,14	1	9 434	806,74	1	9 681	828,80	1	9 946
KOPĀ	x	x	35 381 732	x	x	37 349 117	x	x	39 512 571

Labklājības ministrijas budžeta apakšprogramma 20.03.00 „Piemaksas pie vecuma un invaliditātes pensijām”

Pabalsta veids	2016. gada projekts			2017. gada projekts			2018.gada projekts		
	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pabalsta apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
Piemaksas pie vecuma pensijām	32,16	406 135	156 735 681	32,06	391 920	150 779 627	31,96	378 203	145 048 497
Piemaksas pie invaliditātes pensijām	13,37	41 640	6 680 751	13,17	37 893	5 988 541	12,97	34 482	5 366 815
KOPĀ	x	x	163 416 432	x	x	156 768 168	x	x	150 415 312

Valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta programma 04.00.00. "Sociālā apdrošināšana"

Pabalsta veids	2016.gada projekts			2017.gada projekts			2018.gada projekts		
	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
04.01.00 Valsts pensiju speciālais budžets			1 676 946 612			1 735 442 523			1 815 619 049
Valsts pensijas – kopā	x	x	1 660 287 992	x	x	1 718 404 734	x	x	1 798 211 613
<i>tajā skaitā:</i>									
Vecuma pensijas	291,69	461 612	1 615 746 113	304,40	457 959	1 672 833 064	320,58	454 803	1 749 629 044
Pensijas apgādnieka zaudējuma gadījumā	145,76	17 017	29 763 936	153,55	16 760	30 881 611	169,04	16 537	33 545 153
Augstākās padomes deputātu pensijas	1 832,80	105	2 309 328	1 832,80	105	2 309 328	1 832,80	110	2 419 296
Pensijas saskaņā ar speciāliem lēmumiem	27,64	45	14 925	28,39	44	14 989	29,12	43	15 026
Izdienas pensijas	337,94	3 071	12 453 690	355,09	2 902	12 365 742	383,03	2 742	12 603 094
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	14 242 620	x	x	14 627 789	x	x	15 003 236
<i>tajā skaitā:</i>									
Apbedīšanas pabalsts	462,29	2 000	11 095 046	474,95	2 000	11 398 855	487,23	2 000	11 693 450
Kaitējuma atlīdzība Černobiļas AES avārijas rezultātā cietušajām personām	106,34	48	61 252	109,11	46	60 230	112,06	44	59 166
Pabalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušam laulātajam	514,39	500	3 086 322	528,12	500	3 168 704	541,77	500	3 250 620
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	2 416 000	x	x	2 410 000	x	x	2 404 200
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			1 416 000			1 410 000			1 404 200
Eiropas Savienības pensiju shēmai pārskaitītais pensijas kapitāls			1 000 000			1 000 000			1 000 000
04.02.00 Nodarbinātības speciālais budžets			102 250 700			102 991 197			111 970 175
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	32 271	x	x	29 966	x	x	27 661
<i>tajā skaitā:</i>									
Apbedīšanas pabalsts	192,09	14	32 271	192,09	13	29 966	192,09	12	27 661
Valsts nodarbinātības pabalsti naudā – kopā	x	x	102 011 504	x	x	102 757 706	x	x	111 739 189
Bezdarbnieka pabalsts	235,29	36 130	102 011 504	250,63	34 167	102 757 706	277,35	33 573	111 739 189
Bezdarbnieka stipendija									
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	206 925	x	x	203 525	x	x	203 325
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			113 600			110 200			110 000
Pārējie klasifikācijā neminētie no valsts un pašvaldību budžeta veiktie maksājumi iedzīvotājiem naudā	77,77	25	93 325	77,77	25	93 325	77,77	25	93 325
04.03.00 Darba negadījumu speciālais budžets			31 110 041			33 215 566			35 535 949
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	31 078 041	x	x	33 182 566	x	x	35 502 149
<i>tajā skaitā:</i>									

Pabalsta veids	2016.gada projekts			2017.gada projekts			2018.gada projekts		
	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)	Pensijas/ pabalsta/ atlīdzības apmērs vidēji mēnesī (euro)	Kontingents (vidēji mēnesī)	Izdevumi kopā (euro)
Slimības pabalsts	1 095,38	298	3 917 079	1 169,59	301	4 224 558	1 268,83	304	4 628 690
Atlīdzība par darbspēju zaudējumu	281,86	7 629	25 803 743	297,39	7 701	27 482 782	313,77	7 774	29 270 711
Atlīdzība par apgādnieka zaudējumu	233,19	78	218 265	242,82	79	230 194	252,73	80	242 622
Apbedīšanas pabalsts	837,61	3	30 154	879,50	3	31 662	923,47	3	33 245
Pārējie pabalsti	231,00	400	1 108 800	246,62	410	1 213 370	263,27	420	1 326 881
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	32 000	x	x	33 000	x	x	33 800
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			32 000			33 000			33 800
04.04.00 Invalitātes, maternitātes un slimības speciālais budžets			396 285 366			420 215 065			455 064 751
Valsts pensijas – kopā	x	x	152 973 000	x	x	159 261 432	x	x	166 252 027
<i>tajā skaitā:</i>									
Invalitātes pensijas	174,08	70 858	148 017 670	180,06	71 392	154 261 475	187,13	71 793	161 211 795
Pensijas saskaņā ar speciāliem lēmumiem	206,58	1 999	4 955 330	211,61	1 969	4 999 957	216,62	1 939	5 040 232
Valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti naudā – kopā	x	x	242 873 966	x	x	260 506 833	x	x	288 360 724
<i>tajā skaitā:</i>									
Slimības pabalsts	642,97	14 121	108 952 552	693,51	14 136	117 641 405	766,52	14 150	130 155 025
Maternitātes pabalsts	2 254,33	1 503	40 659 096	2 421,16	1 507	43 784 216	2 705,07	1 513	49 113 265
Apbedīšanas pabalsts	1 111,34	215	2 867 257	1 138,98	225	3 075 246	1 167,46	235	3 292 237
Kaitējuma atlīdzība Černobiļas AES avārijas rezultātā cietušajām personām	109,64	1 248	1 641 969	110,54	1 265	1 677 997	111,48	1 282	1 715 008
Paternitātes pabalsts	284,63	951	3 248 198	305,26	998	3 655 837	333,85	1 047	4 194 543
Darbā nodarītā kaitējuma atlīdzība	90,84	1 225	1 335 348	90,53	1 220	1 325 359	90,20	1 215	1 315 116
Vecāku pabalsts	338,86	20 661	84 014 238	359,36	20 682	89 186 767	396,14	20 702	98 410 729
Pabalsts pensijas saņēmēja nāves gadījumā pārdzīvojušam laulātajam	431,41	30	155 308	444,46	30	160 006	457,78	30	164 801
Valsts budžeta maksājumi - kopā	x	x	438 400	x	x	446 800	x	x	452 000
<i>tajā skaitā:</i>									
Pārmaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu atmaksa			438 400			446 800			452 000
Kopā	x	x	2 206 592 719	x	x	2 291 864 351	x	x	2 418 189 924

Finanšu ministrs

J.Reirs